

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

פרשת וישלח | גיליון 244 | כסלו תשפ"ג

- עומק הפשט**
דיוני הלכה אקטואליים
תביעת חברת תחבורה
- אמונה בין בתרי הפרשה**
הרה"ג **מרדכי נויגרשל** שליט"א
השפלה וכבוד למי וממי?
- שמעתא עמיקתא**
הרה"ג **יוחנן בורגר** שליט"א
הלכות מצויות לחנוכה (ח"א)
- בירור הלכה**
בירורי הלכה אקטואליים
מתוך הסוגיות והפוסקים
השימוש בגוי של שבת'
כששכח לכבות את האור בחדר שינה
- ברומו של עולם**
בית ועד לחכמים בעיני תפילה
ברכת אוזר ישראל בגבורה

זית הלך חנוך את האלוקים

קווים לדמותו ומסכת חייו
של האי דיינא רבא
מקים עולה של תורה והוראה
ומעמיד הדת על תילה
באנגליה ושאר אירופה

הגאון רבי **חנוך ארנטרובי** זצלה"ה
אב"ד לונדון
ככלות ימי השבעה לפטירתו

- ממגד גרשי ירחים**
פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של
רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג **הגרי"ג אדלשטיין** שליט"א
גיד הנשה | קסונתי - מכל החסדים
- חשבתי דרכי**
הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצוק"ל
הלכה שעשוי שונא ליעקב
- שיעור חומש**
הגאון הגדול רבי **חיים פיינשטיין** שליט"א
מקרא לפי פשוטו - עובדות ממרן הגרי"ז הלוי
זיע"א
- ועד ליל שבת**
הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א
דרישה והתענינות בשלום הזולת
שמא יגרום החטא (שיחה)
- נחל אליהו**
הגאון רבי **אליהו דיסקין** שליט"א
פרשת וישלח

שיעורי בינה • מגיד דבריו ליעקב • נחל אליהו • עטרת השבת • יעלת חן • עינינו גל • לדעת • פניני הלכה • מחשבה קצרה על הדף • מענה יחזקאל • ברומו של עולם • שיעורי דעה • אז נדברו • תוספת שבת • אבני חן • הפרשה המחכימה • טמונה בפרשה • עם הספר

לעילוי נשמת הר"ר שלמה (רוברט) ב"ר צבי הערש קנול ז"ל י"ב כסלו תש"ה

זמני כניסת ויציאת השבת

פרשת וישלח

ר"ת	יציאה	כניסה	
17:53	17:15	16:01	ירושלים
17:54	17:16	16:14	בני ברק
17:52	17:14	16:04	חיפה
17:53	17:15	16:09	מודיעין עילית
17:54	17:16	16:00	בית שמש

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

ט"ז בכסליו

תוספת שבת	פלג המנחה
3:50	ירושלים 3:32
4:04	בני ברק 3:33
3:49	בית שמש 3:33
3:59	מודיעין עילית 3:33
3:57	אלעד 3:33
4:15	אשדוד 3:35
3:50	ביד 3:33
4:06	קרית גת 3:35
3:56	אחיכנך 3:33
3:52	טבריה 3:29
3:55	חיפה 3:31

אם ברצונכם להיות שותפים עם
מזהירי השבת ניתן להיחשף:
0722-722-730 (תקן שודרג)

נסיעה בערב שבת

רבי משה פייטשטיין זצ"ל העיר באוזני אדם שהגיע סמוך לכניסת השבת למגורי הקיט בהרי קטסקיל שבמדינת ניו יורק, כי בעתיד ראוי לו לצאת לדרך בשעה מוקדמת יותר. אותו אדם התעלם מעצה זו, ובשבוע הבא אירעה תקלה באוטובוס שבו נסע, והוא נעזב לנפשו בשבת על אם הדרך בין ניו-יורק למחוז חפצו.

(רבי יעקב" עמ' 437)

כסניאנו להוציא חסכתא על הדירה שרכשו. התברר לנו
איינו לכאום לך, קיבלנו על עצמנו לקבל סבת חוקים
והרשנו. ולאחר שתי שעות (!) אישרו לנו את החסכתא
בדרך פלאית
[e. אופרכוים, רחמי"ק]

באותו זמן שמקבל אדם שבת בעולם הזה, יקילו מעליו עונשי הגיהנום בעולם הבא
[אפיקי ים, 'פניני ים' שבסוף ח"ב, אות יד]

ניתן להעביר תרומות וכן לשלם עבור קניית גליונות
בעמדות "נדרים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גליונות"

וכן בהעברה בנקאית לחשבון "הילכתא ע"ר"

בנק מרכנתיל (17) סניף 734 מספר חשבון 85778

על כל תרומה תנופק קבלה מאושרת
לפי סעיף 46 באופן אוטומטי

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס' 1335
תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת 'אוסף גליונות' ושאר גליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של 'אוסף' ולפעול לפי ההנחיות

מערכת 'אוסף גליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין יודלביץ שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

נתן פלדמן

אוסף גליונות מופיע בסיוע
הילכתא- לדעת לחיות כהלכה

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

פניני הלכה | 38

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

מחשבה קצרה על הדף | 45

תפיסות עומק על סדר הדף היומי
הרה"ג יחזקאל הרשמן שליט"א

מענה יחזקאל | 48

הרה"ג יחזקאל הרשמן שליט"א

ברומו של עולם | 51

גיליון היוצא מבית ועד לחכמים העוסקים בעניני תפילה

שיעורי דעה | 55

מתוך שיעורי הג"ר גרשון מלצר שליט"א

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 57

תובנותיו של הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א

שמעתא עמיקתא | 59

הלכות מצויות לט"ו בשבט

בירור הלכה | 61

בירורי הלכה אקטואליים מתוך הסוגיות והפוסקים

אז נדברו | 65

מחשבות לבני הישיבות

תוספת שבת | 71

מעלת השבת וקדושתה

אבני חן | 73

ביאורים והערות בפרשת השבוע

הפרשה המחכימה | 75

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע

שמונה בפרשה | 77

עלון לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

ויתהלך חנוך את האלוקים | 80

קווים לדמותו ומסכת חייו

של האי דיינא רבא

מקום עולה של תורה והוראה

ומעמיד הדת על תילה

באנגליה ושאר אירופה

הגאון רבי **חנוך ארנטרוי** זצלה"ה

אב"ד לונדון

ככלות ימי השבעה לפטירתו

עם הספר | 84

פרסומים, מודעות וכתבות שונות מבית 'צוף' הוצאה לאור ועוד

ממגד גרש ירחים | 7

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

חשבתי דרכי | 9

נקודות אור במשנתו של

הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצ"ל

שיעור חומש | 11

מאת הגאון הגדול רבי **חיים פיינשטיין** שליט"א
ראש ישיבת "עטרת שלמה"

שיעורי בינה | 13

שיעורים ע"ס המצוות

מאת הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א

ועד ליל שבת | 15

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מפי הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א
ראש ישיבת "נתיב הדעת"

מגיד דבריו ליעקב | 17

"מאת הגאון רבי **יעקב חיים סופר** שליט"א
ראש ישיבת כף החיים"

נחל אליהו | 19

משיעורי הגאון רבי **אליהו דיסקין** שליט"א
על פרשת השבוע ועניני דיומא

עטרת השבת | 23

שיעורי הגאון רבי **עקיבא מדלוב** שליט"א
שיעורי פסיק רישא

יעלת חן | 25

דברי חיזוק מהגה"צ רבי **יצחק שמואל גמזו** שליט"א
אב"ד חיפה

עינינו גל | 27

מאמרי 'עין לא ראתה'

עומק הפשט | 31

דיוני הלכה אקטואליים

לדעת | 35

מבחן בדף היומי

לדעת | 36

מבחנים במשנה ברורה

לדעת | 37

מבחן בחפץ חיים

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות" בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

בית הכנסת "אהבת תורה" קרית צאנז
בית הכנסת "שארית יוסף" סורוצקין
"גל פז" רח' מלכי ישראל

מודיעין עילית

ישיבת "מיר"
כולל "עשרת שלמה"
כולל "יששכר באהלך"
כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב)
כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג)
בית הכנסת "בית תפילה"
בית הכנסת "אילת השחר"
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י
בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא
בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא"
בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר
בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר
בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק
בית הכנסת "חזון דוד"
בית הכנסת "משובב נתיבות"
בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה
בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי

נתיבות

בית המדרש "משכן התורה"
בית הכנסת "בית יצחק"

פתח תקוה

ישיבת "לומזא"
בית הכנסת "אבי עזרי"
בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר
בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר

ראשון לציון

ישיבת "עשרת שלמה" שדה חמד

רחובות

בית הכנסת "כולל בר שאול"

רכסים

ישיבת כנסת חזקיהו גבע א
ביהכ"נ בית יצחק גבעה ב
ביהכ"נ אהל מלכה גבעה ג'

תל אביב

מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב'
רחוב רבי ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)

תל ציון

בית כנסת החסידי

תפרח

ישיבת "תפרח"
בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"

בית הכנסת "בני הישיבות"

זכרון יעקב

בית הכנסת "מסילת ישרים"

טלזסטון

בית הכנסת "קהילת בני תורה"

יסודות

בית הכנסת המרכזי

ירושלים

ישיבת "מיר"
ישיבת "חברון" גבעת מרדכי
ישיבת "יד אהרן"
ישיבת "אהבת שלום"
ישיבת "תורה אור"
ישיבת "הר"ן" - רמות ד'
ישיבת "בית שמואל"
בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן
בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן
בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב
בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה
בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה
בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה
בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה
בית הכנסת "באר שמואל" רח' סורוצקין
בית הכנסת "חניכי ישיבות" זכרון יעקב
בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול
בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול
בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף
בית הכנסת "בוסטון" הר נוף
בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף
בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף
בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א'
בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א'
בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג'
בית הכנסת "צא"י" רמות ג'
בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד'
בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין
בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ
בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול
בית הכנסת "משכן אסתר" סנהדריה
בית הכנסת "פאג"י אשכנז" סנהדריה
בית הכנסת "אוהל לאה" שיכון אוריאל
בית הכנסת "בנות עזרת ציון" פאג"י
בית הכנסת "מאור חיים" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "עזרת תורה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "כנסת יהודה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "המרכזי" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "ברסלב" גוש 80
בית הכנסת "אוהל משה" גוש 80
בית הכנסת "בית ישראל" עזרת תורה

אלעד

בית הכנסת "מאור שרגא"
כולל "ישיבת הר"ן"
ישיבת "תורה בתפארתה"

אופקים

בית הכנסת "שיוי"י"

בית שמש

ישיבת "אור לישרים"
בית הכנסת "היכל אברהם" קריה
בית הכנסת "לב אליהו" רמה א'
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א'
בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א'
בית הכנסת "פני שמואל" רמה א'
בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג'
בית הכנסת "הכולל"

ביתר עילית

בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A
בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A
בית הכנסת "בני הישיבות" גבעה B

בני ברק

כולל "פוניבז"
כולל "חזון אי"ש"
כולל "בית הלל"
כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול"
ישיבת "אורחות תורה"
ישיבת "בית מדרש עליון"
ישיבת "תפארת ציון"
ישיבת "סלבודקא"
ישיבת "גאון יעקב"
בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן
בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר
בית הכנסת "המרכזי" שיכון ה
בית הכנסת "נחלת משה"
בית הכנסת "רמת אלחנן"
בית הכנסת "משכנות יעקב"
בית הכנסת "נאות יוסף"
בית הכנסת "בית אריה"
בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה
בית הכנסת "לדרמן"
בית הכנסת "הליכות חיים"
בית הכנסת "דרכי איש"
בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז
"גל פז" רחוב רבי עקיבא 88
רחוב סוקולוב 46 (מינימרקט ברכת השם)

בת ים

רחוב ויצמן 36 (מכולת פיצהלך)

גבעת זאב החדשה

בית הכנסת "בית אליהו"

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרון ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

'פיקודי ה' יורים משמחי לב' – אימתי
הן יורים כשיזכרון מפי יטר
(מדברי מרון שליט"א ע"פ חז"ל בילקוט
תהלים)

פרשת וישלח שנת תשפ"ג לפ"ק (שנה ד') * גליון 120 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

גיד, ומותר נמי באכילה להדיוט לאחר זריקת דם, שוב לא שייך בזה פסול 'ממשקה ישראל' שמאחר שכאן הוא מותר להדיוט ה"נ שרי לגבוה.

ולהנ"ל מיושב, שהרי כיון ש'שם גיד' אסור בקדשים דעלמא, כגון בעולה, שוב סגי בזה ליחשב איסור 'מוסיף' אף שכאן הוא מותר אף להדיוט.

ובקובה"ע (יבמות ס' ל' אות א') כתב ליישב קושיית מהרש"א באופן"א, דלענין פסול 'ממשקה ישראל' סגי בסיבת האיסור לבד ואף שאין כאן חלות איסור בפועל עשה"ט.

ואמנם לדבריו יקשה, דהתוס' שם הקשו עוד, דאף שמחיים אין חל איסור גיד על ולדות קדשים משום דאחז"ל, מ"מ יחול אחר שחיטה וזריקה שאז פקע מהן איסור קדשים, וכדמצינו ביבמות לב. לענין איסור אחות אשה במקום אשת אח יע"ש. ותרצו התוס' דכיון שמחיים לא חייל איסור גיד הנשה, תו לא חייל לאחר שחיטה וזריקה, דאיסור גיד אינו יכול לחול אלא מחיים, דומיא דיעקב אבינו שנשה לו גידו מחיים.

הרי מבואר בדבריהם, דאף שכשחל איסור גיד מחיים נשאר בו האיסור גם לאחר מיתה, אבל משנשחט, שוב אין יכול לחול בו איסור גיד, דלאחר מיתה אין שם 'גיד הנשה' עליו ולא שייך ביה חלות איסור, עכ"ד.

ולפ"י יקשה על תירוץ הקובה"ע דלענין ממשק"י סגי בסיבת האיסור, הרי כל איסור ממשקה ישראל חייל לאחר שחיטה וזריקה, שאז הבשר עומד להקטרה, ולפ"ד התוס' אחר שחיטה פקע מהגיד גם סיבת האיסור, דשוב אינו קרוי 'גיד הנשה' ואף להדיוט הוא מותר, ומעתה אין בו עתה גם 'סיבת' איסור גיד כלל.

אכן לפ"ד הנאות יעקב הנ"ל שאיסור ממשק"י הוא גם בחולין, א"כ י"ל שכבר מחיים נאסר לגבוה, שאז אית ביה עכ"פ לסיבת האיסור, ותו לא פקע האיסור גם לאחר שחיטה.

(מתוך הערות וביאורים עמ"ס חולין ס' ל"ד ל"ו)

על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה כו'

איסור גיד הנשה בולדות קדשים

בחולין צ"א, מבואר דלמ"ד ולדות קדשים במעי אמן הן קדושים, קדם בהן איסור קדשים לאיסור גיד הנשה ולכך לא חייל תו איסור גיד עליהן, שאין איסור חל על איסור. וכתבו התוס' שם (ד"ה קדשים) דמשמע שאפי' בשלמים ואף לאחר זריקה שכבר הותר לישראל, מ"מ לא יחול איסור גיד הנשה, ומותר לאוכלו.

והקשו התוס' (בסו"ד) וא"ת ונימא מיגו דאיתוסף איסור גיד לגבוה דאסור להעלותו, איתוסף נמי להדיוט איסור אכילה.

והגרע"א תמה, הרי בשלמים מיירי, דולדות קדשים לא משכח"ל אלא בשלמים שכשרים בנקבות, ושלמים הרי אינם קרב בהן הכל לגבוה כי אם האימורים, וא"כ גם אם היה הגיד מותר לא היה קרב, נמצא שאין בגיד שלהן תוספת איסור לגבוה כלל.

ביאור קושייתו, דאיסור גיד לגבוה הוא מדין 'ממשקה ישראל', וסבר הגרע"א דאין שייך איסור זה אלא בדבר העומד להקטרה, וא"כ בגיד לא שייך איסור הקטרה אלא בעולה שעומדת לכך, אבל שלמים שרק חלבם מוקטר אין בגידן משום ממשקה ישראל, וא"כ בולדות השלמים אין איסור מוסיף, וע' בנאות יעקב (ס' ז' ח') שהאריך לדון דאיסור ממשקה ישראל' שייך גם בדבר שאינו עומד להקטרה ואף בחולין.

ונראה ליישב כונת התוס' באופן נוסף, ע"ד מה שמצינו בקידושין ע"ב, דאיסור זונה נחשב מוסיף על חללה, הואיל ושם זנות פוסל בבישראל, וא"כ ה"נ כיון ששם גיד פוסל לגבוה בעולה, סגי בזה להחשב איסור מוסיף.

[והתוס' תירצו דקאי כמ"ד מחוברין יעלו ונמצא דבמחוברין ליכא איסור גיה"נ לגבוה, ולפי המבואר, כונתם דליכא כלל איסור גיד לגבוה, שהרי במחוברין מותר להקריבן, ומשפירשו הגידין בלאה"כ לא יעלו, דגידין בפנ"ע אינם עומדים להקריב, ואין שייך בהן כלל איסור ממשק"י].

והנה מהרש"א הק' ע"ד התוס' דכיון שלפי קושייתם אין בקדשים איסור

'קטונתי' – מכל החסדים!

כל מיני מקרים וקשיים שמתעוררים עם תלמידים והוא מטפל בהם, כל מר נפש בא לדבר איתו ומקבל עידוד, ולפעמים גם מבקשים ממנו לייצג את הישיבה כלפי חוץ, שהוא מתאים ומוכשר לזה.

ובמשך הזמן התחיל להרהר, שהרי הוא בא לישיבה לומר שיעורים, וכעת הוא מקדיש זמן רב לטיפול בתלמידים ושאר עניינים, וכבר אינו 'ראש ישיבה'...

והתייעץ בזה עם אדם אחד, והלה הצדיק את דבריו באומרו כי אכן לא יאה לפי מעמדו לעסוק בדברים כאלו, והתייעץ עם אדם נוסף וגם הוא אמר לו שצריך שיחשיבו אותו, ואם יעסוק בדברים כאלה לא תהיה לו השפעה, כי לא יחשיבו אותו, והוסיף ואמר לו כי "אי אפשר לחיות בדורנו עם שער הכניעה של החובות הלבבות..."

כזו הבנה לא נכונה! וכי מחפשים כבוד או זיכוי הרבים?

אדרבה זיכוי הרבים הוא רק בעונה ובאהבת חסד!

וגם עצם הדבר שהוא מחנך ונותן עידוד לצעירים שיגדלו בתורה, וכי זה לא זיכוי הרבים? הרי זה זיכוי הרבים שאין כמוהו, זיכוי הרבים בתורה, שהוא גם יששכר וגם זבולון, 'יששכר' באמירת השיעורים, ו'זבולון' בזמן שמקדיש לאלו שזקוקים לעזרה, ולזבולון יש אותו השכר כמו יששכר.

לכן כל השיקול שלא לעסוק בזה הוא טעות מעיקרו, וגם אין לחשוש שמא לא יחשיבו אותו, אלא אם כן מחפשים את החשיבות החיצונית, אבל האמת היא שאדרבה יחשיבו אותו יותר, והערכת התלמידים אליו תגדל יותר...

ראיתי בספר אחד שביאר שיעקב אבינו אמר כי בפרט עכשיו, לאחר החסדים שקיבלתי, זו סיבה להרגיש יותר "קטונתי", כי כשאדם זוכה לחסדי שמים הרי זה מחייב הכרת הטוב, וכשהוא מתבונן ומכיר שאין זה מגיע לו, ואינו ראוי לזה, חושב 'מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי'... ואז הוא מבין כמה שהוא קטן, שלא שייך באמת שיחזיר להקב"ה כמו שהיטיב עמו, והרי זה גורם ממילא לחיזוק הענוה אצלו, וכונת הפסוק 'קטונתי - מחמת כל החסדים, שעל ידי החסדים אני מרגיש "קטונתי".'

ובזה יתבאר מה שאמרו חז"ל (חולין פט, א) אמר להם הקב"ה לישראל חושקני בכס שאפילו בשעה שאתני משפיע לכם גדולה אתם ממעטים עצמכם לפני. כלומר, כי מחמת הגדולה אתם ממעטים עצמכם, משום שאדם שזוכה לחסדי שמים ועולה לגדולה, זה מביאו להתבונן ולהכיר את האמת שאינו ראוי לזה, ומחמת זה הוא מוסיף יותר ענוה.

ואמנם טבע האדם אינו כן, ובדרך כלל בני אדם שמקבלים מעמד חשוב באים לידי גאווה, כמו שאמרו (עירובין נד, א) עה"פ 'ומנחילאל במות ומבמות הגיא וגו'', שאחר שאדם עולה לגדולה, שהוא בבחינת "במות", יש לחוש שייגיס לבו ואזי הקב"ה משפילו, וככל שאדם זוכה לגדולה הרי זה גם ניסיון גדול שלא להרגיש שום חשיבות, רק להבין שהכל בחסדי שמים.

*

מעשה שהיה באברך צעיר, שקיבל משרת מגיד שיעור בישיבה, והוא מצליח מאד בתפקידו באמירת השיעורים ובכל ענייני הישיבה, הוא נותן יחס טוב לתלמידים, והם נהנים מאד ממנו ויש לו השפעה על כולם.

וכשרא בהנהלת הישיבה שהוא מצליח כל כך, התחילו לשלוח אליו

בעקבי הצאן - מדור השקפה וחינוך לאודו של מרן שליט"א 'בן תורה' - השמחה (מאמר תשיעי)

כמו בפורים, ומכל מקום כתב הרמ"א שיש 'קצת מצוה' בריבוי הסעודות אם אומרים בהם זמירות ותשבחות, כדי שהסעודה תוסיף בהכרה של ההודאה וההלל.

וזהו כעין שמצינו לענין שמחת יום טוב שכתב הרמב"ם (הל' יו"ט ו, כ) כי ביום טוב "לא נצטוונו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבורת יוצר הכל", כך גם בחנוכה המצוה היא לשמוח בעבודת ה', שהיא שמחה אמיתית, ולא שמחה מלאכותית בדברים שאין בהם ממש...

ומשכן, מיצר מרן מאד על הנהגה שנשתרשה בישיבות הק', שימים אלו הם כביכול ימי 'חופש', והרפיון בהם רב על החיזוק, ודבר זה הוא תימה, שהרי כל מהותם של ימים אלו הם לחיזוק התורה כנגד גזרת היונים שביקשו את ההיפך... ואף שהשמחה בימים אלו נכונה, אך כל תכליתה אינה אלא ריבוי זמירות ותשבחות' כנ"ל, בכדי להרבות בהודאה על הנס, ובשמחה על הצלת התורה מיד רודפיה, ולא ח"ו להרפות מעסק התורה.

וכך חוזר ואומר מרן בכל שנה: 'חנוכה אינו 'בין הזמנים', לא היה דבר כזה אף פעם, ואדרבה, כתוב בספרים שימי החנוכה הם ימים קדושים, והרי כונת היונים היתה "להשכיחם תורתך", אם כן כשהיה הנס היתה השפעה של חיזוק התורה, וכל שנה ושנה חוזרת ההשפעה בימים אלו, ויש בהם השפעה של הצלחה בתורה...'

ומחמת גודל הדבר, ראה מרן לנכון לעורר על כך בהלוויית מרן רשכבה"ג הגרא"ל זצוקללה"ה, באזני המוני בית ישראל שנאספו ערב ימי החנוכה לחלוק לו כבוד אחרון ולהתעורר לעילוי נשמתו.

ולכך הנהיג מרן בישיבת פוניבז' זה מכבר, כי בימי החנוכה הבהורים נשארים בישיבה, אף לשבת חנוכה, ואם הצורך בחור לנסוע הביתה יעשה זאת בשבת הקודמת לחנוכה או שלאחריה, ואכן דבריו נשאו פירות והנהגה זו קמה ונהייתה כצורה הטבעית של ימי החנוכה בישיבה, ולא זו בלבד אלא שהנהגה זו התרחבה לעוד כמה ישיבות חשובות, בהן ימי החנוכה הם ימים של חיזוק ועליה, תוך ניצול כראוי של סגולת הימים הנעלים.

ואמנם הדגיש מרן, כי הצורך שיהיה הדבר נעשה מתוך אהבה של שמחה, כראוי לימים אלו, ובשים דגש על כך שרבים מהתלמידים יחוו כביכול 'החמצה' שהם נשארים בישיבה 'על חשבון' מסיבות משפחתיות למיניהן וסוגיהן, הורה מרן לקיים בישיבה עצמה מסיבות מיוחדות לתלמידים הנשארים לעמול בתורה, כך שאופי השמחה בימי החנוכה יהיה 'שמחה של תורה', כראוי לעמלי תורה.

גם במעונן קיים מרן מידי שנה מסיבה מיוחדת לתלמידיו בני שיעור א', לעודדם ולחזקם על הלימודים ייחודית זו בימי החנוכה, ובעבר אף נהג להשתתף בה אחיו הגר"ר יעקב זצ"ל, אשר נשא דברים מיוחדים לכבודם של 'עוסקי תורתך'.

לקראת שבת חנוכה דאג מרן להרבות בישיבה את השמחה הראויה לשבת קדש, בתוספת שמחה מיוחדת לשבת חנוכה, [ובמסגרת, נזכיר כאן כי גם בשבתות כל השנה עורר מרן על חסרון האהבה בישיבה, כאשר הסעודות היו ממירות וחסרות צורת 'שבת' דיג', ומרן הנהיג שתהיה האפשרות לכל החפץ בכך, לסעוד את סעודת השבת בצורה הראויה, עם זמירות שבת ודברי תורה כנהוג, להשרות את אורית ושמחת השבת בין כתילי הישיבה].

ומה נאה המחזה, לראות את המוני בני הישיבה שוקדים על תלמודם בימי החנוכה ביתר שאת, מתוך שמחה של מצוה, ומתוך הלל והודאה על ניצחון התורה הקדושה כנגד מהרסיה.

ומכאן תצא קריאה של חיבה לבני התורה, שבישיבות ושכוללים, לשוב ולהתבונן בשגב ימי החנוכה, לנצלם באופני השמחה הראויים לבני תורה, תוך עמלה של תורה ושיעוריה, ולא בבטלה ובבוז זמן של שמחה שאינה אמיתית, [כמובן תוך שימת לב לצרכי המשפחה, וכל ערום יעשה בדעת].

ונסיים בציטוט דברי מרן: 'ומזה כמה שנים שנהגו בישיבה שלא לחזור הביתה בשבת חנוכה, ומקדימים וחוזרים בשבת שלפני חנוכה, או לאחר חנוכה, ובשבת חנוכה נשארים ללמוד בישיבה מתוך חיזוק התורה והרגשה של שמחה, וגם הורי התלמידים הבינו שכך נכון לעשות, למנוע שלא יהיה רפיון מתורה בימי החנוכה, ונשארים בישיבה מתוך הרגשה שזו זכות גדולה מאד, באופן שמרגשים את שמחת השבת, כמו שאומרים בזמירות "לנוח בו ולשמוח"...'.

'וגם בסדר שני שיוצאים באמצע להדלקת הנרות, לא צריכים להפסיק מן הלימוד הרבה זמן, אלא מדליקים נרות ושירים מעוז צור, ומיד חוזרים ללמוד... ושמעתי על מרן הגר"ר שמואלביץ זצ"ל שאחד בא לראות מה הוא עושה בהדלקת הנרות, וראה שהוא יושב ולומד, וכשהודיעו לו שהגיע הזמן ניגש והדליק, ומיד חזר לתלמודו...'

'ועל כן חשוב מאד לדעת, לצעירים וגם למבוגרים, שהחנוכה אינו זמן של פריקת עול, אלא לחיפוף הוא זמן של חיזוק התורה, ואמנם צריכים מעט להפסיק מהלימוד להדלקת הנרות, ובאותו הזמן אינו ביטול תורה מפני שעוסקים במצוה, אבל על כל פנים צריכים שיהיה או עסק במצוה או לימוד תורה, ומי שמתחזק לנצל זמנים אלו כראוי, זכותו גדולה מאד.'

סיימנו את המאמר הקודם בענין השמחה, ונתבאר, שהשמחה היא צורך האדם ליישוב דעתו, שכאשר האדם בלא סיפוק ובחוסר מצב רוח הרי זה מונע אותו ממלאכת שמים וחסרה לו הצלחה במעשיו, ומשום כך מחוייב האדם להביא את עצמו לידי מצב של שמחה, וזה ע"י שישמח במה שיש לו בגשמיות וברוחניות, וכמובן שתהיה עבודתו באופן שתביא אותו לידי שמחה, ולא להיפך.

ואכן מרן שליט"א מרבה לעורר על הצורך בשמחה בעבודת ה', שמלבד החיוב שבכך, כמבואר בכתוב 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלוךך בשמחה, וכמו שביאר זאת רבינו יונה בשע"ת, מלבד זאת הוא צורך מצד איכות העבודה וכנ"ל, ועוד נאריך בס"ד כיצד יבוא האדם לשמחה זו.

אמנם מעבר לכך, פעולת השמחה עצמה גם היא נצרכת לאדם לבריאות גופו ונפשו, וכפי שהביא מרן מדברי ספר החינוך (מצוה תפח), שביאדם בזה את מצות שמחת יום טוב, ז"ל: "לפי שהאדם נכון על ענין צריך טבעו לשמוח לפרקים, כמו שהוא צריך אל המזון על כל פנים, ואל המנוחה, ואל השינה, ורצה הא-ל לזכותו אנחנו עמו וצאן מרעיתו, וציוונו לעשות השמחה לשמו למען נזכה לפניו בכל מעשינו. והנה קבע לנו זמנים בשנה למועדים לזכור בהם הנסים והטובות אשר גמלנו, ואז בעתים ההם ציוונו לכלכל החומר בדבר השמחה הצריכה אליו, ויימצא לנו תרופה גדולה בהיות שובע השמחות לשמו ולזכרו", ע"כ מדברי.

והיינו כיון שהשמחה היא מצרכי הגוף, רצה הקב"ה לזכות אותנו שנעשה את השמחה לשמו ולזכרו, ולכן ציוונו לשמוח ביום טוב, וציוונו גם לעשות דברים המעוררים את השמחה.

ומרחיב מרן ומבאר: 'כי השמחה נותנת מרץ וכח ומחזקת את הגוף, ומקרא מפורש הוא (משלי יח, יד) "רוח איש יכלכל מחלוה", וכמו שאדם רעב לאכול, כך הוא מרגיש צורך בשמחה, ומחפש דרכים כיצד לשמח את עצמו...'

ורואים אנשים חולים רח"ל שאומרים להם כי טוב שיעסקו בדברים המשמחים להשתחרר ממצבם, שהשמחה מחזקת ונותנת כוחות להתגבר על המחלות, ולכן אדם צריך גם שמחה, כי זה מחזק את הגוף ונותן כוחות.

ומביא עוד מרן על כך את דברי הגמ' בשבת (ל"ב) שרבה היה אומר מילתא בדריחותא לפני שהתחיל ללמוד עם תלמידיו, ומדגיש מרן כי 'פשוט כי לא היו אלו דברי ליצנות וקלות ראש, אלא אמרו דברים המשמחים לפי מדרגתם, כדי שיתחילו ללמוד מתוך שמחה'.

ואכן, בכדי למלא את הצורך של 'שמחה' אפשר להשתמש בדרכים שונות המביאות לכך, 'לפעמים יכולה להיות שמחה על ידי דברים של מה בכך, אבל שמחה של תורה זו שמחה שהיא מדרגה, והיא זכות גדולה מאד'.

'... וידוע שאנשים חילוניים הולכים לבידור לשמח את עצמם, ומספרים כי ראו פעם אדם עצוב, ושאלוהו 'מדוע אתה עצב, לך לבידור... שם כולם צוחקים ושמחים', השיב האיש 'מה אעשה כי אני הוא הברך, ואותי אין זה משמח כלל...'

דברים של חיי שעה יש בהם רק שמחה זמנית, והשמחה האמיתית היא רק בדברים נצחיים של חיי עולם!'

וזו כונתו של החינוך הנ"ל - 'ציוונו לעשות השמחה לשמו למען נזכה לפניו בכל מעשינו... ואז בעתים ההם ציוונו לכלכל החומר בדבר השמחה הצריכה אליו, ויימצא לנו תרופה גדולה בהיות שובע השמחות לשמו ולזכרו'.

וחזור על כך מרן תמיד, כי 'כל קשר ושייכות עם קדושה נותן לאדם שמחה, ואפילו מחשבה קדושה גם כן משמחת, כמו שכתוב "שמח לב מבקשי ה'", וביאר בשיח יצחק בסידור הגר"א כי מבקשי ה' שמחים מפני שהם מחפשים קירבת אקים, והרי זו מחשבה קדושה שהיא עצמה נותנת שמחה והרגשה נעימה מאד'.

והנה נתבאר לנו מכלל הדברים מצות השמחה במועדות, שניתנה לנו לכלכל החומר בשמחה הצריכה אליו, ורצה השי"ת שנעשה דבר זה לשמו ולזכרו, לזכותנו ע"י כך, וכך הוא בכל עת הראוי לשמחה, כשבתות, ימים טובים וכדו', שראוי לעשות השמחה לשמו ית', ובאופן הראוי לשמחה שכזו, והיא זכות גדולה מאד, וגם בזה נעשית השמחה עצמה מעולה יותר, אמיתית יותר - שמחת עולם.

וכעת ממששים ובאים לקראתנו ימי החנוכה הקדושים, ימים שתקנו לנו חז"ל להלל ולהודאה על הנסים שנעשו בימים ההם בזמן הזה, ובאמת הרי זו סיבה לשמחה גדולה.

אך מרן מעורר רבות, להתבונן במהותה וגדרה של שמחה זו, שהרי 'כתוב בשלחן ערוך (או"ח סי' תר"ע) 'ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות שלא קבעום למשתה ושמחה', והרמ"א כתב 'ויש אומרים שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות משום שבאותם הימים היה חנוכה המזבחה. ונוהגים לומר זמירות ותשבחות בסעודות שמרבים בהם ואז הוי סעודת מצוה', ע"כ.

ומבואר כי ימי החנוכה לא נקבעו למשתה ולשמחה, ואין בהם מצוה להרבות בסעודות

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת ויצא תשפ"ג – שנאת עשו ליעקב

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוח ע"ה

"הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב" – דווקא מכאן יתגלה כבוד שמים

מהו ההסבר לשנאה התהומית של עשו ליעקב

על הפסוק "וירץ עשו לקראתו ויחבקו ויפול על צוארו וישקו ויבכו" מביא רש"י את דברי המדרש "אמר ר' שמעון בר יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל ליבו". תופעה זו שעשו שונא ליעקב, אותה אנו חיים שנים רבות, זאת עובדה קיימת אך לא מובנת. תופעה תמוהה מאד בעולם שאין לה שום הסבר. הניסיונות שניסו לפתור אותה בתקופה האחרונה, הרי שהאחד נכשל בצורה נוראה, והשני אף הוא נכשל, ונקמה שלא היא אף הוא בצורה כל כך נוראה, ובכל מקרה לא די שהם נכשלו אלא שהם הפכו את המצב ליותר גרוע. בלתי מובן אף כיצד הם מסבירים זאת לעצמם. ולא די בזה שהם שונאים בלי טעם וכלי שחר, אלא שהם אף מעלילים עלילות וסיפורים נוראים ובלתי אפשריים, כשהעיקר הוא ללבות ולשפוך שמן על מדורה זו, בין אם באותם עלילות שהיהחיים לוקחים דם של ילדים למצות או דברים אחרים שכל אדם נכון בצורה מינימלית יודע שהם הבלים, כאותם הסיפורים על הפרוטוקולים, שישבו כמה יהודים זקנים בחצות הלילה החליטו החלטות אך להשתלט על העולם, דברים שהם בושה אף לאינטליגנציה של ילד. תופעה זאת V נראית כבלתי אפשרית קיימת כבר המון המון שנים כדבר חי ופעיל, כשהלכת בעזרת אשו אינה זקוקה לליבו, זה בדין ובושה להם, ישנם המודים בכך יותר וישנם המודים במקצת אך הדבר קיים, וככל שניסו ללכתו הרי שרק גרמו לכך שהנגע פשה בעולם עד שהוא קיים אפילו במקומות שלא נתקלו ביהודים מימיהם, הדבר נורא למתבתן וכלל אינו מובן, הוא בבידור בגזירת עליון, בפרשה זו, שבה אנו עוסקים בשנאת עשו ליעקב, עלינו לנסות להבין את העניין.

עוד עלינו להבין את עצם הלשון "הלכה" הנראית תמוהה, זאת מציאות מסוימת אבל כיצד ניתן להגדירה כהלכה. עניינו ופירושו של המושג הלכה הוא, כאשר התורה מיושמת למעשה בהתנהגות מסוימת, והיינו איך אנו הולכים, איך אנו מתנהגים, היאך אנו מצרפים שיהיה דברי תורה על סדר החיים. כאן כתוב שתופעה זו, שעשו שונא ליעקב, זו חלולת של התורה על סדר העולם, דבר המתחייב מהתורה, כפי שהמושג הלכה הוא הנהגה בפועל המתחייבת מהתורה. אכן, כמובן הדבר צריך ביאור, כי בשום מקום בתורה לא מצאנו שישנו דין לשנאת ישראל, אכן זאת מציאות קיימת אבל דין כזה ודאי אין, הרי הדין הזה צריך להתחייב מהתורה.

העולם נראה חלוק לשנים – הטוב והרע

ישנה תופעה לא מובנת בעולם, המתחילה מאדם הראשון וממשיכה כך באופן סדיר, העולם מתחלק לשנים, אחד צדיק ואחד רשע. אדם הראשון הוליד שני בנים קין והבל, אחד צדיק ואחד רשע, כפי שאומרים חז"ל על קין "קינא דמסבתא" – קין של הרע. כך אנו רואים אצל נח, וכך היה אף אצל אברהם ויצחק, כשהדברים מתחלקים בדרך כלל באופן שווה. אף אצל יעקב, כתוב בדברי הארז"ל, שהאחים חשבו שיוסף הוא המייצג את הרע בביתו של יעקב, הם חשבו שהוא הקין, הם, והישמעאל, ולכן הם רדפו אותו. היתה אכן נקודה של אמת במחשבה זו כי עד אז כך אכן התחלקו הדברים לטוב ורע, כששניהם שווים, אך נקודת הטעות היתה בזה שמיעקב האילך זה לא כך.

באמת, זו היא קושייתו של איוב, כדאיתא בב"ב (ט"ז ע"א) "אמר רבא ביקש איוב להפוך הקערה על פיה", וכך אומרת הגמרא שם על הפסוק באיוב "על דעתך כי לא ארשע ואין מידך מציל". "ואמר רבא ביקש איוב לפטור את העולם מן הדין, אמר לפני רבש"ע בראת שור פרסותיו סדוקות בראת חמור פרסותיו קלותות בראת גן עדן בראת גיהנם בראת צדיקים בראת רשעים מי מעכב על ידך", וברש"י שם "את זה טיהרת ואת זה טימאת הכל בא על ידך אתה בראת בו סימני טומאה. בראת צדיקים על ידי יצר טוב. ובראת רשעים על ידי יצר הרע לפיכך אין ניצול מידך כי מי יעכב אנוסין הם החוטאים". אתה בראת אותם כך ואלו טענות של יך כנגדם, אנוסים הם החוטאים. "ומאי אהדרו ליה חבריה דאיוב" מה השיבו לו חבירי, "אף אתה תפר יראה ותגרע שיחה לפני א-ל, ברא הקודש ברוך הוא יצר הרע ברא לו תורה תבלין" וברש"י "ברא לו תורה, הן תבלין שהיא מבטלת את ההדורי עבירה כדאמר בעלמא אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח וכר הלך לאו אנוסין נעוהו שחרי יכולין להציל עצמך", היינו, אמת הדבר, אכן כך נבראה הבריאה, אלו נבראו צדיקים ואלו נבראו רשעים, כך העולם מתחלק, זה נראה כדבר קבוע, אך חלילה להעלות את על הדעת. איוב אכן טען שאין שום טענות כנגד הרשעים כי הם אנוסים, וממילא אף לא מגיע שטר טוב לצדיקים, אך התשובה לזה היא התורה, זה מה שמציל ותותן אפשרות להתגבר. אכן, תשובה זו אינה מלאה, כי הרי בכל זאת העולם נראה כך, ובדרך כלל, בסדר הרגיל

של הנהגת העולם, הדברים קורים כצפוי, לפי הסדר של "בראת צדיקים ובראת רשעים", מה הוא עומק העניין, מה היא נקודת העיקר בזה.

תכלית הבריאה – שמו יתברך

כדי להבין בדברים אלה, עלינו להיכנס לדברים עיקריים באמת. חוקרים רבים, ראשונים ואחרונים, עסקו ביסודיות בשאלה מה היא סיבת כל הבריאה כולה. הארז"ל פתח את הספר "עין חיים" בשאלה זו, מה היה עיקר הרצון בבריאת העולם. התשובה היותר פנימית ויותר שורשית לזה היא [אלו דברים של עיקר, אכן אי אפשר להאריך בהם במסגרת זו, ונביא את תמצית הדברים] כפי שמביא שם הארז"ל את דברי הוזהר ב"רעיא מהימנא" פרשת פנחס, שכביכול בורא העולם ברא את העולם כדי שיקרא בשמותיו, העניין בבריאת העולם הוא ב"שמות". כשאדם נמצא לגמרי לבד, אין שום משמעות ל"שם", הוא לא מכיר את עצמו מה"שם", ועל כן השם הוא חסר משמעות. השמות אפשריים רק כשיש נבראים שהם יקראו לו בשמות האלה. זאת אומרת שמציאותו אלינו – לנבראי - היא ב"שמות". כך יש כאן חידוש עניין על ידי הבריאה, דבר זה נתן לנבראים קיום בכך שהם מוסיפים משהו שלא היה בלעדיהם, זה האפשרות שניתנה לנבראים לקנות להם מציאות.

כך הם דברי הגמרא בב"ב (ע"ה ע"ב) "ואמר רבה א"ר יוחנן, עתידין צדיקים שנקראין על שמו של הקודש ברוך הוא שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", שמתו יתברך, על ידינו הם נעשו למציאות אמת, לכן הדבר הזה חל בנו הוא שלנו, ואנחנו נקראים בשמו. אנחנו מקדשי שמו, אנחנו קוראי שמו, וכלשון הפסוק (מלאכי א' י"א) "ובכל מקום מקטר מגש לשמי", אנו מברכים ומודים לשמו. שמו יתברך מתקיים על ידינו. כלומר העניין הזה שנקרא "שם" זה בעצם אהנו.

אף התורה מתגלה בשני האופנים של טוב ורע

כאן יש עומק מיוחד. ידועים דברי חז"ל כפי שמעתיק את הרמב"ן בהקדמת פירושו לתורה חז"ל "עוד יש בדינו קבלה של אמת כי כל התורה כולה שמתו של הקודש ברוך הוא", כל התורה כולה, כל צירופי האותיות שיש בתורה, עניינה של כל התורה, שאלו כל שמתו וכל כניויו. שמתו זה גילוי מידותיו הנהגותיו, גילוי רצונו. הנהגה, כשם שכל הבריאה כולה מתחלקת לשנים, כך התורה אף היא מחולקת לעשה ולא תעשה, התורה כוללת גם את מצוות העשה, הדברים שצריכים לדבוק בהם, וגם את מצוות לא תעשה, הדברים האסורים שצריך להימנע מהם.

נמצא, שהבריאה כולה, המערכת כולה, מתחלקת לשנים, יש דברים שאנו חייבים לרדוף ולהשתדל לעשותם, אלו הם מצוות עשה, ויש מצוות לא תעשה שהם דברים רעים שאנו צריכים להימנע מהם, ולהסתלק מהם.

הנהגה, לעובר על מצוות לא תעשה ניתנו עונשים בתורה, ואם לא נאמר עתה אחר הרי שהעובר על לא תעשה חייב מלקות, ואף על לאו שאין בו מעשה יש מ"ד שלוקים. המכוון בכל העתשים האלה הוא היאך נוציא דברי תורה גם מתוך המערכת של הדין מרצונו, היינו כי הגויים של הדבר תורה צריכים לבוא מכל מקום, וכך מתגלה התורה גם על ידי מי שחייב, הוא מראה גופו, בעצם חיי, אך נראה מי שעובר על רצונו, גם זה גילוי של תורה. ובסופו של חשבון יוצא, שמתגלה כבודו יתברך, גם מן הטוב שמטיבים הצדיקים, וגם מן הרע שעושים הרשעים כשבסופו של דבר מתגלה כבודו יתברך מן העתשים, אך כאן זה מתגלה על ידי סבל,

החינוך במצוה ס"ט מבאר מדוע "אין עתשים אלא אם כן מהזירם" ולא די בהזכרת העונש, מה היה המקרא חסר אם יכתב רק העונש עד שצריך גם להזהיר. על כך אומר החינוך חידוש נפלא, שללא האזהרה שאומרת אל תעשה זאת ומגלה שדבר זה נגד הוא רצונו של בורא העולם, היה עולה על דעתו של אדם שיש אפשרות נוספת לעבור את בורא העולם באופן יקיים את כל האיסורים ויקבל את העונשים, וזה אופן נוסף להיות עושי רצונו בכך שיעשו על מעשים אלו, אך כעת התורה גילתה לנו שבצורה זו לא עובדים את בורא העולם.

הזכי איתא בכתבי הארז"ל, שאף העונש עצמו הוא עבירה. כך הוא מפרש את המשנה "ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה", השכר שהוא מקבל אף הוא מצוה, כי רצונו של בורא העולם הוא להעניק טוב לעושים טוב, העונש לעוברי עבירה אף הוא עבירה, אחר שרצונו יתברך הוא לא לתת עונש, [באמת צריך להבין, כי הרי אחרי שגם על העונש מגיע עונש הרי שאין לדבר סוף, כי אף על העונש הזה מגיע עונש, ואין כאן המקום להאריך בהן]. אכן, באמת העונש גם הוא מגלה. ישנם שתי אפשרויות שדבר אמת הוא מאומת, ניתן לאמת על ידי שמוכיחים את האמת, ואז

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת וישלח תשפ"ג

היה ביוז, וכדכתיב, 'בני יעקב באו על החללים ויבוזו העיר וגו'. את צאנם ואת בקרם ואת המוריהם ואת אשר בעיר ואת אשר בשדה לקחו. ואת כל הילם ואת כל טפם נשיהם שבו ויבוזו. ומבואר דהיה

דין של שבי על הטף והנשים, וביזה על כל רכושם וממונם.

והנה שבי וביזה, הם מדיני מלחמה, כדכתיב בפרשת שופטים בדיני מלחמה, 'והכית את כל זכורה לפי חרב, רק הנשים והטף והבהמה וכל אשר יהיה בעיר כל שללה תבזו לך', הרי מדמיני המלחמה הוא שבי של הנשים והטף, וביזה על שלל העיר. אבל אם נימא דהריגת בני העיר היה רק משום שעברו על ז' מצוות בני נח, מה ענין שבי וביזה לזה. ומבואר דלא היה זה רק הריגה בעלמא, אלא דהיה זה מלחמה בבני שכם, ומכלל דיני המלחמה, הם שבי וביזה.

והטעם שכעת אחר מעשה דינה ערכו מלחמה, יש לומר דהוא משום שעל נבלה כזאת עורכים מלחמה, וכמו שמצינו בנביא שופטים במעשה דפילגש בגבעה, שכל עם ישראל יצאו למלחמה על שבט בנימין, בגלל מעשה הנבלה.

ולפי זה מדויק היטב הכתוב, 'ויבוזו העיר אשר טמאו אחותם', דמה שטמאו אחותם הוא טעם למלחמה. ובוזה יבואר תשובת בני יעקב, דהנה יעקב אמר להם 'עכרתם אותי להבאישיני ביושב הארץ ככנעני ובכפרזי ואני מתי מספר ונאספו עלי והכוני ונשמדתי אני וביתי', והם השיבוהו 'הכזונה יעשה את אחותינו, ותשובתם צ"ב שהרי יעקב לא שאל אותם מה הטעם שעשו כן, אלא בא עליהם בטענת סכנת נפשות, ומה תשובה יש בדבריהם על כך.

ולפי מה שנתבאר מבואר הוא היטב, דיעקב אבינו סבר דהם הרגו את בני שכם, מחמת שעברו על ז' מצוות בני נח, וע"ז טען להם שלא היה להם לעשות כן משום דאית ביה סכנת נפשות. והם השיבו לו 'הכזונה יעשה את אחותינו', ר"ל שזו היא סיבה לצאת כנגדם למלחמה, ובמלחמה ליכא כלל פטורא דפיקו"נ, וכמ"כ המנחת חינוך לגבי מצות הריגת שבעה עממין, דהחינוך כתב דמצות הריגת אחד מו' עממין, הוא רק אם יכול להורגו מבלי שיסתכן בדבר, אבל אם

הוא פיקוח נפש להורגו נדחית המצוה, והקשה המנ"ח דנהי דכל המצוות נדחים מפני הסכנה, מ"מ מצוה זו היא ללחום עמהם, וידוע דהתורה לא תסמוך דיניה על הנם כמבואר ברמב"ן, ובדרך העולם נהרגים משני הצדדים בעת מלחמה, א"כ חוינן דהתורה גזרה ללחום עמהם אף דהוא סכנה, וא"כ דהויה סכנה במקום הוה ומצוה להרוג אותו אף שיסתכן, וצ"ע, עכ"ד המנ"ח. וכתב ע"ז אא"ז מרן הגרי"ז זצ"ל דבמלחמה אין משגיחין על הסכנה, וכן הוא מדיני מלחמה, שאין משגיחין על הסכנה, אבל מצד המצוה עצמה גם היא ככל המצוות נדחית מפני פיקו"נ, והחינוך איירי שבא לידו אחד מו' עממין שלא במלחמה, דאז שפיר נדחה מפני הסכנה, עכ"ד. ומבואר דבמלחמה אין פטור דפיקו"נ. אשר לפי"ז י"ל דהוה שהשיבו בני יעקב שאין

על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה. (ל"ב, ל"ג). יש לדקדק בלשון המקרא מפני מה נאמר האיסור בדרך סיפור דברים, ולא בדרך ציווי ואיסור.

ונראה לומר בזה דהנה בחולין דף ק' איתא מחלוקת, דעת רבנן דאיסור גיד הנשה נוהג רק בטהורה, ודעת רבי יהודה דהאיסור נוהג אף בטמאה, אמר רבי יהודה והלא מבני יעקב נאסר גיד הנשה, ועדיין בהמה טמאה מותרת להן, אמרו לו בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו. ומבואר דאם איסור גיד הנשה נאסר קודם מתן תורה, הוא נוהג גם בטמאה, ואם האיסור בסיני נאמר, האיסור אינו נוהג אלא בטהורה. והנה הרמב"ם פסק כדעת רבנן דהאיסור נוהג רק בטהורין, ולפי זה בהכרח דס"ל דלא נצטוו ישראל בגיד הנשה אלא בסיני.

והקשה בלחם משנה דהרמב"ם כתב דיעקב הוסיף על ז' מצוות בני נח את גיד הנשה. ומבואר דס"ל דנאסר קודם מתן תורה, וזה סותר למה שפסק כרבנן דרק בסיני נצטוו על גיד הנשה. ותירץ דאמנם לא נצטוו אלא בסיני, אבל מ"מ יעקב הוסיף האיסור מדעתו.

ולפי זה יש לבאר, דלכן נקט הכתוב את האיסור באופן של סיפור דברים ולא באופן של ציווי ואיסור, כי באמת בפועל נהגו האיסור גם קודם שנצטוו, ונמצא דאמנם לא אכלוהו, אבל עדיין לא נאסרו בזה בציווי, וזהו שאמר הכתוב דלא אכלו, ולא כתב דנצטוו שלא לאכול.

ויבואו על העיר בטח ויהרגו כל זכר. ואת המור ואת שכם בנו הרגו לפי חרב. (ל"ד, כ"ה כ"ו). הנה חילק הכתוב הריגת שכם, מהריגת כל בני העיר. ויש לומר בזה על פי המבואר בדברי הרמב"ם שכתב ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה, שהרי שכם גזל, והם ראו וידעו ולא דנוהו, ועברו על מצוות דינין. ומבואר דהחייב מיתה של שכם, הוא משום גזל, והחייב מיתה של כל בני העיר, הוא משום דינין, ונמצא דחלוק החייב מיתה של שכם, מהחייב מיתה של כל בני העיר, לכן חילק הכתוב את הריגת שכם, מהריגת כל בני העיר.

ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ויבואו על העיר בטח ויהרגו כל זכר. (ל"ד, כ"ה). הנה הטעם שהרגו את שכם עצמו הוא או משום התועבה שעשה, או משום גזל שגזל את דינה, אבל בטעם שהרגו את כל בני העיר נחלקו הראשונים דהרמב"ם כתב מפני שהם מצווין על הדינים והם ראו ולא דנוהו. והרמב"ן כתב משום שהיו כנענים ועבדו ע"ז, ועשו כל התועבות שהיביים עליהם מיתה, אלא שעד עתה לא היה הדבר מסור ליעקב ובניו לעשות בהם הדין. ונראה לומר באופן נוסף, דהריגת כל בני העיר לא היתה הריגה בעלמא, אלא היה זה מלחמה בבני שכם, והריגתם הייתה מכלל המלחמה, דהנה מבואר בכתובים דמלבד עצם הריגת כל בני שכם, היה גם שבי וביזה, דבנשים והטף היה שביה, ועל רכושם וממונם

וַיֵּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ

רש"י מביא בשם רבותינו שהמלאך שנאבק עם יעקב הוא שרו של עשיו. מאבק הוא מלחמה על איזה דבר, וצריך ללמוד מהו הדבר שעליו נאבק יעקב ושרו של עשיו. ברש"י מבואר ששרו של עשיו היה מערער על הברכות. ודבר זה מבואר גם בגמ' בע"ז שדרך בני עשיו ברומי היה למחות אחת לשבעים שנה על קבלת יעקב את הברכות. עוד מבואר שבשביל ערעור זה על הברכות הכריח יעקב אבינו את שרו של עשיו להודות לו על קבלת הברכות, וכמו שכתב רש"י שאמר לו לא אשלחך כי אם ברכתני, היינו שיודה לו על הברכות. ויש להבין למה הכריחו שיודה לו, והלא כיון שהוא מערער על קבלת הברכות ויש לו טענה על הברכות למה שיודה לו עליהם. עוד צריך להבין הלא יעקב כבר קיבל הברכות ומאי דהוה הוה, ומה יש עוד צורך בהודאה עליהם, ולמה נזקק להודאתו של שרו של עשיו. ויש להוסיף דהנה כתוב 'ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד'. ופירש רש"י למה חרד יצחק, אמר שמא עוון יש בי שברכתי קטן לפני גדול ושניתי סדר היחס, התחיל עשיו מצעק ויעקבני זה פעמיים, אמר לו אביו מה עשה לך, א"ל את בכורתי לקח וכו', עכשיו לבכור ברכתי גם ברוך יהיה. הרי מבואר דשורת הדין היא שהברכות יהיו לבכור, וכיון שיעקב לקח ברכות מגיעין לו הברכות מן הדין כאשר אמר יצחק, וא"כ צריך ביאור מה ענין המאבק שיודה לו על הברכות הלא שורת הדין הוא שהברכות ראויות הם ליעקב. ונראה לבאר הדברים דהנה אחר שעשיו צעק צעקה גדולה ומרה, כתוב והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צואריך', וכתב רש"י שכשיעברו ישראל על התורה ויהיה לך פתחון פה להצטער על הברכות שנטל, ופרקת עולו וגו'. הרי שאמר לו יצחק שאמנם כן הוא שכבר נתן הברכות ליעקב, וזכה בהם יעקב, אבל מ"מ כשיעברו על התורה ויצטער, אז יוסר ממנו עולו של יעקב.

וטעם הדבר שכשיעברו על התורה יש לעשיו פתחון פה על הברכות, מבואר הוא על פי דברי חז"ל דכל זכותו של יעקב אבינו לקבל את הברכות היה משום היותו מקיים את התורה, דבזכות זה נטל הברכות מעשיו הרשע אחרי שאפילו את ז' מצוות בני נח לא קיים, כדאיתא בגמ' בב"ב דף ט"ז חמש עבירות עבר אותו רשע ביום ההוא, ומשום שהיה הוא הצדיק ועשיו הרשע היה המוכן לברכה. וכבר הבאנו לעיל ששורת הדין שיעקב יקבל הברכה משום שנטל הבכורה, ובאמת דגם זה גופא דלקח את הבכורה הוא מה"ט שעשיו היה רשע, וכמו שפירש רש"י עה"פ 'מכרה כיום את בכורתך' לפי שהעבודה בבכורות, אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה, והיינו שהרי יצא לתרבות רעה באותו היום, וע"כ כנס יעקב לדבר זה לקחת ממנו את הבכורה. וזהו הביאור במה שאמר יצחק לעשיו דכאשר תצטער בדין על הברכות, דאם יעברו ישראל על התורה ח"ו אז אין עדיפות ליעקב לקבל הברכות, אז ופרקת עולו מעל צואריך.

ולפי זה נראה לבאר דתוכן ההאבקות של יעקב עם המלאך היה מלחמה עם יעקב על שלמותו של יעקב בקיום התורה והמצוות, והמלאך שרו של עשיו בא להכשילו ולהעמידו באופן שאינו שלם בקיום התורה והמצוות, ובא להפילו ממדרגתו הרוחנית, ולמצוא בו פגם בקיום התורה, ועל ידי זה היה נוטל ממנו הברכות, כי היה מתקיים בזה 'כאשר תריד ופרקת עולו', ויעקב אבינו שנאבק ונלחם עמו, היינו שיעקב היה שלם לגמרי ברוחניות בכל קיום התורה לגמרי, וזה היה המאבק ביניהם, אם יוכל להכשיל ולפגום את קיום התורה של יעקב, ובזה תלוי אם הברכות ישארו בידו של יעקב או שינטלו ממנו. ובפ' רבינו בחיי כתב ועל כן יאמר הכתוב כי ביקש המלאך למצוא לו עוון אשר יתגבר עליו ולא מצא ומזה אמר וירא כי לא יכול לו כלומר לא היה לו יכולת להתגבר עליו מצד שום עוון וכו'. הרי מפורש ששרו של עשיו נאבק עם יעקב כדי למצוא או לחדש איזה שהוא חולשה ברוחניות אצל יעקב. וכיון שנאבק עמו, וירא כי לא יכול לו, והיינו שיעקב איש תם היה שלם לגמרי ברוחניות בכל קיום התורה לגמרי, ולא הצליח שרו של עשיו לגעת באפס קצהו ולמצוא אצלו שום חסרון במאומה, ולא הצליח למצוא שום שמץ ופגם, הרי ממילא הברכות יתקיימו בידי יעקב בדין, וזהו הענין שהודה על הברכות, היינו שלא נתקיים הענין של 'כאשר תריד', וממילא בדין הברכות מתקיימות אצל יעקב, ואין יכול לטלן ממנו. ומבואר מה היה ערעורו של עשיו על הברכות, כי רצה ליטלם בטענה של 'כאשר תריד', וגם מבואר מדוע עתה יש לו להודות, אף שעשיו אינו רוצה להודות ובאיזה כח הכריחו להודות לו על הברכות, דעתה שנתברר בתכלית שיעקב אבינו שלם לגמרי במדרגתו הרוחנית ולא נמצא בו שום דופי ושום פגם א"כ יש להודות לו על הברכות שהם אכן ראויים לו.

מקרא לפי פשוטו

פעם אחת באתי לבית זקיני מרן הגרי"ז זצוק"ל בשבת פרשת וישלח, כדרכו שאל אותי מה למדתי בחיידר השבוע, התחלתי לומר בפניו את הפרשה עם פירוש הטייטש, את תיבת 'מלאכים' מהפסוק הראשון אמרתי 'מלאכים, שלוחים-מלאכים אמיתיים', והיינו כמו שפירש רש"י שהיו מלאכים ממש. כששמע זאת זקיני זצ"ל נהנה מאוד, ושיבח את המלמד שפירש לילדים את הפסוק כפירוש רש"י, ואמר כי מה שרש"י מביא זה פשט, ולילדים צריך לפרש כמו שרש"י מפרש כי זהו הפשט. כיוצא בזה היה מעשה בשנת תשי"ט כשהיה זקיני מרן הגרי"ז זצ"ל בבני ברק לרגל שמחת נישואי בנו, באו למעונו קבוצת ילדים מת"ת תשב"ר, התלמידים למדו פרשת יתרו, ומרן זצ"ל שאל אותם שאלות על הפרשה, את אחד התלמידים הוא שאל מה פירוש הפסוק 'או ירה יירה', השיב הילד באידיש 'ער ועט געשאסן ווערן', כלומר שיירו, כששמע זאת מרן זצ"ל הגיב בתמיהה מנין לו לילד פירוש זה. השיב לו המלמד כי הרשב"ם מפרש כן. אמר לו מרן זצ"ל אמנם כן, אבל רש"י שהוא מלשון השלכה לארץ, כמו ירה בים, ועל המלמד לפרש לתלמידים כמו פירוש רש"י כי רש"י הוא פשט, ולילדים צריך לפרש את הפשט.

ובאמת שרש"י בעצמו כותב שמדרשי חז"ל שהוא מביא הם לפי פשוטו, יעויין מה שכתב בפרשת בראשית (ג', ח') 'יש מדרשי אגדה רבים וכבר סדרום רבותינו על מכוונם בבראשית רבה ובשאר מדרשות, ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו'. וכן כתב (ג', כ"ד) 'מדרשי אגדה יש, ואני איני בא אלא לפשוטו'. וקודם לכן גם כתב שם 'יש מדרשי אגדה, אבל אין מיושבין לפי פשוטו'. וכך רש"י כותב כסדר בכמה וכמה מקומות. והרשב"ם בפרשת וישב כותב שהראשונים כתבו פירושים, אבל הם נתעסקו לנטות אחרי הדרשות, ימתוך כך לא הורגלו בעומק פשוטו של מקרא, אבל רש"י נתן לב לפרש פשוטו של מקרא.

מצוה קפא

לערוף את העגלה כמצותה

שנאמר וערפו שם את העגלה בנחל

ואין מלמדין. וכתבו עלה התוס' דלא שייכא מעילה בעגלה ערופה אלא כוונת הגמ' לאיסור הנאה שבעגלה ערופה ובזה דמיא לקדשים, דבכל קדשים יש איסור הנאה גם במקום דליכא מעילה כגון בקדשי קודם זריקה. ובשיטמ"ק (מנחות ה.) מבואר הטעם דכיון שהוקדשו לגבוה יש עליהם איסור בל יחל, אבל בתוס' בנדרים (יא.) משמע שהאיסור נובע מחמת הקדושה שבו.

מ"מ חזינן דחל שם קדושה על עגלה ערופה, ופליגי בגמ' (כריתות כה. ועוד) אם ירידתה לנחל איתן אוסרתה או ערפתה אוסרתה, ונפק"מ בנמצא ההורג לאחר ירידתה לנחל איתן דשוב אין עורפין את העגלה, להצד הראשון כיון שירדה לנחל נאסרה ושוב אין לה היתר, ולהצד השני אינה נאסרת עד שתיערף. והקשו בתוס' (חולין פב.) דהיכא דנמצא ההורג ההקדש עצמו נעשה בטעות דאדעתא שימצא ההורג לא אקדשוה לעגלה, ותירצו בתוס' דהבי"ד גמרי ומקדשי על כל צד דלא מסקי אדעתיהו שימצא ההורג. ותירוצם צריך הסבר דאע"פ שלא העלו בדעתם צד זה, מ"מ סו"ס לא הקדישו אדעתא דהכי שגם כשימצא ההורג תקדש, ופשיטא דאם היו יודעים לא היו מקדישים. וכוונת התוס' דכל טעות בהקדש שמפקיעה את ההקדש מעיקרא, היא דווקא באופן שנתברר למפרע שההקדש היה בטעות כגון שהקדיש אשם ודאי מאחר וסבר שאכל קודש ונודע לא שלא אכל, איגלאי מילתא דהקדש בטעות הוה. אבל הכא אין טעות בעצם ההקדש דההורג נמצא מכאן ולהבא לאחר שהקדישו את העגלה, ולכן שייך לומר שלא יחול ההקדש רק אם יעשו כעין תנאי בהקדש שאם ימצא ההורג לא יחול ההקדש. וע"ז כתבו התוס' דכיון דלא מסקי אדעתיהו שימצא ההורג, לא התנו מתחילה ובנמצא ההורג אי"ז הקדש בטעות, וכשירדה לנחל איתן ונמצא ההורג לא בטל ההקדש.

ייחוד עגלה ערופה - הזמנה מילתא

ובגמ' (סנהדרין מז.) מבואר דלחד מאן דאמר ייחוד עגלה לעריפה חשוב כהזמנה ומינה ילפי' דהזמנה מילתא היא. וטעמא דשייכא להזמנה, משום דלא חלה קדושה ממש כקדשים שנעשו שייכים להקדש, אלא ע"י ייחוד זה חלה דין כלשהו כהזמנה לתפילין ולקבר וכיו"ב. ויש לידע גדר הקדושה שחלה בהזמנה.

אי' בגמ' ביומא (סד.) דבשעיר המשתלח איכא נמי איסור 'אותו ואת בנו', והשוחט את בנו של השעיר ביום שילוח השעיר עובר בלאו כיון דדחייטו לצוק זו היא שחיטתו. ובתוס' (שם ובחולין שם) דנו אי איכא איסור 'אותו ואת בנו' בעגלה ערופה ביום ערפיפתה,

נעמוד על שרשי מצות עגלה ערופה שענפיה מרובים.

בפרשת שופטים נתפרש מעשה עגלה ערופה - "כי ימצא חלל... לא נודע מי היכהו. ויצאו זקנין ושופטין ומדדו אל הערים אשר סביבות החלל. והיה העיר הקרובה... ולקחו זקני העיר ההיא עגלת בקר... והורידו זקני העיר ההיא את העגלה אל נחל איתן... וערפו שם את העגלה בנחל" (דברים כא א-ד). ויש ללמוד את עניינה של העגלה, אם יש לה דין של קרבן או דין אחר.

עגלה ערופה כקדשים לענין טריפה

בגמ' בחולין (יא.) מבואר שעגלה ערופה שהיא טריפה פסולה, דכפרה כתיב בה שנאמר "כפר לעמך ישראל" (שם ח) והרי כקדשים. וכיון דדמיא לקדשים היה מקום לומר שדינה כקדשים לכל מילי ותיפסל בכל פסולי קדשים. אולם שנינו להדיא בסוטה (מה.) דאין מום פוסל בעגלה ערופה ואין דינה כקדשים לגמרי. ולא זו בלבד אלא אף עגלה שהיא מחוסרת אבר כשרה, הגם שהוא מום חמור יותר [דלענין עופות רק מום של מחוסר אבר פוסל, וכן בן נח שהביא קרבן אינו נפסל אלא במום של מחוסר אבר כדאיתא בחולין (קמ.)]. ולא נתפרש החילוק בין טריפה שהיא פסולה לבין שאר מומין שאינם פוסלים. והאריכו האחרונים לענין שאר פסולים של קדשים כגון אתנן ומחיר כלב כלאים יוצא דופן ועוד, אם ישנם גם בעגלה ערופה או לא והביאו ראיות לכאן ולכאן.

כפיה בעגלה ערופה

כתב הרמב"ם (פ"י מהל' רוצח ה"י) דכופין את הבי"ד של העיר הקרובה אל החלל לצאת ולערוף את העגלה בנחל כדינה, ואפילו לאחר כמה שנים. והקשה במנחת חינוך (מצוה תקל) אמאי כופין אותם הא קיי"ל דחייבי חטאת אין ממשכנים אותם כיון דלכפרה קאתי, וה"נ עגלה ערופה לא יכפו להביא כיון דלכפרה קאתי.

מהי קדושתה של עגלה ערופה

ויש לברר, אחר דעגלה ערופה דמיא לקדשים, האם יש בה קדושה ומהי קדושתה. בתוספתא (פרה פ"ב ה"ה) אי' דשאני עגלה ערופה משאר קדשים, דבכל קדשים יש איסור גיזה ועבודה מלבד איסור מעילה, ואילו בעגלה ערופה אין איסור גיזה ועבודה. וברש"י (קידושין נז.) כתב דעגלה ערופה נאסרת מחיים כקדשים ואינה נפדית ואין דמיה קדושים. ובתוס' (יומא נט.) כתבו לענין הא דאמרו חכמים בכמה מקומות דכל דבר שנעשית מצותו אין מועלין בו, אבל תרומת הדשן ועגלה ערופה אע"פ שנעשית מצותן יש בהם מעילה, והם שני כתובין הבאין כאחד

יישוב קושיית המנחת חינוך

ובזה נתייבשה קושיית המנחת חינוך מפני מה כופין לעשות עגלה ערופה, הא אין כופין על דבר שבא לכפרה. דעל הבאת קרבנות עולות ושלמים אין כופין, היות והקרבנות הם מצוה מצד עצמם והגם שהעולה מכפרת על חייבי עשה מ"מ אינם באים לשם כפרה אלא הכפרה באה ממילא. וה"נ עגלה ערופה אחר כל מעשיה היא מכפרת (והובא בתרגום יונתן בן עוזיאל שלאחר עריפת העגלה היו יוצאים נחיל של תולעים מתוך טבורה של העגלה, ונמשכים והולכים עד מקום שהורג שם ועולים עליו ואוחזים בית דין אותו ושופטים אותו).

ספק חלל

ויש לדון מה הדין בספק, ואמרו בגמ' (סוטה מה): "חלל ולא חנוק" ומפרש רש"י דלא מקרי חלל אלא כשהוכה בכלי ברזל כעין חרב, ובמאירי הוסיף דדווקא כשנמצא חלל שהוא מדוקר בחרב עורפין עליו, שעל כל פנים על ידי אדם נעשה, אבל אם נמצא חנוק אין נזקקין לו שמא מת מאליו, הרי שאין עורפין על ספק. מאידך הריטב"א (יומא כג): כתב להדיא דאף על הספק עורפין, כגון שיש ספק אם יש עדים שראו את ההורג או לא.

וצריך לבאר הענין, דהנה יש קפידה שכל מעשה העגלה רק ע"פ בי"ד, וברמב"ם מבואר דבעינן שתיעשה ע"י חמישה זקנים מבית דין הגדול ורק ע"י אנשים ולא נשים, וטעמא מפני שהם פסולות לדון. וכן בחינוך מוזכר דהמצוה נוהגת רק בזמן ישוב ארץ ישראל, ומשמע שבי"ד פוסקים דין מסוים על ההורג, ועליהם מוטלת המדידה וכל מעשה העגלה. ולכאן כיצד יתכן שיפסק בי"ד גם במקום ספק.

ובתוס' (ריש ערכין) הקשו דכיון דילפי' מדכתיב "ויצאו... ומדדו" - הן ולא שלוחן, מאי טעמא לא ילפי' מינה לכל מקום דאין שלוחו של אדם כמותו. ואינו מובן לכאן אין שליחות לבית דין כלל, וכי בי"ד יכולים למנות שלוחים שיפסקו במקומם. ובע"כ דאין הבי"ד פוסקים פסק של בי"ד, אלא התורה מינתה את הבי"ד לעשות את העגלה לערופה, וכיון שהם המופקדים על עשיית העגלה שייך שיעשו שליח לכך, אי לאו דממעטינן לשליחות מקרא. ונמצא שכל מעשה העגלה אינו קדושה של קדשים וכיו"ב, אלא מעשה העריפה הוא חלות דין מסוים שנקבע שיחול ע"י בי"ד, ולזה מיוחדת העגלה ונעשית עיסור הנאה. ואהכי שייך לומר דאף בספק יכולים הבי"ד לפסוק, דאי"ז פסק והכרעה של בי"ד אלא שליחות ותפקיד שהטילה התורה עליהם להביא לידי כפרה. ואם היה זה פסק בי"ד לא שייך שיפסקו מספק.

נמצא - עגלה ערופה אינה קדושה כקרבתן ואין מעשיה דומים למעשה הקרבן, אלא יש לה שם עגלה ערופה המיועדת ומיוחדת לעריפה ומחמת זה נאסרת באיסור הנאה. ועריפתה מכפרת כקרבתן.

דעריפתה היא שחיטתה. ובספר הישר לר"ת (תשובות סי' נב ה) מחלק בין שעיר המשתלח שדחייתו לצוק באה להכשר מצוה וא"כ היא כשחיטת קדשים, לבין עריפת עגלה שבאה לכפרת חטא ואינה במקום שחיטה ולכך לא אמרי' דעריפתה זו היא שחיטתה. וא"כ הוא גדר מחודש דמצד אחד עגלה ערופה דמיא לקדשים, וכדאי' בגמ' בזבחים (ע): דכיון דכפרה כתיב בה כקדשים אינה מטמאה טומאת נבילה. ומאידך לענין אותו ואת בנו לא מדמינן לה לקדשים ולא אמרי' דעריפתה חשובה כשחיטת קדשים.

העגלה - עומדת לעריפה וזאת קדושתה

ברש"י (הנ"ל בקידושין) מפרש את המחלוקת מאימתי חל האיסור של עגלה ערופה וז"ל - "מאימתי נאסרת, הואיל ואין דמיה קדושין לא קדושת מזבח ולא קדושת בדק הבית, אלא היא עצמה לעריפה". הרי דעמידתה לעריפה היא המחייבת וזהו גדר קדושתה.

ונראה דבדברי רש"י נתפרשה גדרה של עגלה ערופה, שאינה קדושה לא קדושת בדק הבית ולא קדושת מזבח. וכשם שלגבי פרה אדומה אמרי' בכמה מקומות בגמ' (יומא מב. זבחים יד: ועוד) דהפרה היא מקדשי בדק הבית ואין בה קדושת מזבח ואעפ"כ אינה קדושה בקדושת בדק הבית, אלא כוונת הגמ' לאשמועינן דאינה מקדשי מזבח כדפירש"י (תמורה כ). וז"ל "כלומר דדין בדק הבית אית לה" (וכמו שנתבאר במצוה קיג). כך קדושת עגלה ערופה לא שייכא לקרבנות ואינה אלא איסור הנאה ושם מסוים שחל עליה בדומה לקדושת תפילין וס"ת וכיו"ב. וכל קדושתה רק לעניינה שהיא מיוחדת ומיועדת לעריפה והיא מכפרת על מה שציוותה תורה שתכפר. וכן נראה מהא דסידר הרמב"ם את מעשה העגלה בהלכות רוצח ולא בספר קרבנות.

חילוק בין פסולי קרבן לפסולי נפשה

ומעתה יש לחלק ולומר דהפסולים שמפקיעים את שם הקדושה כגון אתנן ומחיר כלב - כל אחד לפי עניינו - אינם שייכים לעגלה ערופה ואינם פוסלים אותה. אבל פסולים שיש בקודש שמחמתם נפסל הקודש מלכפר, שייכים גם בעגלה ערופה. ונאמר בגמ' (מנחות ה.) דאיכא ג' פסולים בטריפה שמחמתם אסורה לגבוה, וא' מהם שנאמר "ממשקה ישראל" (יחזקאל מה טו) דמקריבים לגבוה רק מן הדברים המותרים לישראל, ואין זה פסול בשם קרבן אלא טריפה מופקעת מכל דבר שנעשה לגבוה וכל כפרה שנעשית לגבוה אינה נעשית בדבר שאינו ראוי לישראל, ולכן טריפה פוסלת גם בעגלה ערופה שבאה לכפרה.

ואהכי שייך לומר דייחוד עגלה ערופה מישיך שייך להזמנה דכל דינה חל ע"י ייחוד העגלה למצותה, וזה ענינה וזה שמה שמזמנת ומיוחדת לעריפה.

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמדו בישיבה"ק

דרישה והתענינות בשלום הזולת

אם האדם לא רגיל להקדים בשלום חבריו, אלא ממתין כל פעם עד שהם יתייחסו לכבוד מעלתו ויקדימו לו שלום, בכך הוא בעצם אומר במילים אחרות שהוא מעליהם, והם אינם חשובים בעיניו עד שהוא יהיה זקוק להתייחס אליהם מצד עצמו. והרי זו גם כן כעין תולדה של 'גזלנות'.

אמנם ה'גזלנות' שעליה דיברה הגמ' היא במקרה חמור לאין ערוך, שאחרים מקדימים בשלומם והוא אינו משיב, אך מכך מבואר לנו ענינו של דבר - שמוטל על האדם להראות מצידו שלא רק בשבילו נברא העולם, וגם השני הוא אדם שראוי ליחס בדיוק כמותו.

זכור לי משפט שאמר לי בחור מלפני שנים, כאשר ביכה בפני את המצב שבו הוא נמצא מבחינת הסובב אותו. וזו היתה לשונו: 'מה אנשים חושבים, שאני קיר?...' לא היה לי מושג באותה שעה האם באמת היחס אליו הוא כמו אל מחיצה של ברזל, אבל ודאי שהיתה זו בבואה למה שהוא הרגיש - אף אחד לא התייחס אליו בצורה שתתן לו את התחושה שגם הוא שווה, שגם הוא ראוי לבוא בקהל, ושגם הוא זכאי למה שכל האחרים סביבו זכאים להרגיש.

הדבר הראשון שאדם צריך לעשות הוא פשוט לפתוח את העיניים ולראות שיש עוד אנשים סביבו. בדיוק כמו שהוא מצפה לכל הארת פנים ומילים טובות, כך אותם שלידו צמאים לאותה הנהגה, ואם הוא מתעלם מהם במכוון ולא נותן להם את מה שהוא עצמו רוצה - יש כאן כעין 'גזלנות', למה אתה לוקח מהם את מה שאתה רוצה לעצמך? האם אתה הוא היחיד שמגיע לו, ואין לך צורך ליתן משלך?

וכאמור, אין הדברים אמורים במקום שאין מכירים, אלא דוקא בנוגע לאותם אלו שסובבים את האדם כל היום כולו, ומגיע להם בצדק שהיחס אליהם יהיה בצורה שווה. יש את החברים, יש את השכנים, יש את המכרים, ויש אפילו את המשפחה והאחים, שגם הם ראויים להתייחסות... ואם יש את נפשך לומר, אז אפילו להורים יש זכאות מסויימת שיתייחסו אליהם על הצד היותר טוב...

(בדרך צחות אמרו, שהנה כלפי חברו מצווה האדם 'ואהבת לרעך כמוך', אולם לגבי אחיו, הלכה היא בידוע שלעולם לא יגיע האדם למדרגה של 'אהבה', ולפיכך עליו אמרה תורה רק 'לא תשנא את אחיך בלבבך' - לפחות אל תשנא...).

עוד לפני שהאדם מצווה לתת משלו ולהיות גומל חסדים, יש עליו תביעה בסיסית להיות 'בן אדם'. ו'אדם' פירושו מי שמתייחס לאחרים בצורה אנושית שדרושה מן אדם. לא יתכן שהאדם ידרוש לעצמו דבר אחד, ואילו כלפי אחרים יתייחס בצורה שלא מתאימה לבן אנוש.

וכבר דורשי רשומות אמרו בענין מלפנים (וכמדומה דמטו לה משמיה דרבי ישראל מסלנט), שעל לקיחת זיווג אמרה התורה 'את בתי נתתי לאיש הזה', כי המעלה הראשונה שצריכים למצוא היא ראשית כל 'איש' - שיהיה בן אדם, אחרת אין כאן כלל למי להשיא...

ותואמים הדברים למה שהבאנו בשם הגרי"ז, שכאשר מחפשים שידוך יש לבדוק במדובר שלושה דברים: האם הוא בן אדם, האם הוא יהודי, והאם הוא תלמיד חכם, ודוקא בסדר הזה... כי אם אין יסוד, היאך שייך הבנין.

'דכי מתיא בן חרש אומר הוי מקדים בשלום כל אדם, והוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים' (ד', ט"ו).

מלשון התנא נראה שיש קשר בין שני חלקי המשנה, 'הוי מקדים בשלום כל אדם', ו'הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים', אלא שיש לנו לדעת קשר זה מה פשרו, ומה קרבו הדברים זה אל זה (ויתבאר לקמן אי"ה).

וראשית כל דבר יש לפנינו לברר את עיקרו של ענין, מה הפירוש 'הוי מקדים בשלום כל אדם'. וכי האם באמת יש לומר שלום לכל אדם שאותו פוגשים ברחובה של עיר? והא דרכיה דרכי נועם כתיב, ולא בשופטני עסקינן.

ואכן לשון המשנה אינו 'הוי פורש בשלום כל אדם' אלא 'הוי מקדים בשלום כל אדם', וביאור הדבר מבואר במהרש"א בפ"ק דברכות (ו'), דאמרינן התם "אמר רבי חלבו אמר רב הונא כל שיודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום יקדים לו שלום, שנאמר בקש שלום ורדפהו, ואם נתן לו ולא החזיר - נקרא גזלן" וכו', ומדוקדק מלשון הגמ' שכל החיוב להקדים שלום לחברו הוא רק בכה"ג שיודע בו שרגיל ליתן לו שלום, שאז הוא מצידו צריך לבוא ולהקדימו.

ובכגון זה אמרו בגמ' שם פרק שני (י"ז, א') על רבן יוחנן בן זכאי, "שלא הקדימו אדם שלום מעולם ואפילו נכרי בשוק", וביאר המהרש"א דלעיל שמה שאמרו בגמ' בגיטין (ס"ב, א') על רב חסדא שהיה מקדים בשלומם של נכרים היינו נמי בכה"ג, שהיו רגילים לשאול בשלומם, ולפיכך בא הוא והקדים להם שלום.

וביאור הענין הוא, דהנה לשון הגמ' דלעיל מיניה הוא 'ואם נתן לו ולא החזיר נקרא גזלן', והדבר צ"ב, וכי את נפשו הוא חייב לו, את מה לקח ממנו ומה גזל מידו שמחמתו קרינן ליה 'גזלן', והרי כל חטאו היה בשב ואל תעשה שלא החזיר שלום לחברו, את שור מי לקח ואת חמור מי עשק.

אלא הם הם הדברים, דהנה לא איירינן הכא באדם בעלמא אלא באדם כזה שרגיל ליתן לו שלום, ואם כן מבואר שאמירת השלום היא מין אמירה המבטאת יחס בין השניים ומביעה את החיבור שבין שניהם.

וכאן נוסף אפוא, שכאשר האדם מקבל שלום מחברו ולא משיב לו - הרי זה מביע התעלמות מוחלטת מעצם קיומו של האדם שמולו, כאילו הוא לא ראוי ליחס ואין סיבה עבורו להחזיר לו באותה מידה שהוא מדד לו. במקרה כזה, הרי הוא כביכול הופך את חברו לגברא ערטיילאי, שאין לו שום משמעות כלפיו, עד שהוא לא זכאי אפילו להחזר של 'שלום'.

על כך אומרת הגמ' שאין כינוי אחר לאדם שכזה מלבד 'גזלן', כי אכן - את נפשו הוא חייב לו. בעצם שתיקתו וחוסר התייחסותו הרי הוא גזל מחבירו את עצם קיומו. אמנם הוא לא לוקח ממנו משאת מאומה, ולא מחסר כלום מממונו, אבל את נפשו עצמה הוא מבטל - כאילו כל כולו אינו דומה בעיניו כקליפת השום, ומה דמות יערוך לו.

והוא גופא שורש הענין הנעוץ ב'הוי מקדים בשלום כל אדם', שכיון שמדובר ברעים הרגילים זה לזה, שאמירת השלום ביניהם היא חלק מהקשר שבין שניהם, אם כן כאשר האדם לא ממתין עד שרעו יפרוש בשלומם אלא הוא מצידו מקדים לו - בכך הוא מראה מפורשות שחברו הוא דמות הראויה ליחס, ולא רק הוא דמות הראויה ליחס בפני חברו...

כולן לשון קנוח והעברה הן" וכו'. הרי שהכפרה הוא ניקוי לכלול שנוצר על ידי החטא.

עוד מצינו בגמ' בשבת (נה:) ובב"ב (יז.) דארבעה מתו בעטיו של נחש, דהיינו שלא מתו מחמת חטאיהם אלא רק משום הגזירה על אדם הראשון, ולכא' יש להקשות דמן הסתם יש עוד רבים אחרים שעשו תשובה לפני מיתתם ונתכפר להם וא"כ מצד מה יש להם למות אם לא בעטיו של נחש, ובהכרח י"ל דאף לאחר שהאדם עשה תשובה עדיין הוא אינו נקי כבראשונה, וכבר אין זה מוגדר שלא ראוי לו שימות. אכן אחרי כל הדברים האמורים עדיין צ"ב, מהו חששו של יעקב שמא נתמעטו זכויותיו, הרי לפי דברינו נמצא שאין כאן חשש של זכויות מול עבירות אלא רק נידון על הגברא, האם הוא אדם ראוי לקבל נס, ואם כן מדוע מיעוט הזכויות הוא ריעותא בו שמחמתה לא יזכה לנס. הן אף אם כבר קיבל שכר על הזכויות, סו"ס הוא מצד עצמו אדם זכאי שעשה טוב, בדיוק כשם שהחטא גורם למרות שכבר נעשתה עליו תשובה, בהיות שה'גברא' נתלכלך בחטא.

נראה לבאר את הדברים על פי עובדה המובאת בספר 'מעשי למלך' להגר"ש גרינמן זצ"ל, יד ימינו של מרן הח"ח. שם מספר הגר"ש על תקופה קשה שעברה באותם ימים על היכלי הישיבות, לאחר מלחמת העולם הראשונה כשהמצב הכספי היה בשפל המדרגה וכמעט לא היה לחם לאכול. הוא ניגש אל החפץ חיים ובפיו הצעה, אולי נקדיש כולנו מצוה אחת שנעשה עבור הקב"ה, מבלי לצפות עבורה לשכר, ותמורת כן נבקש מהקב"ה שישפר את מצבנו הנורא וישלח לנו מזון ומחיה.

השיב לו החפץ חיים, שאין זו מידת היושר מצד הקב"ה לעשות כן. משל למה הדבר דומה, לילד שניגש אל מוכר הפונדק ובידו יהלום, והוא מתחנן אל המוכר שיגיש לו תמורת היהלום סוכריה קטנה – ששוויה עשר פרוטות ... אם המוכר ימלא את מבוקשו הוא ייחשב לאדם מושחת, בידועו שמחיר הסוכריה אינו בר השוואה לשווי היהלום, וכאשר יחליף זה בזה נמצא עושק את הילד בלא יודעין. כך אנו, אמר החפץ חיים, איננו יודעים מה ערכה של מצוה אחת בעולם הבא, שכר עצום לנצח נצחים, ואם אנו מבקשים תמורתה אוכל בעולם הזה הרי אנו כאותו ילד החושק את הסוכריה ... הקב"ה מצידו אינו רוצה למלא בקשה כזו.

על פי הדברים הללו נשאלת השאלה, מדוע אם כן לעיתים משלם הקב"ה שכר בעולם הזה, בשעה שהאדם יכול לקבל תמורתו פי כמה וכמה בעולם הבא ללא גבול ומידה. והתשובה לזה היא, ששכר העולם הבא אינו 'פרס' בעלמא, אלא ה'שכר' הוא מלשון משכורת, עצם מעשה המצוה יוצר מציאות רוחנית שאותה האדם מקבל בעולם הבא, ואם האדם אינו מחשיב את המצוה כראוי לה, לא יקבל אלא לפי הערך שנותן עבורה. אם הוא מחשיב אותה רק מעט, כדבר בעל ערך גשמי, הוא יקבל תמורתה כבר בעולם הזה, בשיעור דל כפי מושגי העולם החולף.

אם האדם רואה את עולמו בחייו, יש לחשוש שהוא בבחינת אדם שאינו צדיק וטוב לו, וכיון שהוא לא ראוי לקבל את השכר בעולם הבא הקב"ה משלם לו כבר בעולם הזה. ומעתה נראה שמשום כך חשש יעקב 'שמא נתמעטו זכויותי', דהיינו שאם הקב"ה העדיף לשלם לי על זכויותי כבר בעוה"ז על ידי החסדים שגמל איתי, שמא הדבר מלמד שאני עצמי אדם שאינו ראוי, וכעת יש כאן חסרון בגברא'. משום כך זהו על אותו המשקל של 'שמא נתלכלכתי בחטא'.

ולימוד גדול יש מכאן לכל אחד ואחד. שהנה לעיתים האדם רואה שנערמים עליו קשיים ע"ג קשיים, צרות ומצוקות שונות, הוא מתחזק באמונה, בתפילה וביראת שמים, והנה לא רק שהצרות אינן נעלמות אלא מתגברות יותר ויותר. האדם מרגיש מבוכה נוראה, היאך יתכן שאני מתחזק ואילו משמים נותנים לי בדיוק את ההפך.

אלא ודאי שהיסורים והצרות לא נועדו חלילה להכאיב לאדם, הם באים כדי לנקות אותו, אחרת הוא יקבל אותן חלילה בעולם האמת. משום כך עלינו לדעת, שאם האדם מתעלה ומתקרב, זו לא סיבה לעולם הזה טוב מכאן ואילך, אלא אדרבה, זו סיבה שיסוריו יכפרו עליו וינקו אותו כבר בעולם הזה, ואילו את חיי התענוגות יתנו לו רק בעולם הבא. הכל הוא כדי שיזכה לחיי נצח, להתנענע על ה' וליהנות מזיו שכינתו לעד ולעולמי עולמים.

"קטונתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך" וגו' (ל"ב, י"א).

כתב רש"י, "נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לך אני ירא, שמא משהבטחתי נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו", וכעין זה איתא בגמ' ברכות (ד): "ויירא יעקב מאד - אמר שמא יגרום החטא".

ולכא' יש להבין היאך חשש יעקב שלא יעמוד למול עניו מחמת חטאו, והלא ודאי כבר עשה תשובה ושוב נעקר החטא למפרע וכבר אינו קיים כלל, וחז"ל למדונו ואמרו (שם יט): "תנא דבי רבי ישמעאל, אם ראת תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה, שמא סלקא דעתך, אלא ודאי עשה תשובה", על אחת כמה וכמה יעקב אבינו עליו השלום, בחיר שבאבות.

והנה בשבת (לב.) הביאה הגמ' לימוד אחר אהאי קרא ד'קטונתי מכל החסדים'; ... "רבי ינאי לטעמיה דאמר לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס שמא אין עושין לו נס, ואם עושין לו נס מנכין לו מזכויותיו, אמר רבי חנין מאי קראה קטונתי מכל החסדים ומכל האמת". וכאן מבו' לכא' טעם אחר מדוע יעקב חשש ואמר קטונתי, והיינו משום שינוכו לו מזכויותיו, ולא שחשש שמא יגרום החטא. וצ"ב סתירת הסוגיות מברכות לשבת.

ובמהרש"א בברכות שם עמד בזה וכתב דשני הטעמים צריכים זה לזה, דהנה יעקב אבינו הובטח להדיא מפי הקב"ה 'ושמרתך בכל אשר אתה הולך והשיבותיך וכו' כי לא אעזבך' וכו', וכיון שכן גם אם נתמעטו זכויותיו אין זו סיבה מספקת לבטל את ההבטחה מבלי החשש שמא יגרום החטא, ומאידיך גם החטא לבדו אינו סיבה מספקת אם יש לו ריבוי זכויות שיגנו עליו.

ודברי המהרש"א מפורשים לכא' בדברי רש"י (וכמו שציינן לזה המהרש"א עצמו), דבעינן לתרי טעמי כהדדי, מצד אחד 'נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי', ומאידיך אין חשש אלא בצירוף הטעם הנוסף, שיחד עמו נוצר חשש שמא לא תתקיים ההבטחה – 'שמא משהבטחתי נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו'.

אולם גם לאחר דברים אלו נותרה הקושיא במקומה עומדת, מדוע יש חשש שיגרום החטא אחרי שודאי עשה יעקב תשובה, וכמו כן יש להבין באמת מדוע ריבוי הזכויות יכול להגן למרות החטא ואילו מיעוט הזכויות לא.

ונראה דלעולם אין כאן חשש מחמת החטא מצד עצמו, הוא אכן כבר עבר ובטל מן העולם לאחר ששב ממנו יעקב. כל חששו של יעקב היה שמא הוא אינו ראוי לניסים לאחר שחטא, מצד האדם שבו, כי בשביל לזכות לנס צריכים להיות אדם ראוי, ואדם כזה שנכשל בחטא כבר אינו ראוי לנס. משום כך לכא' הלשון ברש"י אינו 'שמא נכשלתי בחטא', 'שמא עברתי על חטא' וכל כיו"ב, אלא 'שמא נתלכלכתי בחטא', שמא אני עצמי נהייתי אדם מלוכלך שאינו זכאי לנס. גם בגמ' בברכות, הלשון הוא 'שמא יגרום החטא', והכוונה אינה למציאות החטא עצמה אלא למה שנגרם בעקבותיו, שהאדם נותר מלוכלך, וזה אפי' לאחר ששב.

הלכלוך שנוצר מחמת החטא אינו תלוי ב'עבירה' שבחטא. כאמור, גם אם האדם עשה תשובה לחלוטין עדיין הוא יכול להיות מלוכלך, וה'לכלוך' אינו עונש אלא מציאות קיימת. כך זה אפילו אצל מלך בשר ודם, אם אחד המקורבים התלכלך בבוץ לא נותנים לו להכנס לארמון, וזה לא מצד שאותו אדם המרה את פי המלך ומגיע לו עונש, אלא רק מצד שלא ראוי שאדם שנראה כך יכנס פנימה.

ברמב"ן מבו' שני טעמים מדוע הנפש החוטאת בשוגג צריכה להביא קרבן, טעם אחד משום ששוגג קרוב למזיד - ואם היה נזהר באמת לא היה עובר אף בשוגג, וטעם שני משום שסוף סוף הוא מלוכלך, וכעת הוא צריך לנקות את הלכלוך. לא משנה שזה היה בשוגג, אחרי הכל הוא עשה מעשה שלכלך אותו, ועל הלכלוך הלזה הוא זקוק לכפרה. גם על כפרה עצמה, מצינו ברש"י על התורה שכתב פעם אחר פעם שהיא לשון 'ניקיון', ואחת מהם בפרשתן (להלן פסו"כ א); 'כי אמר אכפרה פניו ... ונראה בעיני שכל כפרה שאצל עון וחטא ואצל פנים

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסד על סדר הפרשיות
בולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'
שנאמרו במקלות על ידי
הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת "בף החיים"

להערות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmail.com

פרשת וישלח

וישלח יעקב מלאכים - מלאכים ממש

בעזרת ה' יתברך, נראה כמה ענינים בפרשה, פרשת וישלח.

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום. ויצו אותם לאמר כה תאמרו לאדוני לעשיו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה. ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך. הפגישה הנוראה הזו של יעקב עם עשיו, באה ללמד אותנו לדורות הרבה לימודים, וכמו שכותב הרמב"ן (בראשית י"ב ו) כי 'מעשה אבות סימן לבנים'. ובכלל זה 'מעשה אבות סימן לבנים' יש שני חלקים, גם שכל מה שהיה לאבות יארע גם עם הבנים, וגם על הבנים ללמוד מדרכי האבות כיצד גם הם ינהגו. ובאמת אין דור שאין בו את העשיו' שלו, ובכל דור דור עומדים עלינו לבלתינו. ויש לנו את החסד שהקב"ה מצילנו מידם, כמו שעמד תמיד לימנם של האבות והושיעם.

יעקב ועשיו נפרדו זה למעלה מעשרים שנה, אך סוף סוף חזר יעקב לביתו, ורק עכשיו יכול לשוב כאשר יש לו בידו את הגשק בו ינצח את עשיו, "ויהי לי שור וחמור", 'שור' זהו יוסף שטנו של עשיו, שאין עשיו נופל אלא ביד בני בניה של רחל כדרשת רבותינו (בראשית רבה עג, ז. ועיי' בבא בתרא קכג), 'חמור' הוא יששכר שאמור בו 'יששכר חמור גרם' (בעל הטורים בראשית ל"ב ו). וכיון שיש ליעקב את כחו של יוסף הצדיק ואת כחו של יששכר, שזוהו כה התורה עתה יכול הוא לשוב אל ביתו בלא לפחד מכל הקמים עליו.

רש"י מביא כאן את דברי רבותינו (בראשית רבה, עה, ד), שהמלאכים ששלח יעקב לעשיו, היו מלאכים ממש. הפירוש של המילה 'מלאך' - היא שליח. לכל שליח ניתן לקרוא 'מלאך'. ולזה מפרש רש"י, שלא תטעה לומר שיעקב שלח סתם שליחים, אלא דע כי היו אלו מלאכים ממש.

וכי מהיכן היו לו ליעקב מלאכים שיכול היה לשלוח אותם? היה לו בית חרושת לייצור מלאכים? והתשובה היא שאכן כן. כל אדם יש לו כזה בית חרושת, כי במעשיו הטובים יוצר מלאכים טובים, ולהיפך חלילה. אדם שיושב ועוסק בתורה שעה אחת, עם כל גדרי מצות תלמוד תורה, באימה וביראה ולשמה, ברא לו באותה השעה למעלה מעשרת אלפים מלאכים! כדכתב רבינו החפץ חיים ז"ל בספר תורת הבית (פ"ב ופ"ג).

יעקב אבינו בחיר שבאבות, היו לו מלאכים שיכל לשלוח אותם. מהיכן? - מתורתו וממצוותיו.

ואת הדברים האלו שולח יעקב ביד המלאכים לומר לעשיו, דע, כי עם לבן גרתי, אבל לא למדתי ממעשיו הרעים ותר"ג מצוות שמרתי, ונשארתי דבוק בה' יתברך, ועוד זאת עכשיו יש לי 'שור וחמור', את כח יוסף הצדיק ואת כח התורה של יששכר. ועשיו יודע מהם מלאכים, שכן גדל בבית יצחק אבינו ועל ברכי אברהם, אך עם כל זאת אומרת התורה:

שמה נתלכלכתי בחטא

וישובו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו וגם הלך לקראתך וארבע מאות איש עמו. ומביא רש"י בשם רבותינו במדרש (בראשית רבה, עה, ז): אתה אומר אחי הוא, אתה קורא לו אחי, 'באנו אל אחיך', אבל הוא נוהג עמך כעשיו הרשע, עודנו בשנאתו. אמנם עברו שנים על גבי שנים מאז מעשה מכירת הבכורה והברכות, אבל אף על פי כן לא כהתה שנאתו עליך במאומה, ועדיין נשאר הוא בגדר של עשיו.

ויירא יעקב מאד ויצר לו. כששומע יעקב אבינו את התשובה הזו שהשיבו לו המלאכים, ונודע לו שעשיו עודנו בשנאתו והוא בא יחד עם פלוגה גדולה, ארבע מאות איש עמו, 'ויירא יעקב מאד'. ומדוע? מה יש לו לפחד? על מה החרדה הגדולה של יעקב אבינו, בחיר שבאבות?

רש"י בהמשך מפרש ממה היה החשש של יעקב. על הפסוק 'קטנתי מכל

החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך', מפרש רש"י: "נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא שמא משהבטחתי נתלכלכתי בחטא, ויגרום לי להמסר ביד עשו".

הבה ונתבונן. המלאכים ששלח יעקב שבים אליו ואומרים לו, בא עשיו וארבע מאות איש עמו, ויעקב אבינו מבין טוב טוב למה הם באו. הם לא באו לשבת אתו לאכול ארוחת צהרים נכבדה... לכל היותר אולי באו לסעודת סיום... לכלות את יעקב.

יעקב רואה שלמרות שעברו שנים רבות עדיין עומד עשיו בשנאתו ועומד בהבטחתו להרוג אותו, ויעקב אבינו לא ירא ולא מפחד מזה כלל. ממה הוא דואג? 'שמה נתלכלכתי בחטא'. ובאמת, גם לא כתוב שמא נתלכלכתי בחטאים, אלא 'חטא', אפילו חטא אחד. והאבן עזרא מוסיף, מאיזה חטא? - במחשבה. לא דאג יעקב על שמא ואולי חטא חטא במעשה, אבל פחד שמא חיסר במחשבה, ומחמת זה התלכלך ויגרום הדבר שיימסר ביד עשיו.

בפרשה הקודמת, כתוב שיעקב בעת שהיה בהליכתו אל בית לבן, 'וישכב במקום ההוא'. ישן במקום בית המקדש. והתרגום יונתן שם מונה חמש ניסים שהיו ליעקב באותה השעה.

ומוסיף התרגום: "ענין ואמרין בשעה שהיה יעקב אבינו ישן, היו אומרים המלאכים, אתון חמוני יעקב חסידא, בואו ותראו את יעקב החסיד, דאיקונין דיליה קביעא בכורסי יקרא דהיותן מתחמדין למחמי יתי'. כל הזמן 'היותן מתחמדין למחמי יתי' - רצייתם והשתוקקתם לראות את פני יעקב, אבל לא הייתם יכולים להביט בו בשעה שהיה ער ועוסק בתורה. אבל עכשיו שהוא ישן, בואו ותראו אותו, זו ההזדמנות שאפשר להביט בו.

בגמרא אמרו (סוכה דף כה): "שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן. גדול שבכולם יונתן בן עוזיאל, קטן שבכולם רבן יוחנן בן זכאי. אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל בשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד נשרף". למה כל עוף הפורח היה נשרף? - מפרש שם הריטב"א בחידושו, כי במקום שהיה לומד יונתן בן עוזיאל היתה השראת שכינה כמעמד הר סיני, וכמו שבהר סיני בשעת מתן תורה אף אחד לא יכל להיות עליו מרוב ריבוי הקדושה והשכינה ששרתה שם והאש הייתה שולטת, כך גם הזמן שעסק יונתן בן עוזיאל אז בתורה הרי הוא כמו מתן תורה עצמו.

ויש מפרשים עוד במה שאומרת הגמרא ש"כל עוף הפורח עליו מיד נשרף", שהכוונה בזה לרבות את המלאכים. הרי בפסוק כתוב (קהל' י, כ) 'עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר', ואמרו רבותינו (דברים רבה ו, ט) שהכוונה למלאכים, וממילא כשאמרו 'כל עוף היה נשרף' הכוונה אפילו למלאך. וזאת משום שכל כך היה ריבוי השכינה והקדושה בעת עסקו בתורה של יונתן בן עוזיאל, שגם מלאכים לא יכולים היו להתקרב לשם.

ואם אצל יונתן בן עוזיאל היה כך, הרי קל וחומר שאצל יעקב היה גם כן כך ובכפל כפלים. ולכן היו המלאכים אומרים, עכשיו שיעקב ישן זהו הזמן שאפשר לבוא ולראות אותו, בואו. 'בכן שאר מלאכי קדישיא דה' נחתין למסתכלא ביה', באמת באו כל המלאכים להסתכל בו. כאן רואים אפס קצוה של מעלתו יעקב אבינו בחיר שבאבות, שאפילו מלאכים לא היו יכולים להיות במחיצתו.

והנה כאן אנו רואים איך יעקב אבינו יושב וירא וחרד. מה יש? הרי הקב"ה הבטיח לו 'ושמרתיו בכל אשר הלך', ומה לו לדאוג? - שמא נתלכלכתי בחטא. לולי זה באמת הוא לא חושש מעשיו, ולא חושש מארבע מאות איש עמו. אבל עומד יעקב וחושש פן יש איזה חטא קל בידו, חטא במחשבה, וחטא זה יפסיד ממנו את הכל.

כאן אנחנו למדים כמה חטא אחד, ואפילו אם הוא במחשבה בלבד, כמה

שמוח". לכן אני להיפך מכך, בשנים שעברו, כשאתם הייתם שמחים טובי לב, אז אני הייתי בוכה. אבל עכשיו שאתם בוכים, דוקא עכשיו אני שמח ואין לי עוד דאגה, כי יודע אני שהולך רבי אליעזר אל בית עולמו וכל שכרו שמור עמו לעולם הבא.

אמר לו רבי אליעזר רבי אליעזר שמע את המשא ומתן שבין התלמידים ובין רבי עקיבא, עקיבא כלום חיסרתי מן התורה כולה. הרי אמרת שהיית יושב ודואג אולי אני מקבל את שכרי בעולם הזה, וכי חיסרתי מן התורה כולה? עשיתי איזה דבר שלא כהוגן, שבגללו הייתי צריך להפסיד את זכותי לעולם הבא וליטול את שכרי כאן בזה העולם השפלי? – אמר לו רבי עקיבא למדתנו רבינו, כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. אלו היו דברי רבי עקיבא לרבו הגדול.

והדברים מבהילים ונוקבים את הלב עד בית חללו. הלא זהו שיג ושיח בין תנאים קדושי עליון, "זוטי דאית בכו מחיה מתים" (עבודה זרה י.), הקטנים שבתנאים היו מחיי מתים, וכל שכן הגדולים שבחבורה כמו רבי אליעזר ורבי עקיבא מעתיקי השמועה. והנה כאן יושב רבי עקיבא שהנחיל לנו את כל התורה כמו שאומרת הגמרא (יבמות סב: סנהדרין פג.) ביחד עם רבו רבי אליעזר שנתן לו את כל התורה כולה, ועל מה הדיבורים ביניהם? שמא ואולי רבי אליעזר אכל את שכרו בעולם הזה.

כשרבי עקיבא רואה את רבו, התנא האלהי רבי אליעזר הגדול, שכמו שאמרנו, רק עליו מוזכר שהיה נכנס לבית המדרש הראשון ויוצא האחרון, שהאבן עליה ישב דומה לחר סיני, חולה ומתפתל ביסורין, – עומד ושמוח על צער רבו. למה? כי חשש תמיד שמא למרות שיש לרבי אליעזר כל כך הרבה זכויות לאין קץ, מכל מקום אולי בכל אופן היה לו איזה חטא שמחמתו הפסיד את כל שכרו לעולם הבא. רק עכשיו, שראה שרבו לא נהנה מהעולם הזה, ואדרבה הוא סובל ומתייסר, היה שמוח.

והנה, צדיקים להתבונן ולהעמיק עוד בדבר. מבואר אם כן, שרבי עקיבא חשש פן קיבל רבי אליעזר את שכרו בעולם הזה. ובכן, מי הוא זה שאוכל את עולמו פה, ונתן לו הקב"ה את שכרו בעולם הזה?

אומר הפסוק בפרשת ואתחנן (דברים יג, ט) 'משלם לשונאיו אל פניו להאבידו'. ומפרש רש"י שם: "בחייו משלם לו גמולו הטוב כדי להאבידו מן העולם הבא". נורא נוראות. אדם מגיע לעולם הבא ומקווה לקבל את שכרו הטוב על מעשיו הטובים שעשה, ומגלה שאת כל שכרו כבר ניצל וקיבל בעולם הזה, אשר כל תענוגיו לא שווים מאומה ביחס לתענוג הנשמה רגע אחד בעולם הבא.

ובמי נוהג כך הקב"ה? – "לשונאיו". כך אומר הפסוק. ומזה דאגו רבי אליעזר ורבי עקיבא! רבי עקיבא חשש שמא רבי אליעזר אוכל את זכויותיו בעולם הזה, מפני ששמא גם הוא בגדר זה!

התקנה היחידה – לימוד המוסר

אומר רבי לייב זצ"ל, תסמנה שערות ראש ויזעזע וימס לב מבין פחד פחדים מכל זה מרו חטא ועד היכן מגיע. אנחנו יושבים שאננים. אדם אומר מה חסר לי? אני לומד ומתפלל, עושה חסדים ונותן צדקות. אבל כאן אנחנו רואים ממה חששו התנאים הקדושים, ממה יעקב אבינו שהיו המלאכים מתחמדין לראותו היה יושב ודואג, שמא נכשל בחטא אחד, במחשבה.

והתקנה הראשונה שלנו בדבר הזה היא עצם הידיעה המוחשית בדבר הזה. כל בעלי המוסר אמרו, חולה שיודע שהוא חולה יש עוד סיכויים שיבריא, למה? – הוא יכול לדאוג לעצמו, הוא ילך להשיג רופא טוב, ורפואה טובה למכתו. אבל חולה שלא יודע בכלל שהוא חולה אוי ואבוי לו. הוא אומר מה אני צריך ללכת לרופא, הרי אני בריא?! – ואז ביום אחד בהיר מתגבר עליו החולי ונמצא מת הלילה. לכן כשאדם יודע את המציאות שלו איפה הוא עומד, הוא יודע מה לעשות ומה לבקש, איזה מזור לחוליו ואיזה רפואה לחטאיו.

לכן אסור לאדם ללכת בעיניים עצומות, ועליו ראשית כל להכיר את עצמו. איך אדם מכיר את עצמו? – בלימוד מוסר קבוע ותמידי, אשר פוקח את עיני האדם ומעמיד אותו על מצבו.

הגמרא אומרת כיון שעשה אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כחיתו. זו הסיבה האמיתית לכך שאנחנו לא מזדעזעים מחטא. זה נעשה בעינינו כחיתו חס וחלילה. והפתרון בדבר הזה הוא אך ורק על ידי שקידה בתורה, שמקרב את האדם להקב"ה ומקדשת אותו, זה יביא אותו להיות ירא וחרד מן העבירות. וכמו שאמרנו, לימוד המוסר הוא ראש וראשון בסדר הלימוד, ועליו אסור לוותר. (ועיין משנה ברורה סימן א' אות י"ב וסימן תר"ג אות ב' ועוד.) כל יום צריך שיהיה בו לימוד מוסר ועריכת המחשבות לעבודת ה' כמו שכותב רבינו יונה ז"ל בשערי תשובה (ש"ב אות א' ואת ט' וש"ג אות ט"ו ועוד), וז' יהיה בעזרו.

הפסד הוא יכול לגרום. ואם יעקב אבינו בחיר שבאבות, שמלאכי השרת היו מתחמדין ומשתוקקים לראותו, כל כך ירא וחרד חרדה גדולה מפני החטא, אנו מה נענה אבתריה.

כל אחד צריך להתבונן היטב בדיבור הזה. יעקב אבינו לא חושש מעשיו כי הוא זה, הוא יודע שגם אם יבוא השונא הכי גדול שלו עם אנשים מרובים על מנת להורגו, הם לא יוכלו לפגוע בו בקצה הציפורן כיון שה' שומר עליו, אבל אם התלכלך בחטא אחד, הגם שהוא יעקב אבינו, האדם הגדול בענקים, מי יודע מה יהיה. לא עשיו ממית אלא החטא ממית.

ונראה מעט מדבריו של רבי לייב חסמן זצ"ל (אור יהל וישלח): אנו עומדים ותמהים על הפחד הזה, כי אין לנו מושג מה הוא רוחניות ומה זה חטא. פעם הגיע אלינו מישוה וסיפר שהוא מפחד בגלל העבירות שבידו? לא שמענו. תמיד יש לאדם סיבות אחרות למה הוא מפחד. פעם הוא מפחד מהשכנים ופעם הוא מפחד ממס הכנסה, מפחד מפלוני ומאלמוני, אבל האם שמענו אדם אומר, אוי לי ואבוי לי שנכשלתי באיזה איסור חס ושלוש ועכשיו אני נורא מפחד מזה? לא שמענו כזאת מעולם. מה הוא אומר? 'בעזרת ה' יהיה טוב יהיה בסדר'. למה? מה יהיה? יהיה ראש השנה.. עוד מעט יבוא ראש השנה ואעשה תשובה.

והנה, אנחנו נמצאים חודשיים וחצי מאז תחילת השנה, כל אחד יראה ויבחן האם באמת היתה לו הארה בימים הנוראים שהוא לקח עמו למשך השנה כולה? האם באמת הוא שומר את כל הקבלות שקיבל על עצמו בימים הנוראים ונהפך לאיש אחר? האם לכל הפחות אנחנו דואגים על זה, יראים ומפחדים מהחטאים שבידינו? או שרק מהחיסרון בבגד אנו חוששים..

למה זה כך? למה אנחנו אין דעתנו על עבירות שבידינו, ורואים אנו איך המבט של יעקב אבינו היה הפוך לגמרי? דוקא מעשיו וארבע מאות איש הוא לא מתירא, אבל מחטא שבידו "ויירא יעקב מאד".

אומר רבי לייב, אל תתמה על הפחד הזה של יעקב, כי אנחנו אין לנו מושג מה זה רוחניות ומה זה חטא. אבל יעקב אבינו האדם שבמרובה הוא ידע והבין זאת, הוא ידע מהו חיסרון של חטא אחד, ואיך חטא אחד במחשבה יכול לגרום ולבטל את כל ההבטחות הטובות שהבטיח לו ה'. וזו הערה נוראה, כשאדם מתבונן ורואה איך היו רבותינו ואבותינו חרדים וחוששים מחטא שבידם.

מביא רבי לייב את המעשה המפורסם, המובא בגמרא במסכת סנהדרין (דף קא.), ברבי אליעזר ורבי עקיבא.

רבי אליעזר, הוא רבי אליעזר הגדול – רבי אליעזר בן הורקנוס, שהיה תלמידו הוותיק של רבן יוחנן בן זכאי ורבו של רבי עקיבא. הגמרא במסכת סוכה (כה.) מפליגה הפלגות עצומות ביותר במעלותיו של רבי אליעזר הגדול, ואין אחד שסיפרו עליו שבחים והפלגות כמו שאמרו על רבי אליעזר.

ומספרת הגמרא בסנהדרין (ק"א ב) שבשעה שרבי אליעזר חלה נכנסו תלמידיו לבקר. אמר להם רבי אליעזר: חימה עזה יש בעולם. 'חימה' מלשון כעס, כמו שמפרש רש"י, "על עצמו היה אומר, שכעס עליו המקום והכביד חליו". כיון שראו התלמידים שהכביד חליו של רבי אליעזר, התחילו בוכים. תלמיד שכל תורתו ממנו, ואוהב את רבו אהבת נפש, רואה את רבו שרוי בצער גדול – בוכים.

והיה רבי עקיבא משחק. רבי עקיבא שהיה גם הוא תלמידו של רבי אליעזר כמו שאמרנו, לא די שלא ראו עליו שהוא בוכה, אלא היה עוד שוחק ושמת. אמרו לו חבריו, עקיבא למה אתה משחק? על מה השמחה הזו?! – אמר להם וכי מפני מה אתם בוכים. עד שאתם שואלים אותי למה אני משחק, תגידו אתם למה אתם בוכים. אמרו לו: אפשר ספר תורה שרוי בצער ולא נבכה? אנחנו לא מבינים ולא יורדים לסוף דעתך. הרי ספר תורה שרוי בצער, גדול הדור, רבינו המובהק, סובל ומצטער, ואנו לא נצטער? – אמר להם לכך אני משחק. בדיוק הפוך, אותו הדבר שגורם לכם להיות בצער ולבכות, לי הוא גורם את השחוק. כל זמן שהייתו רואה את רבי שאין יינו מחמיץ ואין פשתנו לוקה ואין שמנו מנאיש ואין דובשנו מדביש אמרתי שמא חס ושלוש קיבל רבי עולמו, כל זמן שראיתו שהרב שלי שרוי בשלווה, היין שעושה יוצא מוצלח ומתוק, אז הייתי שרוי בדאגה. אז הייתי בוכה. כאשר הייתי רואה את רבי אליעזר שם את הפשתן במים לרכך אותו כדי לעשות ממנו בד, ולא לוקה אלא יוצא טוב ומשובת, אז הייתי יושב ודואג. למה? – הייתי אומר שמא חס ושלוש קיבל רבי עולמו. ומפרש רש"י: 'שמא קיבל את כל שכרו'. לזה הייתי יושב ודואג אולי הרב שלי קיבל פה בעולם הזה את כל שכרו שמגיע לו לעולם הבא.

אבל עכשיו, אומר רבי עקיבא, שאני רואה את רבי בצער, אני שמח. פירש רש"י: "עכשיו שאני רואה את רבי בצער, ושכרו משתמר לעולם הבא לכך אני

נחל אליהו

שיטות תנאים בכמה זמן עוברים בבל תאחר, והשיטה הכי מקילה זה עד שיעברו עליו שלש רגלים כסדרן וחג המצות תחילה, וכך היא סתמא דמתני' בתחילת ראש השנה שניסן זה ראש השנה לרגלים, ומי שנדר בין פסח לשבועות לא עובר בבל תאחר עד שיעברו עליו חמשה רגלים, וכל זמן שיעקב היה בבית לבן הוא עדיין לא היה צריך לקיים את הנדר שלו, אבל כשהוא הגיע לארץ ישראל הוא התחייב לקיים את נדרו, ובפסוק כתוב 'יעקב נסע סוכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות' אומר רש"י: ששהה שם יח' חדשים, קיץ חורף וקיץ, ונמצא ששהה שם עד שיעברו עליו שלשה רגלים כסדרן, לכן הוא נענש על איחור הנדר.

התורה זה לא ספר הסטוריה

ויסעו ויהי חיתת אלוקים על הערים אשר סביבותיהם ולא רדפו אחרי בני יעקב - לא מבואר בפסוק מה הפירוש 'חיתת אלוקים', וברמב"ן מביא מספר מלחמות בני יעקב [שזה ספר הישר] שמתאר את המלחמות והניסים שהיו לבני יעקב, היו שם ניסים יותר גדולים מבחנוכה, ולמה התורה כותבת כזה נס גדול ברמז 'חיתת אלוקים'? אנחנו צריכים להבין: התנ"ך זה לא ספר הסטורי, אם חס ושלום זה היה ספר הסטוריה זה היה אחד מספרי ההסטוריה הכי גרועים! כל אומה שמכבדת את עצמה אם אבות האומה היו נלחמים ומנצחים בכאלו מלחמות זה היה תופס מקום מרכזי בספרי ההסטוריה, אבל התורה הקדושה בכאלו סיפורים היא מקצרת ורק במעשה של אליעזר והגמלים התורה מאריכה וכופלת את המעשה שהיה שם, ספר הסטוריה לא כותבים בצורה כזו, וזה דבר פשוט שלא צריך הוכחות שהתורה הקדושה היא לא ספר הסטוריה, בסוף מגילת אסתר יש פסוק 'וכל מעשה תקפו וגבורתו ופרשת גדולת מרדכי אשר גדלו המלך הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס' הגר' משה מרדכי שולזינגר זצ"ל היה מספר: שהרב אברמסקי זצ"ל היה תמיד אחרי קריאת המגילה שואל את הבחורים שהתאספו סביבו: האם אחד ממכם הלך פעם לספריה לחפש את ספר דברי הימים של מלכי מדי ופרס? את מי זה מעניין בכלל? ולמה מרדכי ואסתר טורחים לספר לנו את זה בתוך המגילה? ביאר הרב אברמסקי: הפסוק הזה מאיר את כל ענין המגילה, מי שחושב שהמטרה של המגילה זה סיפור ההסטוריה של כלל ישראל ושל אחשוורוש טועה בשביל זה יש ספר אחר שנמצא בספריה הלאומית של מדינת פרס, אבל המגילה נכתבה ברוח הקודש ללמד אותנו שכל קוויץ לא יבוש ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך, וכלשונו הזהב של הרמב"ם שהנביאים עם בית דין תקנו וצוו לקרות המגילה בעונתה כדי להזכיר שבחיו של הקב"ה ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועינו, כדי לברכו ולהללו וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה כי מי גוי גדול אשר לו אלוהים קרובים אליו כ"י אלהינו בכל קראינו אליו.

רק מה שנוגע אלינו

התנ"ך כולל בתוכו בערך שלשת אלפים ארבע מאות שנה מבריאת העולם עד תחילת בית שני, חצי מהזמן הזה היה עד המבול וחצי

הרגו חמור ושכם לפי חרב | אַחַרְתָּ נִדְרָךְ וְנִעַנְשָׁתָּ |
ויהי חיתת אלוקים | מהלאה למגדל עדר | להיות
מאושר בכל מצב | שנתפללה רחל בפרדן ארם | מתי
נפטרה רחל | וְתִמְנַע זָכַר וְהַשְׁנִי נִקְבָה | יִרֶשׁ עֲנָה אֶת
שעיר | תגביה ומשם אורידך | נבעו מצפוני עשו |
מחמת יעקב תכסך בושה

למה נהרגו כל אנשי שכם

ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו ויבואו על העיר בטח ויהרגו כל זכר - התורה מספרת לנו שאת כל העיר הם הרגו עם החרב, ובכל אופן התורה כותבת אחר כך 'ואת חמור ואת שכם בנו הרגו לפי חרב' ומשמע שדוקא אותם הרגו בחרב, ולכאורה הרי כולם נהרגו בחרב ומה הדגש המיוחד על חמור ושכם? נראה לבאר בזה פשט אמיני מאד: ידוע קושיית הראשונים למה כל אנשי שכם נתחייבו הריגה, בשלמא חמור ושכם היו שותפים בגזילת בת יעקב, אבל מה חטאו שאר אנשי העיר, ויש בזה כמה דרכים בראשונים, הרמב"ם מבאר שהיות ובני נח נצטוו על הדינים כולם היו מחוייבים לדון את שכם וחמור, והם נענשו על ביטול המצוה לדון אותם, והרמב"ן משיג עליו ומפרש שבעצם כל אנשי שכם היו שטופים בעבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים ולכן שמעון ולוי הרגו אותם, ויש בזה דרך נוספת שאינה כל כך מפורסמת מהאור החיים הקדוש ודרך זו היא הכי קרובה לפשט - האור החיים הקדוש מבאר שבאמת רק שכם וחמור היו חייבים מיתה, אבל שמעון ולוי ידעו שאם הם לא יהרגו את כל בני העיר בני העיר יהרגו אותם, ולכל בני העיר היה דין רודף והם הרגו אותם מדין הבא להרגך השכם להרגו, [וכנראה ששם לא היה את החוק שיש במדינה המפוארת שלנו שמותר להרוג את המחבל רק אחרי שהוא הרג אותך... להם היה מותר להרוג לפני שהרגו אותם].

חילוק בין החרב של שכם וחמור למיתת שאר אנשי העיר

לפי זה מתיישבת היטב הקושיה שהקשינו, בני נח מיתתן רק בסייף, אבל רודף שיסוד החיוב הוא הצלת נפשות [ומטעם זה דין רודף נוהג גם בזמן שלא נוהג חיוב מיתות בית דין] אין שום דין איך להרוג אותה, וכל מיתה שתגרום להצלת הנרדף מצוים להרוג בה את הרודף, וזה מה שכתוב בפסוק 'ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו' זה היה כלי מלחמה פרקטי כדי להרוג כל זכר, לא היה בזה שום קיום מיתה של סייף, והתורה מדגישה 'ואת חמור ואת שכם בנו הרגו לפי חרב' כי אצלם החרב היה קיום של מיתת סייף.

איחור הנדר

קום עלה בית א-ל ושב שם - אומר רש"י: לפי שאחרת בדרך נדרך נענשת ובא לך זאת מבתך, הגמרא בתחילת ראש השנה מביאה חמש

ונראה לבאר בזה - יש כללים איך מדברים ואיך כותבים, ובכללי הלשון אם רוצים להגיד שנודע למדכי ברוח הקודש היה צריך לכתוב מפורש שנודע לו ברוח הקודש, ולמה נכתב בסתמא שנראה שנודע לו בדרכים טבעיות? זה מגלה לנו שהשפה של המגילה זה רוח הקודש, ממה שהמגילה סתמה ולא פירשה אנחנו מבינים שפשוטו של מקרא כשכתוב במגילה 'וידוע' הכונה ברוח הקודש, ואם זה פשוטו של מקרא של המגילה בהכרח שכל המגילה נכתבה ברוח הקודש.

המעמיד של מלכות בית דוד

ויסע ישראל ויט אהלה מהלאה למגדל עדר - מה התורה באה ללמדנו בזה? יש עוד מקום בתנ"ך שכתוב 'מגדל עדר', במיכה יש פסוק 'ואתה מגדל עדר עופל בת ציון עדיך תאתה ובאה הממשלה הראשונה ממלכת לבת ירושלים' וכתוב בתרגום יונתן [כאן ושם] שמגדל עדר עתיד לבוא מלך המשיח, וברשב"ם כתוב שמגדל עדר נמצא ליד בית לחם, ומשמע שזה לא רק שורש מלך המשיח אלא זה השורש של ישי בית הלחמי אבי דוד, ולמה זה כתוב דוקא כאן? יש מדרש מופלא בסידור השל"ה על הפסוק 'אל תבטחו בנדיבים', מפורסם מה שכתוב בחז"ל שאדם הראשון היה צריך לחיות אלף שנה, ודוד המלך היה אמור להיות נפל, והקב"ה ביקש מאדם הראשון שיתרום לדוד המלך שבעים שנה ולכן אדם הראשון חי רק תשע מאות שלושים שנה, ובגר"א כתוב שלכן אצל אדם הראשון כתוב 'ויהיו ימי האדם אשר חי' כי הוא היה צריך לחיות יותר אלא שהוא חי רק תשע מאות שלושים [וכן באברהם אבינו], והשל"ה הקדוש מביא עוד מדרש פחות מפורסם - כשאדם הראשון התקרב ליום המיתה הוא התחרט על המתנה הנדיבה שלו, כשהיו לו בכספת אלף שנים הוא הסכים לתרום מזה שבעים, אבל כשהוא הגיע קרוב ליום המיתה הוא רצה לחזור בו, אמר לו הקב"ה: אתה לא יכול להתחרט כי עתיד לצאת ממך יעקב אבינו שישלם את נדרו ולכן גם אתה מחוייב לקיים את דברך, וזה הפשט בפסוק 'אל תבטחו בנדיבים בן אדם שאין לו תשועה' ולמה? כי ביום ש'תצא רוחו ישוב לאדמתו ביום ההוא אבדו עשתנותיו' הוא מתחרט על כל העסק וההבטחה שלו, 'אשרי שאל יעקב בעזרו' בזכות שיעקב קיים את נדרו אדם הראשון לא היה יכול להתחרט וכך היה קיום למלכות בית דוד.

נמצאנו למדים שכל מלכות בית דוד יש לה קיום אך ורק בגלל שיעקב קיים את נדרו, אם יעקב לא היה מקיים את הנדר אדם הראשון היה יכול לחזור בו ודוד המלך לא היה חי, לכן בפרשה שלנו מיד אחרי שיעקב אבינו קיים את נדרו כתוב 'ויסע ישראל ויט אהלה מהלאה למגדל עדר' שם שורש מלך המשיח ודוד המלך, כי מכח נדרו של יעקב יש קיום למלכות בית דוד, ויתכן שזה הטעם שהתורה סומכת לקיום הנדר את הברכה 'ומלכים מחלצין יצאו' שכל הקיום של מלכות בית דוד זה מכח נדרו של יעקב [ולא כהדרש שכתוב ברש"י שהפסוק מדבר על המלכות שתצא מבנימין שעדיין לא נולד].

למה מלכות בית דוד צריכה להתקיים מנדבות?

אגב - יש כאן פלא גדול, אין אדם שיש לו תפקיד מרכזי בבריאה לנצח נצחים כמו דוד המלך, התיקון השלם של בנין בית שלישי והשראת השכינה בכלל ישראל מותנה בקיומה של מלכות בית דוד, בברכת בונה ירושלים מזכירים גם 'וכסא דוד עבדך' כי זה חלק מבנין ירושלים, וכך גם בימים נוראים בתפילת 'ובכן תן פחדך' מבקשים 'וצמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך במהרה בימינו, ותמלוך אתה ה' לבדך כו', מלכות בית דוד זה חלק ממלכות ה' בעולם, למה אדם שיש לו תפקיד כל כך מרכזי צריך לקבל את החיים שלו בנדבה? התשובה היא שהיא הנותנת! המלחמה הגדולה של מלך היא 'לבליתי רום לבנו מאחיו' ודוד המלך עמד בעוז בנסיון הזה, כתוב בגמרא בראש

אחרי המבול, ואת כל השנים האלו התורה מזכירה במילים בודדות ויחי, ויולד בנים ובנות, וימות, וכשה מגיע לאבות הקדושים התורה מאריכה בעקודים ונקודים, ולמה? כי האלף שש מאות שנה הראשונים לא מעניינים כלל וכלל, כמו שרש"י כתב בתחילת פרשת וישב שבכל אלופי עשו אין מה להאריך, רק כשמגיעים ליעקב אבינו צריך להתחיל ללמוד מה קרה לו ולזרעו.

זה הטעם שהתורה לא מאריכה במלחמות בני יעקב, הדבר היחיד שהתורה באה ללמדנו הוא שהיה נס וזה כתוב במילים 'ויהי חיתת אלוקים', מכל המלחמות אין שום תועלת ולימוד בעבורינו ולכן התורה לא כותבת על זה כלום, זה לא מעניין אותנו ולא נוגע אלינו לכן זה לא חלק מהתורה.

שפה תנכ"ית

כתוב ביהושע במלחמת העי 'ויפלו מן העם ביום ההוא כשלושים וששה איש' האם שמעתם פעם משהו שמדבר בצורה כזו, היו שם בערך שלושים ושש איש? על מספר עגול מתאים לומר בערך, אבל כשכתוב מספר מדוייק שלושים ושש איך אפשר לכתוב 'כשלושים וששה'? מגלים לנו חז"ל שבמלחמה הזו נפל יאיר בן מנשה ששקול כרובה של סנהדרין, ולכאורה הרי זה רק דרש ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, איך מפרשים פשוטו של מקרא 'כשלושים וששה איש'? הביאור הוא: אנחנו חושבים שחז"ל אמרו דרש אבל זה לא נכון, בהשקפה של התורה מי ששקול כשלושים וששה איש מתייחסים אליו כמו לשלושים וששה איש, וכשהפסוק רוצה לכתוב שכזה אדם נהרג הצורה לכתוב את זה היא 'כשלושים וששה איש' כך קוראים לו, 'אז ישיר משה ובני ישראל' האם משה הוא לא חלק מבני ישראל? דרשו חז"ל שמשה שקול כמו בני ישראל, וגם זה לא דרש אלא פשט, כי בהשקפת התורה ככה מסתכלים כשמשה רבינו אומר שירה עם שאר כלל ישראל, **החפץ חיים היה רגיל לומר**: במפות של העולם ככל שהעיר יותר גדולה מופיע יותר שטח על המפה, אמר החפץ חיים: כאן במפות פטרבורג ומוסקבה מקבלים את הכתמים הגדולים על המפה, אבל טלז, קובנה, ראדין, בריסק, זה נקודות קטנות שבקושי רואים אותם, אבל בשמים זה בדיוק הפוך! את מי מעניין שם מוסקבה ופטרבורג? שם המקומות הגדולים זה איפה שיש תורה, איפה שיש תלמידי חכמים, שם ראדין טלז וקובנה זה מרכז העולם, **איזוהי עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים**? זה המפה הרוחנית האמיתית, זה בדיוק ההבדל שיש בין השפה של התנ"ך לשפה המדוברת, בשפה האמיתית של התנ"ך קוראים ליאיר בן מנשה 'כשלושים וששה איש', בשפה האמיתית משה רבינו זה שישים ריבוא, המילים של התנ"ך והסיפורים של התנ"ך כתובים בשפה תנכ"ית אלוקית, לכן התורה מאריכה רק בסיפורים שהם מעשה אבות סימן לבנים שיש לנו מה ללמוד מהם, השידוך של יצחק ורבקה מלמד אותנו אהבת חסד, מלמד אותנו איך נבנה כל הבנין של כלל ישראל, לכן התורה מאריכה בזה, אבל ממלחמות בני יעקב שאין לנו מה ללמוד התורה מקצרת בזה.

אסתר ברוח הקודש נאמרה

אגב - כתוב במגילת אסתר 'וידוע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה' והגמרא במגילה דף ז. מביאה אמר רבי מאיר **אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר וידוע הדבר למרדכי, ופירש"י מי גילה לו רוח הקודש שורה עליו**, ויש כאן קושיה פשוטה ועמד בזה **הטורי אבן** - הרי כל אחד מבין שאם יהיה כתוב ב'יתד נאמן' סיפור על רוח הקודש שהיה אצל החפץ חיים זה לא אומר ש'יתד נאמן' נכתב ברוח הקודש אלא העיתון כותב סיפור על רוח הקודש, ומה הראיה שאסתר נכתבה ברוח הקודש ממה שמסופר שם שנודע למרדכי ברוח הקודש??

נינים, כולם שתולים בבית ה', האם אני יכול לבוא בטענות לרבוננו של עולם, הרב'ה הגדול ר' שמואל זכר צדיק לברכה עבר חיים לא קלים בכלל, שאלו אותו איך הוא מתמודד עם זה? והוא אמר רוב המשפחה שלי ורוב החברים שלי לא זכו להגיע לקבר ישראל, וכל רגע שאני נמצא כאן ולא שם זה חסד ה', כל מה שיש לי יותר מאושוויץ זה מתנת שמים, זה מה שנותן לי כח להתמודד.

היארצי"ט של מאמע רחל

ויהי עוד כנרת ארץ לבוא אפרתה - רש"י מביא מדרש בזמן שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה, שהניר מצוי והסתיו עבר והשרב עדיין לא בא, ומשמע מזה שרחל נקברה בתחילת הקיץ, אבל היום מקובל שהיארצי"ט הוא ב'א' חשון, והמקור לזה הוא ממה שכתוב במדרש שבנימין נולד ב'א' חשון, ומכיון שרחל מתה בלידתו נמצא שהיארצי"ט הוא ב'א' חשון, אבל צריך לזכור שיש בזה מדרשים חלוקים, ויא' חשון זה גם היארצי"ט של מתושלח, ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ דרשו חז"ל אלו שבעת ימי אבול של מתושלח, והמבול התחיל 'בחודש השני בשבעה עשר יום לחודש' ולשיטת ר' אליעזר שהלכה כמותו שבתשרי נברא העולם נמצא שמתושלח נפטר ב'א' חשון.

תיבה נקראת לפני ולאחריה

ויהיו בני אליפז תימן אומר צפו וגעתם וקנז, ותמנע היתה פילגש גו' - יש יסוד גדול שהרמב"ן והרשב"ם מאריכים בו, שיש מילים בתורה שנקראים פעמיים, כי במדרש שהיו שני תמנע אחד היה זכר והשניה היתה נקיבה, הזכר היה בן של אליפז והנקיבה היתה פילגשו, והתורה כתבה את זה במילה אחת והיא נקראת פעמיים, 'ויהיו בני אליפז תימן אומר צפו וגעתם וקנז ותמנע' וזהו התמנע הזכר, וחוף מזה 'ותמנע' הנקיבה 'היתה פילגש', וזה מוכח מהמשך הפסוקים, והם מביאים פסוק ביהושע [ז ח] ואתה חלק את הארץ בנחלה לתשעת השבטים וחצי שבט המנשה' והחצי הזה הוא החצי שנחל בארץ כנען, אבל הפסוק הבא ממשיך 'עמו הראובני והגדי אשר לקחו נחלתם אשר נתן להם משה בעבר הירדן מזרחה' ועמו זה עם החצי מנשה שהיה בעבר הירדן, והמילים 'חצי שבט המנשה' נקראים פעמיים, 'לתשעת השבטים וחצי שבט המנשה' וזה החצי שבארץ ישראל, ואחר כך קוראים עוד פעם 'חצי שבט המנשה עמו הראובני והגדי' וזה החצי שנחל בעבר הירדן.

ירושת איה

הגמרא מביאה שהיתה מלחמת עולם עם הצדוקים במי שמת והניח בת ובת הבן, שההלכה היא שבת הבן קודמת שהיא יורשת על ידי משמוש, והצדוקים התקוממו איך יתכן שהנכדה קודמת לבת? עד שהביאו להם ראייה מפרשת וישלח שאיה היה נכד של שעיר והוא ירש יחד עם בני שעיר, ורש"י ותוספות מתקשים הרי משם רק מוכח שנכד יורש בין הבנים ואיך הוכיחו משם שבת הבן קודמת לבת? **ונראה להציע בזה דרך** - הטעם שהצדוקים לא צודקים זה בגלל ההלכה של משמוש, אם הבן היה חי והוא היה יורש ואחר כך מעביר לנכדה גם הצדוקים מודים שזה לא חוזר לבת, ולכן גם כשהוא בקבר הוא מעביר את נחלתו לבתו, והצדוקים חלקו על הדין משמוש והם אחזו שלנכדה יש זכות עצמית ולכן הם טענו שבת קודמת לנכדה, וברמב"ם כתוב שבבן נח יש רק ירושה של בן ולא שאר ירושות, וזה מה שהוכיחו מאיה, הרי הוא היה נכד ובכל אופן הוא ירש בין הבנים, ולכאורה הרי בבני נח יש רק ירושת הבן ואיך הנכד ירש? ובהכרח שיש דין משמוש והוא ירש דרך אביו שזה ירושת הבן, ומכיון שיש דין משמוש ודאי שבת הבן קודמת לבת.

השנה שהוא נמשל ללבנה דלית ליה מגרמיה כלום, הוא היה מלך שביטל את עצמו לגמרי לקב"ה, ניצחון של דוד המלך זה ניצחון של הקב"ה כי הוא ידא אריכתא שלו, וקרנו תרום בישועתך' ישועת דוד זה ישועת ה', אם הוא היה מרגיש שהוא שוה משהו הוא לא היה יכול להיות ידא אריכתא של הריבוננו של עולם, כשיעקב אבינו ברח את שבת דן הוא מסיים 'לישועתך קיותי ה' אומר התרגום יונתן כשיעקב ראה את הישועות של גדעון ושל שמשון הוא אמר אני לא מחכה לישועות האלו אלא 'לישועתך קיותי ה' אני מחכה לגאולה הנצחית שתבוא על ידי מלך המשיח, וזה פלא גדול - האם הנצחונות של שמשון לא היו גאולת ה'? האם המלחמה של גדעון ששלש מאות איש נצחו מליוני אנשים לא היתה גאולה ניסית לגמרי? **הסברנו** את דברי התרגום האלו על פי מעשה שהיה עם יהודי שהתגורר בירושלים של מעלה והיה דבוק באלוקיו, היו לו שלש עשרה ילדים וכשהוא חיתן את הבת האחרונה שלו ביום האחרון של השבע ברכות הוא נעמד להגיד דרשה, והוא אמר רבות! שלש עשרה ילדים זכיתי לחתן ואף אחד מהם לא חיתנתי עם עזרה של הקב"ה, כולם הסתכלו עליו וחשבו שהוא פורק עול איך הוא אומר מילים כאלו נוראיות? אבל הוא המשיך והסביר את דבריו: 'בעזרת ה' פירושו שאני עושה והקב"ה עוזר לי, אבל אצלי אני לא עשיתי כלום הקב"ה עשה את הכל, וזה מה שכתוב כאן בתרגום - כל הגואלים שעמדו לכלל ישראל היה להם ניסים מופלאים אבל זה היה בעזרת ה', אבל הגאולה העתידה לא תהיה בעזרת ה' אלא כל כולה תהיה ישועת ה' ועל זה אמר יעקב אבינו 'לישועתך קיותי ה'', זה הגאולה שתהיה על ידי מלך המשיח שבא מדוד המלך שהיא ישועת ה' ממש, וכדי שדוד המלך יוכל להיות ידא אריכתא של הריבוננו של עולם הוא היה חייב להגיע להתבטלות מוחלטת, והדרך היחידה להגיע לכזו התבטלות היתה על ידי שדוד המלך ידע שהוא היה אמור להיות נפל, הוא חי בהרגשה שכל נשימה שיש לו זה חסד גמור, רק כך הוא הצליח להגיע להתבטלות גמורה לקב"ה, כל מי שרגיל באמירת תהלים רואה את הפסוקים על שפלותו וענותנותו של דוד המלך, 'ואנכי תועלת ולא איש' 'עני אני וגוע מנוער' 'תפילה לעני כי יעטוף' אני כלום כלום כלום! רק ככה אפשר להיות דוד המלך, זה הטעם שהוא היה חייב להיות נפל.

המפתח לחיים מאושרים

ולא רק מי שהיה אמור להיות נפל צריך להרגיש ככה, כל יהודי שחי ונושם צריך להרגיש כל הזמן שכל נשימה וכל שניה של חיים שיש לו זה מתנת שמים וחסד גמור, וכל מי שחי בצורה כזו יש לו חיים שמחים רגועים ומאושרים, הסיבה שאנשים ממורמרים היא כי חסר להם כל מיני דברים, אבל אנחנו צריכים לחזור לעצמינו כל הזמן שהקב"ה לא חייב לנו כלום! 'מה יתאוונן אדם חי גבר על חטאיו' מה יתאוונן אדם חי דיין שאתה חי, גבר על חטאיו וכי גבר על חטאיו, אם אדם היה מרגיש את האמת הפשוטה שכל נשימה היא מתנת שמים, תמיד הוא היה מלא בהודאה לקב"ה, תמיד הוא היה שמח, **סבי הגר' שמחה שפירא** גוייס לצבא הרוסי כשהוא היה בחור בן עשרים, באותם שנים התחוללו שם מלחמות ומהפכות ורצחו ושחטו אחד את השני, הפלוגה שלו עמדה פעמיים מול כיתת יורים וירו בכלום והוא ניצל בצורה פלאית, במשך כל ימי חייו הוא חי בהרגשה שבעצם הוא היה צריך למות מזמן וכל רגע שהוא חי זה חסד, הוא העיד על עצמו שמימיו הוא לא ידע מה זה עצבות, ופשוט שזה כך כי אדם שמרגיש שהכל זה חסד לא יכול להיות עצוב, אני זוכר שכשהוא היה מעל גיל תשעים הלכתי פעם לבקר אותו במחלקת גיאטריה בשערי צדק, שאלתי אותו: סבא איך אתה מרגיש? והוא היה עם כזה אור על הפנים וענה: האם אני יכול לבוא עם טענות לריבוננו של עולם? שבעים ושלש שנים הוא נתן לי מתנה, אשה וילדים, חתנים, נכדים,

הפטרה

הכח הבלתי מוגבל של מלכות אדום

אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קינך משם אוריךך נאום ה' - הרמב"ן בתחילת פרשת ויצא מביא מדרש שהקב"ה הראה לו את כל הארבע מלכויות, הראה לו מלכות בבל עולה שבעים שלבים בסולם ויורדת, מלכות מדי עולה ויורדת, מלכות יון עולה ויורדת, כל אחת כמנין השנים שהיתה אותה מלכות, אבל מלכות אדום עולה ועולה ועולה ואינה יורדת, ויעקב אבינו פיחד מזה מאד, אמר לו הקב"ה **'אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קינך משם אוריךך נאום ה'**, מה כתוב כאן? כל המלכויות היו מעיקרא מוגבלות, אבל מלכות אדום מצד עצמה יש לה כח בלתי מוגבל, ויש כמה טעמים בחז"ל למה הוא זכה לכזו מלכות, והדרך היחידה להכניע אותה זה על ידי הקב"ה בעצמו, ולכן במפלתה של אדום כתוב שהקב"ה אומר **'פורח דרכתו לבדי ומעמים אין איש איתי ואדרכם באפי וארמסם בחמתי ויז נצחם על בגדי וכל מלבושי אגאלתי, כי יום נקם בליבי ושנת גאולי באה, ואביט ואין עוזר ואשתומם ואין סומך ותושע לי זרועי וחמתי היא סמכתני, ואבוס עמים באפי ואשכרם בחמתי ואוריךך לארץ נצחם'** שאר האומות מלכתחילה הכח שלהם מוגבל בזמן, אבל אדום מצד הכח העצמי שלו הוא אמור להיות נצחי, עשיו בא יחד עם יעקב מיצחק ורבקה ונאמר עליהם **'ולאום מלאום יאמץ'** כשם שלכלל ישראל יש קיום נצחי כך עשיו קיבל כח נצחי, ומלבד זה הוא זכה לכח הזה גם בגלל הכיבוד אב, והכח העצמי של עשיו הוא עולה עולה ויורד, אלא שלעתיד לבוא תהיה התחדשות שהקב"ה בכבודו ובעצמו יכניע אותו, זה מה שהגמרא בברכות נח. **אומרת על הפסוק לך ה' הגדולה גו' והנצח זו מפלתה של רומי וכן הוא אומר ויז נצחם על בגדי, שמידת הנצח של הקב"ה מתגלית כשהוא מתגבר על הנצח של אדום שמצד עצמו הוא כח נצחי שאינו יורד, וכשיו נצחם של אדום על בגדי אז מתגלית מידת הנצח של הקב"ה.**

התכניות של עשו

איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו - וכולם מכירים את התרגום **'אכדין אתבליש עשו אתגלין מטמורה'** לעשיו היו הרבה תכניות נסתרות, כתוב בפסוק [יחזקאל לה י'] **'ען אמרך את שני הגוים ואת שתי הארצות לי תהיינה וירשנוה וה' היה שמה'** אומר המדרש [על הפסוק וילך עשו אל ישמעאל] שעשו השתדך עם ישמעאל כדי להסית אותו להילחם ביצחק ולהרוג אותו, ואחר כך עשו יהיה גואל הדם ויהרוג את ישמעאל, אחר כך עשו יהרוג את יעקב וכך הוא יהיה היורש היחיד של אברהם אבינו, כך תכנן עשו שכל כך היה מושלם בכיבוד אב, זה מה שכתוב שהוא רצה את שני הגוים ושתי הארצות, אבל **'זה' היה שמה'** הקב"ה הוא היחיד שידע את התכניות שלו, זה מה שכתוב בפסוק **'אתגלין מטמורה'** הקב"ה יגלה בדיוק מה מסתתר בתוך הלב של עשו.

חמס יעקב לעשו

מחמס אחיך יעקב תנסך בושה ונכרת לעולם - מבאר ר' איצ'לה על פי משל: שני אחים שאחד מהם היה צדיק תמים והשני פרא אדם, במשך כל השנים הילד הצדיק סבל מרורות מאחיו השובב, וכל פעם שהוא היה מתלונן לאביו על אחיו האבא היה מכה את האח הפרא אדם, יום אחד האח השובב בא לבכות לאבא שהוא קיבל מכות מהאח הצדיק התמים, הוא מראה לאבא שלו את הסימנים שיש לו על הגוף מהמכות שאחיו נתן לו, האבא תפס את האח השובב והחטיף לו מכות שבחיייו הוא לא קיבל כאלו מכות, והשובב לא הבין, הוא שאל את האבא: תמיד כשהוא מתלונן שאני מכה אותו מענישים אותי, ועכשיו כשאני מתלונן שהוא הכה אותי גם כן מענישים אותי? אמר לו האבא: אני מכיר את אחיך כמה הוא צדיק תמים, אם הוא היה צריך לתת לך כאלו מכות אני יכול רק לדמיין מה אתה עשית לו, לכן אני מעניש אותך, אמנם ר' איצ'לה אמר את זה כמשל אבל היה כזה מעשה, שמעתי פעם מר' משה מרדכי שולזינגר שכך היה מעשה, בגור היה צדיק תמים שישב בשיטבל וקראו לו ר' משה, ובאותו שטיבל ישב יהודי גברא אלימא שכולם פיחדו ממנו, יום אחד הגיע הגברא אלימא אל השפת אמת והתלונן שר' משה מציק לו, עוד לפני שהוא סיים את המשפט שאל אותו השפת אמת: מה עם ר' משה? הוא עדיין חי? אם אתה מתלונן שר' משה הציק לך מי יודע מה אתה עשית לו, **אומר ר' איצ'לה:** אם עשו הגיע למצב של **'חמס אחיך'** שיעקב עושה לו חמס, **'תנסך בושה'** מי יודע מה עשו עשה לו.

להצטרפות לקבלת גליונות, שיעורים וקבצי שמע: 2132817@gmail.com

מסלול מייל בלבד: N636567@gmail.com

עטרת השבת

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

ב' דיני פסיק רישא - וישוב הסתירות מהגליון הקודם
יסוד רש"י והראב"ה בגדר פסיק רישא

הוא. ומשמעות דברי רש"י אף שהוא עצמו אינו בקי מ"מ שרי כיון דיש בקיאין בעלמא בהטיה, ותמוה מאי אהני אינשי דעלמא הרי הוא עצמו אינו בקי וא"כ לדידיה הוי פסיק רישא.

ונראה דרש"י אזיל לשיטתו בזבחים, דהגדרת פס"ר במאי דחל על המעשה היתר שם מעשה איסור ומותנה בזה דלא ניתן לקיים המעשה היתר בלא דקעביד המעשה איסור, והוסיף בזה רש"י בכתובות דמ"מ כל דאחרים יכולים לקיים המעשה היתר בלא לעשות המלאכה שוב לא נכלל בשם המעשה ביאה מעשה חבורה, דלענין קביעות שם המעשה תליא אף באחריני.

והדברים מבוארים בדברי הראב"ה סי' קצ"ד, פסיק רישא ולא ניחא ליה במלאכתו שיתכן שיעשה חפצו בלא המלאכה מותר לר"ש דקי"ל כוותיה, דשמואל סבירא לי' כר"ש דשיעור לצרף מותר, דיתכן שיעשה חפצו בלא צירוף וכו' גורר אדם ספסל אפ' בגדולים, מ"מ אפשר בסיוע חבירו אי נמי שיתן בגד תחתיו שלא יעשה חריץ וכו' כיון שאינו מתכוין לחריץ ואפשר לעשות רצונו בלא גרירה ע"ש בכל דבריו. ומתבאר מדברי הראב"ה, כל דיכול לקיים חפצו בלא המלאכה אע"פ דעשייתו כעת מוכרח המלאכה, כשלא ניחא לי' מותר. והיינו דלא חשיב מעשה להדיא דהאיסור ורק מ"מ יש לדון מטעם אנו סהדי דמתכוין ולזה כשלא ניחא לי' כבר אין בזה אנו סהדי דמתכוין, וכדיבואר.

בעיקר יסוד זה דבעי לדון לגדר פס"ר מאי דיכול בלא עשית האיסור אע"פ דעתה בעשייתו מוכרח האיסור כן כתב הרא"ש פרק שני בפסחים סימן ב' בסוגי' דהנאה הבאה לו לאדם בע"כ דפליגי באפשר ולא מכוין, וכתב הרא"ש דמירי בדלא הוי פס"ר כגון שיכול לסתום נחיריו שלא יהנה מהריח, ובש"ך יו"ד סי' קמ"ב סק"ד הביא דברי הרא"ש ורבינו ירוחם דמירי בענין שיכול לאטום אזניו ולהעצים עיניו ולסתום נחיריו שלא יהנה מן הקול והמראטה והריח, ומותר כשאינו מתכוין להנאתם דלא הוי פס"ר.

והח"ח בה' לשון הרע כלל ו' בבאר מים חיים כתב דמשמע בהדיא דמשום שיכול להאטים אזניו ולהעצים עיניו מותר, אפ' כשהוא שומע או רואה, כיון שאינו מתכוין.

וביאר שם הח"ח אף דהשתא מיהא רואה ושומע ומה שייך לומר שאין זה פס"ר, וכתב כיון דאינו עושה עתה מעשה ורק אי נדון דהליכתו מצטרפת לראיה ולשמיעה ולזה תלי' דאם מוכרח השמיעה והראיה ואינו יכול לעצום עיניו וכדו' א"כ נדון המעשה כהליכה לכך, ואכן כל דשייך למפליגנהו תו לא חשיב הליכה להדיא לזה. הרי לן דכל דאפשר למפליגנהו, שוב אינו מעשה להדיא ולהגדרת המעשה תליא אם אפשר למפליגנהו.

ב' דינים בפסיק רישא

אשר יראה בהאי ענינא דלענין חקירת רבותינו בגדר פס"ר, תרוויהו איתנייהו בהו ותרי גוויי פס"ר המה אכן אי משום דנדון כמעשה האיסור גופא לזה הדבר תלי' דרק אם א"א למפליגנהו וכל דבעי לעשות חפצו לא ניתן בלא עשיית האיסור בזה חל שם מעשה

בעיקר הגדרת פסיק רישא מבואר מכמה מרבתינו הראשונים הגדרה מחודשת, והיינו דלא די בזה דהמעשה היתר דעוסק בו מכריח את המעשה איסור, כי אם דבעינן שלא ניתן לקיים המעשה היתר דחפץ בו לולי דנעשה בזה האיסור, אכן כל דשייך לקיים חפצו אף בלא המעשה איסור ורק האופן דעושה כעת מחייב את המעשה איסור שוב אינו בכלל פסיק רישא.

ויסוד הדבר נפתח בדברי רש"י בזבחים דף צ"א ע"ב, בהא דקאמר שמואל מזלפין יין ע"ג האישים, אע"ג דמכבה והרי נאסר לכבות האש ע"ג המזבח מ"מ אינו מתכוין. והקשה רש"י 'ואם תאמר פסיק רישא ולא ימות הוא [לענין כיבוי] וכתב רש"י כיון דאפשר דמזליף בטיפין דקות מאד אי נמי מכבה בטיפים גסות דבר שאינו מתכוין הוא, עכ"ד.

אשר מבואר מדברי רש"י יסוד מחודש בגדר פסיק רישא דאע"פ דבאופן דקעביד עתה היינו בטיפים גסות ודאי יכבה, מ"מ לאו פסיק רישא הוא משום דכל דאפשר לקיים הזילוף בלא שיכבה והיינו ע"י טיפין דקות מאד שוב אין זה בכלל פסיק רישא.

וביאר הדברים ע"פ חקירת רבותינו בגדר פסיק רישא אי משום דאנו סהדי דמתכוין או משום דכל דהמעשה היתר מכריח המעשה איסור ממילא נכלל המעשה איסור בעיקר המעשה היתר וגרירת הספסל היא מעשה חרישה מיוחד מוכרח החרישה.

וקסבר רש"י דגדר פסיק רישא לא מצד דכיון דמוכרח המעשה איסור ממילא בכלל האנו סהדי למלאכה, כי אם דהמעשה איסור נכלל בשם מעשה ההיתר ורק רש"י הוסיף דכל זה רק באופן דלא ניתן לקיים זילוף היין בלא שיכבה בזה אמרינן דמעשה זילוף היין היא היא אף מעשה כיבוי, אכן כיון דניתן לקיים 'הזילוף' בטיפין דקות, א"כ נמצא דאין הזילוף בכלל מעשה כיבוי, אף דבאופן המסוים דקעביד השתא בטיפים גסות הוא מוכרח מ"מ לענין להגדיר המעשה זילוף בשם 'מעשה כיבוי' לא נכלל כל דניתן למפליגנהו.

וכבר עמד על דברי רש"י אלו המרכבת המשנה ריש ה' שבת והארין מאד ביסוד זה, דכל דאפשר לקיים חפצו מבלעדי המלאכה א"כ אף דקעביד ע"י פסיק רישא אינו בכלל פסיק רישא, וכתב כן לענין גרירת ספסל כבד דכיון דאפשר ע"י סיוע אחר בלא לגרור, או לענין מצרף דיכול לקיים חפצו והיינו חימום המים על ידי כלי שלא הגיע לצירוף וכהנה רבות, והביא דזהו כוונת השלטי גיבורים בפרק האורג, וז"ל, ואני כתבתי בחידושי דכל מעשה שאפר לעשות זולת הפסיק רישא אז אפ' עביד אותו המעשה בפסיק רישא שרי כי לא מתכוין לעשות בפסיק רישא ומדברי הרשב"א סיוע גדול לדברי כי ק"ו הם מדבריו, עכ"ל. ובאבן האזל פ"א מה' שבת מצדד דיסוד השלטי גיבורים הוא מדברי רש"י דכתב שם שהארין במקום אחר, וי"ל דכוונתו לרש"י הנ"ל.

וברש"י כתובות דף ה' ע"ב חידש לענין לבעול בתחילה בשבת דכלפי עשיית חבורה מבואר בגמ' דשרי משום דאינו מתכוין והקשה רש"י וא"ת פסיק רישא ולא ימות הוא ותירץ 'כיון דיש בקיאין בהטיה ואין דם יוצא ואף אין פתח נפתח הלכך לאו פסיק רישא ולא ימות

האיסור בעיקר עשייתו וכיסוד רש"י הראב"ה ושלטי גיבורים, אכן אף באופן דאפשר למפלגינהו ולא חל שם המעשה איסור בעיקר עשיתו מ"מ ישנה הלכה נוספת דע"י דמוכרח באופן שעשה יש למיתי עלה מדין אגן סהדי דמתכוין. והן הן דברי הראביה דיסוד ההיתר דלא ניחא לי' זהו משום דכבר אין בזה משום אגן סהדי דמתכוין, ורק לאחר דכתב דבעינן לדון שיתכן דיעשה חפצו בלא המלאכה והיינו דבזה לא חשיב מעשה להדיא דהאיסור, ורק מ"מ אכתי יש לדון דאגן סהדי דמתכוין ולזה מהני הלא ניחא לי' דכבר אין בזה משום אגן סהדי דמתכוין.

ישׁוב סתירת דברי הרא"ש והר"ן אם דברי הערוך אף בשאר איסורים

ומעתה נראה דמש"כ הרא"ש והר"ן דכ"ד הערוך בהיתרא דלא ניחא ליה רק לענין שבת ולא בשאר איסורי תורה היינו לענין מה דאיירי בהו שם היינו כוס של עיקרין דבשתיתו הרי קעביד סירוס וקעבר בלאו 'בארצכם לא תעשו', והתם נדון פס"ר דהמעשה איסור גופא דהרי לעולם כוס של עיקרין הרי עושה סירוס ולא שייך לקיים חפצו בלא האיסור וא"כ חשיב שתיתו כמעשה סירוס בעצם ובזה לא אהני הלא ניחא לי', ורק בשבת אף באופן דחשיב המעשה איסור גופא מ"מ אהני הלא ניחא משום דחסר המלאכת מחשבת והיינו דהמחשבת היא חלק מהמלאכה, אמנם בשאר איסורים באופן דפס"ר רק משום אגן סהדי דמתכוין בזה אהני הלא ניחא לאשווי לאינו מתכוין. באופן דמזלפין יין ע"ג האישים דלא נדון כמעשה כיבוי להדיא כמש"כ רש"י משום דאפשר בטיפין דקות מאד, ורק אכתי יש לדון דמ"מ כיון דקעביד עתה בטיפים דקות א"כ אגן סהדי דמתכוין, לזה הוכיח הערוך דפס"ר דלא ניחא לי' שרי דכיון אין בזה משון אגן סהדי דמתכוין. ומוכרי כסות, צ"ל עפ"ד הר"ן דאיסורי הנאה בעי כונה לתוצאה וממילא שוב כל דלא ניחא לי' אינו מתכוין. הכלל בזה דלא ניחא לי' כבר אין בזה משום אגן סהדי דמתכוין, לענין שאר איסורים אהני רק בסוג פס"ר דאתי עלה משום אגן סהדי דמתכוין ואילו לענין שבת בכל פס"ר מהני משום דמ"מ בעי כונה אף לתוצאה, ומיושב סתירת דברי הראשונים. א ואמנם לדעת הראב"ה אף במלאכת שבת בעינן לזה דיכול לעשות חפצו בלא המלאכה ורק אתי עלה משום אגן סהדי דמתכוין לזה אהני הלא ניחא ליה, אכן לדעת הרא"ש ור"ן גם באופן דלא שייך למלפיגנהו וחשיב עשיה להדיא דהאיסור מ"מ במלאכת שבת יש היתר דלא ניחא ליה משום דחסר במלאכת מחשבת.

ישׁוב הסתירה בענין אמירה לעכו"ם בפסיק רישא

ודאתינן להכי נדון בסתירות בדברי המ"ב, לענין היתר פס"ר באמירה לעכו"ם ההיתר נאמר רק בסוג פס"ר דלעולם המעשה היתר ומעשה האיסור שני מעשים המה ואך דאתי עלה משום אגן סהדי דמתכוין ואין הדלקת התנור מעשה בישול בעצמותו דהרי אפשר למפלגינהו וממילא לא חל שם המעשה בישול בהדלקת התנור ורק

(א) ולענין קושית המהר"ל מפראג וכל השקלי' וטרי' בזבחים הארכנו במק"א ולא ניתן להרחיב במסגרת זה

מ"מ כיון דלא הסיר התנור מ"מ אגן סהדי דמתכוין ולזה נשנה דלא אמר לנכרי לבשל דמ"מ תרי מעשים המה וכמש"כ הגר"ז, לא כן בהסרת הקדירה מהגחלים דלא שייך למפלגינהו והסרת הקדירה מכריח הכיבוי והבערה ולא שייך לקיים חפצו בלא הבערה וכיבוי בהא נכלל המעשה בגוף המעשה היתר ומעשה הסרת הקדירה היא היא הבערה וכיבוי בסוג פס"ר זה אין את ההיתר באמירה לעכו"ם. וכן לומר לנכרי לרוץ עם הנר לא שייך לקיים חפצו בלא הבערה וכיבוי באופן של ריצה ובזה חשיב הריצה עם הנר למעשה הבערה וכיבוי ופס"ר זה ליכא התירא באמירה לעכו"ם.

ישׁוב הסתירה לענין פס"ר בספק לשעבר

ועד"ז לענין פס"ר לשעבר, כ"ד הט"ז בסוג פס"ר דאפשר למפלגינהו דסגירת התיבה בעלמא לא מכריחה צידה דהרי יכול להבריח הזבובים ולסגור ויכול לקיים חפצו בלא המלאכה, נמצא דלא חל שם המעשה בעיקר עשיתו, ורק אתינן עלה משום סוג פס"ר דאגן סהדי דמתכוין, לזה כתב הט"ז דכל דספק לו כבר אין בזה משום אגן סהדי דמתכוין.

ואילו בסי' שכ"ו לענין הסבון דמשיר שער הרי כל רחיצה בו משיר שער וא"א למפלגינהו ולא שייך לקיים חפצו ברחיצה בלא השרת השער ובזה חל שם המעשה תלישה בעיקר עשיתו וריחיצה בסבון זה חשיב מעשה תלישה בסוג פס"ר זה לא אהני מאי דהגברא מסופק אף להט"ז.

ישׁוב הסתירה אי פס"ר נדון הכאורחיה ביחס למעשה היתר או המעשה מלאכה

ועד"ז יבואר לענין כלאחר יד בפס"ר אי נדון הכאורחיה כלפי המעשה היתר או המלאכה הנעשית, ורק יש להוסיף עוד פרט דאין זה תלוי רק במקרה המסוים קמן אי אפשר לקיים חפצו בלא המלאכה כי אם דתמיד המעשה היתר מחייב את גוף המלאכה, דלענין אכילת עוגה וגרירה הרי כלפי המלאכה אין זה כדרכו, והיינו אך דלענין אכילת עוגה שיש עליה אותיות לא שייך לקיים חפצו בלא המחיקה מ"מ לענין לדון כלאחר יד, תלי' אי המעשה היתר תמיד מחייב את המלאכה ועד"ז לענין גרירת ספסל דלא מחייב לעולם חריץ אלא רק במקרה המסוים קמן, ולא כל אכילת עוגה זהו מעשה מחיקה, ותלי' אי יש עליו אותיות וכדומה, וזה דכתב המ"ב לענים אכילת עוגה וגרירה נדון המלאכה שבו כלאחר יד, ובזה שאני סירוק דלעולם כן הוא אשר ממילא נדון כאורחיה לענין התלישה כיון דכל סירוק הרי מחייב תלישה ולא רק באופן מקרי ממילא דנים דהסירוק גופא זה אופן דתלישת שער ונדון כדרכו, וזה דכתב הריב"ש דסירוק נדון כאורחיה לענין תלישה.

באופן דנתבאר מכמה דוכתי דב' גווני פס"ר המה וצריך לדון כל פס"ר לגופו בעיקר גדרו וממילא לדון אופני ההיתר הנשנו ביי, ולאו כולהו בני בקתא חדא, הדברים ארוכים ומסתעפים מאד ורק באנו בזה לעמוד על עיקרי היסודות והסתירות בהאי ענינא.

ועלת הן

וישלח תשפ"ג

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

בכל השתדלות גשמית צריך לצרף תפילה

"וישלח יעקב מלאכים" (פרק ל"ב פסוק ב') ומפרש"י: מלאכים ממש. "כה תאמרן לאדוני לעשו, כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי" (פסוק ה') ומפרש"י: גרתי, לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני הוה גביר לאחריך, שהרי לא נתקיימה בי, (תנחומא ישן ה'). דבר אחר, גרתי בגימטריא תר"ג, כלומר עם לבן הרשע גרתי ותר"ג מצות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים. "ויהי לי שור וחמור" וגו' (פסוק ו') ומפרש"י: אבא אמר לי מטל השמים ומשמני הארץ, זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ (תנחומא ישן ה') עכ"ל. ובתנחומא איתא: שור זה יוסף, שנאמר בכור שורו הדר לו, חמור זה משיח בן דוד שנאמר עני רוכב על חמור.

ובנועם אלימלך הקשה: א. יש להבין למה באמת שלח יעקב מלאכים ממש אל עשו, והיה די לו בשליחות אנשים ולשום דבריו בפיהם איך יאמרו לעשו, ולא היה לו להטריח מלאכים? ב. כה תאמרן לאדוני לעשו, למה לו ליעקב לאמר בביתו בדברו עם המלאכים לאדוני, בשלמא מה שהם יאמר לעשו ניחא שיאמרו לו כה אמר עבדך וכו', אבל מה שדיבר עם המלאכים בביתו למה לו להזכיר לקראו אדוני? ג. לעשו, הלמ"ד אין לו שחר, כך היה לו לומר לאדוני עשו? ד. עם לבן גרתי, פרש"י דבר אחר-תר"ג מצוות שמרתי, ואם כן מה זה שאמר למצוא חן בעיניך, וכי בשביל זה ישא חן בעיניו, אדרבא יכעיסו בדבר זה שהוא מתפאר בעצמו ששמר תר"ג מצוות, והוא כדי שיבין עשו שאינו מפחד ממנו, בשלמא לפירוש ראשון שפרש"י, לא נעשיתי שר וחשוב הם דברי הכנעה, ע"ז? מצא חן בעיניו, אבל לפי דבר אחר אינו עולה כהוגן למצוא חן בעיניך. וגם לפי המדרש שפירש שור זה יוסף וחמור זה משיח, גם כן אינו עולה כהוגן למצוא חן בעיניך, שהדברים האלה הם גם כן אזהרה שאין לו פחד כלל שזכות הצדיקים יעמוד לו?

ומתרחץ הנועם אלימלך זה שלח מלאכים ממש ולא אנשים שלוחים, כי כוונתו של יעקב היה שהמלאכים ידברו אל עשו דברים כאלה שיהיו דברי ריצוי אל עשו, וגם שיהיו דברי רצון בתפילה ובתחנונים לפני המקום ברוך הוא עבורו, ולכן שלח מלאכים, וכדאיתא במדרש שהמלאכים האלה היו מיכאל גבריאל רפאל שהם מליצי יושר תמיד על ישראל. וזהו שאמר יעקב אל המלאכים, כה תאמרן, ר"ל באופן זה ובכוונה זאת תאמרן כל דבריכם אשר תדברון לאדוני, ר"ל שיהיה כוונתכם לאדון הכל הבורא יתעלה וזכרו לעד, וגם דברים כפשוטן לעשו, שיהיה דברי ריצוי לעשו, וזהו שאמר שיאמרו כה אמר עבדך יעקב, עם לבן גרתי, שמילת 'גרתי' משתמע לתרי אפי, דהיינו שהוא דברי מליצה לפניו ית"ש, ששמר תר"ג מצוות, וזכות זה יעמוד לו שינצל מעשו, וגם דברים כפשוטן דברי ריצוי והכנעה לעשו שלא נעשיתי שר וחשוב, וכן ויהי לי שור וחמור, שלעשו יהיה משתמע כפשוטו שלא נתקיים בי ברכות אבי, אבל אתם תכוונו להזכיר לפניו יתברך שמו זכות הצדיקים הגדולים יוסף ומשיח בן דוד, ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן, ר"ל יעקב היה גם כן מתפלל לפניו עתה בדברו עם המלאכים ואמר זה שאשלחה, עיקר כוונתי להגיד לאדוני בורא ויוצרי להזכיר לפניך זכויותי וזכות הצדיקים למצוא חן בעיניך, והכוונה בזה שהטית דבריו של התפילה בהדיבורים שמדבר עם עשו, ואינו מתפלל תפילתו הצריכה לו בפירוש, הוא למען המקטרג, שלא יבין כוונתו בדבריו שמכניס בהם תפילה ולא יקטרג עליו, כי אינו יודע שזה הוא תפילה, עכ"ד.

והנה לפי דברי הנועם אלימלך הטעם שיעקב אבינו שלח מלאכים, שיכונו להתפלל לקב"ה וימליצו טוב עליו, וגם ידברו באותם הדיבורים דברי פיוס לעשו, כדי שהתפילה תתקבל והמקטרג לא יקטרג על התפילה, ושלא יבין שזה תפילה רק יחשוב שזה דברי פיוס אל עשו.

אולם אפשר גם לבאר עוד כוונה בזה, שכדי שדברי הפיוס יכנסו בלב עשו והוא יתפייס, לכן באותם הדיבורים היה גם תפילה להקב"ה, שלא בטח על הדיבורים ששלח לעשו דברי פיוס, אלא בטח בתפילה להקב"ה

שיעזור לו, ולכן הכניס בדברי הפיוס עצמם תפילה לקב"ה. וכן מצינו ביוסף 'וירא אדוניו כי ה' אתו' (לקמן ל"ט, ג'), וכתוב במדרש תנחומא (פרשת וישב ה') וז"ל: וכי פוטיפר רשע, היה רואה שהקב"ה עמו? אלא שלא היה שמו של הקב"ה זז מפיו, היה נכנס לשמשו והוא היה מלחש ואומר רבון העולם אתה הוא בטחוני אתה הוא פטרוני, תנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי, ובעיני פוטיפר אדוני, ופוטיפר אומר לו מה אתה מלחש שמא כשפים אתה עושה לי, והוא משיבו לא אלא אני מתפלל שאמצא חן בעיניך, לפיכך כתיב 'וירא אדוניו כי ה' אתו', והובא בקיצור בפרש"י, וזה לימוד בשבילנו שכל דבר שעושים נתפלל לקב"ה שנצלח.

ב-רש"י (בפסוק ט') כתב וז"ל: התקין עצמו לשלשה דברים לדורון לתפילה ולמלחמה, לדורון 'ותעבור המנחה על פניו' (פסוק ל"ב), לתפילה 'אלקי אבי אברהם' (פסוק י'), למלחמה 'והיה המנחה הנשאר לפליטה' (תנחומא ישן ו') עכ"ל. ואף על פי ששלח את המלאכים מיכאל גבריאל ורפאל כמו שמבואר במדרש תנחומא, שיתפללו עליו, וכמו שהבאנו בשם הנועם אלימלך, לא סמך על תפילת המלאכים לבד, אלא כמו שכתוב בפסוקים (וי"ג) 'וירא יעקב אלוקי אביו' וגו' 'הצילני נא מיד אחי' וגו'. שהתפלל בעצמו. **ומזה נלמד** שאף שאמרו חז"ל (ב"ב קט"ז) דרש רבי פנחס בר חמא כל מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנאמר חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה, לא יסמוך רק על תפילת החכם אלא יתפלל בעצמו.

והרמב"ן בתחילת הפרשה כתב וז"ל: נכתבה הפרשה הזאת להודיע וכו', ויש בה עוד רמז לדורות כי כל אשר אירע לאבינו עם אחיו עשו, יארע לנו תמיד עם בני עשו, וראוי לנו לאחוז דרכו של צדיק, שנזמין עצמינו לשלושת הדברים שהזמין הוא את עצמו, לתפילה לדורון ולהצלה כדרך מלחמה וכו', וכבר ראו רבותינו ז"ל הרמז הזה מן הפרשה הזאת כאשר אזכיר (פסוק ט') הללן ל"ג ט"ו), עכ"ל.

וכן אפשר ללמוד שאף ששלח מלאכים שיתפללו עליו בכל זאת צריך כל אחד להתפלל בעצמו, וכן על כל הדברים שצריכים, שאף שביקש מצדיקים שיתפללו עליו, צריך כל אדם להתפלל בעצמו, וכמו שכתב רש"י בפרשת וירא (כ"ז) 'כי שמע אלקים אל קול הנער' וז"ל: מכאן שיפה תפילת החולה מתפילת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל (ב"ר נ"ג ז"ד).

ג-לפני הרבה שנים נכנסתי למרן הגאון הצדיק הרב יעקב ישראל קניבסקי זצוק"ל לבקש ברכה על חולה. והוא בירך, ואחר כך אמר לי, אני יכול להגיד פרק תהלים, אבל העיקר תלוי שמי שיש לו חולה בתוך ביתו יתפלל עליו בעצמו, שהאדם לא יחשוב אני עשיתי מה שעלי, בקשתי ברכה, ועכשיו אני פטור מלהתפלל, אלא העיקר תלוי שהוא בעצמו יתפלל עליו, ע"כ המעשה. ומזה למדתי כמו שכתבנו לעיל שאף על פי ששולחים מלאכים מיכאל גבריאל ורפאל להתפלל, צריך להתפלל בעצמו. וגם בזמנינו בששולחים דרך קופות הצדקה שיתפללו, ואף שיש בזה מצוה גדולה וזכות הצדקה והתפילה ודאי שעוזר שהתפילה תתקבל, אולם אין זה פוטר שהאדם יתפלל בעצמו, והתפילה של החולה או מי שיש לו חולה בביתו קודמת להתקבל.

ג-לבטוח בה' יתברך "וירא יעקב מאד ויצר לו" וגו' (ל"ב, ח') ופרש"י וז"ל, וירא שמא יהרג. ויצר לו, אם יהרוג הוא את אחרים עכ"ל.

וצ"ב דהנה רבינו יונה בשערי תשובה שער ג' אות ל"ב כתב וז"ל, 'כי תצא למלחמה על איביך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם' (דברים כ א) הזהרנו הזה, שאם יראה האדם כי צרה קרובה, תהיה ישועת ה' בלבו ויבטח עליה, כענין שנא' 'אך קרוב ליראיו ישעו' (תהלים פה י) וכן כתוב 'מי את ותיירא מאנוש ימות' (ישעיה נ"א יב) עכ"ל. וא"כ צ"ב היאך יעקב אבינו היה ירא שמא יהרג?

ונראה שלפחד מצרה בגשמיות אין צריך לפחד, אבל לפחד מחטא ולעשות תשובה בזה מותר ומצוה לפחד וכמו שמבואר ברבינו יונה בשערי תשובה

ליטול רשות מגדולי הדור וליטול עצה זה מזה

"ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה" וגו'. (ל"ד, כ"ה)

א- ופרש"י וז"ל, שני בני יעקב. בניו היו, ואף על פי כן נהגו עצמן שמעון ולוי, כשאר אנשים שאינם בניו שלא נטלו עצה הימנו (ב"ר פ', י') עכ"ל. ובמדרש כתוב וז"ל, ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי, ממשמע שנאמר שמעון ולוי ידענו שבני יעקב הם, אלא בני יעקב שלא נטלו עצה מיעקב, שמעון ולוי שלא נטלו עצה זה מזה וכו' עכ"ל. וכתבו בפירושו מהר"ו על המדרש וז"ל, שמעון ולוי שלא וכו' דמלת שני מיותר להורות שהיו שנים בדרך זה ולא בעצה אחת. עכ"ל.

וצ"ב דבזה שלא נטלו עצה מיעקב מובן הטענה עליהם, שיש בזה זלזול בכבוד אב, אולם בזה שלא נטלו עצה זה מזה, מה הטענה עליהם?

ונראה ליישב על פי מה שכתב התו"ט על המשנה באבות (פ"ג, מ"ב) רבי חנינא בן תרדיון אומר שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה, המרי זה מושב לצים, שגא' ובמושב לצים לא ישב, וכתב וז"ל, עוד פירש (המדרש שמואל) ומדקדק לשון ואין ביניהם וכו', שהכונה כשיושבים אע"פ שעוסקים בתורה כל אחד ואחד לבדו, אבל אין ביניהם שאין מתחברים יחד ללמוד בחברה, ואין זה כי אם שכל אחד מהביל ומתלוצץ בלבו על ידיעת ולימוד חבריו, וחושב שאין לו תועלת בחברותו עמו ולפיכך אין ביניהם דברי תורה, ר"ל שאין לומדים ביחד, הרי בודאי לצים יקרא אע"פ שאין פוצה פה ומצפצף וכו' עכ"ל. ואפשר לפרש גם כן כאן אצל שמעון ולוי, שלא נטלו עצה זה מזה, שהטענה עליהם היתה שכל אחד היה מהביל ומתלוצץ מהעצה של חבריו, ואף שאין לנו שום מושג בגדלות שבטי ק"ה, מ"מ חז"ל אמרו שהיה עליהם טענה על שלא נטלו עצה זה מזה.

והנה בשערי תשובה (שער ג' אות קע"ה) כתב בענין ליצנות וז"ל, החלק השני, מי שלועג לבני אדם כי יבזו להם בלבו לקוצר השגתם במעלות וכו'. והגאון הביאתהו אל המדה הזאת וכו' ופעמים ילעיג הלץ על הקדושים והנביאים וכו', עיי"ש. ופשוט שח"ו לחשוב דברים כאלו על השבטים הקדושים, אלא לפי דרגתם היה בדקות טענה עליהם, וזה לימוד שבילינו לא לעשות שום מעשה לפני שמתיעצים עם ת"ח גדולים.

ב- ושמעתי מהגאון הרב צבי ירוב שליט"א ששמע ממרן הגאון הצדיק מרן רבי חיים קניבסקי צוק"ל שבשלושה מקומות מצאנו את העניין של נטילת עצה זה מזה, בפרשת וישלחו גבי שמעון ולוי, ובתורת כהנים (שמיני י', כ"ד) (וכן מובא בילקוט שמעוני פרשת שמייני רמז תכנד) ויקחו שני בני אהרן נדב ואביהו, מה ת"ל בני אהרן, ממשמע שנאמר נדב ואביהו איני יודע שבניו הם, אלא שלא חלקו כבוד לאהרן, נדב ואביהו לא נטלו עצה ממשה. איש מחתתו, איש מעצמו יצאו ולא נטלו עצה זה מזה, עיי"ש, וגם שם לכאורה צ"ב בשלמה שלא נטלו עצה ממשה ואהרן מובן הטענה עליהם, אולם שלא נטלו עצה זה מזה מה הטענה עליהם, ונראה לפרש כמו שביארנו, שזה מראה שהתלוצצו לפי דרגם בדק מן הדק בידיעת השני

וגם מצאנו במדרש מעשה חנוכה שבאוצר המדרשים, שאמרה יהודית לאחיה, הלא יש לכם ללמוד ממשמעון ולוי אחי דינה, שלא היו אלא שנים וקנאו לאחותם, והרגו כרך בשכם, ומסרו נפשם על קדושת השם, ואתם חמשה ימים בטחונכם על המקום, והוא יעזור אתכם, באותה שעה נטלו עצה זה מזה ויצאו למלחמה עיי"ש. ורואים כאן שכל דבר צריך ליטול עצה ורשות זה מזה.

ג- והנה מה שביארנו שמי שאינו נוטל עצה זה מזה, יש בזה נדנדוד של גאון וליצנות, יש להביא כעין ראיה ממסכת יומא (ע"ג ע"ב) דאיתא שם שגזירת אורים ותומים אינה חוזרת שנא' במשפט האורים, ופרש"י כדן שאינו חוזר, עכ"ל. ולכן נקראו תומים שמשלימין את דבריהם. ומקשינן ואם תאמר בגבעת בנימין מפני מה לא השלימו, ופרש"י, שאמרו עליהן בשני ימים הראשונים עלו אליו ונפלו, ומשינן הם שלא ביחנו אם לנצח אם להנצח, ופרש"י, אורים ותומים לא פירשו להם בשני ימים הראשונים עלו והצליחו, אלא עלו אליו אם לנצח אם להנצח, ולכן נפלו בשני ימים הראשונים, ובאחרונה שביחנו הסכימו, ופרש"י באחרונה, פירשו להם כי מחר אתננו בידך. עכ"ל. עיי"ש.

ורואים מהגמרא שאפילו אורים ותומים, שגזירתם אינה חוזרת, והם אמרו עלו אליו, בכל זאת נפלו כיון שלא שאלו אם ננצח, ולכאורה צ"ב מה החסרון שלא שאלו אם ננצח, ונראה כיון שלא שאלו, זה ראיה שהם בטחו בכח שלהם, ולכן נפלו, כי כל דבר אפילו מצוה שאמרו להם האורים ותומים עלו, צריך לדעת שלהצליח ולנצח זה לא בכוח ועוצם ידי רק הכל תלוי בעזר הש"ת, ועל כל דבר צריך לשאול ולהתפלל ולקבל ברכה.

ומכאן יש לנו ללמוד שעל כל דבר צריך להתיעץ עם גדולי תורה, ולבקש ברכה ולהתפלל על זה, כי הכל תלוי בעזר הש"ת.

בשער א' (אות טז - כ') אולם אחר שעשה תשובה ותיקן מה שצריך לתקן אזי צריך לבטוח בקב"ה ולא לפחד כלל.

יעקב שלח לעשו כסף מעשר

"ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו" (ל"ב, י"ד)

א- ומפרש"י וז"ל, דבר אחר מן הבא בידו מן החולין, שנטל מעשר כמה דאת אמר (לעיל כה, כב) 'עשר אעשרנו לך' והדר לקח מנחה (מדרש אגדה).

אולם בספר זרע שמשון (סימן ד') כתב וז"ל, מדרש ילקוט שמעוני (פר' וישלח רמז קלג) עה"פ 'ויאבק איש עמו', לקח יעקב את כל מעשר מקנהו ושלח ביד עבדיו ונתן לעשו, אמר לו הקב"ה עשית את הקודש חול, אמר לפניו רבש"ע אני מחניף לרשע שבביל שלא יהרגני, עכ"ל. קשה למה לא שלח משלו, ומה תירוץ הוא זה?

וה"ל דמתחילה כך היתה דעתו של יעקב לעשר את כל ממונו שקנה בחוץ לארץ, לפי שהיה תחת חלק השרים ראוי לתת להם חלק כדי שלא יקטרגו עליו 'גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל', וכמו שכתב הש"ך (עה"ת ד"ה ויתן בשם הזוהר). וזהו הכפל של 'עשר אעשרנו'. משום הכי בעל הטעמים נתחכם להניח טפחא תחת 'עשר', כדי להפריד בין 'עשר' שהוא חול ל'אעשרנו לך' שהוא קודש, שהוא נתקיים בעישור הבנים דהיינו לוי, כדאיתא בילקוט שם (רמז קלב), ולא חטא יעקב לפי שכונתו היה כך מתחילה, ועם כל זה הקב"ה אמר לו עשית את הקודש חול, שלא היה לך לקרותו בשם מעשר, ועוד לא היה לך להדביקו עם אעשרנו לך, שלולי הטעמים היה נשמע שבין עשר ובין אעשרנו יהיה לך, דהיינו לה', וכמו שדרשו ז"ל (כתובות דף נ' ע"א) שהפריש חומש וכו', ויש כאן מקום לעז לבריות שיאמרו שמה שכבר נדרת לה' חזרת לשולחו אל עשו. אמנם יעקב יש לו תירוץ על זה שאין כאן מקום ללעז כלל, שהדבר ידוע ששם מעשר אינו חל על דבר שלא בא ברשותו של אדם וכו' עכ"ל

וא"כ מה שאמר יעקב 'וכל אשר תן לי עשר אעשרנו לך' עדיין אינו כלום עד שיפרישנו, ולכשיפרישנו כמו שחשב בדעתו בעת קריאת שם מעשר דהיינו לתתו לעשו, ואיגלאי מילתא למפרע שלא נתכון אלא להחניפו לתת לו חלק יפה ששמו מעשר אבל באמת לא חל עליו כלל, ודיוק הכתוב כך הוא, מה שאתן לך אחזור לקרוא עליו שם מעשר בשעת ההפרשה, מה שאין כן באותו שנתתי לעשו, וזהו עשר אעשרנו לך. עכ"ל.

והנה מה שכתב, שלמעשה לא נתן לעשו רק משלו, אלא רצה להחניף לעשו שיחשוב שנותן לו חלק יפה שקראו מעשר. צ"ב הרי בפשטות בפסוק ממשמע שנקרא מעשר?

ונראה ליישב דהנה במסכת ב"ב ט' ע"א אמרינן, ואמר רבי אלעזר בזמן שבת המקדש קיים אדם שוקל שקלו ומתכפר לו, עכשיו שאין ביהמ"ק קיים אם עושיין צדקה מוטב, ואם לאו באין עובדי כוכבים ונוטליין בזרוע, ואעפ"כ נחשב להן לצדקה שנאמר (ישעיה ס') ונוגשיך צדקה. עכ"ל. וא"כ מה שלוקחין העכו"ם בזרוע נחשב לצדקה, ולכן גם מה שנתן לעשו נחשב לצדקה ושייך על זה שם מעשר.

ב- אמר"ר רבי חיים נחמיה ברבי יצחק זללה"ה אמר בשם צדיק אחד (ואיני זוכר בשם מי, ונדמה לי שראיתי שכך כתב בנן יהודים) שלכאורה צ"ב למה יעקב אבינו ע"ה הפציר בעשו שיקח את המנחה, ויתרץ שצדקתו לבוא יחזרו בני ישראל ויתבעו ממנו את כל מה שנתן יעקב לעשו והבקר עם כל הולדות שיצאו וגדלו במשך כל השנים, וזה יעלה לסכום גדול, עכ"ל. ולכאורה צ"ב הא"ך יבקשו ממנו, הרי הוא נתן לו את זה מתנה. ונראה דאמרינן במסכת ב"ב (דף מז) תלייהו זבין זביני זביני, אולם תלייהו ויהיב אין מתנתו מתנה, ולכן כיון שמה שנתן מתנה זה היה כיון שרצה להרוג אותו לכן אין מתנתו מתנה. וצריך להחזיר את כל המתנה עם כל הולדות שיצאו מהמתנה. וכתוב (ל"ב כ"ב) ותעבור המנחה על פניו. וכתב בפרש"י ומדרש אגדה, על פניו, אף הוא שרוי בכעס שהיה צריך לכל זה, עכ"ל. ולפ"ז מיושב שלא נתן בלב שלם וצריך להחזיר המתנה עם כל הולדות שיצאו מהמתנה.

ג- והנה לפי מה שכתב הזרע שמשון מהמדרש שנתן לו מה שאמר שיהיה מעשר, אולם לא חל על זה שם מעשר, רק להחניף לו שיחשוב שנותן לו חלק חשוב שנקרא מעשר, מיושב שפיר שלכן יצטרך להחזיר את הכל כיון שמוכח שלא נתן לו מתנה גמורה. אלא את החלק שאמר לפני שבא לידו שיהיה מעשר זה נתן וכדי להציל את עצמו שלא יהרגנו, ולכן צריך להחזיר את הכל.

ורואים מזה לימוד שבבילנו שאפילו שאדם מפסיד הרבה כסף והוא מצטער על זה, כמו שהיה אצל יעקב אבינו ע"ה, לבסוף הכסף חוזר אליו, ומרויח מזה הכסף שבני ישראל לבסוף יקבלו את כל הכסף עם כל הרווחים שבאו מהכסף הזה.

לבירורים: 0527626683

עינינו גל

מאמרים ותפיסות עומק בעולמו של עמלי תורה
מבית "עין לא ראתה"

פרשת
ישלח

והדבר השלישי שיש להבין, דאיתא בחז"ל (חולין צא,ב) דיעקב חזר על פכים קטנים ללמדנו שצדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם, ועדיין בייחס עושרו העצום זהו דבר שנראה כגוזמה, ובפרט באמצע הלילה ולהשאיר משפחה.

ב. ואשר י"ל בזה מהלך חדש, הדנה מצינו בברכות (לה,ב) שי רבי ישמעאל (שזה המהלך הנוגע לכלל) לעסוק בד"א כדכתי' ד"ואספת דגניך", (והארכנו במקו"א שאין הכוונה לעבוד לשם לעבוד, אלא כהיכי תימצי שיהיה לו כסף ללמוד), אבל רשב"י צווח שם "תורה מה תהא עליה" שאם יעשו רצון ה' כראוי וילמדו, אזי "ועמדו זרים וראו צאנכם".

ומעתה יתורצו הקושיות הנ"ל, כי מה ששאלנו בתחילה למה התעקש כ"כ יעקב שיתן לו את הברכות כאן, יובן, שהשר של עשיו הסכים להודות לו על הברכות בבית א-ל דהיינו בבהימ"ק שבו יעקב מתקשר לגמרי לתורה בדרגת רשב"י, שהסכים שהברכות יהיו רק ליחידים, אבל יעקב דרש שיסכים לברכו גם כאן חוץ לביהמ"ד כרבי ישמעאל, דאף שמתעסק בענייניו ועיסוקיו, הוא קובע עיתים כל יום!

ומה ששאלנו על מה היה המאבק בתחילה, יש לפרש שזה היה גם שורש המאבק מראשיתו, ולכן סיכן את נפשו על פכים קטנים, ויובן לפ"מ שכתב במדרש שהיו ליעקב שישים ריבוא כבשים, ובספד"ק איתא דהם שורש שישים ריבוא נפשות ישראל, ולפ"ז גם הממון שלו היה מציאויות שונות בקומת כלל ישראל, וכמו שמצינו בעני שהגוזל ממנו פרוטה כאילו גוזל את נפשו, כך כאן ממנו של יעקב אבינו הם סוגי ניסיון בדורות האחרונים, שיש מהם שממונם עד שחביב עליהם מגופם, וכשראה המלאך שיעקב חזר לפכים אלו, הבין שאינו מוותר גם על היהודים הרחוקים הללו, שגם אותם הוא רוצה להכניס לבית המדרש ולצרפם לקדושה, ולכן נלחם בו המלאך, באומרו: אתה יעקב תלך לבית-אל כרשב"י, אבל את הסוחרים ואנשי העסקים תתן לי... אך יעקב התעקש להכלילם ג"כ בשם "ישראל", ועי"ז צירפם ללומדים בקביעת עיתים לתורה עם דף היומי וכדו'.

וצריך לדעת שתמיד זהו המאבק, וכשיהודי בא אחרי יום עבודה למנחה מעריב ויש לו כמה דקות ללמוד, אז שרו של עשיו טוען לו מה יועיל הקביעות הקטנה, בין כך זה לא כמו השטייגען של האברך, ועליו ללחום כנגדו כיעקב בשעתו!

על מה המאבק...?

א. פליאה גדלה ונשגבה יש בפרשה, בהתעקשות בלתי מובנת של יעקב מול שרו של עשיו, אשר גבתה מאבק איתנים בין השנים, ושרושמה היה ניכר עד שמי שמים, כמאמרם ז"ל שהעלו אבק ברגליהם עד כסא הכבוד. אין ספק שלצאת לקרב מול מלאך נדרש נימוק רציני ומשכנע, ואמנם יעקב אבינו פוקק את האבן מעל פי הבאר באצבע קטנה שלו, כי כוחו גדול, מ"מ שרו של עשיו, זה לא פשוט.

וברש"י מוגלה את הסתום במקרא, שהמאבק הזה נסוב אודות עקרון של יעקב אשר דרש במפגיע משרו של עשיו להסכים לברכות כאן עכשיו ומיד - על גדות מעבר יב... אך המלאך התחמק מהענין וביקש לדחות את ההסכמה עד שיגיע יעקב לביהמ"ק, ורצה שכשיברך ה' את יעקב אז יצטרף גם הוא להסכמה על הברכות. דחייה זו היתה כה חשובה למלאך עד שהוא בכה והתחנן ליעקב להסכים לזה... ברם יעקב מצידו נשאר איתן בדעתו, וסירב לשמוע על דחיית ההסכמה, אלא דרש דווקא כאן, ברגע זה עכשיו!

ואכן יעקב מצליח לעכב אותו בכל כוחו, עד שהמלאך נאלץ מחוסר ברירה להענות לדרישתו ומודה לו בפה מלא "לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל" ופרש"י: לא יאמר עוד שהברכות באו לך בעקבה ורמיה, כי אם בשררה וגילוי פנים, וסופך שהקב"ה נגלה עליך בבית א-ל ומחליף שמך ושם הוא מברכך, ואני שם אהיה ואודה לך עליהן, וזה שכתוב "וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו" בכה המלאך והתחנן לו, ומה נתחנן לו? "בית-אל ימצאנו ושם ידבר עמנו" המתן לי עד שידבר עמנו שם... ולא רצה יעקב ועל כרחו הודה לו עליהן, וזהו "ויברך אותו שם" שהיה מתחנן להמתין לו ולא רצה, עכ"ל. וצ"ע למה יעקב לא המתין...?

שנית יש להבין, דמלשון הכתובים נראה דהעסק עם הברכות הגיע רק בסוף המאבק, אבל עדיין לא ידענו איך המאבק התחיל, ובפסוק התיאור של המאבק נזכר בלי סיבה, ורק בסוף כשביקש: "שלחני כי עלה השחר" רק אז עלה על הפרק נושא הברכות, ואז התחזק יעקב כנגדו: "לא אשלחך כי אם ברכתני", אך לא פירט הכתוב על מה היה המאבק בראשיתו, מי היה היוזם שלו, ועל מה נאבקו אז...?

שׂוּדָה שֶׁל עֶשְׂרִים שָׁנָה מוֹל אֵינְטֵרְנֵט

א. ברור שבכדי להתאבק עם מלאך צריך ריכוז כוחות עצום ונורא, ואמנם הרמב"ם במורה נקט גם במעשה זה כשיטתו שהכל היה במראה הנבואה, אבל הרמב"ן (כריש וירא) תמה עליו דאם זה רק מראה נבואי א"כ מהו שנאמר "ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עימו" ומוכח שהיה במציאות.

וחז"ל מתארים זאת, ויאבק מלשון אבק, ובכבראשית רבה מוכיח מזה שיעקב ניצח את המלאך, כי יעקב התאבק והעלה עליו אבק עד שכל קומתו התמלאה באבק, ובעוד אופן פירשו חז"ל שעלה מהם עמוד אבק, כמו בגי'פ שנוסע על חול דק, שהוא מעלה מגלגליו האחוריים ענן אדיר של אבק, כך כאן ע"י ההתכשות האדירה שלהם בעת האבקות, העלו ברגליהן עמוד אבק ענקי עד השמים ועד כסא הכבוד.

והנה כתב הרד"ק: "ושלח האל זה המלאך ליעקב לחזק לבו שלא ירא מעשיו, כי לא יכול לו, לפיכך נאבק עמו ולא יכול להפילו, כן עשיו לא יוכל לו... עכ"ל. ומבואר מדברי הרד"ק שכל מלחמה שבאה על האדם, הוא בשביל לחזק אותו למלחמה הבאה. ויסוד זה צריך לדעת, שכל החיים זו מערכת שלימה של נסיונות, ובשמים כל הזמן משערים באיזה נסיון יכול לעמוד ובאיזה לא, ושולחים לו אך ורק נסיונות שמוסוגל לעמוד בהם, וכשרואים משמים שעומד להסתער עליו נסיון אדיר, שולחים לו לפני"כ נסיון יותר קטן שבקל יעמוד בו, ועי"ז מתגבר להתחזק גם בנסיון הגדול.

ובאמת שגם לנסיון הזה הגיע יעקב אחרי שעמד במשך עשרים שנה בנסיונות אדירים בביתו של לבן הרמאי, שכל אותם שנים היה צריך לעמוד כנגד איש רע ושפל אשר לפי בעל ההגדה "לבן ביקש לעקור הכל", שהיה גרוע מפרעה. ואמר בזה הגאון רבי אלי' ברוך פינקל זצוק"ל, שלכאו"ש לתמוה היכן מצאנו בפסוקים שלבן ביקש לעקור הכל, ותירץ שזה מפורש בפס', כשאמר ליעקב "טוב תיתי אותה לך מתיתי אותה לאיש אחר שבה עמדי", דהיינו שדרש ממנו לגור יחד עימו בשכינות אחת, וחז"ל מצווחים הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע, כי כתב הרמב"ן שיש חוק שאדם נמשך בדעתו ובשכלו אחרי דעת בני אדם, ומתנהג אט אט כפי הרגלי שכיניו הרעים, על כל הרגליהם הנלוזים.

ב. ואמנם יש חידוש מתוק של הדברי חיים מצאנו, שאכן יעקב לא הסכים להתגורר אצל לבן, כמו שכתוב שאמר לו "ביום אכלני חורב וקרח בלילה ותידד שנתי מעיני" ולכאו"ש לא מובן, וכי לא היה ללבן להציע לחתנו איזה ביסמנט או דירת אירוח על מנת שיהיה קורת גג לראשו להגן עליו מפני

הקור בלילות והשמש הקופחת בימים, אלא שיעקב העדיף לחיות כמו "הומלס" ולישן תחת כיפת השמים, ולא לישן בביתו של לבן הרשע, וכמו שכתוב בפרשה "עם לבן גרתי" מלשון "גר" שאינו תושב המקום, אלא כאורח בעלמא, וכך היה כל העשרים שנה, באופן שהוא שומר מרחק תמידי מקירבה ללבן, וזהו מאבק אדיר, ובפרט שהנסיון ממושך.

ולכן היה צריך להיות ארבע עשרה שנה אצל שם ועבר, אף שהיה כבר מבוגר, אלא שידע שצריך לעבוד שבע שנים ברחל ובלאה (כמבואר בפסוק שיעקב עצמו קבע מספר שנים זה), ובי" האור החיים, מפני שמצינו שעבודת עבד בשש שנים לכן בשביל כבוד נשיו עבד עוד שנה אחת על עבודת עבד, (ומ"מ נפגעו מכך שנאלץ לעבוד בעבורם כמו שאמרו "כי מכרנו"), ולכן היה מוכרח להיות שקוע בלימוד בדרגה שלא עלה על מטה כל אותם י"ד שנה, כדי להכין את עצמו בנסיון של עבודה אצל לבן הרשע משך י"ד שנה. (ומה שעבד עוד שש שנים בצאנו היה שלא כפי תוכניתו, שהרי ביקש ללכת מיד, אלא שלבן עקבו כי ראה שנתברך בעשירות בזכותו, ואכן לצאן עבד רק שש שנים כעבודת עבד).

ג. והנה לבן הוא הראשון בהיסטוריה שהיה לו אינטרנט, כמו שמבוי' בתנחומא: "למה נקרא תרפים לפי שהן מעשה תורף מעשה טומאה, וכיצד היו עושין מביאיין אדם בכור ושוחטים אותו ומולחים אותו במלח ובשמים, וכותבין על ציץ זהב שם רוח טומאה, ומניחין הציץ במכשפות תחת לשונו, ומניחין אותו בקיר ומדליקין לפניו נרות ומשתחיים לו ומדבר עמם בלחש..." ויוצא שהיה ללבן מידע אינטרנטי שסיפק לו עידכונים מכל העולם!! ולכן גנבה רחל אותם, כי ידעה שא"א לברוח בלי להרוס את האינטרנט הזה, כדאי שם במדרש: "למה גנבה אותם כדי שלא יהיו אומרים ללבן שיעקב בורח עם נשיו ובניו וצאנו, וכי התרפים מדברים הם? כן! דכתיב (זכריה י) כי התרפים דברו און", ע"כ. וקשה א"כ, איך לא הבין יעקב מעצמו שא"א לברוח כל עוד שיש תרפים? אלא מוכח כהדברי חיים, שבכל העשרים שנה לא הסכים יעקב להיכנס לבית עם אינטרנט, ושרד כאיש תם וקדוש, שאין לו שמץ מושג מיכולות האינטרנט ולכן חשב שיצליחו לברוח, אך לאה שנולדה שם בבית ידעה שתרפי האינטרנט יודיעו לאן ברחו, לכן ישבה עליהם בצורה מבוזה כדי להשתיק אותם, כי הם מדברים רק כשמכבדים אותם.

וצריך ללמוד מזה כמה צריך להיות חזק בעמידה בניסיון מול כל פיתויי הזמן, ומיעקב נלמד איך לשרוד גם במצבים מורכבים, ואף עם בני משפחה שאינם טובים, להשאר עם העקרונות, ולבנות במאמץ עלאי משפחה חרדית לתפארה.

"עמידה" על עקרונות, מונע נפילות

א. בענין הפגיעה של שרו של עשיו בכף ירך יעקב, דרשו חז"ל שפגע ביוצאי יריכו הם דורו של שמד, והנה בפשטות זה נרמז במכת ירך, מפני שכל הדורות הם יוצאי ירך יעקב. אבל נראה בזה עומק נוסף. דהנה עוד דרשו חז"ל בהאי קרא שפגע בתמכין דאורייתא, וידועים דברי החפץ חיים (בחתומת ספר חומת הדת, מאמר ב') שהטעם שזה נרמז בפגיעת כף הירך שברגל, מפני שהרגליים מעמידים את קומת הגוף, ויש כאן רמיזה להפסקת התמיכה של הגבירים בלומדי התורה, שהם אמורים להיות הרגליים של אברכי הכוללים, וכאשר הם לא תומכים מלא אלא בצורה צולעת, הרי זה בגדר הצליעה של יעקב עמוד התורה, בכף יריכו.

וז"ל: "...דהנה מעשה אבות סימן לבנים, וידוע שיעקב בעצמו שהתורה העידה עליו שהוא יושב אהלים זכותו הוא אור התורה, וכדכתיב תתן אמת ליעקב, וכח קדושתו הוא כנגד ת"ח שבכל הדורות... הלא יבוא זמן, וזהו בסוף גלות קודם עלות השחר, שההמון יתעצלו מלהחזיק התלמידי חכמים, וממילא יבטלו הת"ח מלימוד התורה, וע"ז רמזו כף הירך שהגוף עומד ע"ז כן מחזיקי התורה הם בבחינה זו, שהת"ח עם תורתם נסמכין עליה, וזהו שכתב ויגע בכף ירכו ומכיון שהזכיר פרט זה היה בו כח להזיקו באותו מקום, וזהו שכתב "ותקע כף ירך יעקב" וגו', אח"כ מצאתי כעין כל דברינו בזה"ק וישלח על אותן פסוקים הנ"ל ע"ש, עכ"ל.

ונמצא לפי דברי הח"ח, שהמשל בירך, הוא מפני שהרגל מעמיד את הגוף, וכאשר אין הרגל מצליחה להעמיד את הגוף כראוי, זהו גדר של צליעה, שאינו יכול לעמוד כראוי, ומעתה גם בדרשה הקודמת של דורו של שמד, נראה לומר דזהו גדר הפגיעה באותו דור, שאין לו כושר עמידה כראוי, ואוי לנו שכך עלתה בימינו, שבני נעורים בעלי פונטציאל כורעים נופלים בפגעי הזמן, והם הם דורו של שמד רח"ל.

ואכן תחילת נפילת בני נוער בזמנינו הוא בחולשה בכוח העמידה, שמענתם בפיחם שאינם מסוגלים ואינם יכולים בלי כך וכך... וכשמתחילים ליפול לתירוצים, מתדרדרים מבור לבור ומדחי לדחי, שבתחילה לא יכולים בלי מגוון הנאות ושינה ממושכת, ואח"כ לא מסוגלים לעמוד בעומס לימודים, ולא בשמירת סדרים, ואז המסגרת כבר מלחיצה איתם, ואינם יכולים להכנע לתכתיבים חינוכיים, וגם קשה להם עם הפלאפון המאושר כי אי אפשר בלי נגן ומצלימה, ואז מוכרחים להשיג אמצעי מימון לכל חשקיהם, ועובדים כאן ושם, עד שצץ האיפון לצרכי פרנסה וההמשך רח"ל...

ב. למעשה אם נתבונן בשרשרת הנפילות, נראה בכירור שהכל התחיל מאי עמידה על עקרונות, ובחור טוב זה אחד שלא צולע על יריכו, שהעמידה שלו איתנה ובריאה, ויודע לעמוד בעקרונות ללחום את מלחמת התורה והאידישקייט בעוצמה בלתי מתפשרת, והכל מתחיל בשמירה על סדרי היום, בתפילה ותורה כראוי, וכמו שאמר מרן המושגיח רבי מאיר חדש זצ"ל שהכלל הוא שכל מי ששומר על הסדרים, הסדרים שומרים עליו! וע"ז ממש נאבק יעקב עם המלאך.

וזהו הרמיזה שחזר על פכים קטנים ועבר את מעבר יבוק בעד חפצים כה פשוטים וזולים, ולמדנו מזה את סוד כושר העמידה במאבקי היצר, לא לתת לו אפילו פכים קטנים, וכשמחליטים על סדר יום מסויים, להתעקש על זה בכל הכוח, ואם כל חטאת הוא כשאדם חי ספונטני ולא במהלך ברור אלא לפי מה שמזדמן לו, ומשה רבינו רעיא מהימנא תיקן לעם ישראל סדרים, ולמשל הוא זה שקבע שלא יעברו ג' ימים בלא תורה ויקראו בתורה כל שני וחמישי, וכן שיקראו בתורה בשבת ויו"ט (מגילה כא,א), גם תיקן סדר משמרות עבודת הכהנים (תענית כז,ב), אבל המפתיע מכל שתיקן את המושג ארוחת בוקר וערב כדאי ביומא (עה,ב): א"ר אחא בר יעקב, בתחלה היו ישראל דומין כתרנגולים שמנקרין באשפה, עד שבא משה וקבע להם זמן סעודה...

והנה "פכים קטנים" הינם כלי קיבול מועט ביותר וגם זול, ולימדנו יעקב, שכל סדר הוא כלי קיבול, ואסור לזלזל אפי' בקביעות הכי קטנה, וכמו שאמר פעם החת"ס שהוא נהיה תלמיד חכם בחמש דקו', כלומר שניצל ללימוד את כל זמני הביניים של חמש דקו' כאן ושם, והן הפכים קטנים דיעקב.

ג. גם ידוע שהפכים קטנים רומזים ל"פך שמן קטן" אשר מצאו בני חשמונאי בעת גזירות יון, שרק אותו לא הצליחו לטמאות, ויש לתמוה למה אותו לא מצאו? ונראה לדרכינו, שהיונים שהרסו את כל המסגרת החרדית, ופרצו חומות מגדלי, וזהו גדר רשות הרבים של יון, שההולך ברחובה של עיר מוסח כל הזמן לדברים אחרים, ועי"ז נעכר כל לימודו, כמבו' בפסחים (קיב,א) שבעה דברים צוה רבי עקיבא את רבי יהושע בנו, והראשון בהם: אל תשב בגובהה של עיר ותשנה! וכיום הפלאפון מזמין קווי נייעס או קבוצות וואצ'פ שהורסים את כל הרשות היחיד שהוא מקום המסגרת, וזה טומאת השמנים שאין זמן טהור ומזוקק ללימוד, וכל הזמן שדוד, אבל את הפך שמן לא חשבו לטמאות, שלא הבינו כמה אפשר להשיג בסדר של 5 דקו', ודווקא מזה מתעלים! ולכן טוב לתפוס איזה זמן קבוע ולהתחיל לעבור על סדר!

במשמעות האזהרה הזאת: לא תחנם, לא תתן להם חנייה בקרקע, דבר אחר לא תחנם, לא תתן להם חן, דבר אחר לא תחנם, לא תתן להם מתנת חנם. ולהנ"ל יובן שהם כנגד ג' החינות, שכנגד חן האשה על בעלה, אסור לתת להם חן, וכנגד חן המקום על יושביו, אסור לתת להם מקום, וכנגד חן המקח על לוקח אסור לתת להם מתנת חנם. ונפלא.

וברמב"ם (עבודה זרה פ"י ה"ד): "ומפני מה אין מוכרין להן שנאמר ולא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע שאם לא יהיה להם קרקע ישיבתן ישיבת עראי היא, וכן אסור לספר בשבחן ואפי' לומר כמה נאה עכו"ם זה בצורתו, ק"ו שיספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריהם שנאמר ולא תחנם לא יהיה להם חן בעיניך, מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים, ואסור ליתן להם מתנת חנם אבל נותן הוא לגר תושב שנאמר לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה או מכור לנכרי במכירה ולא בנתינה", עכ"ל. וממילא יובן שכיון שהתורה לא רוצה שיתערבו בגויים, לכן צריכים להפקיע את החן הנ"ל, שהוא העילה להוצאת החיבורים של איש לאשה, ואדם למקומו, ומקח ללוקחו, אל הפועל.

ג. ואי בן איש חי ששלשת החינות הנ"ל מצינו גם אצל ישראל ביחס להקב"ה, שהרי ישראל נקראו אשה כדכתי' וארשתוך לי לעולם, א"כ יש לכלל ישראל חן אצל הקב"ה. וכן ישראל הם מקומו של הקב"ה בעולם, שמיום שחרב הקב"ה אין לו בעולמו אלא ד"א של הלכה, וכת' ושכנתי בתוכם, וע"י החן הוא שורה עליהם. וכן ישראל הם מקח של הי"ת כדכתי' "עם זו קניתי", וע"י החן הם נעשים קניינו. ובאמרי אמת (ויקרא, שבת חוה"מ פסח) כתב שהם כנגד שלשה רגלים, דבפסח הוצאנו ממצרים ולקחנו אליו בדרך מקח, ואז מצאנו חן לפניו בדרך מקח, ובשבועות תואר כלה מאד נתעלה בקבלת יום זה שעמדנו לפניו בחן אשה על בעלה, ובסוכות שחל שם שמים על הסוכה והיא דומיא דמשכן, אז הוא בחינת החן של המקום על יושבו, ונפלא.

והנה בביהמ"ק נפגשו כל ג' החינות, דבקדש הקדשים יש ציור של כרובים מעורים זב"ז כחיבת זכר ונקבה, והוא הבחינה של חן האשה על בעלה, דעל קדש הקדשים חיבר שלמה המלך את שיר השירים, וכן ביהמ"ק נקרא "מקום" (וירא את המקום מרחוק, כי אם אל המקום) הוא בחי' חן המקום על יושביו, ומצד מה שדוד קנה את מקום המקדש כגורן מארנן היבוס, יש בזה גם חן המקח על לוקחו. וזה מתחבר עמש"כ הכלי יקר דע"ז אמר יוסף לבנימין "אלהים יחנך בני" שבחלקו נבנה המקדש שיש בו לוית חן כמו שנא' (זכריה ד ז) "והוציא את האבן הראשה, תשואות חן חן לה".

א. אחרי שנתרפא יעקב מצליעתו כתוב "ויחן פני העיר", וכתב בזה השפת אמת "כי כשם כשיצא הצדיק מן העיר כתיב ויצא, פנה הודה זיוה הדרה. כן כשנכנס לארץ ישראל חזר הודה זיוה הדרה. ולכן כתוב ויחן "פני" העיר, שהתגלה הפנימיות של העיר, שהיא אינה מתגלה רק אל הזוכין לה.

והפנימיות של העיר, הוא היופי הפנימי שיש בכל מקום בעולם, וכמו שאמרו חז"ל (סוטה מז,א) שלשה חינות הם, חן המקום על יושביו, חן האשה על בעלה, וכן המקח על מקחו (דהיינו על הקונה), ושלשת הדברים הללו הם חסד גדול של הי"ת, שאם לא היה מוצא חן בעיניו מקום מגוריו, הרי שהיה נודד כל ימיו וגולה מכאן לשם בחוסר קביעות ובלי מנוחה, (וכך למשל גם בעיר כמו שדרות שהרבה פעמים היתה מותקפת בטילים שלא נדע ושלא ידעו, אבל התושבים לא רוצים לעזוב את העיר, ויש כוונת דוגמאות רבות שאדם נתקע במקום מסויים, ואף אחד לא מבין מה הוא ממשוך לגור שם, אלא שזו הברכה הגדולה של "חן המקום על יושביו"). וכן אלמלא היה החן המיוחד של אשה על בעלה, היו בנ"א מתגרשים כל הזמן, ונושאים וחוזרים ומתגרשים בלי רוגע. וכך בענין רכושו של האדם, כל הקיום של האנושות תלוי בעסקים שזה מוכר וזה קונה, ואם לא היה מציאת חן של הקונים בכל מיני סחורות, לא היו מתעסקים במשא ומתן.

ובמהרש"א ביאר שבשלשת הדברים הללו מצינו שיש גזירה עליהם, וע"י החן מתקיים הגזירה, דעל המקומות יש בחז"ל שאדה"ר גזר על כל מקום אם יהיה בו יישוב או לאו, ולכן צריך חן של האדם על מקומו כדי שהמקום יתיישב, וכן באשה נגזר שבת פלוני לפלוני וע"י החן זה מתקיים, וכן בקרקע אמרו חז"ל דנגזר שדה פלונית לפלוני, וזה ע"י החן.

ב. ונוכל להציע בזה, שזהו שרמזו חז"ל שלשה פירושים בגמ' (שבת לגב) בתוכן המאמר ד"ויחן פני העיר": אמר רב - מטבע תיקן להם, ושמואל אמר - שווקים תיקן להם, ורבי יוחנן אמר - מרחצאות תיקן להם. ולפי הידוע שבחלק האגדה אין מחלוקת, י"ל שתיקן את שלשת החינות האלו באופן הראוי, שע"י שווקים נעשה חן המקום על יושביו, וע"י מרחצאות נעשה חן האשה על בעלה (כדאי' חז"ל על מראות הצובאות במצרים שהיו מתרחצות ומתקשטות) וע"י מטבע מסודר נעשה חן המקח על לוקחו, (כי כאשר המטבע רע, הוא עילה גדולה לטעון לביטול המקח כמבו').

וניתן למצוא את שלשת החינות הללו, באזהרה של "לא תחנם" דמצינו בגמ' (עבודה זרה כ,א) שלשה פירושים

נושא הגיליון

'תביעת חברת התחבורה'

אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם

תקציר סדרת 'רב-קו בהלכה': גיליון ראשון (מספר 373), בירור המציאות וחיוב התשלום ולמי. גיליון שני (מספר 374), חיוב התיקוף ותקלות בתשלום. גיליון שלישי (מספר 375), השתמשות וקיצוץ כספים שהחברה חייבת לנוסע. גיליון רביעי (מספר 376), אופני התשלום על נסיעות קודמות. גיליון הנוכחי החמישי בסדרה (מספר 377) בנושא תביעות ממוניות על החברה האם מותר וראוי לתבוע את חברות התחבורה על התנהלות לקויה?

השלמה לגיליון קודם: לדעת הג"ר אביגדר נבנצל שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא) אדם שנסע באוטובוס ללא תשלום, חייב להשיב לחברה את התיקוף. ולגבי קטן שנסע ללא תשלום, אין אביו חייב לשלם עבור הנסיעה, ולכשיגדיל, מוטל על הבן לשלם לפניו משורת הדין.

1. תביעה על מחדלים

הקדמה: התלונות על החברות (איחורים, חיסורים, דילוג תחנה, וכדומה) במשרד התחבורה ובבית המשפט, מזיקות את החברות באפיי שקלים, והשאלה האם אסור להלשין משום לשון הרע, ומסירה לערכאות, שהרי אינם דנים את החברות על פי דיני התורה, וחייב להזמין תחילה לדין תורה. או דלמא מותר להלשין, כי על דעת כן נכנסו להפעלת הקו, ואין זכויות בלי חובות?

ויש כמה סוגי תביעות. א. תלונה לחברה נגד הנהג, וכפי שיבואר שבסיבה מוצדקת צריך לספר למעסיק בכפוף לתנאי ההיתר. ב. תלונה למשרד התחבורה נגד החברה על ליקויים בשירות שעל דעת כן השתתפו. ג. תביעה בבית משפט נגד החברה שתלוי בדין פניה לערכאות כשאין ברירה אחרת.

תהליך התביעה: נוסע שמתלונן לחברה על ליקוי, למשל שהאוטובוס לא הגיע בזמן, הנהג לא התנהג כראוי וכדומה, התלונה עוברת למפעיל המחוזי של החברה, ובודקים מה הסיבה, אם אינו באשמת החברה כמו עבודות בכביש סוגרים את הפניה, כשיש בעיה מהותית בשינויי נתיבים וכדומה הפניה עוברת למשרד התחבורה לקביעת מסלול חילופי. אם התברר שהנהג אשם באיחור, הנהג יקבל אזהרה, ואם חוזר על עצמו, עלולים להוריד לו מהמשכורת, ולפעמים עלול להגיע לפיטור העובד.

לדברי גורם במשרד התחבורה, באמת החברות לא רוצות ללכת לבית דין שנוהג ע"פ דין תורה, ובעיקרון הולכות רק לבית משפט, ומה שבמקרים מסוימים הלכו לבית דין, היו לכך סיבות

דבר העורך

וְעַם עֲקֹשׁ תִּתְּפָּל

פרשת השבוע: יעקב אבינו שלח מלאכים לעשו אחיו, לומר לו עם לָבֵן גֵּרְתִי וְאַחַר עַד עָתָה. ומבואר בגמ' (בבא בתרא דף קכג.) על הפסוק וַיֵּגֵד יַעֲקֹב לְרַחֵל כִּי אֶתִי אָבִיָּהּ הוּא שְׂאֵמְרָה לוֹ רַחֵל שֶׁלֶבֶן אֲבִיהָ רֵמְאִי, והשיב לה יעקב אחיו אני ברמאות. כלשון הפסוק (שמואל ב פרק כב פסוק כז) וְעַם עֲקֹשׁ תִּתְּפָּל, ובתהלים (פרק יח פסוק כז) וְעַם עֲקֹשׁ תִּתְּפָּל, וכפי שרואים שיעקב איש תם התחכם לברוח מלבן וכו'.

השאלה השבועית בגיליון הקודם היתה, האם ראוי לתבוע את חברות התחבורה על ליקויים בשירות, והתקבלו במערכת תגובות רבות מהציבור, שרובם ככולם מביעים את המסר הכללי, שהחברות לא ממושמעות להסכמים שהתחייבו עליהם, ולא נותנים מענה מספיק לציבור, ומזייקים את הציבור באי עמידה בלוחות זמנים ובהתנהלות לקויה, פושעים ומזלזלים בנוסעים, עושים ככל העולה על רוחם, לא מעניין אותם הנזקים ועגמת הנפש וההפסדים שהם גורמים, צריך להראות להם שאי אפשר לנסות לזלזל בנו, וכו'. ניכר שיש תחושת זילזול מצד החברות כלפי ציבור הנוסעים.

כל אחד יכול לחזות מראות כאלו בעיניו, למשל בחזור מהכותל המערבי, עקב מחסור באוטובוסים, אנשים נדחפים בלי גבול, והאוטובוסים נוסעים רק כשהם עמוסים עד הדלת, ועוד לא דברנו על ל"ג בעומר במירון, ומוצאי החגים במרכזי הערים החרדיות, ועוד.

על פניו נראה שחברות התחבורה מנצלות את העובדה ששומרי התורה והמצוות שותקים על חוסר שירות, ומתעלמים מזכויותיהם ונמנעים עקרונית מלתבוע בערכאות, ומתירים לעצמם להשתמט ממילוי חובותיה הציבוריות כלפי הנוסעים. ואי לכך, באופנים שיש היתר של מורה הוראה מובהק שהכריע שמותר ואין חשש חילול ד' (וכפי השיטות השונות שהובאו בגיליון), וזוהי האפשרות להעמיד את הדברים על תיקונם ולהציל עשוק מיד עושקו, מצוה לפעול לתיקון העוול לתועלת הציבור.

ויש בזה תועלת, להציף את הטענות שהנוסעים מלאים כרימון מהם, ולהבהיר לגורמים הרלוונטיים שגם הציבור החרדי יודע לעמוד על זכויותיו.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

לרבני הילכתא) מותר ללכת לכתחילה לערכאות ולא צריך לכך היתר מיוחד של בית דין, כיון שהחברות הולכים לדין תורה רק כשמשתלם להם, לא נחשב שמוכנים לקבל עליהם פסקי הבית דין, ודינו כמסרב לדין תורה שמותר לתובעו בערכאות.

בתאריך תשרי תשע"ח הפנו שאלה אל הג"ר **מנחם מנדל שפרן שליט"א** על היוזמה להקמת ועד נוסעים מקומית להדרכת התושבים איך להגיש תלונה כשהחברה שולחת אוטובוסים שהמזגנים שלו לא פועלים, דלתות או כיסאות שבורים, מכשירי תיקוף לא פעילים, נסיעות שלא בוצעו או איחורים, וידוע שהחברה תיקנס על כך בקנס גבוה, או הנהג עצמו שיתכן שהוא יהודי, והשיב שמותר להתלונן למשרד התחבורה, ואין חשש שיקנסו שלא בצדק, כי אם באמת היה אונס, הם לא יקבלו קנס. והורה לפרסם בשמו, שמותר לתבעם בבית משפט, ולא צריך לכך היתר מיוחד.

וכן לדעת הג"ר **צבי ברוורמן שליט"א** (סיכום הכללים וההלכות בתשלום בתחבורה הציבורית פרק טז, בית אהרן וישראל קובץ ריח מאמר הגר"ד בריזל הערה 16) בתביעה של ליקויים שגרמו להפסדים וצער, מותר לתבוע את חברות התחבורה למשרד התחבורה ובית משפט, כי החברות לא מוכנות לדון בדיני תורה, והם עצמם בכל דבר תובעים לבית משפט, וכבר היה פעמים רבות שהוזמנו לדין תורה ולא באו, ולכן לא צריך לכך היתר מפורש של בית דין. כמו כן עצם העילה לתביעה צודקת, משום שבהסכם עם משרד התחבורה החברות התחייבו לפצות את הלקוחות על חוסר שירות.

ולדעת הג"ר **צבי שפיץ שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), מותר לתבוע את חברות התחבורה בערכאות, כי משרד התחבורה קובע שרק בעלי רישיון יכולים לפתוח חברת תחבורה, למען הסדר הטוב שלא כל אחד יפתח חברה, ולכן היא שומרת שבעלי הרישיון יתנהלו בצורה טובה, ומכיון שבגללם הנוסע לא יכול לפתוח חברה, לכן הם מתחייבים לעמוד בתנאי השירות, ולמרות שהקנסות שמוטלים עליהם בעצם אין להם בסיס הלכתי, שהרי מצד דיני חו"מ הוא פטור שהוא פחות מגרמא, וגם אינו קשור לנדון אם יש דינא דמלכותא דינא' בארץ ישראל, אלא יסוד הכלליים הוא אפשרות לאכוף את החברות והנהגים שלא יעשו כך שוב, ואחרי הקנס הנהג יחשוב פעמיים האם כדאי לו לדלג על תחנה עמוסת נוסעים וכדומה. אמנם אם מטילים עליהם קנס גבוה צ"ע.

והוסיף הגר"צ שפיץ שסברא דומה כבר מצאנו בדברי החתם סופר (שו"ת חו"מ סימן מד) שגם לשיטת הר"ן (נדריים דף כח.) שדוקא במלך גוי יש דינא דמלכותא דינא, אבל במלך ישראל אין דינא דמלכותא דינא, היינו רק לגבי מיסים ומכס שמטיל על כרחם של האזרחים, אבל תקנות שעושים לטובת בני המדינה, אינו קשור לסוגיא של דינא דמלכותא דינא, וחייבים בכל אופן לשלם משום צורך ותועלת הציבור.

עוד הורה הגר"צ שפיץ שאפילו אם הקנס אינו לפי דיני התורה, אם שונה באיזויותו אפשר להקל, בפרט כאשר רוב הנהגים אינם בני ברית, מותר לתבוע אותם בערכאות שלהם, למרות שגזל עכו"ם אסור, כיון שהם עצמם נוהגים לפי פסק הבית משפט שפוסק כחוקות הגויים, אינו נחשב גזל.

והוסיף הגר"צ שפיץ (במכתב מיוחד למערכת הילכתא יא כסלו תשפ"ג), שגם במקרים שמותר לפנות לערכאות מכל מקום להלכה למעשה צריך לדעת שאין רוח חכמים נוחה הימנו שיהודים שומרי תורה ומצוות יתבעו בערכאות משום בזיון כבוד שמים, וברור שרבותינו פוסקי הדור לא היו פונים לערכאות כאשר אחד מבני ביתם היה נתקע בתחנה כי האוטובוס לא הגיע, והדרך הראויה היא לפנות למשרד התחבורה או להנהלת החברה או לאנשים שיש להם השפעה עליהם, ולא לתבוע בערכאות.

מיוחדות, וזה בסיס היתר לתביעת החברה בבית המשפט, ולגבי הפיצויים המועטים שהחברה נותנת למתלוננים, הכסף מגיע מתקציב פרסום של יחסי ציבור, ובעצם החברה לא רוצה לתת פיצוי לציבור הניזוקים, ולכן קורה משהו אבסורדי, שככל שהתלונה מוצדקת יותר והרבה אנשים מתלוננים, החברה פחות תיתן פיצויים, כי תקציב יחסי הציבור מוגבל, ורק בתלונות קטנות של מתלוננים יחידים, החברה מסכימה לתת פיצוי קטן, כדי להשקיט את תרעומת הפונים.

בנוסף לכך, אדם שתובע את החברה בבית משפט לתביעות קטנות יכול לקבל פיצוי של אלפי שקלים, הקנס מושת על החברה, יתכן שהחברה תגלגל זאת על הנהג בקיצוצים במשכורת או בפטורין.

2. תביעה לחברה

כתב **במנחת צבי** (חלק א סימן טז), לפני שמגישים תלונה לחברה או למשרד התחבורה גם באופן שאין איסור של מסירה והליכה לערכאות, צריך לברר היטב את הפרטים, שיהיו נכונים ולא שמועות וכדומה, כדי שלא להיכשל באיסור הוצאת שם רע, שקר, רכילות, מבטל כיסו של חבירו שנחשב מזיק בדיני שמים, מעיד עדות שקר שיש לו חיוב מזיק בדינא דגרמי. אם התביעה אינה לפי דיני התורה, ודאי שיעברו על אחד מאיסורים אלו.

כאשר התביעה היא בכפוף לתנאים הנ"ל, מעיקר הדין צריך לתבוע, משום השבת אבידה, שלא יזיקו לאחרים שאחריו, ולכן ראוי לשאול מורה הוראה, שאין בתביעה אחד מאיסורים אלו.

3. איסור הליכה לערכאות

איסור גמור: מבואר בגמ' (גיטין דף פח:) ונפסק בשו"ע (חו"מ סימן כו סעיף א), שאסור לדון אצל דיני גוים, אפילו שדיניהם כמו הדינים של ישראל, ואפילו אם שני בעלי הדין רוצים בכך, שנאמר בפסוק (שמות פרק כא פסוק א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיךָ, לפניהם ולא לפני עובדי כוכבים. וכל הבא לדון בערכאות, הרי זה רשע, וכאילו חרף וגידף והרים יד בתורת משה רבינו עליו השלום.

גם בתי משפט של ישראל שנוהגים בדיני הגוים הם בכלל איסור ערכאות, ולדעת החזון איש (סנהדרין סימן טו ס"ק ד) אפילו אם ישראל דנים לפי חוקים שבדו מליבם ולא על פי חוקי הגוים, נחשב כערכאות, ויש בו חילול השם יותר גדול.

וכתב בדרכי חושן (על שו"ע חו"מ קונטרס דיני ערכאות) שהליכה לערכאות הוא איסור דאורייתא, ובנוסף יש בזה איסור חילול השם שמייקר את האלילים, וכרוך בזה גם איסור גזל, שפעמים רבות מוציאים ממון שלא כדין.

ומוסיף **במנחת צבי** (חלק א סימן טז) שההולך לערכאות נחשב כמוסר לעובדי כוכבים, ומבואר בשו"ע (חו"מ סימן שפח סעיפים ט י) שהמוסר חבירו בידי עובד כוכבים בין בגופו בין בממונו אין לו חלק לעולם הבא, ומותר להרוג את המוסר אפילו בזמן הזה. ואם אמר הריני מוסר את פלוני בגופו או בממונו אפילו ממון קל, התיר עצמו למיתה, ומותר להורגו לפני שימסור.

אומדנא: מפורסם מה שחידש **בכסף הקדשים** (סימן כו סעיף ב) שלמרות האיסור ללכת לערכאות של גוים לפני שמקבלים רשות מבית דין של ישראל, מכל מקום באופן שיש אומדנא דמוכת, וברור לרבים שהתביעה בבית דין לא תועיל, יתכן שמועיל האומדנא להתיר ללכת לערכאות מיד, ולא צריך לכך היתר של בית דין. ולדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (ישא יוסף חו"מ סימן יא) גם כשיש אומדנא שמותר לפנות לערכאות, צריך הסכמה של בית דין.

4. מותר מיד לילך לערכאות

לא צייתי דינא: לגבי תביעת החברה בבית משפט על פגם בשירות לנוסעים, לדעת הג"ר **מנחם מנדל שפרן שליט"א** (בהוראה

לעולם יהא אדם

פרופורציות: כאשר דנים על תביעת החברות, צריך לדעת שבסופו של דבר מנהלי החברות הם בני אדם, ולפעמים החברה עושה כל מאמץ והכשלון אינו תלוי בהם, ועל דעת כן נתחייבו שאין אפשרות להעמיד תחבורה ב-100% וממילא התביעה ביסודה אינה מוצדקת.

הסברא של המתירים לתבוע בבית משפט מובנת רק בחברה המזלזלת בקביעות, או כשהמחדל הוא קיצוני, ואז הדבר רצוי לדאוג לאספקת תחבורה ציבורית לציבור, אבל אם יש רק חריגה קטנה וכשל נקודתי כמו מזגן שבור וכדומה, שכמעט בלתי אפשרי לעמוד בזה אין היתר ללכת לבית משפט ולהזיק את החברות.

כידוע יש מחסור בנהגי אוטובוסים, ואי אפשר להפלייל את החברה על כל דבר קטן, וצריך להפעיל שיקול דעת הגיוני מה לעשות. בשלב הראשון לפנות לחברה, ובמידה ורואים שלא תוקן לפנות למשרד התחבורה, ורק בליית ברירה ללכת לבית משפט.

וכמאמר החכם לעולם יהא אדם, שתחילה צריך להיות אדם, והשלב השני הוא להיות ירא שמים, בבחינת דרך ארץ קדמה לתורה.

וכל חכם יעשה בדעת, להתבונן מה נכלל בגדר השתדלות, ומה לא מוטל עלינו, ולפעמים לא משתלם התוצאה הקטנה ביחס למאמץ הגדול, כי לעיתים צריך להשקיע משאבים רבים ולא מצדיק את הביטול תורה עם עוגמת נפש שיש בזה, עבור ספק תועלת שאולי תצא מהתביעה הספציפית, ופעולה כזו איננה בגדר השתדלות.

6. לשון הרע

נצור לשונך: לגבי איסור לשון הרע, לדעת הג"ר **מנחם מנדל פוקס שליט"א** (משיב שלום עמוד 214) נהג מונית שנהג שלא כשורה, וברור לנוסע שלא יעזרו דיבורים ותוכחות בשביל שישנה את התנהגותו, וכן הנוסע לא יכול לעקוב אחריו בנסיעות אחרות, בשביל לראות אם הוא ישתנה, מותר להתלונן עליו בחברת המוניות, אך להיזהר לכיין לתועלת ולא לנקמה, ולא להגזים יותר ממה שהיה במציאות.

מבואר **בחפץ חיים** (רכילות כלל ט סעיף א) שאסור לספר דבר שיכול לגרום רעה לחבירו על ידו, מכיון שבית דין לא היו פוסקים כך על פי דיבורו, כי אין בית דין מריעין לאדם על פי עד אחד. ולדעת **החוט שני** (שמירת הלשון פרק ו סעיף ג) מותר לספר למעביד על עובד שמתרשל במלאכתו, כי החפץ חיים דיבר בתביעות על העבר אבל בתביעות על להבא מוטל עליו לספר תכף לבעל הבית, כדי למנוע מהעובד להזיק, ואינו תלוי בבית דין.

ולדעת **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** (מנחת חיים עמוד כח) לגבי דיווח להנהלה על ר"מ שאינו ראוי, שאם הדבר ברור שאדם זה הוא מופקע מעבודתו והוא ממש מזיק, פשוט שמותר לספר זאת לראש הישיבה, ומשל לאדם שרואה גנב שנכנס לבית חבירו, ודאי שאינו מחויב לעכב אותו רק על ידי קריאה לבית דין, אלא בכל דרך שיכול לעכב עליו בשעת ההיזק.

תודה להרב **יצחק הורוביץ הי"ו** אחראי קשרי קהילה במשרד התחבורה על סיועו הרב לגיליון במידע הטכני של התנהלות התחבורה הציבורית, יבורך מן השמים בכל מעשה ידיו, וכל אשר יעשה יצליח.

לדעת הג"ר **אלחנן פרץ שליט"א** (חוקת משפט לא תגזול עמוד צח) מסתבר שמותר לתבוע את החברה בבית משפט על איחור של אוטובוס, ולקבל את הקנס, למרות שמצד דיני התורה הם פטורים על כזה דבר, מכיון שקנו את זכות הפעלת השירות, על דעת התנאי שישלמו קנס על עוולות שהנהגים עושים. וטעם נוסף, שכל ההתנהלות שלהם מושתתת על בית המשפט, והם מוציאים כסף על פי בית משפט ככל יכולתם, לכן גם הנוסע רשאי להשתמש בווייתור שלהם על שורת הדין וההסכמה לפעול לפי חוקי המדינה. ובפרט שהתשלום לנהג בנסיעתו, נחשב קנין שכירות, ומשום כך אם ניזק בנסיעה, יתכן שהקנין כולל גם לקבל את ההתחייבות לשלם על פי חוקי המשפט שלהם.

ולדעת הג"ר **עמרם פריד שליט"א** (בהוראה להג"ר יוסף אביטבול שליט"א) מותר להתלונן על החברה בבית משפט מחמת ב' טעמים: א. אי אפשר להפעיל את החברה בלי משרד התחבורה ולכן הכל נעשה ע"ד זה. ב. ידוע שאף פעם גם לאחר שתבעו את החברה היא לא מגיעה לדין תורה לכן אין איסור בדבר.

5. רק בהיתר של בית דין

דין תורה: מאידך העיד הג"ר **שבח צבי רוזנבלט שליט"א** על מקרה שחברת 'סופרבוס' נקראה לדין תורה ושלחה נציג מטעמה לדין, וכן מעיד הג"ר **ברוך יואל פרידמן זצ"ל** (כט ניסן תשע"ה, ניתן להשיג את ההקלטה במערכת הילכתא) על חברת 'אגד' שכמה פעמים נציג החברה הגיע לדין תורה, ולפי זה הורו הגרי"י **סילמן שליט"א** והג"ר **שריאל רוזנברג שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא) שצריך קודם לתבוע בבית דין ורק אח"כ כשיש היתר של בית דין מותר ללכת לערכאות. וזה על פי היסוד הידוע של הג"ר **ניסים קרליץ זצ"ל** שההיתר ללכת לערכאות הוא רק כאשר הצד השני לא מוכן ללכת לדין תורה.

והוסיף הג"ר **יהודה סילמן שליט"א** (דרכי חושן על שו"ע חו"מ עמוד רצז), שבעיקרון התביעה מול החברה צריכה להיות בדין תורה, ואם אין מסכימים לבוא לדין תורה מותר ללכת לבית משפט על פי קבלת רשות מבית דין, ובסיס התביעה חייב להיות צודק בדיני התורה, ולכן אם התביעה היא על הפסדים שקרו מחמת האיחור, והחייב הוא רק משום החוק, אסור לתבוע, מכיון שנחשב פחות מגרמא, כי מדובר בשב ואל תעשה. ורק אם יש בחוזה התחייבות החברה לפצות על כל נזק שייגרם, מותר לתבוע על כך. שאלה: העירו שלכאורה יש לומר סברא, שיש איסור גמור לתבוע את חברות התחבורה בערכאות, שכן לדעת המקילים בכספי מדינה שורש הסברא הוא שהמדינה אינה רשות ממונית, אם כן ההתחייבות של חברות התחבורה למשרד התחבורה לא חל מעולם, וזכו בממון המדינה מן ההפקר וכיצד תחול כנגד זה התחייבות החברה למשרד התחבורה, וממילא אין בסיס לתביעה ודינו כמוסר לערכאות שלא כדין.

והמיקל לעצמו בכספי מדינה וגם תובע את החברות הרי זה תרתי דסתרי, וגם המחמיר לעצמי בכספי מדינה, מכל מקום איך יכול לתבוע את החברות הרי יכולים לומר 'קים לי' כסברת המקילים. וגם אם נניח שהחברה מקבלת על עצמה את כללי משרד התחבורה מאן יימר שיש כאן אומדנא מוכרחת שהיא מקבלת אותם על עצמה בכל לב, הרי אין להם ברירה אלא להישמע לכללים.

תשובה: אין כזה דבר זכויות בלי חובות, וזה לא קשור האם יש דינא דמלכותא והאם יש ישות ממונית, עצם הדבר שהחברה מקבלת כסף מכח ההסכם, ובאותו הסכם מופיע סעיפים שמחייבים אותם לספק שירות לנוסעים, מותר לציבור לדרוש את קיום הסעיפים. ופשוט שאם יעלימו עין מהליקויים החברה תעשה ככל העולה על רוחה, וזכות הלקוחות כאשר יש התנהלות לקויה ולא עוזר להתלונן בחברה ובמשרד התחבורה, מותר לפנות לערכאות כי זו האפשרות היחידה של הנוסעים לשפר את השירות.

משיב כהלכה

סיכום הגיליון:

דינים העולים

א. איסור מסירה: איסור חמור לדון בערכאות שדנים בדיני עכו"ם, והאיסור אפילו בישראל שאין דנים בחוקי התורה, ונחשב שהרים יד בתורת משה, מחלל את השם. גזל ממון, מוסר לעכו"ם, אין לו חלק לעולם הבא ומותר להורגו.

ב. שאלת חכם: יש אופנים שבית דין מתיר תביעה בערכאות וצריך זהירות שתהיה כדין ושאינה כרוכה באיסורים כגון רכילות ומזיק וכדומה, ולפעמים יש בכך השבת אבידה, ויעשה שאלת חכם.

ג. היתר ברשות: ברשות בי"ד מותר, ובאומדנא דמוכח מחלוקת אם מותר ללכת גם בלי רשות בית דין.

ד. מוסכם מראש: בתביעת חברות התחבורה מותר לפנות לבית משפט כי לא צייתי לדין תורה, והם עצמם תובעים בערכאות, והתחייבו לפצות את הלקוחות על הפסדים, ועוד שהקנסות עליהם הוא צורך ותועלת הציבור, באו על דעת לשלם הקנסות, ובנהג גוי מותר כי הולכים לפי חוקיהם. ויש אוסרים ללכת לערכאות נגד חברות התחבורה, כי אם על ידי היתר מפורש מבית דין.

ה. לתועלת: נהג שעשה שלא כהוגן, ולא עזרו דיבורים ותוכחות, מותר להתלונן עליו בחברה, בתנאי שמכוין לתועלת ומספר את הדברים כהויותן בלי גוזמאות.

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן

הזוכה בהגרלת גיליון 376 בסך 100 שקל מזומן

האברך המופלג הג"ר אהרן קליין שליט"א

כולל נר ברוך / אהבת תורה רמה ג' בית שמש

שאלה: האם אדם שמצא כרטיס רב קו

מתחייב בהשבת אבידה?

מה הדין באופציות הבאות; כרטיס אישי עם תמונה שיכול ללכת לעמדת 'על הקו' ולהעביר את הערך הצבור לכרטיס חילופי בתשלום של 10 שקל, כרטיס אנונימי עם סימן, כרטיס אנונימי בלי סימן אבל יכול לתת סימן כמה ערך צבור יש בכרטיס ודומה לארנק עם סכום מסוים, או המספר של כרטיס הרב קו? האם אדם מתייאש מיד מדין עשוי למשמש בכיסו בכל שעה?

מקורות: תוס' (ב"ב דף עו: ד"ה קני); שו"ע (חו"מ סימן סו סעיף ט, סימן רסב סעיף ו); קצות החושן (סימן סה ס"ק י, סימן סו ס"ק א); נתיבות (סימן סה, ס"ק יח סו ס"ק א); פתחי חושן (אבידה פרק ב סעיף ב); דרכי החושן (סימן רסב סעיף יד); וישמע משה (חו"מ סימן רו); חוקי הכסף (הלכות גזילה פרק ד הערה 18); סיכום הכללים וההלכות בתשלום בתחבורה הציבורית (סוף פרק ג' בהערה).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד!

נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה). בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085-02 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

לע"נ הנרצח בפיגוע הנורא בכניסה לירושלים

הבה"ח כמר אריה שצ'ופק הי"ד בן יבדלחט"א הר"ר משה

שליט"א נלב"ע כ"ט חשון תשפ"ג ת.נ.צ.ב.ה.

עדכוני הלכה

תקף וסע בכל נסיעה

חברת תנופה פרסמה מודעה, נוסע יקר שים לב: תיקוף כרטיס הרב קו = תשלום עבור הנסיעה! חובה לתקף גם כאשר הכרטיס טעון בחוזה חופשי/חודשי, זכאי לנסיעה חנים, גיל 75 ומעלה.

בנסיעה מבית שמש למחלף שורש/חמד או ירושלים: ניתן לשלם בחופשי חודשי ארצי (225 ש"ח), ולא בחופשי חודשי פריפריה (99 ש"ח) שתקף לבית שמש פנימי בלבד.

אדם שיש לו רק חופשי חודשי פריפריה עליו לתקף פעמיים, תיקוף ראשון מתבצע באופן אוטומטי מחופשי חודשי, תיקוף שני תשלום מהערך הצבור, עבור מרחק הנסיעה המבוקש.

נושא הגיליון הבא:

'השבת אבידה ברב קו'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הודעה לתורמים החשובים

בס"ד התקבל אישור לפי סעיף 46 לעמותת הילכתא כעת כל תורם להילכתא בהעברה או באשראי, מקבל קבלה מוכרת לצרכי מס, על ידה זכאי לקבל החזר מס בגובה 35% מהתרומה.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

פקס: 02-6507823 לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פרשת וישלח - מ' עד מ"ו - מבחן מס' 153

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום שישי עד יום שני בלילה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.

ניתן לעשות המבחן גם בעמדות נדרים פלוס-בקופות נוספות - "לדעת" - מילוי טפסים.
כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com

"לדעת"

מבחן שבועי - בדף היומי
לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל
073-7289669

- מה צריך לעשות בביקור חולים בגלל שהשכינה למעלה ממראשותיו של החולה?
 - לעמוד.
 - לשבת על הארץ.
 - לשבת סמוך למראשותיו.
- האם מותר לטבול בנהר שמימיו זורמים?
 - אסור, שמא רוב המים הם מהגשם וכדומה.
 - מותר, מפני שרוב המים הם ממעין.
 - מחלוקת.
- מדוע אין מבקרים חולי מעיים?
 - שמא יצטרך לנקביו ויתבייש.
 - שמא יכביד חוליו ויתייאשו מלבקש עליו רחמים.
 - מפני שהדיבור מזיק לחולה מעיים.
- באיזה אופן אסור למודר הנאה להכנס לשדה המדיר בשביעית?
 - רק כאשר המדיר הדירו לפני שביעית.
 - י"א שגם כאשר הדירו בשביעית עצמה אסור.
 - בכל אופן מותר כיון שהשדה הפקר.
- באיזה אופן אסור למודר הנאה לאכול מפירות המדיר בשביעית?
 - רק כאשר המדיר הדירו לפני שביעית ואמר נכסים אלו עליך.
 - כאשר הדירו לפני שביעית אסור אף כשאמר נכסי עליך.
 - גם כאשר הדירו בשביעית עצמה אסור.
- באיזה אופן מותר למודר לקבל מזון מחנוני כאשר המדיר משלם לו?
 - רק כשאומר לחנוני שאינו יודע מה לעשות והחנוני נותן למודר והמדיר משלם לחנוני.
 - בכל אופן אסור.
 - בכל אופן מותר, ובלבד שלא ישלם לחנוני לפני שנתן למודר.
- באיזה אופן אסור למודר להנות ממה שהמדיר הפקיר, לפי רבי יוסי?
 - בכל אופן.
 - רק כשהפקיר אחרי הנדר.
 - ב רק כשהפקיר לפני הנדר.
- המפקיר את כרמו ובבוקר עמד ובצרו, האם הוא חייב בפרט עוללות שכחה ופאה?
 - חייב.
 - פטור.
 - חייב בפרט ובעוללות ופטור משכחה ופאה.
- מדוע מדרבנן צריך להפקיר בפני שלשה?
 - כדי שיתפרסם הדבר.
 - כדי שאחד יזכה ושנים יהיו עדים.
 - מפני ששלשה הם כבית דין.
- מי שנדר הנאה משותף, האם מותר לו להכנס לחצר ברשות השותף השני?
 - מחלוקת.
 - מותר לכולי עלמא.
 - אסור לכולי עלמא.

מדור - לדעת חכמה

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

- האם מותר לרפא מודר הנאה או את בהמתו?
 - אסור.
 - אותו מותר ואת בהמתו אסור.
 - אותו אסור ואת בהמתו מותר.
 - האם לפי רבנן הפקר יוצא מרשות המפקיר מיד?
 - כן, ורבנן החמירו שלא.
 - כן, וי"א שבהפקר לזמן לא.
 - לרבנן בכל אופן ההפקר יוצא מרשות המפקיר מיד, לכו"ע.
 - שותפים שנדרו הנאה זה מזה, מה אסור להם לעשות בחצר המשותפת?
 - להעמיד ריחים ותנור.
 - להכנס מחלוקת, ולהעמיד ריחים ותנור אסור לכולי עלמא.
 - להכנס מותר לכו"ע, ולעמיד ריחים ותנור מחלוקת.
 - באיזה אופן מותר למודר הנאה להנות מדבר של המדיר המושכר לאדם שלישי?
 - בכל אופן מותר.
 - תלוי במחלוקת רבנן ורבי אליעזר בן יעקב.
 - במושכר למחצה שלישי ולרביע אסור, ובפחות מחלוקת.
- רשות - בפני כמה צריך להפקיר, להלכה?**
 - מדאורייתא בינו לבין עצמו, ומדרבנן בפני אחד.
 - מדאורייתא בפני אחד, ומדרבנן בפני שלשה.
 - בפני שלשה, מדאורייתא.

ההגרלה השבוע

על- 500 ₪

הגרלה נוספת
על מדור לדעת חכמה:
שובר ע"ס 200 ₪
לבחירה:

מבחן 11 פ. וישלח

חפץ חיים
מכלל ח' סעיף י"ג - כלל י' סוף סעיף ו'
אהבת חסד
פרק י"ח "הג"ה והמעות" - פרק כ' "ועתה נחזור"

אהבת חסד

מי שאינו יכול לדייק בחשבון המעשר, כגון חנוני שיש לו הרבה הוצאות והכנסות קטנות, האם מותר לו לחשב את המעשר בערך?
א' יתנה בתחילת קבלתו מצות מעשר שיחשב בערך ולא בצמצום.
ב' אין צריך להתנות.
ג' גם תנאי אינו מועיל בזה, ויתן שיעור שודאי יש בזה מעשר.

עבור מי בעיקר נתקן המעשר?

א' עבור קרוביו.
ב' עבור עניי עירו.
ג' להחזיק עמלי תורה למען יחזקו בתורת השם.

האם מותר להיות סנדק ממועות מעשר?

א' מותר ויש מפקפקים בזה.
ב' מותר לכל השיטות.
ג' אסור לכל השיטות.

האם מותר לשלם שכר לימוד של בני עניים ממועות מעשר?

א' מצוה גדולה.
ב' מותר.
ג' מחלוקת.

האם חומש הוא מידה יפה או חיוב?

א' בכל אופן זה רק מידה יפה.
ב' מידה יפה, וי"א שאם יש לו ויש עניים הצריכים לחם או כסות זה חיוב.
ג' י"א מידה יפה, וי"א חיוב גמור בכל אופן.

באיזה אופן לא נאמר המבזבז אל יבזבז יותר מחומש?

א' כשהדבר נוגע לפיקוח נפש, או מי שיש לו משכורת קבועה ויש לו מעט יותר מכדי צורכו.
ב' בעשיר מופלג, או קודם מותו.
ג' שתי התשובות נכונות.

מדוע מסתבר שמותר להוציא יותר מחומש על החזקת תורה?

א' מפני החשיבות העצומה של התורה.
ב' מפני שבזה יש לו חלק בשכר התורה של הלומד.
ג' מפני שכל העתיד של כלל ישראל תלוי בלומדי התורה.

חפץ חיים

מה נכלל בגדר אבק לשון הרע?

א' המשבח את חברו בשבח המביא אותו לידי הפסד.
ב' המדבר באופן שיחשדוהו למספר לשון הרע.
ג' שתי התשובות נכונות.

מתי אסור לשבח אדם גם כאשר אינו מרבה לספר בשבחו?

א' בפני שונאיו.
ב' ברבים.
ג' שתי התשובות נכונות.

מדוע צריך האב להדריך את בניו הרבה בענין שמירת הדיבור ("ח' כלל ט' בהג"ה)?

א' מפני שהדיבור והמידות צריכים הרגל רב.
ב' מפני חומר ענין הדיבור.
ג' מפני שהבל פיהם נקי ללא חטא.

מי שיודע על אדם שגזל, ואינו יודע אם החזיר, האם מותר לספר לפי תנאי ההתר לתועלת?

א' מותר.
ב' אסור.
ג' בתלמיד חכם אסור ובסתם אדם נראה שמותר.

אדם שביישו או ציערו אותו ולא ביקשו ממנו מחילה, האם מותר לספר זאת לפי כללי לשון הרע לתועלת?

א' מותר.
ב' אסור.
ג' דווקא כשציערוהו ממש ולא בבושה בעלמא.

מי שהזיקו לקרובו, האם מותר לו לספר דבר זה לתועלת?

א' מותר לפי כללי ההיתר של לשון הרע לתועלת, ואין חילוק בין קרוב לרחוק.
ב' אסור בכל אופן, מפני שמסתבר שאין כוונתו לתועלת אלא מחמת נגיעות אישיות.
ג' אע"פ שאין כוונתו לתועלת מותר, משום "ומבשרך לא תתעלם".

האם מותר לספר לאדם שפלוני דיבר עליו לשון הרע?

א' מותר לפי תנאי ההתר לתועלת.
ב' אסור משום רכילות אף אם כוונתו לקנא לאמת.
ג' אסור, אא"כ אותו אדם נלגלג על החשוב שבישראל והוא אביו או רבו.

שאלה לעיונא מבית: עולם התורה

רבינו מאריך (אהבת חסד חלק ב' פרק כ"ג) בענין הכונה הראויה שצריך לכוין בכל המצוות לעשותם לשם השם שציווה על זה בתורה. ומביא שם מה שנפסק בשו"ע (או"ח סימן ס') שמצוות צריכות כוונה לשם מצוה. ויש לערר דלכאורה לענין מצוות צריכות כוונה אין נ"מ מהי מטרת עשייתן, דאף אם מטרת עשייתן היא איזה רוח בעולם הזה, מ"מ כל שמכוין שעושה מעשה מצוה יצא ידי חובתו, אבל לענין חשיבות המצוה לא יעזור שהוא מכוין שעושה מעשה מצוה, אם מטרתו האמיתית היא להרויח בעולם הזה, וכמבואר בדברי רבינו (סעיף ג') שכתב שגם אם האדם רואה שלא יוכל לפעול בעצמו לחשוב לשם מצוה ורצונו הוא רק לתועלת עצמו, ואם סגי שחושב לשם מצוה ודאי אין מציאות שאינו יכול לחשוב לשם מצוה. וע"ע במבחן הבא.

משנה ברורה

מתחילת סימן ע"ג עד סימן ע"ה סוף סעיף ב'

שנים הישנים תחת טלית אחת, עד היכן צריכים לחצוץ ע"י טלית?

- א' ממתניהם ולמטה.
- ב' גם שאר גופו, אבל פניו א"צ.
- ג' גם פניו.

הלובש חלוק בלי מכנסים וליבו רואה את הערוה, מה אסור לו לעשות?

- א' אינו אסור אלא בקריאת שמע.
- ב' אסור גם לברך ברכה, אבל מותר בדברי תורה.
- ג' אסור גם בדברי תורה.

השוכב ערום בכילה והוציא ראשו מחוץ לכילה, מתי מותר לו לקרות קריאת שמע?

- א' אם הכילה אינה גבוהה י' טפחים וגם חצץ בין ליבו לערוה.
- ב' אפילו בכילה גבוהה י' טפחים מותר אם חצץ בין ליבו לערוה.
- ג' בכל אופן אסור עד שיהיה מכוסה ממש.

הרוחץ במים צלולים, מה צריך לעשות כדי שיהיה מותר לו לברך?

- א' לכסות את ערוותו וראשו.
- ב' לכסות את כל המקומות המכוסים שבגופו.
- ג' א"צ לכסות גופו כלל, רק שלא יהיו עיניו או ליבו רואים את הערוה.

מי שליבו מגולה, האם מותר לו לקרוא קריאת שמע או להתפלל?

- א' אסור.
- ב' מותר.
- ג' לקרוא קריאת שמע מותר במקום הדחק, ולהתפלל אסור.

האם מותר להזכיר דבר שבקדושה כנגד טפח מגולה באשה?

- א' אסור.
- ב' מותר.
- ג' באשה אחרת אסור ובאשתו מותר.

האם מותר לקרוא קריאת שמע כנגד שיער של בתולה?

- א' מותר.
- ב' אסור.
- ג' אסור, ואם רגיל בה כגון בבתו מותר.

שמירת הלשון

שער התורה פרק ד' "וידמה בנפשו" עד סוף הפרק

על מי שנאמר "כאילו מתחייב בנפשו"?

- א' על מי שאינו קובע עיתים לתורה.
- ב' על מי שאינו לומד תורה בכל כוחו.
- ג' על השוכח דבר אחד ממשנתו.

מה הטעם שמצויות שריפות בעולם?

- א' מפני שהבתים שנושרפו לא למדו בהם תורה בלילה.
- ב' גם בתים אחרים נשרפים משום שכל ישראל ערבים זה בזה.
- ג' מפני שהפוסק מדברי תורה לדברי שיחה אש אוכלתו.

שאלה לעיונא מבית: עולם התורה

עולמות כחול וזהב

עיון במבחן הקודם שהזכרנו את הדין לקבוע עיתים לתורה. והנה בשו"ע (יורה דעה רמ"ו) מבואר שחייב זה הוא גם ביום וגם בלילה, והוא חייב על כל אדם בכל מצב. ויש להסתפק בזה: א' בשו"ע (אורח חיים קנ"ה) כתב שהקביעות היא שלא להעבירנו אפילו הוא סבור להרויח הרבה, ויש להסתפק מה הדין כשיש מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים, האם זה דוחה את הזמן של קביעת עיתים לתורה או שרק אונס דוחה. ב' האם הזמן של קביעת עיתים לתורה צריך להיות מדויק, או שאפשר לקבוע כמה דקות אחרי התפילה, ונ"מ למשל באופן שלפעמים התפילה ארוכה יותר והיא נגמרת אחרי הזמן שביום רגיל הוא מסיים את זמן הלימוד הקבוע. ג' כיון שהחייב הוא בכל יום א"כ גם בימים שישי ושבת יש חייב, ויש להסתפק האם בימים אלו אפשר לקבוע זמן אחר לגמרי מאשר בשאר השבוע. וראוי לכאורה לקבוע ללמוד אחרי התפילה בימים אלו לפחות כמה דקות.

ניתן לשמוע שיעורים (בעברית ובאידיש) על פרשיות השבוע, ש"ק ומעודים, סיכומי 7 דפים בשעה בגמרא וביאורי תפילה
בטל' 03-6171132
כמו כן ניתן לשמוע שיעורי תמצית שבועיים
בטל' 0733-718-246

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל' 0737-289-669 בעמדות נדרים פלוס' (לדעת) 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במיל' 0799-414-144 בפקס: 7692282@gmail.com
בנקודות הפצה ניתן לשמוע בטל' 0737-289-669 בעמדות 4

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 218
פרשת וישלח
תשפ"ג

בירור ההכרעה במקום ההדלקה בקומות גבוהות למעלה מכ' ♦ הרב אורי יצחקי
מאכל שנפטר בברכה בדיעבד האם שייך לפוטרו ע"י ברכה לכתחלה ♦ הרב זאב פראנק
פינה ממיחס למיחס והחזירו למיחס ראשון לגבי הטמנה ♦ הרב אליסף פרלמן
בגדרי שמן וחיטים שנתרבו בנס אם דינם כדין העיקר (ב) ♦ הרב אברהם זנגר

הרב אורי יצחקי

בהכרעת מקום ההדלקה בקומה גבוהה וכללי הכרעת ספקות במקום ההדלקה

א. מעיקר דינא דהש"ס הדליק למעלה מכ' אמות לא יצא יד"ח כלל, כמבואר גם בשו"ע סימן תרע"א בסעיף ו', ונחלקו הפוסקים בני הזמן בדין הגרים בקומות גבוהות למעלה מעשרים אמה, דעת הגרש"ז א"צ"ל המובא באורחות רבינו ח"ג אות כ"ו להחמיר בזה וכן דעת הגריש"א א"צ"ל והגרנ"ק א"צ"ל [מובא בספר חוט שני ובספר נר חנוכה (להגר"ד ספטימוס שליט"א) בפרק ג' אות ח', אבל דעת בעל השבט הלוי א"צ"ל להקל בזה, וכן דעת מו"ר הגר"צ וובר שליט"א.

והכרעת הלכה זו תלויה בהכרעת כמה נידונים:

א] **האם סדר המקומות שמובא בחז"ל מעכב**, דהיינו כיון דמשמע בביריתא ורמב"ם ושו"ע שעיקר מקום ההדלקה הוא בפתח החצר ואח"כ בחלון ורק בשעת הסכנה מדליק על שולחנו ודיו, האם סדר זה מעכב, כלומר שכל עוד יכול להדליק בפתח החצר אינו יוצא אפילו בדיעבד בחלון וכש"כ על שולחנו, או דילמא סדר זה אינו אלא למצוה מן המובחר ובדיעבד יוצא בכל המקומות.

ב] **האם סדר הנ"ל קבוע בכל מצב או דעיקר קביעות המקום תליא בפרסומי ניסא**, ובזמן חז"ל לפי צורת החיים והבניה והמגורים ההדלקה בפתח החצר היה בה יותר פרסומי ניסא, אבל באמת גם בזמן חז"ל אם היה יותר פרסומי ניסא בחלון היה הוא מקום ההדלקה העיקרי.

ג] **האם בזמננו בטל ההיתר להדליק על שולחנו אפי' בשעת הדחק**, ד"ל דוקא בזמננו שהיתה סכנה התירו דהוי אונס גמור לכל העם וחששו שמא תיבטל לגמרי מצות הדלקת נ"ח, אבל בזמן הזה ליתא להך קולא וכש"כ באונס דיחיד, או דילמא גם הדלקה על שולחנו היא צורת הדלקה שיוצאים בה בכל זמן, אלא שאינה דרך ההדלקה המובחרת לכתחילה אלא רק בדיעבד, אבל מ"מ בדיעבד היו יוצאים בה גם בזמן חז"ל. וכן יש להסתפק בנידון זה עצמו אם בזמננו שאני, דכיון דכתב הרמ"א בכ"מ ד"האידינא מדליקים בתוך הבית" דחשבינן ליה כשעת הסכנה, א"כ את"ל שבזמן חז"ל לא היו יכולים להדליק בתוך הבית רק בשעת הסכנה ממש, מ"מ בזמננו נשתנה הדין מחמת ריבוי הסכנה ואריכות הגלות ויוצאין יד"ח בהדלקה שבתוך הבית בכל מקום.

ד] **האם מה שאמרו חז"ל שהמדליק למעלה מכ' אמה לא יצא יד"ח הוא דין גמור בכל מצב**, או דוקא לפי צורת החיים והבניה והמגורים בזמן חז"ל, אבל בזמננו שרבים דרים בקביעות למעלה מכ' אמה ויש פרסום הנס לדרים למעלה מכ' אמה ישתנה הדין.

ה. הנה בנידון הראשון אם הדלקה בפתח מעכבת, דעת הגריש"א א"צ"ל דמקום ההדלקה בפתח החצר מעכב, אבל דעת הגרש"ז א"צ"ל והקה"י ושבט הלוי דכיון דבגמרא לא נזכר דהדלקה על פתח הבית היא לעיכובא, מריהטא דסוגיא נראה שגם מעיקר התקנה אין זה

אלא לכתחילה, ונראה שדעת הגריש"א א"צ"ל יחידאה היא. **בנידון השני** דעת הגריש"א א"צ"ל שסדר הנזכר הוא קבוע ואינו תלוי בריבוי פרסום הנס, וכן נראה קצת דעת הגרנ"ק שליט"א (ואכמ"ל), אך דעת הגרש"ז א"צ"ל והקה"י ושבט הלוי דהכל תלוי בפרסום הנס, וכן נראה ברור דעת החזו"א כפי מה שביארו תלמידיו את הנהגתו במקום ההדלקה, וכן נראה דעת הגרנ"ק א"צ"ל.

בנידון השלישי אם שייכת בזמננו הדלקה על שולחנו או דהיתה תקנה מיוחדת לשעת הגזירה, דעת מרן הגר"ז א"צ"ל והגריש"א א"צ"ל דהאידינא ליתא להך תקנה, אך דעת שאר הפוסקים דשייכא בזמננו, ועיקר חילום מפסק הרמ"א שסתם וכתב דבזמננו נהגים להדליק בפנים, ולא חילק בין המקומות והזמנים ומשמע שכן הדין לדורות, וכן נהגים רבבות אלפי ישראל מעדת החסידים זה מאות בשנים ע"פ רבותיהם מצוקי ארץ עד היום וגם בא"י.

בנידון הרביעי אם ההדלקה למעלה מכ' מעכבת בזמננו לפי צורת הדיור שרבים דרים בקביעות בגובה למעלה מכ' אמה, דעת רוב הפוסקים להחמיר, אך דעת השבט הלוי להקל, וכן כתוב בשם הגריש"א א"צ"ל בספר פניני חנוכה, אך זה סותר לעדות חתנו הגר"י זילברשטיין שליט"א בתשובה שבספר טובך יביעו.

ה. השתא נחזי אנן, דאע"פ שבנידון הרביעי דעת רוב הפוסקים להחמיר, מ"מ בשלושת הנידונים הראשונים אדרבה נראה שדעת רוב הפוסקים להקל, שדעת רוב הפוסקים בזמננו להקל דהדלקה על שולחנו כשרה בדיעבד גם בזמננו, ולפ"ז יש לדון כיון דנקטינן דאין סדר ההדלקה המוזכר בש"ס ושו"ע מעכב, וגם אזלינן בתר מקום ההדלקה שיש בו יותר פרסומי ניסא, א"כ לא מיבעיא להדלקה בחלון למטה מכ' אמה ודאי יכול להדליק בחלון ולא בפתח החצר אם יש בחלון יותר פרסום הנס, אלא גם אם דר בדירה שגובהה למעלה מכ' מרשות הרבים, אם היינו מוצאים עדיפות להדלקה זו מאיזה טעם ודאי היה עדיף להדליק בחלון ביתו הפונה לרה"ר ולחלונות הבתים הסמוכים ממולו, ואולי אפילו היתה הדלקה זו לכתחילה.

ו. ואע"פ שבגמרא לא הזכירו אלא שעת הסכנה, אנן נקטינן דכל שאינו יכול להדליק בפתח חצרו או ביתו מכל סיבה שהיא הוא בכלל היתר של "שעת הסכנה", וא"כ אפילו אם ננקוט שבזמננו ליכא סכנה בא"י ושלכן נהגו רבים להדליק בפתח החצר, זהו רק לענין לכתחילה ולא מעכב בדיעבד וכנ"ל, והשתא כיון שמשום ריבוי הספיקות והמחלוקות שיש בהדלקה אנו מנועים מלהדליק בפתח החצר או פתח חדר מדרגות או פתח הבית הפתוח לחדר מדרגות, ולא נוכל להדליק בברכה באף אחד מהמקומות הללו משום הספק שמא אין יוצאים כלל בהדלקה זו, בכה"ג הוי לן כשעת הסכנה ונוכל להדליק בחלון אפילו למעלה מכ' אמה מרה"ר. [וכ"ז למי שאין לו רב מוסמך שהגיע להוראה שעושה כהוראתו בכל דבר בין לקולא ובין לחומרא].

ז. ונבאר בקצרה את המחלוקות העיקריות בידינו מקום ההדלקה בחצר.

בנידון גדר חצרות שבזמננו, ידוע שנחלקו מרנן החזו"א והגר"ז בדין זה, דדעת החזו"א דאין לחצרות שבימינו דין חצרות לענין

דמי למ"ש סי' רנ"ג ס"ב דגרע כשפינן ממיחם למיחם דהתם היינו טעמא דאסור להניח ע"ג כירה לכתחלה משא"כ כשהוא בקדיה הראשונה הוי ליה חזרה ושרי, משא"כ כאן דכשפינן הוי ליה צונן ומותר להטמינו ואפשר דאפי' בכלי ראשון אם נתקרב קצת שרי להטמינו ועמ"ש סי' שי"ח ס"ד עכ"ל. וכן פסק המשנ"ב ס"ק כח'.

והנה לכאור' יש להקשות על דברי המגן אברהם מדברי הראשונים, דהנה איתא בגמ' שבת דף לח: לגבי דין חזרה על האש, בעי רב אשי פינן ממיחם למיחם מהו וסליק בתיקו וכתבו התוס' שם וז"ל וא"ת דבפרק במה טומנין (לקמן דף נא.) תניא וכן היה רשב"ג אומר לא אסרו אלא באותו מיחם אבל פינה ממיחם למיחם מותר אלמא במיחם אחר שרי טפי והכי משמע איפכא ואור"ת דהא גבי השהה ע"ג כירה כשהוא באותו מיחם שהוא חם לא אתי לחתויי אבל במיחם אחר שהוא קר אתי לחתויי אבל גבי הטמנה שרי טפי כשהוא קר דבחיתוי מועט לא יועיל ורשב"א מפרש וכו' עכ"ל.

וביאור קושית התוס' שהם דימו זאת לדין הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל דהוי גזירה שמא ירתיחנה, ומבואר דכשהעביר למיחם אחר לא גזרינן, וביארה הגמ' דף נא' השתא אקורי קא מקיר לה, ארתוחי קא מירתח לה, ומבואר ההיתר משום דחזינן דאינו חושש על חומה, והיינו דאינו להוט לחממה, והכי נמי דימו התוס' דנימא דכאשר העביר למיחם שני חזינן דאינו להוט על החימום שלה ואין לנו לגזור שמא יבא לחתות, וחילקו תוס' בין הגזירות משום דדוקא בהטמנה הקלו דלא יועיל חיתוי קל, אבל במשיב על האש סגי בחיתוי קל ועל כן עדיין חיישינן שיבא לחתות.

והר"ן על הר"ף [דף יז: מדה"ר] עמד על קושיא התוס' וז"ל בעי רב אשי פינן ממיחם למיחם מהו מי מחזי כמבשל לכתחלה או שרו במיחם שני כמיחם ראשון ולא איפשיטא וא"ת אדרבה מיחם שני קיל טפי דהא אמרינן לקמן בפרק במה טומנין [דף נא.] לגבי מטמין בדבר שאינו מוסיף דלא אסרו אלא באותו מיחם אבל פינן ממיחם למיחם מותר, לאו קושיא היא דהתם היינו לענין מטמין בדבר שאינו מוסיף אבל הכא דאסור משום דמחזי כמבשל טפי מחזי כמבשל במיחם שני מבמיחם ראשון, א"נ הכא פירושא דקא מיבעיא לן פינן ממיחם למיחם מהו להחזיר למיחם ראשון ולהחזירה על גבי כירה מי הוי כהניחו על גבי קרקע או לא, עכ"ל הר"ן.

מבואר בתי' השני דהר"ן דאכן יש לדמות את דין הטמנה לדין חזרה וללמוד מדין הטמנה שהקלו בין מעביר למיחם למיחם דבמיחם שני ליכא גזירת הטמנה והכא נמי לענין חזרה לא יא איסור חזרה על המיחם השני ובכל אופן בהחזיר למיחם ראשון הוי ספק בגמ' לענין חזרה לאסור, ולכאור' מוכח מזאת דלענין הטמנה לא למדנו היתר במחזיר למיחם ראשון שאילו למדנו בה היתר לא היינו מחמירים בחזרה מאחר שסובר הר"ן דיש ללמוד קולא זאת לענין חזרה כמו לענין הטמנה, ומכאן יקשה על דברי המג"א שהיקל בהטמנה גם במחזירו לכלי ראשון.

והנה בשיטת המגן אברהם אפשר לומר דאיהו ס"ל לעיקר דינא כתי' התוס' וכת' הראשון בהר"ן דס"ל דאין ללמוד כלל דיני חזרה מדיני הטמנה, או משום דבהטמנה בחיתוי מועט לא יועיל כדברי התוס', או משום דחזרה גזרו משום מחזי כמבשל, וזהו הביאור בלשוננו מה שחילק בין חזרה להטמנה בס"ק יד' שהבאנו לעיל, וא"כ מבואר שפיר דבהטמנה הקלו אפי' בחזרה לכלי ראשון ובחזרה הסתפקה הגמ' דלא הקלו אפי' להחזיר בכלי שני, אכן קשה דהנה השער הציון סי' רנ"ג ס"ק מ' פסק כדברי הר"ן בתי' השני שדימה קולא דהטמנה לחזרה ובכל אופן היקל רק בכלי שני ולא כשהחזיר לכלי ראשון ואיהו פסק בהטמנה כהמג"א דהקלו גם כשהחזיר לכלי ראשון.

והיה אפשר לומר דאכן לא למדנו קולא בדין הטמנה שמתיר להחזיר לכלי ראשון ולהטמין, אלא הוא תלוי בספק הגמ' לגבי חזרה דדין שניהם שוה, וסובר המג"א והמשנ"ב להקל בספק זה, אכן יש להקשות דהנה בסי' רנ"ג לגבי דין חזרה כתב המג"א סק"כ להחמיר בספק דפנה ממיחם למיחם, וגם השער הציון ס"ק מ' שהיקל שם במיחם שני משמע מדבריו דלא היקל במחזירו למיחם ראשון, כיון דזה עכ"פ תליא בספק הגמ' וכביאור הר"ן, וכיון דהכי יקשה מדוע כאן בהטמנה היקל בזה המשנ"ב כדברי המג"א, וצ"ב.

ב] והיה נראה לומר באופן אחד דהטעם שהיקל המג"א לגבי הטמנה, הוא בהקדם מאי דמצינו בעיקר הקולא המבוארת שבת דף נא. בפינה ממיחם למיחם לגבי הטמנה, דנחלקו בו הראשונים בטעם הקולא שנאמרה בו והובא כאן בב"י דהנה בסוף פרק במה טומנין איתא וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר לא אסרו אלא אותו מיחם אבל פינה ממיחם מותר ופירש רש"י לא אסרו להטמין משחשיכה אלא במיחם שהוחמו בו דהתם הוא דאיכא למיגזר שמא ירתיח [אבל מפנה הוא ממיחם למיחם ומטמין] ומפרש בגמרא טעמא דליכא למיגזר שמא ירתיח משום דהשתא אקורי מיקר לה ארתוחי מרתח לה והר"ן שם (כג: ד"ה אמר) גבי מותר

מקום ההדלקה, ודעת הגרי"ז דגם בחצרות שלנו יש דין חצרות כבזמן הש"ס. ונחלקו בזה הרבה מגדולי ההוראה, הגריש"א זצ"ל כמובא בספר שבות יצחק, והגרש"א זצ"ל כמובא בספר מעדני שלמה עמוד קי"א, ובספר נר ציון להגר"צ אבא שאול בפרק ז' אות ג', והעולה שאין ההלכה בזה מוכרעת. **גם בנידון גדר חדרי מדרגות שבזמננו נחלקו פוסקי זמננו**, עיין בספר מעדני שלמה בשם הגרש"א זצ"ל עמוד קי"ב ובספר חוט שני עמוד ש"ו ובעמוד ש"ז אות ז' ובספר תורת המועדים בסימן תרע"א עמוד רפ"ד אות י"ח ובספר נר ציון להגר"צ אבא שאול בפרק ז' אות ג' ובספר אורחות רבינו ח"ג אות י"א וצ"ב כ"ד ואות כ"ח.

מעשה מי שדר בבית משותף בעל כמה קומות, אפילו גר בקומה נמוכה למטה מכ' אמה מרה"ר, ויש חצר המקיפה את הבנין כדרך החצרות בימינו, הנה אם ידליק בפתח החצר לא יצא יד"ח לפי החז"א, ואם ידליק בפתח חדר המדרגות לא יצא לפי הגריש"א זצ"ל כיון שמקום הדלקתו בפתח החצר ולא בפתח חדר המדרגות והדלקה במקומה מעכבת, וכן לפי האור לציון, ואם ידליק בפתח דירתו לחדר המדרגות לא יצא לפי הגריש"א דאין חדר המדרגות נחשב רה"ר, ועוד כי מקום הדלקתו בפתח החצר, וכן ספק אם יצא יד"ח לדעת הסוברים שחדר המדרגות נחשב כחצר וא"כ מקום הדלקתו בפתח החצר ולא בפתח הבית לחצר לדעת התוס' דקי"ל כוותיהו, וגם לרש"י אינו יוצא אם אין הנרות נראים לבני רה"ר וכנ"ל, ומה שנראים לבני הבנין העולים ויורדים במדרגות לכאורה אין נחשב פרסום הנס לבני רה"ר אא"כ נחשיב את חדר המדרגות למבוי, ולא נראה כן כי מבוי של חז"ל לא היה בצורת בית, וחדר המדרגות דמי יותר לבית השותפים מאשר למבוי, ובפרט שאין בני רה"ר מותרים לעבור בו וגם אינם רגילים לעבור בו, ובשני אלו לא דמי כלל למבוי של זמן הש"ס.

סוף דבר אין לנו מקום הדלקה בפתח החצר או חדר המדרגות או פתח הבית לחדר המדרגות, שאין בו ספק גדול ועצום אף לענין ידעבד, וא"כ החושש לכל השיבות לא יוכל לברך באף אחד מהמקומות, לבד מהספק עצמו אם יוצא יד"ח.

ה. והשתא בנידו"ד דבית השותפים שדירתו למעלה מכ' אמה מרה"ר, כיון שמונע מהדלקה בפתח החצר או חדר המדרגות או דירתו לחדר המדרגות מפני ריבוי הספיקות, ע"כ חשיב כמי שאין לו מקום הדלקה, ומותר לו לכתחלה לסמוך על הדלקה בחלון, בצרוף ג' סברות: חדא דבשעת הדחק סמכינן על פרסומי ניסא לבני הבית, ועוד סמכינן על הפמ"ג דגם למעלה מכ' אמה יש קצת פרסומי ניסא, ועוד סמכינן על המציאות שיש פרסומי ניסא להדרים בבתיים הגבוהים שמול דירתו שלהם הוא פחות מכ' אמה. וכ"ז כלול בהכרעת בעל שבט הלוי זצ"ל למעיין בדבריו.

ואמר לי מו"ר הגר"צ וובר שליט"א שכן הוא מורה ובה לדריים בקומות העליונות למעלה מכ' להדליק בחלון הפונה לרה"ר ולדירורים שבבנינים הסמוכים מול דירתו בצירוף כל הסברות הנ"ל.

אך הוסיף כי יש להדליק דוקא בחלון הפונה לרה"ר ולא על שולחנו, וביאר טעמו דאע"פ שכל הכרעה זו (להדליק למעלה מכ') מוכרח שתהיה נסמכת על התקנה של "מניח על שולחנו ודי"ו וכאמור, מ"מ נראה שבהן דינא ד"בשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודי"ו נאמרו שתי קולות, האחת דסמכינן בדיעבד על פרסום הנס לבני הבית, אך יש בה עוד קולא דאין פרסום הנס לבני הבית בשלמות דחיישינן לרואים שיאמרו שלצורכו הדליקו, דכל שמדליק על שולחנו שהוא מקום ההדלקה הקבוע בביתו ממעט בפרסום הנס גם לבני ביתו. ומנא אמינא לה, מדמצינו דעיקר מה שהצריכו לנו נוסף כדי שלא יאמרו לצורכו הדליקה הוא במדליק בתוך ביתו על שולחנו כמבואר בגמ' ובביה"ל בסימן תרע"א ד"ה צריך, עיי"ש.

והנה בשעת הסכנה לא חשו גם לזה כי א"א היה להדליק גם בחלון שאינו מקום הדלקה הקבוע, אך האידנא יש לנו לחשוש לסברא זו ולהדליק דוקא בחלון ולא על השולחן, שבה נרויח פרסום הנס לבני הבית בשלמות, מלבד פרסום הנס בספק לבני רה"ר וכמשנ"ת.

הרב אליסף פרלמן

פינה ממיחם למיחם והחזירו לראשון

א] כתב השו"ע סי' רנ"ז ס"ה אם פינה התבשיל בשבת מקדירה שנתבשל בה לקדירה אחרת, מותר להטמינו בדבר שאינו מוסיף הבל עכ"ל. וכתב המגן אברהם ס"ק יד' וז"ל מותר להטמינו - כמו הדבר הצונן שלא אסרו להטמין אלא דבר חם שהי' בכלי ראשון שנתבשל בו אבל אם פינה מותר (רמב"ם ור"ן) ומטעם זה נראה דאפי' החזירו לכלי ראשון נמי שרי דכבר אין לו דין כלי ראשון ולא

כמבשל ומותר נמי להחזירה, אבל כאשר הוא מחזירה לכלי ראשון א"כ מעתה הגילוי מילתא מסתמך על מעשה קודם שהוא עשה ואינו לפנינו במצב של עכשיו שהחזירה לכלי ראשון ובה ס"ל לגמ' דאין זה מועיל שלא נחשוש לחיתוי כשמחזירה על האש והך חילוק פשיטא לגמ' אלא הגמ' דנה דמ"מ יש כאן היתר חזרה כיון דלא הניחה ע"ג קרקע ודעתו להחזירה ומיירי בגרופה וקטומה או דילמא דדמי למניחה ע"ג קרקע ולית בה היתר חזרה.

הרב זאב פראנק

מאכל שנפטר בברכה בדיעבד האם שייך לפוטרו ע"י ברכה לכתחילה

בדין הברכה על עוגה הנאכלת לקינוח סעודה, עולה מדברי הבה"ל (קס"ח ס"ח) בשם האחרונים, דכל שאינה פת הבאה בכיסנין בודאי, אין לברך עליה במ"מ, דשמא פת גמורה היא ונפטרה בברכת המוציא, ולכתחילה ראוי לכוין בברכת המוציא לפוטרה.

ומעשה במי שנתארח אצל חבריו בסעודת שבת, ובברכת המוציא שיצא מבעה"ב נתכוין שאם יגישו בגמר הסעודה עוגה, תיפטר בברכה זו, ולבסוף הביאו יחד עם העוגה גם מין מתיקה העשוי מפצפוצי אורז, שדינו לברך עליו במ"מ גם בתוך הסעודה, ורוצה לברך עליו ולכוין גם על העוגה, כדי שתיפטר בברכת במ"מ הראויה לה [להך גיסא דפה"כ היא]. ויש לעיין, דשמא אחר שכבר נפטרה העוגה בברכת המוציא דמעיקרא, שוב אין מקום לחלות ברכה נוספת, ומה שיכוין עליה בברכת במ"מ לא יועיל ולא כלום.

פה"כ אינו ודאי שנפטרת בברכת המוציא

וקודם שנבוא לעיקר השאלה, אם יש מקום לברכה על מה שכבר נפטר בברכה, הנה בנידון דידן לכאור' מצד אחר ודאי שתהיה תועלת במה שיברך במ"מ ויכוין גם על העוגה, שהרי מש"כ הבה"ל שראוי לכוין בברכת המוציא לפטור הפה"כ שיאכל בסעודה, מקורו בחיי אדם (כלל מ"ג ס"ט), והוא גופיה במקום אחר (נשמת אדם נ"ח אות א') לא ברירא ליה בפה"כ אם נפטרת בברכת המוציא, והביא להא"ר (קס"ח סק"כ) שלא נפטרת, וא"כ בודאי שיועיל במה שיברך במ"מ ויכוין לפטור העוגה, דשמא לא מהניא לה ברכת המוציא שכיון לפוטרה בה.

אם הדבר תלוי בכוונת האורח או בשל בעה"ב

זאת ועוד, שעל מה שנתכוין האורח לפטור העוגה בברכת המוציא ששמע מבעה"ב, לכאור' לא יוכל לסמוך כלל, כיון שבעה"ב המשמיע לא כיון לזה. והוא ע"פ המבואר במ"ב (תרצ"ב סק"א) לענין ברכת שהחיינו שעל מקרא מגילה, שנכון לכוין בה גם על משלוח מנות וסעודת פורים, ויודיע זה להש"ץ המברך, דבעי כוונת שומע ומשמיע, וצ"ע להפמ"ג (א"א סק"א), הרי דאע"פ שנתכוין המשמיע להוציא השומע בעצם הברכה, לא יוכל השומע לכוין לפטור בה עוד עניינים שאין בכוונת המשמיע להוציא לגביהם, והכא נמי כל שבעה"ב לא נתן דעתו שתעלה ברכת המוציא לאורח גם על העוגה, לא יוכל לסמוך עליה כלל.

ובכגון שכן נתכוין בעה"ב שתעלה הברכה לאורח גם על העוגה, שוב אין צריך לכוונת האורח, ואפילו לא נתכוין הוא עולה לו, כמו שהביא בבה"ל (רי"א ס"ה ד"ה ובלבד) מחידושי רעק"א בשם תשובת גינת ורדים, שאם אוכל אצל בעה"ב, כיון דאתכא דבעה"ב סמיק, הוי כאילו דעתו בפירוש על כל מה שירצה בעה"ב ויביאו לו, ושפיר יש כאן כוונת שומע ומשמיע.

והדבר נוגע למה ששמעתי מכבר על חכם אחד, שקודם ברכת המוציא נוהג להגביה בפני המסובים דף עם הכיתוב 'לכוין בברכת המוציא גם על העוגה', ועפ"ד הבה"ל הנ"ל, דלכאור' בני הבית אתכא דבעה"ב סמיק, וגם בסתמא דעתם על כל מה שיגישו להם.

בירך על תפוח בפה"א ורוצה לברך על ענב

בפה"ע ולכוין גם על התפוח

ולעיקר הנידון אם שייכת חלות ברכה על מאכל שכבר נפטר בברכה שאינה ראויה לו, הנה משכחת לה נמי בכגון שטעה ובירך על תפוח בפה"א דק"ל (ר"ו ס"א) שיצא, וידוע החידוש שכתב באגרו"מ (א"ר ח"ד ס"י מ' אות א') שיאכל רק מעט על סמך הברכה, שיהא לה על מה לחול, אבל לא ימשך לאכול, לפי שכל משהו שאוכל מחייב בברכה, ואין לו לאכול בברכה שיצא בה רק בדיעבד, ולכן רוצה ליטול ענב שלא נפטר בברכה הראשונה [כמבואר במ"ב

להטמין את הצונן דייק מדברי רש"י דדוקא כשפינון כדי לקררן הוא דשרי משום דליכא למיגזר ביה דהשתא אוקורי מוקר לה במתכוין אחומי קא מיחם לה אבל הרמב"ם בפ"ד (ה"ה) כתב דהיינו טעמא דשרי מפני שלא אסרו להטמין בשבת אלא דבר חם שהוא בכלי ראשון שנתבשל אבל אם פניחו מותר כמו שהתירו להטמין את הצונן וכן עיקר. ע"כ.

והנה המג"א בסי' רנז' ביאר הטעם שהוא מיקל בהטמנה אפילו במחזיר לכלי ראשון, דהיינו משום דהוי כהטמנה בצונן שהותרה, הרי מבואר דס"ל כשיטת הרמב"ם בביאור הקולא בזה. והנה כל קושית הראשונים שדימו ולמדו דין חזרה בפניה ממיחם למיחם מדין הטמנה לכאור' זהו מחמת דס"ל כרש"י דלא חיישינן שמא ירתיח שהרי אין חושש לחומה, אבל לפי הרמב"ם דהקולא הוא מחמת דהוי כצונן, קולא זו הרי בודאי לא שייכא לגבי חזרה דלא מצינו שם קולא של צונן כמו שמצינו בהטמנה, ונמצא דאין לדמותם כלל, ומבואר שפיר הא דהיקל כאן המג"א על סמך ביאור הרמב"ם.

ועיין גם ט"ז כאן שביאר להלכה דין זה שמיקל בהטמנה ממיחם למיחם כפי ביאור הרמב"ם דהוי כצונן. וכן המש"ב שפסק כהמג"א דאפשר להחזיר למיחם ראשון ולהטמין הביא נמי את טעם ההיתר בהעביר ממיחם למיחם כשיטת הרמב"ם דהיתרו משום דהוי כצונן ויש בזה נפק"מ גם לענין דמותו להטמין אפילו אין כונתו בשביל לקררו ודלא כמדויק בדברי רש"י, וכן פסק המש"ב בס"ק ט"ז.

ג] אך קשה על ביאור זה שהרי כיון דהר"ן נקט לעיקר כטעם הרמב"ם דהיתר של הטמנה בהעביר ממיחם למיחם א"כ היאך הקשה בסתמא לעיל כשיטת רש"י לגבי קושיתו מדוע בחזרה החמירו במעביר ממיחם למיחם, ומלבד מה שלא הדגיש דכל קושיתו היא לשיטת רש"י בביאור הקולא דהטמנה עוד יקשה דהוא ס"ל לעיקר דלא כפרש"י בזה. ועוד קשה דהשער הציון בסי' רנז' כתב להקל במעביר ממיחם למיחם לענין חזרה על סמך דברי הר"ן דיש ללמוד זאת מהטמנה להיתר, וכל ספק הגמ' הוא בהחזיר למיחם ראשון, וקשה דאם נאמר דהר"ן ס"ל כהרמב"ם בקולא דהטמנה ממיחם למיחם, ואילו מה שהיקל ללמוד חזרה מהטמנה הוא רק לשיטת רש"י א"כ למעשה דפסק המש"ב כהרמב"ם הרי אין מקום להקל על סמך דברי הר"ן שנשנו לשיטת רש"י ואילו לשיטת הרמב"ם בהטמנה אין מקור כלל להקל לגבי חזרה.

ד] ועל כרחק צ"ל דקושית הר"ן שהקשה מדין חזרה לדין הטמנה היא גם לפי הרמב"ם, וס"ל להשוות גם את היתר מיחם של הטמנה מדין צונן וללמוד מכך לחזרה משום ד"ל דגם להרמב"ם עיקר חידושו הוא דאע"ג דלא נתכוין להקר יש להקל, אך יסוד הקולא והדמיון לצונן הוא מה שבכלי שני כבר לא חיישינן שדעתו לחממה באופן שנחוש שירתיח את הקדירה, וכן מצינו בחז"א סי' לז' אות לב' שהקשה על ביאור הרמב"ם מדברי הגמ' שביארה את טעם ההיתר 'השתא אוקורי קא מקיר לה, ארתוחי קא מירתח לה', וביאר החז"א לפי שיטת הרמב"ם וז"ל וצ"ל דר"ל כיון שלא נמנע מלהקר לא גזרו עוד שירתיח אף שפינה ממיחם למיחם לאיזו סיבה עכ"ל.

ומעתה יש לבאר שפיר דזוהי נמי קושית הר"ן לדמות הטמנה לחזרה דגם בחזרה יהא קולא זו דאע"ג דבחזרה לא מצינו כלל היתר של צונן, ואדרבה כיון שמניחה על האש חיישינן שמא יחתה אבל ס"ל דבכה"ג שהוא מסירה מעל האש שפיר איכא להך היתרא, ומשום סברת הגמ' דהשתא אוקורי מיקר לה והיינו שגילה דעתו דלא איכפ"ל מחומה א"כ אין לחשוש שיבא להרתיחה באופן של חיתוי הגחלים בשבת, וכן בכה"ג אינו מחזי כמבשל אחר שהראה דלא חייש לחימומה ולא נמנע מלהקר.

אלא דלפי"ז הדרא קושיא לדוכתה דא"כ דיש ללמוד מהטמנה על חזרה דאיכא להך סברא דמדלא חייש לחומה על כן אין חשש של חיתוי וגם כשמחזיר על האש לא מחזי כמבשל, והרי בהטמנה הקלנו גם כשמחזיר חזרה מכלי שני לכלי הראשון ועל כרחק היינו משום דס"ל דלא בטל גילוי דעתו דלא חייש לחומה מהא דהעביר לכלי שני, ומדוע לגבי חזרה אמרינן דאם החזיר לכלי ראשון יאסר והגמ' מסתפקת בזה.

ה] והנראה לומר בהכרח דלגבי החזירה לכלי ראשון סברת הגמ' היתה דבודאי יש חילוק בין הטמנה לחזרה, דאילו בהטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל כיון דאינו מתעסק כלל עם אש ועם דבר המעלה הבל הרי שפשיטא לן דסגי בהך גילוי דעתא שהעביר לכלי שני וחזינו דלא אכפ"ל שמתקדחת ויותר אין לגזור בקדירה זו, ושאינו חזרה כיון דבפועל הוא מחזירה על האש א"כ בזה צריכים אנו שהגילוי מילתא יהא קיים בפועל בזמן שהוא מחזירה על האש ולא סגי גילוי דמעיקרא על זמן זה.

ומבואר דבזה הוא דחילקה הגמ' לפי ביאור הר"ן דכל עוד שהוי בכלי שני הרי אותו גילוי מילתא קיים בכך שהוא מניחה בכלי שני וממילא דגם כשמחזירה על האש לא גזרינן שמא יחתה ולא מחזי

שיועיל במה שיברך עליו במ"מ ויכוין גם על העוגה, משום שאין הדבר ברור שפה"כ נפטרת ברכת המוציא. ד] טעה ובידך על תפוח בפה"א, ולאחר שטעם משהו רוצה לברך על ענב בפה"ע ולכוין גם על התפוח, יש לעיין אם שייכת חלות ברכה על מאכל שכבר נפטר בברכה שאינה ראויה לו, דשמא דל מהכא ברכת בפה"א שבידך בתחילה, ויאכל התפוח בגרירת הענב שבידך עליו בפה"ע. ומהגר"מ שטרנבוך שליט"א שמעתי דשפיר מהניא ליה ברכת בפה"ע. ה] ונפק"מ במי שלפניו שני מיני פירות, האחד ודאי פרי עץ והשני ספק פרי עץ ספק פרי אדמה, דאיכא למ"ד שיקדים לברך על הספק בפה"א, דמ"מ כשמברך על הודאי בפה"ע ראוי שיכוין גם על הספק. ו] אבל אם יבקש מחבירו שאוכל גם הוא תפוח שיוציאו בברכת בפה"ע, לכאור' פשוט דלאו כלום הוא, דשמיעת הברכה מאחר לא עדיפא מאילו חזר ובירכה הוא, ואין ברכה חלה על ברכה באותו מאכל, [ולא כן נקט בספר שערי הברכה].

הרב אברהם זנגר

בגדרי שמן וחיטים שנתרבו בנס (ב)

בגליון הקודם הבאנו את הפולמוס הגדול שהיה בירושלים עיה"ק לפני כשלוש מאות שנה אודות חבית שמן של שני שותפים שעלה על גדותיו והתרבה בדרך נס, ודנו גדולי ירושלים אם השמן שנתרבה שייך לשני השותפים הואיל וממונם התרבה או דינו כהפקר וכל הקודם בו זכה, וביארנו דיסוד הנידון הוא אם יש להחשיב את הנס שכביכול נתחדש כעין טבע חדש שבכח השמן להתרבות ודינו כגידולין של השמן הראשון, ועל כן הוא שייך לבעל השמן הראשון, או דכיון שאין כאן טבע אין ההתרבות שייכת כלל למציאותו של השמן הראשון אלא דנים את הנס כדבר חדש בפני"ע, שנוצר שמן חדש מן השמים והרי הוא הפקר.

ויש בנידון זה נפ"מ רבות לכל הדינים הנוהגים בשמן הראשון האם חלים הם על השמן שהתרבה בדרך נס כדן גידולין שגדלו בדרך הטבע, כגון באופן שהשמן הראשון חייב במעשר, האם השמן שנתרבה ג"כ חייב במעשר מחמתו, או באופן שהשמן הראשון הוא איסורי הנאה האם השמן שנתרבה ג"כ אסור בהנאה, וכי"ב.

ובשו"ת אדמת קודש (ח"ב ח"מ ס' ג' להגר"מ משה מזרחי זצ"ל ראב"ד ירושלים) האריך בזה וכתב בתוך דבריו 'וחזרתי בכל ספרי הקודש אשר לפני ולא מצאתי לא ענין כזה לא הוא ולא כדוגמתו כי ממנו ניקח ראיה לניד"ד, כי על כן הרבה צריך להתיישב בדבר ולבקש דמיון מים התלמוד ומעין מוצא' וכו', וכן בשו"ת שדה הארץ (ח"ג ח"מ ס' ה' להגר"מ אברהם מיוחס זצ"ל מגדולי הדור ההוא) כתב בתוך דבריו 'כגון דא צריכא רבה, ואבינה בספרים חדשים גם ישנים ולא מצאתי מי שיאיר עיני כי אין מזכירין מעשה נסים ולא כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא', ובסוף דבריהם הכריעו לדינא שהשמן הוא הפקר וזכה בו בעל החצר, וכן הכריעו עוד כמה מגדולי הדור ההוא.

אולם כתב האדמת קודש שיש מחבריו שחלקו עליו והכריעו דהשמן שייך לבעלי השמן הראשון ואינו הפקר, וכן כתב החיד"א במחזיק ברכה (סי' תרע"ז סק"ג) בשם מהר"י ערוך (מגדולי הדור ההוא, חבירו של האדמת קודש), וראייתם מדברי הזוהר המובא במג"א (ריש סי' ק"פ) ובט"ז (ריש סי' תר"ע) דאין הקב"ה עושה נס ריבוי השמן כי אם באופן של המשכה מהשמן הקיים, ולכן ביקש אלישע מאשת עובדיה שתביא לו אסוך שמן כדי שיוכל לעשות ממנו את הנס של ריבוי השמן, ומזה הוכיחו דריבוי בדרך נס נחשב כגידולי העיקר ודינו כדן העיקר.

ד' התוס' דברכה בדבר הסמוי מן העין הוי הפקר

ויש לתמוה על הני גאונים תקיפי ארעא דישראל שכתבו דלא מצאו שום מקור וראיה לנידון זה 'לא ענין כזה לא הוא ולא כדוגמתו' (ל' האדמת קודש), דלכאור' ענין זה ממש מבואר להדיא בתוס' (תענית ה:) דדבר שנתרבה בדרך נס הרי הוא הפקר, דהנה איתא בגמ' שם 'ת"ר הנכנס למוד את גרנו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתשלח ברכה במעשה ידינו, התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה, מדד ואח"כ בירך הרי זו תפלת שוא, לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין'. והקשו תוס' דהכא מבואר דהברכה שרויה בדבר הסמוי מן העין, ואילו בגמ' (חולין קה:) מבואר להיפך דהשדים שולטים בדבר הסמוי מן העין, (דהיה מעשה שם בשד ששבר חבית יין ותפסו מר בר רב אשי וכפאו לשלם וקבע לו זמן לבא לשלם ולא עמד השד בדיבורו ובא לאחר הזמן שנקבע לו, והתנצל ואמר שאיחר

ר"א סק"ג, דכל בסתמא אינו נפטר המין ז' החשוב בברכת השאינו חשוב. ודעת הערוך השולחן (ר"ז ס"ג) שאפילו תפוח אחר שלא היה לפניו כשבידך בפה"א אינו נפטר בסתמא, ולברך עליו בפה"ע ולכוין גם על התפוח, כדי שיוכל להמשיך באכילתו גם לדעת האגר"מ, דשמא אחר שכבר נפטר התפוח כולו בברכת בפה"א, לא תוכל לתפוס בו ברכת בפה"ע שמברך על הענב, ולעולם ישאר הדבר שפטר התפוח רק בברכת בפה"א שאינה ראויה לו.

והא לא מיבעיא לן, שאם יבקש מחבירו שאוכל גם הוא תפוח שיוציאו בברכת בפה"ע, דלאו כלום הוא, שהרי הוא עצמו לא רשאי לחזור ולברך בפה"ע, ומשום שכבר יצא בדיעבד ברכת בפה"א, ושמיעת הברכה מחבירו לא עדיפא מאילו בירכה הוא, ואין ברכה חלה על ברכה באותו מאכל.

[שו"ר בספר שערי הברכה (פרק י"א סעיף י"ז) שנקט בפשיטות, דמי שפטר מאכל בברכה שאינה ראויה לו, אם יש לפניו אדם אחר שמברך הברכה הראויה, טוב שיכוין לצאת בברכתו, והוא פלאי כנ"ל, ומה שציינ בהערה שם לספק בירך שנכון שיוציאו אחר בברכה, שאני התם דשמא לא בירך, ושפיר אהניא ליה שמיעת הברכה לפטור אכילתו, ואין לדמות להיכא שכבר נפטר המאכל בברכה דלאו לכתחילה].

כי מיבעיא לן בכגון דא, שרוצה להחיל ברכת בפה"ע על ענב שלא נפטר בברכה הראשונה, ובגרירת הענב יאכל גם את התפוח, דדל מהכא מה שכבר בירך עליו בפה"א, יאכלנו משום גרירת אכילת הענב, ונמצא שיפטר המשך אכילת התפוח בברכה הראויה לו.

ברכת בפה"ע על ספק פרי עץ או פרי אדמה שכבר פטרו בברכת בפה"א

והדבר נוגע גם לכתחילה, בכגון שלפניו שני מיני פירות, האחד פרי עץ בודאי וברכתו בפה"ע, והשני ספק פרי עץ ספק פרי אדמה וברכתו מחמת הספק בפה"א, דאיכא למ"ד [יעויין בא"ר ר"ב סק"כ] שיקדים לברך על הספק בפה"א, שאם יברך בתחילה בפה"ע, שוב לא יוכל לחזור ולברך על הספק בפה"א, שמא כבר נפטר בברכת בפה"ע. ובוזה יש לעיין, כשמברך על הודאי בפה"ע אם ראוי שיכוין גם על הפרי המסופק, ותלוי בשאלה אם תופסת ברכה הראויה על מאכל שכבר נפטר בברכה שאינה ראויה.

ויש לדון בזה מתו"ד הפמ"ג (ר"א מ"ז סק"ב), שכתב לענין פרי ספק פרי העץ או פרי אדמה, שאם יש לו מין פרי אדמה בודאי ומין פרי עץ בודאי, עדיף טפי שיאכל שלשתו, ויברך הברכות על המינים הודאיים. והנה משכחת לה שהמין פרי אדמה חביב לו טפי, דבכהאי גוונא יש להקדימו בברכה (מ"ב שם סק"ח), והרי דעתו בברכת בפה"א לפטור גם המין המסופק, ותו נימא דגם את"ל דמין עץ הוא, לא תועיל לו ברכת בפה"ע שיברך אח"כ על המין פרי עץ, שכבר נפטר בברכת בפה"א שבידך בתחילה [ותלוי בפלוגתא דסי' ר"ו ס"ב ומ"ב סק"י], בשבידך על פרי אדמה בפה"א ונתכוין לפטור גם פרי עץ, ולא יצא מידי ספיקו, (ואם יכוין על תנאי, שדעתו לפטור המין המסופק רק אם ברכתו בפה"א, ואם מין פרי עץ הוא מתכוין שלא להוציאו, נחא שפיר, רק שצריך ראיה אם שייך ענין תנאי על כוונה זו), אבל אי נימא דיש מקום לברכה אחר ברכה שפיר דמי.

ברכת הכוס השני פוטרת היין שבתוך המזון אע"פ שכבר נפטר בכוס הראשון

והנה במחצית השקל (קע"ד סק"ד ד"ה ודעת בעל המאור) ישנו חידוש גדול, וממנו נלמד לכאור' לנידון דידן, והוא כלפי יין שבתוך המזון דסעודת ליל הסדר, שהפוטרו מברכת בפה"ג הוא מה שבידך על הכוס השני, וממילא דברכת בפה"ג שעל הכוס הראשון אין בה צורך הסעודה. והרי לכאור' פשוט שאם לא היה מברך על הכוס השני, כבר נפטר היין שבתוך המזון בברכת הכוס הראשון, ואפ"ה סלקא ליה ברכת הכוס השני להיות היא המתירתו, ומשמע דשייך ענין ברכה גם על מאכל שכבר נפטר בברכה, והוא הדין לפרי עץ שפטרו בברכת בפה"א, שתועיל לו ברכת בפה"ע שיברך על פרי אחר, וכן שמעתי מהגר"מ שטרנבוך שליט"א בשבת האחרונה.

מסקנת הדברים

א] אורח שנתכוין בברכת המוציא ששמע מבעה"ב לפטור העוגה שיגישו בסוף הסעודה, לכאור' לא הועיל בכוונה זו, כיון שבעה"ב המשמע לא כיון לזה, ובענין כוונת שומע ומשמע. ב] וכל שבעה"ב כן נתכוין שתעלה הברכה לאורח גם על העוגה, שוב אין צריך לכוונת האורח, דהוי כאילו דעתו בפירות על כל מה שיביא לו בעה"ב. ג] נתכוין לפטור את העוגה בברכת המוציא, ולבסוף הביאו יחד עם העוגה מין מתיקה העשוי מפפפוצי אורז, ודאי

אולם גם בזה יש לפקפק, שהרי נותן דעתו שתהא ברכה בכרי, דהא מברך השולח ברכה בכרי הזה, ובריטב"א (ב"מ מב). ביאר בשם הרמב"ן דהא דמברך בשם ומלכות וא"צ לחשוש לברכה לבטלה, היינו מפני שהקב"ה הבטיח ברכתו עליהם והבטחתו של הקב"ה קיימת, הרי שהוא יודע מהנס ומאמין בו, וא"כ י"ל דלכ"ע קנה.

ובספר פלאות עדותיך (שם) כתב דאיכא לאוקמא בחצר שאינה משתמרת, או י"ל דגם חצר המשתמרת חשיבא כאינה משתמרת כלפי מה שנוצר דרך נס מחמת השדים ששולטים בזה.

ב. עוד תמהו רבים ע"ד התוס' לדבריו נמצא דהחלק שמתברך פטור ממעשר מדין הפקר, וא"כ איך מעשרין הכרי, דשמא הוא מעשר מן הפטור על החיוב.

ויש שתירצו ע"פ יסוד האחרונים דפטור הפקר הוא משום דאינו שמור ויש ללוי חלק ונחלה בו, ולפ"ז י"ל דבהפקר כזה הסמוי מן העין ואין שום אדם שיכול ליטול ממנו, כי אין שום אדם היודע אם יש כאן הפקר, כה"ג אינו פטור ממעשר, (בית זבול להגר"מ חר"פ ח"ג סי' ג', שו"ת להורות נתן מועדים ח"ה עמ' י"ד, וקובץ אוהל משה מעשרות עמ' כ"ב).

[אמנם בעיקר הסוגיא שם תמהו האחרונים עוד, דאף אם אין בו פטור מצד הפקר, תיפול דפטור ממעשר לפי שאין גידולו מן הארץ, ולהלן נרחיב בזה].

ג. עוד תימה רבתי הקשה בשפת אמת שם, דאם הריבוי הוא הפקר, נמצא דכל אחד שיגזול חלק מכרי של חבירו לא יצטרך לשלם לו, דיאמר לו משל הפקר גזלתי דהיינו ממה שנוצר דרך נס, והמע"ה.

נס נסתר דינו להלכה כתולעת שאינה ניכרת לעין

ושמעתי מהג"ר יוסף אריה לורין שליט"א (מח"ס האיר יוסף ופלאות עדותיך) ליישב כל הקושיות הנ"ל בדרך אפשר, ע"פ יסוד האחרונים דכל דיני התורה נאמרו לפי ראיות עינינו, [ומה"ט תולעים שאינם נראים לעין אדם בראיה רגילה נידונים כאינם (בינת אדם סי' ל"ד), וכן טריפה בבהמה וקשקשים בדגים (תפארת ישראל ע"ז פ"ב מ"ו), וכן לענין ריבוע של תפילין ופגימת סכין לשחיטה ומראות הדמים (שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סי' קמ"ו בשם הג"ר שמחה זליג מברסק), וכן לענין פסולי אתרוג (עי' דרך אמונה פ"ד משמיטה ה"א בביה"ל, ומועדים וזמנים ח"ה לח"ב סי' קכ"ד), וביותר חידש בספר פסקי תשובה (ח"א סי' כ"ב) דמותר להכנס לבית הכסא עם תנ"ך קטן מאד שא"א לקרוא בו בלא זכוכית מגדלת, כי לא חשיב כתב כלל הואיל וא"א לקרוא בו בראיה רגילה], ועל כן י"ל דנס נסתר הואיל והוא סמוי מן העין ואינו נראה לעין אדם כלל וזהו כל מהותו של הנס, על כן אין אנו מתחשבים בו בדיני התורה כלל, ומה"ט יש בו חיוב מעשר כשאר הכרי, וה"נ לענין הפקר, לגבי בני אדם אינו הפקר כיון שהוא נס נסתר, ולכן בודאי אסור לאדם לגזול מחבירו מה שנתרבה ע"י הנס, וממילא הוא חייב במעשר ואין דינו כהפקר, ומש"כ התוס' דהוי הפקר היינו רק לגבי השדים, דכלפי השדים ליכא להאי דינא דאזלינן לפי ראיות עיני בשר, ודפח"ח. [ויש להעיר, דעד כאן לא שמענו אלא דדבר שאינו נראה לעין אינו פוסל ואינו מכשיר, אבל שיחול חיוב מעשר מחמת מה שנראה לעין אע"פ שאינו במציאות, זה חידוש יותר מכל דברי האחרונים הנ"ל].

אמנם בדרך אמונה (פ"ב מתרומות ה"א ד"ה אוכל) כתב ד"ל דאין כוונת התוס' דהוי הפקר ממש, דאף אם הוי הפקר בודאי זכו בו הבעלים, אלא כוונת התוס' דלענין השדים הוי כמו הפקר כיון שלא נודע לבעלים מזה, ועל כן יש להם רשות לנוטלו, וכ"כ בספר שלמי תודה (שם) וקונט' ימי החנוכה (עמ' י"א), ולפ"ז אין ראייה מדברי התוס' לעיקר הנידון של גדולי ירושלים אם דבר שנתרבה בדרך נס הוא הפקר או לא. אך פשוט דברי התוס' משמע דהוי הפקר ממש, וכן נקטו רוב האחרונים.

הראשון, וזה ודאי צ"ע מדברי התוס'.

ובשו"ת מחנה חיים (ח"מ סי' י"ט) ג"כ הוכיח מדברי הזהר שההתרבות נמשכת מכח השמן הראשון ועל כן שייך לבעלים הראשון, והוסיף בזה"ל: 'ולכא'ו יש להשיב ע"ז, דהמוחזק יכול לומר אמת שעל כלי ריקן לא היה חל השפע שיתרבה השמן, אבל במה שהיה בו היה החצי שלי ומזלי גרם שנתרבה השמן והוא שלי לבדי ומספק אי אתה יכול להוציא ממון מידי' וכו' עכ"ל. ונראה מזה דמודה המחנ"ח דביסודו הוי הפקר אלא דס"ל דמזלו גרם הוי סיבה לקנות, כיון שההתרבות באה מחמת שמנו, וצ"ב.

[וע"ע שם מש"כ לפלפל עפ"ד הטורי אבן (תענית כה). דאסור ליהנות ממעשה ניסים רק למי שנעשה הנס בשבילו, ועל כן כתב דכל אחד מהם יכול ליהנות רק מהחלק של חבירו, וכיון דהוי איסור דרבנן שמכינן דיש בריירה ותלינן לקולא דכל אחד מהם הגיעו חלק חבירו].

כי לא מצא מה לשלם, לפי שאין לשדים רשות ליטול לא מדבר השקול ולא מדבר המדוד ולא מדבר המנוי אלא מדבר הסמוי מן העין). ותיצרו תוס' דאדרבא הא בהא תליא, 'לית להו אלא בדבר הפקר ולא דבר דכילל ומנוי או צייר וחתים, בשביל דאין ברכה מצויה בהני ולית בהו דבר הפקר והאי דבעלים נינהו, אלא בדבר הסמוי, מטעם דהברכה מצויה בדבר הסמוי ומה שמתרבה בשביל הברכה אית להו רשות למישקל דהיינו כמו הפקר שאין לשום אדם זכות בו' עכ"ל. כלומר דהטעם שאין לשדים רשות ליטול מדבר המדוד הוא משום דאין להם רשות ליטול אלא מן ההפקר, ולכן יכולים ליטול רק מדבר הסמוי מן העין, דכיון שיש ברכה וריבוי דרך נס בדבר הסמוי מן העין יכולים ליטול ממה שנתרבה לפי שהוא הפקר.

הרי להדיא בדברי התוס' דריבוי בדרך נס דינו כהפקר ולכן שולטים בו השדים (וכמש"כ תוס' להדיא דשדים שולטים רק בהפקר ולא בדבר השייך לבעלים. ומש"כ תוס' דדבר הסמוי מן העין הוא 'כמו הפקר' אין כוונתם דלא הוי הפקר ממש, אלא כוונתם דהוי כמו דבר שהפקירוהו הבעלים הואיל ומשעת יצירתו אין לו בעלים, דלא ניתן לשום אדם זכות בו).

וכבר עמדו אחרונים רבים בראיה זו מדברי התוס', ולהלן יבואו חלק מדבריהם, ופלא גדול על האדמת קודש ושאר גדולי ירושלים בדור ההוא ולאחריהם החיד"א במחזיק ברכה שלא עמדו כלל בראיה זו מדברי התוס'. וכבר העירו כן בספר אוריין תליתאי (להגר"פ אפשטיין ראב"ד ירושלים, בסוף הספר בהוספות לאות ג') ובשו"ת להורות נתן (ח"א סי' ל') דמדברי התוס' מוכח שלא כד' המחזיק ברכה שהכריע דהשמן שייך לבעל השמן הראשון כדן גידולין'.

לחלק בין חיטים שנתרבו לשמן שנתרבה

ובספר פלאות עדותיך (ח"א עמ' רכ"ה) דן לחלק בין סוגי הניסים, דהתם נתרבו חיטים חדשות (כמו שהוכיח בדרך אמונה פ"ב מתרומות ה"א ד"ה אוכל) וזה ודאי נחשב כדבר חדש ולכן הוי הפקר, משא"כ גבי שמן י"ל דהוי כתפיחה של השמן ונידון כנוול ממנו. אך צ"ע אם יש בידינו ליתן חילוקי הגדרות בצורתם של ניסים. שו"ר בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ה סי' י"ב) שהעלה חילוק דומה, שכתב לדון בנס חנוכה אם הנס היה שנוול ונוצר שמן נוסף מהשמן הראשון או שהנס היה השתפסות והתרחב השמן הראשון ולא נוצר שמן חדש. וצ"ב האם כוונתו שיש ב' צדדים מה אירע במציאות, דלכא'ו המציאות אחת היא, דיש כאן שמן נוסף בדרך נס, ואין מקום אלא לחקור חקירה כללית בהגדרת נס בדבר שנתרבה וכאמור.

כל אחד יגזול ויאמר שנטל מהריבוי שהוא הפקר

אכן הנה תמהו האחרונים תמיהות עצומות על דברי התוס' הנ"ל;

א. מ"ט הוי הפקר, והא סו"ס עומד הכרי בחצר הבעלים ולמה אינו קונה בקנין חצר (עי' בספר משמרות כהונה בתענית שם).

ויש מהאחרונים שכתבו ליישב עפ"ד התוס' (ב"מ נו. וב"ב נד.) דאין חצר קונה שלא מדעת בדבר שיכול להיות שלא ימצאנו לעולם, (זרע אברהם סי' מ"ג, שו"ת בית יצחק שמעלקיס יו"ד ח"א סי' פ"ד, ראשי בשמים ראב"ן מערכת ח' אות ע"ה). אולם דבריהם צ"ע לפ"ד, דכאן הלא המציאה נמצאת תחת ידו אלא שאינו יודע שהיא מציאה וסבור שהיא שלו מעולם, (ועי' דרישה ח"מ סי' ר"ס סק"א דטעם התוס' הוא משום דחשיב כאבוד מכל אדם, ובאבן האזל פט"ז מגזילה ה"ח ביאר דהוי כחצר שאינה משתמרת עבורו, וכ"ז לא שייך בניד"ז).

ולכא'ו נראה דניד"ד תלוי בפלוגתת הפוסקים ביועד שיש חפץ בחצירו אלא שלא נתכוין לזכות בה מפני שהוא סבור שהיא שלו, דלד' שו"ת מהר"ם מינץ (סי' פ"ב) קנה, אולם המחנ"א (קנין משיכה סי' ה') ועוד נקטו בד' תוס' (ב"ב שם) דלא קנה, והובאה הפלוגתא בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' ק"ט).

¹ שוב התבוננתי, דהנה האדמת קדש ודעימיה האריכו לדון בתוך דבריהם בהלכות שותפין, והוא מפני שכתבו דהמעשה היה דהתנו ביניהם דכל רווח שיבא מהשמן יזכו בו שניהם, והרחיבו לדון אם תנאי זה קאי גם על מציאה הבאה בהיסח הדעת כמו נס זה, וא"כ אפשר דהוי פשיטא להו דמייקר דינו הוי הפקר אלא שדנו דמכח התנאות השותפות חייב ראובן לתת חצי מזה לשמעון אע"פ שזכה בו לבדו בקנין חצר, לפי שסו"ס רק מחמת השמן הראשון נגרם הנס, ועל ענין זה חיפשו ולא מצאו ראיות, ולבסוף הכריעו דלא קאי התנאי על מציאה כזו שאינה עתידה לבא כלל ע"ש, אולם צ"ב לפ"ז במה חלקו עליו חבריו של האדמת קודש והביאו ראייה מהזהר דהנס נעשה מכח השמן הראשון, והרי סו"ס הוי הפקר כמבואר בד' התוס', וכל הנידון הוא מצד תנאי השותפות, וצ"ע. ומ"מ בדברי המחזיק ברכה מבואר להדיא שנקט דהוי כדן גידולין ומטעם זה נקט דשייך לבעל השמן

ומצאנו באחרונים שהעלו כמה מילי ע"פ מה שהוכיחו מדברי התוס' דריבוי בדרך נס הרי הוא הפקר גמור;

הדלקת נר חנוכה בשמן של הפקר

א. דנו האחרונים אם יוצאים יד"ח הדלקת נר חנוכה בשמן של הפקר או דבעינן 'לכס', וכתבו כמה אחרונים דלהמבואר בתוס' בתענית דריבוי דרך נס הוי הפקר נמצא דגם השמן שנתרבה בנס חנוכה היה הפקר, ומוכח דשמן הפקר כשר למנורה, וא"כ הרי זה כשר גם לנר חנוכה, (זרע אברהם שם, שו"ת בית יצחק אר"ח סי' ק"י אות ג', ושו"ת מטעמי יצחק סי' מ"ה ד"ה אבל לפ"ז. אמנם ראייתם צ"ב, דמנלן שלא עשו בו הכהנים קנין להקדש).

דבר שנברא ע"י ספר יצירה האם הוא הפקר

ב. בספר בית פנחס (לתלמידו של המנחת אלעזר ממונקאטש, תמורה סי' כ"ה אות י"ג ד"ה וגם) דן לענין דבר שנברא ע"י ספר יצירה האם הוא הפקר או שייך למי שעשאו, והביא דברי תוס' בתענית הנ"ל. אולם כתב לחלק דכל שהנס נעשה ע"י אדם נעשה שלו בקנין יצירה כיון שהוא עשאו, ורק בנס הבא מאליו הוי הפקר.

איך נתן יוסף לאחיו חינם משל פרעה

ג. בספר ברכת חיים (עמ"ס מגילה עמ' 86, לבן נינו של הפנים מאירות, תרמ"ד) הקשה איך נתן יוסף אוכל לאחיו חינם משל פרעה בלא רשותו, והביא דברי המדרש רבה (מקצ' צ' ה') עה"פ 'ויקבוץ את כל אוכל וגו' הדא אמרה שהברכה נתונה באוצרות', וביאר דהתרבה בדרך נס והרי זה הפקר כמבואר בתוס' תענית הנ"ל, וזכה בו יוסף מן ההפקר. [ובגליון הקודם הבאנו עוד כמה מילי שביארו האחרונים ע"פ יסוד זה דדבר שנתרבה בנס הרי הוא הפקר ע"ש].

[ב]

סתירה משולשת בדין חיוב מעשר בדבר

שנתרבה בדרך נס

כתבו האחרונים דנידון זה אם שמן שנתרבה בדרך נס דינו כגידולין של העיקר או כדבר חדש, יש בו נפ"מ גם לגבי חיוב מעשר, דאם דינו כגידולין חייב במעשר כמו העיקר ואם דינו כדבר חדש פטור ממעשר, ומצאנו בנידון זה סתירה משולשת;

הוראת אלישע הנביא דשמן נס פטור ממעשר

א. באור שמח (הוספות לפ"ה דמעילה) והרבה אחרונים הביאו ראייה מדברי התוספתא שהביא הרד"ק (מלכים ב' ד' ז') דאשת עובדיה שאלה את אלישע אם צריכה לעשר את השמן שנתרבה לה בדרך נס, וז"ל התוספתא; 'וכד אתרחיש לה ההוא ניסא אמרה ליה לנביא דה', אית עלי עשור מהאי מישחא או לא, אמר לה בעליך זן נביאי דה' במילתא דליכא עליה עשורא, ואף את לית על משחך עשור דמן ניסא הוא'.

וכתבו האחרונים דבפשוטו נראה דזה היה הנידון שם, דאשת

2 האחרונים כתבו לדחות הראיה ולבאר כוונת אלישע באופנים אחרים, אך כמדומה שא"ז כפי משמעות הלשון הפשוטה של התוספתא שהשיב אלישע דפטורה ממעשר משום 'דמן ניסא הוא'. ואביא בקצרה דברי האחרונים;

א. בספר מקור ברוך (ח"ב סי' ה') כתב לבאר עפ"ד הראב"ד (פ"א ממעשר ה"י) דהגדל בבית פטור מתרומ"מ אף מדרבנן, וגם כאן גדל השמן בבית. [וכן הביא בספר מעשר כספים (עמ' י"ב) בשם כמה מגאוני פולין, וכ"כ בספר אבי הנחל (שם) בתחילת דבריו]. ובדרך אמונה (פ"ב מתרומות ה"א ד"ה אוכל) הביא דבריו וכתב שיש לפלפל בזה. ואולי מה שיש לפלפל בזה הוא, דשם הטעם הוא דבבית א"ז דרך גידול, משא"כ כאן שנתרבה מדבר שכבר חייב במעשר, אם נימא דדינו כדין גידולין א"צ שיהיה עתה דרך גידולו אלא חל עליו ממילא חובת מעשר מחמת העיקר שיצא ממנו. [ומלבד זאת לא משמע כן מל' התוספתא דטעם הפטור הוא משום 'דמן ניסא הוא' כאמור].

ב. בספר שלמי תודה (חנוכה סי' א' סק"ב) ביאר ע"פ דעת תוס' (שבת נ:): דשומין ובצלים שמתוספין כשמונחין בחלון מלחות האויר אין התוספת חייבת במעשר, דלא חשיב גידולין קרקע. הרי להדיא דגם גידולין אינם חייבין במעשר אם גדלו שלא ע"י קרקע, וה"נ בניד"ד אף אם דינו כגידולין פטור ממעשר כי לא נתרבה ע"י קרקע. וכ"כ בזרע אברהם (סי' מ"ג) ודרך אמונה (שם) דלפ"ד תוס' הנ"ל פשוט דגם שמן שנתרבה בנס פטור ממעשר.

ובספר טעמא דקרא (מלכים שם) ביאר עפ"ז ל' התוספתא הנ"ל דאלישע תלה הפטור ממעשר בהא דבעלה זן את הנביאים בדבר הפטור ממעשר, וביאר כוונתו דעובדיה זן אותם במים וכשם שמים

עובדיה שאלה אם נחשב גידולו מן הארץ וחייב במעשר הואיל ונתרבה משמן החייב במעשר, או נחשב כדבר חדש שירד מן השמים ואין גידולו מן הארץ, והשיב לה אלישע דכיון שנוצר בנס הרי הוא כדבר חדש ואינו נחשב כגידולו מן הארץ ולכן פטור ממעשר.

[והנה בשו"ת שאילת יעבץ (ח"ב סי' ק"ט סק"ג) מבואר שפירש דשאלת אשת עובדיה היתה על מעשר כספים, ולפ"ז אינו ענין לניד"ד, אולם באוצר מדרשים (עמ' 145 וציין לזה בדרך אמונה פ"ב מתרומות ה"א ד"ה אוכל) הובא תוספתא זו בזה"ל; 'אמרה לו שמא צריך תרומה ומעשר, אמר לה בעלך לא כלכל אלא בלחם ומים זה אינו צריך תרומה ומעשר', הרי שהנידון היה על תרומות ומעשרות ולא על מעשר כספים].

ואמנם צ"ע בזה לפ"מ שנקטו האחרונים דאם נידון כדבר חדש הרי הוא הפקר, וא"כ תיפ"ל דפטור ממעשר מדין הפקר. ואולי י"ל דהכל נכלל בשאלת האשה שנסתפקה אם הוי דבר חדש או גידולין, דאם הוי גידולין חייב במעשר, ואם הוי דבר חדש פטור ממעשר מתרי טעמי, חדא משום דלא הוי גידולו מן הארץ, ועוד משום הפקר.

לא ניתן חיוב מעשר בתורה אלא למה שגדל

ונתהווה בדרך הטבע

ובגוף הראיה יש לדון דשמה אין כוונת אלישע לומר דפטור ממעשר משום דלא נחשב גידולו מן הארץ אלא כוונתו לחדש דכל מה שגדל בנס פטור ממעשר ואפי' אם היה גדל בקרקע, דלא ניתן חיוב תרומ"מ מסיני אלא על מה שגדל ונתהווה בדרך הטבע. וכע"ז כתב בספר אבי הנחל להג"ר אייזל חריף (דרוש ל"א) דדמי למירווח הקדש דפטור מתרומ"מ משום דלא קרינן ביה 'דגנך', וה"ה מה שנתגדל ע"י נס לא קרינן ביה 'דגנך'.

תאנה תאנה הוציאי פירותיך - אם חייב במעשר

ונראה לדון נפ"מ לפ"ז, כגון במעשה דבנו דרבי יוסי דמן יוקרת (תענית כד). שאמר 'תאנה תאנה הוציאי פירותיך ויאכלו פועלי אבא' וגדלו פירות התאנה לאלתר בדרך נס, דאם הטעם שפטור אלישע את השמן הוא משום דנחשב דבר חדש שירד מן השמים, מסתבר דהתאנים הנ"ל נחשבים כגידולין, כיון שיצאו מהעץ כדרך גידולם והנס היה רק מה שגדלו במהירות, וכמו שהוכיח בדרך אמונה (שם) מהתוספתא (מעשרות פ"ג ה"ח) דמה שגדל במהירות ע"י כשפים חייב במעשר ואינו דומה לשמן של נס דלא הוי כלל גידולין אלא נחשב שירד מן השמים. וכן נראה להוכיח מהמבואר בתוס' (חולין פח:): דגם לד' רב נחמן שם דכיסוי הדם הוא רק בעפר שזורעים בו ומצמיח ולא בעפר המדבר, מ"מ אם עפר המדבר מצמיח בנס הרי הוא כשר לכיסוי (כגון כשהוי ישראל במדבר כתבו תוס' דאפשר דהיה נס שהוי זורעים בו ומצמיח), הרי שאם גדל מן הקרקע בנס נחשב גידולו מן הארץ ולכן העפר נחשב שמצמיח. אך אם הטעם שפטור אלישע את השמן הוא משום דאף אם נחשב כגידולו מן הארץ, מ"מ כל שהיה גידולו ע"י נס פטור ממעשר, ה"נ בזה. [אולם בדרך אמונה (פ"י ממע"ש הל"ו) כתב דמסתבר דתאנים אלו חייבות במעשר, וע"ש שדן בזה מטעם אחר].

פטורים ממעשר אע"פ שבאים מהקרקע כיון שלא גדלו וינקו ממנה ה"נ שמן נס פטור אע"פ שיצא מדבר שגדל בקרקע כיון שלא ינק מהקרקע אלא יצא בדרך נס.

ולכא' יש מקום לדון בדבריהם, דסברת התוס' שם היא דעיקר גידולו הוא מחמת לחלוחית הקרקע או האויר, אבל אילו היה גדל אך ורק מכח העיקר י"ל דחשיב גידולו מן הארץ כמו העיקר, וכמו כן בניד"ד שנתרבה מן השמן בלבד בלא יניקה ממקום אחר. [וגם לא משמע דאשת עובדיה נסתפקה אם הדין כד' תוס' בשבת הנ"ל ואלישע חידש לה שהדין כד' התוס', דהא משמע דאלישע חידש לה דין בגדר שמן נס].

ג. בכלי חמדה (ויקהל אות ה') ושלמי תודה (שם) בשם הגרי"מ פיינשטיין זצ"ל כתבו ד"ל דבמעשה דאלישע היה השמן הראשון מעושר וכיון שהעיקר פטור ממעשר גם הגידולין פטורים ממעשר.

אולם ביאור זה בודאי לא משמע כלל בל' התוספתא (וכן העיר בשלמי תודה שם). אכן בגוף הדבר צ"ע באמת מאי ס"ד לחייב במעשר מאחר שמסתבר שהשמן הראשון היה מעושר, וכן העיר בספר פתחא זוטא (יר"ד סי' שכ"ד סק"ה), וצ"ע.

ד. בשו"ת בית יצחק (שמעלקים י"ד ח"א סי' פ"ד) ובספר אוריין תליתא (להג"ר אפשטיין ראב"ד ירושלים, בסוף הספר בהוספות לאות ג') כתבו לבאר כוונת התוספתא דפטור ממעשר מן השמן הפקר (ע"פ המבואר בתוס' בתענית הנ"ל דמה שמתרבה בדרך נס הוי הוא הפקר), וזה כוונת אלישע דכיון דמן ניסא הוא הרי הוא הפקר ופטור ממעשר.

ולפ"ז ביאר הבית יצחק ל' התוספתא דאלישע תלה הפטור ממעשר בהא דבעלה זן את הנביאים בדבר הפטור ממעשר, וביאר כוונתו

קמח שנתרבה בנס ע"י אליהו הנביא חייב בחלה

ב. ראייה הפכית הביאו האחרונים דבר שנתרבה בדרך נס חייב במעשר, דהנה בנס ריבוי הקמח שעשה אליהו לאשה הצרפית כתיב (מלכים א' פ"ז) 'ויאמר אליה אליהו וגו' עשי לי משם עוגה קטנה בראשונה והוצאת לי, ולך ולבנך תעשי באחרונה, וכתבו התוס' (ב"מ קיד: ד"ה מהו) דהטעם שביקש אליהו ליטול תחילה הוא משום חיוב חלה כיון שהיה כהן (והביא כן מתנא דבי אליהו והובא גם ב"רד"ק שם בשם המדרש). והנה מתחלה לא היה לה אלא כף קמח ובנס נתרבה לכדי שיעור חלה, וא"כ מוכח דקמח שנתרבה בנס חייב בחלה, ובפשוטו הטעם הוא דדינו כגידולין ולכן חשיב גידולו מן הארץ. אלא דזה סותר לתוספתא שהביא הרד"ק דשמן שנתרבה בנס פטור ממעשר. [ובכללי חמדה ובית יצחק שהבאנו בהערה יישבו סתירת הדברים ע"פ דרכם, ואכמ"ל].

ובדרך אמונה (שם) כתב ליישב בפשיטות דלענין חיוב חלה א"צ כלל שיהא גידולו מן הארץ אלא רק שגלגול העיסה יהיה בארץ, וכיון שהנס היה בעודו קמח קודם גלגול העיסה מתחייב הכל בחלה דומיא דקמח חו"ל שהגיע לארץ ונתגלגל בארץ דקי"ל שחייב בחלה אף שאין גידולו מן הארץ.

[ובספר חבצלת השרון (בראשית ע"ב תנ"ו) כיוון לזה מעצמו, והוסיף לבאר עפ"י דקדוק ל' הכתוב שם 'עשי לי משם עוגה קטנה', והנה עוגה משמע שהיא לאחר האפיה (עי' מדרש תנחומא פ' בא על הפסוק 'עוגות מצות' וז"ל; 'אין עוגה אלא לשון חררה שנאמר עשי לי משם עוגה קטנה, נס גדול נעשה להן שאכלו ממנו שלשים יום'), וצ"ע למה אמר לה אליהו להפריש חלה רק לאחר האפיה ולא בשעת העיסה שזהו עיקר המצוה. ולהנ"ל י"ל עפ"מ שביאר בתורת זרעים (חלה פ"ג מ"ו) בד' שר"ת הרשב"א (ח"א סי' נ"ד) דלד' ר"ע תבואת חו"ל שבאה לארץ חייבת בחלה רק לאחר אפיה, וא"כ ה"ה תבואת נס אינה חייבת בחלה כי אם לאחר אפיה, ודפח"ח].

ולפ"ז נמצא דעיסה פחות מכשיעור שגדלה בדרך נס לאחר הגלגול פטורה מחלה, וכ"כ בספר פתחא זוטא (יר"ד סי' שכ"ד סק"ה) דתפוחת העיסה שהיתה אצל האמהות הק' בדרך נס היתה פטורה מחלה, וכתב דבע"כ האמהות הק' הפרישו חלה קודם התפוחה, דאל"כ יש לחוש דמפרישה מן הפטור על החיוב. וע"ש עוד.

חיוב מעשר בדבר שנוצר ע"י נס נסתר

ג. עוד ראייה הפכית הביאו האחרונים דדבר שנתרבה בדרך נס חייב במעשר, מהמבואר בסוגיא דתענית הנ"ל דיש ברכה בכרי וגדל הכרי בדרך נס אך הברכה סמויה מן העין, ונמצא שאינו יודע מה גדל בקרקע ומה נתרבה בנס, ואעפ"כ הכל חייב במעשר, דאל"כ איך יכול לעשר את הכרי, והא יש לחוש שמא מעשר מן הפטור על החיוב, ואף אם נימא דיש בילה, מ"מ איך אפשר לעשר מכרי על חבירו, ועוד דהא חיטה אחת פוטרת את הכרי מדאו"א וא"כ יש לחוש שמא נטל מחיטה של הברכה. [וע"ע בכס"מ (פ"י מברכות הלכ"ב) בשם הרמב"ן דעיקר הברכה היא בהולך למוד את גרנו ע"מ לעשר, ובספר פנים יפות (פ' ראה עה"פ עשר תעשר) ביאר דהברכה בתבואה היא כדי שיתרבה גם המעשר, ומוכח דגם הריבוי חייב במעשר, (כן הוכיח בזרע אברהם שהובא לעיל)]. ובע"כ מוכח מזה דחייבים שנתרבו בנס חייבים במעשר, ובפשוטו הטעם הוא דדינם כגידולין של החייבים הראשונות ולכן נחשבים כגידולין מן הארץ. אלא דזה סותר לתוספתא שהביא הרד"ק דשמן שנתרבה בנס פטור ממעשר. וכן זה סותר למבואר בתוס' שם דחייבים אלו הפקר ולכן יכול השד ליטולן.

ובשר"ת דברי מלכיאל (ח"ז סי' י"ב) כתב ליישב דהברכה היא בכל חיטה וחיטה שמתפשטת ומתרחבת ולא נוצר כלל דבר חדש ומשום כך הכל חייב במעשר, אבל כבר הוכיחו רבים דא"ל לומר כן, דהא מבואר בתוס' שהשד נוטל מהברכה, ובהכרח שנוצרים חייבים חדשות ואותם הוא נוטל, (בית זבול ח"ג סי' ג', דרך אמונה פ"ב מתרומות הל"א ד"ה אוכל, שלמי תודה חנוכה סי' א').

ובספר בית זבול (שם) כתב ליישב דלעולם ריבוי דרך נס מקרי דבר חדש ופטור ממעשר, אך בההיא דתענית כיון דהוי נס נסתר (דברכה זו נעשית לכל אדם כיון שסמויה היא מן העין) נידון הוא כטבע והיינו רבתייהו ולפיכך חשיב כגידולין. וכע"ז כתב בדרך אמונה (שם) וז"ל; 'ואפשר כיון דכך מנהג העולם שמתרבה בשביל הברכה וגם אינו ניכר הוי בכלל גידולין ובהכי חייב רחמנא', וצ"ע לרבינו בחיי (פ' כי תשא) שהארץ בביאור ענין נס נסתר ונס נגלה.

דבעלה הפקיר את המזון כדי שלא יצטרך לעשרו מפני שהיה לו בצמצום גדול, ומאותו הטעם גם היא פטורה כיון שהוא הפקר. אך דבריהם צ"ע, דלפ"ר הוי תרתי דסתרי לנקוט דהוי הפקר ומאידיך

אך לכאו' אין דבריהם מתיישבים עם המבואר בתוס' שם דהוי הפקר, לדבריהם דנס נסתר נידון כטבע הרי דינו כגידולין ולמה הוי הפקר, [ואמנם הפקר אמונה לשיטתו אזיל דביאר בד' התוס' דאין כוונתו דהוי הפקר, אך פשטות דברי התוס' נראה דהוי הפקר ממש כמו שנקטו רוב האחרונים].

אכן הבאנו לעיל בשם הגר"א לורינץ שליט"א ליישב דנס נסתר שאינו ניכר לבני אדם כלל אין אנו מתחשבים בו להלכה כלל, והרי זה דומה לתולעים שאינם ניכרים בראיה רגילה דהרי הם כמי שאינם לגבי דיני התורה, ורק לגבי השד שהנס נגלה לפניו דינו כהפקר ולכן יכול השד ליטלו.

תמצית הדברים

האחרונים כתבו דמבואר בתוס' (תענית ח:) דחייבים שנתרבו בנס הרי הם הפקר, והעלו מזה דה"ה שמן שנתרבה בנס הרי הוא הפקר, והיינו משום דדבר שנתרבה בנס אינו נחשב כגידולין של העיקר שיצא ממנו אלא כדבר חדש שירד מן השמים, [ויש מי שכתב לחלק בין ריבוי של חייבים לריבוי של שמן], וכן הוכיחו מהא דמבואר בתוספתא דשמן שנתרבה בנס פטור ממעשר, והיינו משום דאינו נחשב כגידולין של העיקר שיצא ממנו אלא כדבר חדש שירד מן השמים ואין גידולו מן הארץ. אמנם לגבי קמח שנתרבה בנס מבואר בתוס' דחייב בחלה, וביאר בדרך אמונה דשאני חיוב חלה דתלוי בגלגול העיסה, והרי זה כקמח חו"ל שנתגלגל בארץ דחייב בחלה, ולפ"ז עיסה שאין בה שיעור חלה ונתרבה בנס פטורה מחלה, וכ"כ בספר פתחא זוטא. אולם הקשו האחרונים מהמבואר בגמ' (תענית שם) דיש ברכה בדרך נס בכל כרי של תבואה, וקשה דא"כ איך מעשרין את הכרי, והרי מה שנתרבה בדרך נס פטור ממעשר, הן משום דהוי הפקר, והן משום שאין גידולו מן הארץ, ושמא מעשר מהפטור על החיוב, וכן קשה דהגוזל מחבירו יהא פטור מדין המע"ה דשמא גזל ממה שנתרבה שהוא הפקר. ות"י בדרך אמונה דכיון שהוא נס נסתר וכן מנהג העולם הוי בכלל גידולין ובהכי חייב רחמנא, והגר"א לורינץ שליט"א ביאר דנס נסתר שאינו ניכר לבני אדם כלל אין אנו מתחשבים בו להלכה, ומה שכתבו תוס' דהוי הפקר היינו רק לגבי שד שהנס נגלה לפניו.

נס ריבוי המעות בכיסו של לכל אחד ואחד

בענין זה של ריבוי ממנו בדרך נס בדבר הסמוי מן העין, יש להוסיף מה שכתב בחיי אדם (כלל ס"ה ס"ב) דה"ה כשעומד לחשב סחורות חנותו יאמר יהי רצון מלפניך ה' אלוקיני ואלוקי אבותינו שתשלח ברכה בסחורה של חנות הזה, כי גם בזה יש ברכה וריבוי בדרך נס, וגם לגבי מעות שבכיסו מצאנו בבעל הטורים (דברים כה יב) שהוא בכלל ברכה זו ע"ש, ומשמע דמי שאינו מונה את מעותיו יש ברכה במעות שיתרבו בדרך נס יותר ממה שהם עתה, וכל זה בכלל הניסים הנסתרים שמנהיג בהם הקב"ה את עולמו. ובספר שפתי חיים (אמונה והשגחה ח"א עמ' קכ"ח) האריך בזה וכתב בתוך דבריו; 'נמחיש את דברי חז"ל, כרי שיש בו מאה קילו וע"י התפלה יתווסף ויהיה בו אלף קילו, לריבוי הזה אין הסבר טבעי אלא זה נס' עכ"ל.

ובספר בן יהוידע (תענית כד.) הביא מעשה מופלא בענין זה וז"ל; 'שמעתי נס שנעשה קודם מאתיים ועשרים שנה בעיר אחת שהיה דר בה אדם תופר מנעלים איש תם וישר ודחיקא ליה שעתיא טובא ובא אצלו אליהו זכור לטוב ונתן לו כיס זהובים, ואמר לו שיקח ממנו בכל יום עשרה או עשרים זהובים ולא יחסר הכיס כלום, אך בתנאי שלא ימנה הזהובים שבכיס, וכן עשה, היה נוטל בכל יום עשרה או עשרים זהובים מן הכיס עד שמילא בזה חמשה או ששה כלים גדולים, ואותו הכיס היה נושא בתוך בגדו יומם ולילה, ובשבת ויו"ט היה מצניעו בתיבה וסוגרה במפתח ואינו מוסר המפתח לאשתו ולא גילה לה הדבר, והעולם היו מתפללים מאד איך נתעשר זה ובמה נתעשר, ואין שום בריה יודעת בדבר זה. פעם אחת לקחה אשתו מפתח התיבה בסתר ופתחה התיבה לראות מה בתוכה, והכיס היה בה ופתחה הכיס ותמנה הזהובים שבו, ותתפלל על הדבר הזה בקרבה למה היה מסתיר התיבה ממנה מאחר שלא היה בה רק כיס אחד מלא זהובים שיעור אחד ממאה מן הזהובים המסורים בידי ועל מה כל החרדה, ותאמר לאישה על מה היית מעלים התיבה ממני, והלא לא היה בה רק כיס שיש בו שני מאות זהובים ואני בידי מסור כמה אלפים זהובים, וכי כף על כף ויאמר מה עשית, כך וכך הוא הענין ועתה נסתלקה הברכה, וכן היה לו שמאותו היום מה שהיה נוטל מן הכיס לא היה מתמלא במקומו, ובעשרה נטילות נתרוקן הכיס, עכ"ל.

לנקוט דלולי פטור הפקר יש חיוב מעשר, דממנ"פ, אם נידון כדבר חדש ועל כן הוי הפקר הרי דלא חשיב גידולו מן הארץ ואיך שייך בו חיוב מעשר.

נדרים דף לג

פורע את חובו

פריעת בעל חוב נחשבת "מבריה ארי מנכסי חברו".

בשם הבעש"ט מובא סנסן נחמד. בגמ' בביצה איתא לגבי הוצאות שבת ויו"ט "אמר הקב"ה לוו עלי ואני פורע", והקשה הבעש"ט מדוע מטרחים את האדם "לוו עלי", אם הוצאות שבת הן על הקב"ה, שישלח ישירות את השפע ללא צורך בהלוואה.

ומבאר שאדם שאין לו מזון, לשלוח לו אוכל הוא נס גלוי, ואין סומכין על הנס וגם אין נהנין ממנו. רק כאשר הדבר ישנו בעולם ומוסיפים עליו שוב אינו נס גלוי, וכידוע אצל אלישע שהורה לקחת את מעט השמן שיתברך, דהיינו על התרבות של דבר קיים אפשר לסמוך.

על כן, אומר הקב"ה "לוו עלי ואני פורע", שכאשר אדם נוטל חוב והקב"ה משלם את החוב, אין זה נחשב מעשה ניסים, דאין כאן אלא מבריה ארי, כמבואר בסוגייתנו.

דף לד

דאי אזמניה עלה

"ככרי עליך לאפוקי מאי, לאפוקי דאי אזמניה עליה". יש כאן שני הסברים בראשונים. הראשון והמפורש לומדים שאותו אדם שאמר ככרי עליך לא יתכן שמתייחס למצב שהזמינו כאורח, כי האורח קונה את חלקו ואין המארח יכול לאסרו עליו. ראשונים אחרים מבארים שאדם שאוסר את ככרו על חברו, אזי אוסר אותו כאורח.

נמצא שיש כאן מחלוקת בראשונים האם האורח נעשה בעלים על מה שאוכל. ומצינו בזה מחלוקת בשו"ע ובט"ז האם אורח יכול לקדש אשה במנתו (עי' אהע"ז כה, יז). וכן נפק"מ לגבי פסח, שהרי אדם צריך להיות בעלים על המצה שאוכל, ובכך האם המארח צריך להקנות לאורחים את המצה. השפת אמת (סוכה לה, א) מעורר על כך, וכן כתב הרב שטרנבוך.

ונראה על דרך הדרוש ששתי דרכים אלה תלויות בשתי גישות במחשבה. הגמ' בפסחים (פו, ב) אומרת "כל מה שיאמר לך בעה"ב עשה חוץ מצא", והרבה מפרשים מחקו את הגירסא הזו דאין יתכן שלא ישמע האורח להוראת בעה"ב לצאת. הראשית חכמה (שער הקדושה פי"ז), מבאר שהגמ' אינה מדברת על פשוטם של דברים, אלא על הקב"ה שהוא בעה"ב על העולם, וכל מה שיאמר לך הקב"ה צריך לשמוע לו חוץ מצא, דהיינו שאם יאמר לאדם שאין מקבלין אותו בתשובה, וכגון אצל אלישע בן אבויה ששמע בת קול "שובו בני שובבים חוץ מאחר", לא ישמע לו. ואם היה באמת רוצה לשוב, היה יכול לחזור בתשובה. תמיד אפשר לחזור. רואים כאן שבעה"ב ואורח הוא משל להקב"ה שמארח בעולמו את בני האדם.

ולפי"ז אפשר להמשיך את הקו הלאה, הגמ' בברכות (דף ל"ה) שואלת סתירה בין "לה' הארץ ומלוואה", ובין "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם", ומיישבת "לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה". הביאור הפשוט כפי שכתב רש"י הוא, שלפני הברכה הקב"ה הוא בעלים על הכל, ולאחר ברכה יש היתר לאדם לאכול. אולם רבי צדוק הכהן ועוד מפרשים מסבירים להיפך

- קודם ברכה "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם" שאנחנו למטה וה' למטה ואין קשר, אבל ע"י ברכה האדם מעלה את העולם למקום גבוה והופך אותו להיות שייך להקב"ה - לה' הארץ ומלוואה.

ניתן לחבר את הדברים, שלפי ביאור הגמ' (רבי צדוק) שמתחילה האדם שולט בעולם וע"י הברכה הוא מעלה את העולם למעלה, אתיא כהשיטות שהאורח זוכה בחלקו. ולפי הביאור ההפוך, שמתחילה האדם אינו ברשות האדם אלא רק אחרי הברכה, אתיא כהשיטות שהאורח אינו זוכה בחלקו.

דף לה

כהנים שלוחי דין או שלוחי דשמיא - חנוכה

בסוגיין דנים האם הכהנים שלוחי דין או שלוחי דשמיא.

בספרי חסידות מובא ששתי הבחינות נכונות. השפת אמת (נשא תרנ"ו, קורח תרמ"ט) כותב שכל ענין הכהן הוא להיות מצד אחד זה שמביא את הברכה מלמעלה ומצד שני מייצג את עם ישראל. וזה כל ענין ברכת כהנים שהיא ברכה שמגיעה מלמעלה ע"י הכהן שבעולמו. ויש לצרף את מה שמביא אאמו"ר שליט"א על פי דברי המהר"ל שעולם הטבע הוא במספר שבע, והעולם שמעבר לעולם הוא של שמונה - ברית מילה היא ביום השמיני, וכן תורה שייכת ל'תמניא אפי'. והדבר משתקף בכך שהגימטריא של כהן הוא 75, שהוא שבע וחצי, דהיינו האמצע בין שבע לשמונה. שהוא המחבר בין השבע לשמונה - בין הטבע למעבר לטבע.

זוהי הכוונה שלוחי דין ודרחמנא, הוא החיבור של עליונים ותחתונים. מוסיף השפ"א (פרשת קורח) שזו הטעות של קורח, שהוא חשב שהכהן רק שלוחי דין כי כל העדה כולם קדושים, ולא תפס שיש מעלה שמגיעה מלמעלה. וכן אומר השם משמואל (נשא תרע"ו) שכל הענין של כהן הוא שמצד אחד יש לו את כח המעשה שבו הוא שלוחי דין, ומצד שני יש לו את כח המחשבה המגיע מלמעלה ומצד זה הוא שלוחא דרחמנא. וכן הלויים יש להם כח הדיבור מלמעלה וכח המעשה שמגיע מעם ישראל.

ונתבאר מהדברים הללו שלכנהן יש את המעלה המיוחדת, שמלבד מה שיש לו מלמטה, נוסף עליו כוח עליון בבחינת שלוחי דרחמנא וכן מבוי' בראשונים בסוגיין שמסקנת הש"ס דכהנים שלוחי דרחמנא.

ושייכים הדברים לענין חנוכה, שמצינו אצל רבי צדוק הכהן שחנוכה היה אתערוחא דלעילא - נס שהגיע מלמעלה, ולכן הוא דוקא ע"י כהנים שהם שלוחי דרחמנא. והשפ"א מוסיף שמובא בספרים רבים (וכן הבני יששכר חוור ושונה) שחנוכה הוא חינוך לגאולה העתידה, שאז הקב"ה יהיה זה שיגאל אותנו, מי זה מאדום חמוץ בגדים וכו', הקב"ה הוא זה שנוקם בגויים. ומכיון שחנוכה היא הכנה להגיע לגאולה, וארע בה מעין מה שיהיה אז, על כן כמו שהגאולה היא בידי ה', כך חנוכה נעשה ע"י הכהנים שהם שלוחי דרחמנא.

ועוד יש להוסיף את דברי הבני יששכר שחנוכה הוא גילוי האור הגנוז, העליון, ודבר זה מגיע דוקא ע"י כהנים שהם שלוחי דרחמנא, דהיינו בעלי כוח הנובע מהעולם העליון.

הנאה מתלמוד תורה

"המודר הנאה מחבירו מלמדו מדרש הלכות ואגדות", וביאר הר"ן שהטעם משום "מצוות לאו ליהנות ניתנו". הנמוקי יוסף ומפרשים אחרים מבארים באופן אחר, שאדם חייב ללמד תורה בחינם וממילא המדיר מחוייב ללמד את המודר ולא נחשב שמהנהו. ה"ז י"ד סי' רכא אומר שא"ל לבאר כדברי הר"ן, דאף שמצוות לאו ליהנות ניתנו, אין זה שייך בלימוד תורה, שנאמר בה "פקודי ה' ישרים משמחי לב", כלומר, התורה נלמדת באופן של הנאה ושמחה.

וכדברים האלה כתב רבינו אברהם מן ההר (לקמן נה, א) על מה שאמרו שם שאסור למודר הנאה לשאול ספרים מחבירו, ומבאר שאין שייך כאן מצוות לאו ליהנות ניתנו, "דלא שייך טעמא דמצוות ללה"נ אלא במצוה שהיא תלויה במעשה, שכששואדם עושה אותה אינו מתכוין לדבר הנאה, שאינו עושה אותה להנאת גופו אלא לעשות מה שנצטווה מאת ה', אבל מצוות לימוד, שהוא ענין ציור הלב וידיעת האמת, עיקר הצינוי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג וליהנות במדע לשמח לבבו ושכלו כדכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב". דהיינו דוקא במצוות מעשיות, אבל כשמדברים על לימוד התורה, עיקר צורתו להביא שמחה לאדם.

ויש לצרף לכאן את הקדמתו המפורסמת של האגלי טל, שם נכתב שיש אנשים שסבורים שאסור ליהנות מדברי התורה שכן אז הוא לימוד שלא לשמה. אך זו טעות חמורה שאדרבה עיקר מצוות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו, ואז דברי תורה נבלעים בדמו. ומביא את דברי חז"ל בספר הזוהר שהציה"ט מתגדל מהנאת האדם בלימודו.

ונוסיף שבעצם זה נוסח ברכת התורה "והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך בפנינו". כל החיבור של האדם לתורה, הוא רק דרך ההנאה.

ושמעתי בשם מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל שלגבי מצוות נאמר "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא", אך לגבי דברי תורה, יש נקודת הנאה ששייכת גם בעולם הזה.

קרי וכתוב

קריין ולא כתיבן, כתיבן ולא קריין - הלכה למשה מסיני.

המהר"ל בספר תפארת ישראל (פרק טו) מביא שיש שהקשו מפני מה יש קרי וכתוב בתורה. ורצו הטועים לומר שהיו כמה גירסאות בתורה, וכשבא זרע הסופר רצה לסדר את כל הגירסאות, חלקן עשה כתיב וחלקן עשה קרי. אומר המהר"ל ח"ו לומר כן, שזאת התורה לא תהא מוחלפת, וחוז' ממקומות שעמדו עליהם הראשונים, אין חילוף בדברי התורה. וכפי שהגמ' אומרת כאן הקרי וכתוב הם הלכה למשה מסיני. אך מפני מה יש צורך בענין זה?

אומר המהר"ל שיש הבדל בין האופן בו אדם כותב דבר, ובין האופן בו קוראים דבר. כשאדם כותב, ניתן להטמין שם אוצרות חכמה. יש כל מיני רמזים וסודות שהוא מכניס בדברים. אבל בקריאה, הדברים צריכים להיות ברורים. הכתיב נושא בו דברים נסתרים בבחינת המחשבה של התורה, והקרי הוא בחינת הגילוי של התורה בעולם, ולכן לפעמים יש הבדל ביניהם.

ומן הענין להביא את דברי הגר"א החשובים בתחילת ספר יצירה. שם איתא שהקב"ה ברא את העולם ב"ספר, ספר, וסיפור", וביאר הגר"א, וכן שמענו את הדברים מפי הגר"מ שפירא זצ"ל, שהכוונה כך: הצורה שבה העולם נברא והתורה מתגלה היא בשני סוגי גילויים, האחד הוא ספר והשני הוא סיפור. כאשר אדם כותב ספר נכללים בו שני רבדים. הרי מי שכותב ספר לא נמצא

על יד הקורא, הם עשויים להיות במרחק רב זה מזה. והרבה פעמים יש ניתוק ביניהם כאשר הכותב התכוין דבר אחד, והקורא הבין דבר אחר. ולכן נאמר "ספר, ספר", ספר מצד הכותב וספר מצד הקורא.

אבל כשמדובר ב"סיפור" דהיינו שאדם מדבר עם חבירו, שם אין מקום להבדל בין המשמיע לשומע. ומבאר הגר"א שיש שתי צורות גילוי בעולם, יש דברים נסתרים שמביאים להפרש בין האופן של הכתיבה לאופן של הקריאה, ויש גם אופן של גילוי מפורש שהוא בחינת "סיפור".

והגרמ"ש היה מוסיף שכל מציאות בעולם נקראת בלשון הקודש "דבר", מלשון דיבור. כל הנמצאים בעולם הם דיבור של הקב"ה בצורה של 'סיפור', שהנה ניכר לעין מה שהוא יצר. אבל יש גם דברים נסתרים שמתגלים בצורה של ספר. וכן במתן תורה היו את הלוחות שהיו כתובים, וגם את משה ששמע מפי הקב"ה בגדר 'סיפור'. ועל כן אומר הספר יצירה "ספר, ספר", כי בכל דבר כתוב יש שתי הופעות, האחת של הכותב והאחרת של הקורא.

ביהל אור' אומר הגר"א שזה ההבדל בין קרי וכתוב. כתיב מכיל את הסודות, שאין אנו בהכרח רואים אותם. אבל קרי הוא איך שניתן לנו לקרוא. והן הן דברי המהר"ל, שבכתיב יש תעלומות חכמה, וקרי הוא האופן בו כל אחד יכול להתחבר לענין. הדברים עמוקים אבל בכל אופן יש לנו הבנה כלשהי בדברים. קרי וכתוב הם שני גילויים של תורה.

דף לח-א

תורת משה

לא ניתנה תורה אלא למשה רבינו אלא שנהג טובת עין ונתנה לישראל. ובהמשך הגמ' מסיקה שמדובר על פלפולה של תורה.

רבי יונתן אייבשיץ ביערות דבש מסביר על פי הגמ' הזו שכל תורה שיש בעם ישראל מגיעה דרך משה רבינו. כלומר מבואר בסוגיין שלעולם כל תורה עוברת דרך משה, יש חלקים שנצטווה למסור לנו, ויש חלקים שמעצמו נהג טובת עין. ועל כן התורה נקראת "תורת משה".

משה רבינו הוא הצינור להעברת התורה. וכן מבואר מה שכתוב שיש ניצוץ של משה רבינו בכל דור. שכל חכם שמצליח לחדש תורה הוא מקבל זאת ממשה רבינו. וכן איתא בשל"ה (והבאנוהו לעיל) שעל כן נקרא "משה רבינו", ולא "רבינו משה", כי באים לכלול גם את משה שבכל דור.

ורבי צדוק מוסיף שזו הכוונה פלפול של תורה. שהכוונה לכל החידושי תורה שאדם יכול לחדש. כל זה מגיע מכח משה.

בהמשך הגמ' מבואר שחמשים שערי בינה ניתנו למשה רבינו חסר אחד שנא' ותחסרהו מעט מאלקים. ומובא בשם האריז"ל וכן כתוב בספר קהילת יעקב, שבאמת משה כן קיבל את השער החמישים אלא שלאחר חטא העגל הפסיד חלק זה, שנאמר לך רד כי שחת עמך, דהיינו לרדת מידיעתו. וזה שאמרו "חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולם ניתנו למשה", כך היה בתחילה. אלא שהיה צריך לחסר מעצמו אחד.

ומובא בשם הגר"ח מברסק שהשער החמישים נוטל מאדם את הבחירה מרוב ידיעת האלוקות. וממילא כשעם ישראל קודם חטא העגל היו בדרגת אדה"ר קודם החטא, וגם משה שהיה מקבל התורה, היה בדרגת חמישים שערי בינה. אבל כשעם ישראל הפסיד את המעלה הזו, גם משה מפסיד.

נמצא לפי זה שכשם שאין לעם ישראל יותר ממה שמשה קיבל, כך גם משה רבינו מקבל רק מה שעם ישראל יכול לקבל ממנו.

הגר"מ שפירא זצ"ל היה מביא את המדרש שכשרבי עקיבא היה דורש והתלמידים נמנמו, אמר רבי עקיבא "אשה אחת במצרים ילדה ששים ריבוא",

והיינו יוכבד שילדה את משה רבינו. והביאור שמשנה רבינו הוא באמת כנגד כל עם ישראל, הוא בעצם ששים ריבוא. הוא מייצג את התורה שיש לכלל ישראל.

דף לח-ב

גיבור ועשיר וחכם

הגמ' אומרת אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו וכולן ממש.

וכבר הקשו המפרשים דלכאורה גבור עשיר וחכם הוא דבר התלוי בתולדה, שכן נגזר על אדם במעי אמו, ואיך אפשר לומר שנבואה תלויה בזה. ונאמרו בזה כמה מהלכים:

המהר"ל מבאר שמעלת הנבואה היא המעלה העליונה מכל המעלות, והמעלות של עושר חכמה וגבורה הם טפילות ולמטה מנבואה, וא"כ אדם שזכה לנבואה כ"ש שזוכה למעלות אלה שכן הם טפילים למעלת הנבואה. פירוש, ודאי שאין גבור ועשיר וחכם סיבה לנבואה, אלא שכך הוא מהלך הדברים שמי שהגיע לדרגת הנבואה זכה למעלות הקודמות קודם.

בדרשות הר"ן (דרוש החמישי) וכן במהרש"א כאן מתבאר שודאי שאין מעלות גיבור ועשיר וחכם כדי לזכות במעלה הרוחנית של נבואה, אלא שכיון שעניניו של נביא הוא להיות שליח מהקב"ה לדבר אל בני ישראל, א"כ הוא צריך להיות כליל המעלות כדי שישמעו לו. שעל ידי שיהיו איש של צורה ישמעו אליו. וא"כ המעלות של גבור עשיר וחכם הם מעלות חיצוניות המסייעות לנביא בשליחותו.

הרמב"ם לעומת זאת מבאר בשמונה פרקים (פ"ז) דהכוונה עשיר כאן הוא בגדר איזהו עשיר השמח בחלקו, והכוונה גיבור הוא איזו גיבור הכובש את יצרו. כלומר שמדובר על מעלות רוחניות. וכבר הקשה בדרושי הרן (שם) שאין זו משמעות הגמ' כאן.

והרבה אחרונים ביארו (וחלקם ביארו זאת ברמב"ם), וכן הובא בחתם סופר כאן, בספר תולדות יעקב יוסף פרשת צו, וברוח חיים אבות פ"ד מ"א, שהכוונה היא לבוא ולהגדיר מיהו עניו. אדם שאין לו מעלות אין זו מעלה שהוא עניו, אבל אדם שהוא כליל המעלות ואעפ"כ הוא עניו כאן ניכרת מלעתו העצומה. וזו כוונת הגמ' כאן: אין השכינה שורה אלא על מי שהוא גבור עשיר וחכם ואעפ"כ הוא עניו, שאע"פ שיש לו את כל המעלות מ"מ הוא עניו, דבר זה מגלה את מעלתו, ולזה זוכה להשראת השכינה.

דף לט-א

ז' דברים נבראו קודם העולם

שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם - תורה, תשובה, גן עדן, גיהנם, כסא הכבוד, בהמ"ק, שמו של משיח.

הרשב"א בתשובה (נדפס בעין יעקב, צוין במהרש"א) מבאר: לעולם יש תכלית ומטרה. כל מה שנברא קודם העולם, פירושו שהוא חלק מהגדרת תכלית הבריאה, שלשמה העולם נברא.

תורה - היסוד הבסיסי והעיקרי הוא שהעולם הינו מקום העבודה של האדם. וכיצד אדם יידע מה היא עבודתו? התורה מלשון הוראה, מדריכה את האדם בדרכו.

תשובה - ואם האדם נכשל, ישנה דרך לתקן ע"י התשובה (שזו מציאות נוספת של עולם, כדמתבאר ב"ג מידות של רחמים הוי"ה, הוי"ה, כאן קודם שיחטא כאן לאחר שיחטא האדם וישוב).

גן עדן וגיהנם - השכר והעונש הנובעים מהצלחה בעבודה או ח"ו כשלון.

כסא הכבוד - מבאר הרשב"א שצריכים גילוי של הקב"ה בעולם, ונראה כוונתו שכשארם עובד צריך שתהיה לו אפשרות להתחבר כלפי מעלה, וצריכים כאן בעולם גילוי, וזהו כסא הכבוד שהוא האופן בו ה' מתגלה בעולם ומנהיגו.

בית המקדש - כאן לא ביאר הרשב"א, אך נראה ברור מתוך דבריו דבהמ"ק הוא הגילוי התחתון שעומד מול הגילוי העליון שבכסא הכבוד. שכן בית המקדש של מטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה.

שמו של משיח - לאחר כל העבודה מופיע הענין שעומד כיעד - לאן כל העולם הולך, והוא שמו של משיח. כל העבודה היא להביא לתכלית ההיא.

[והמעין יראה שזו בחינות אלה הם כנגד הו"ק ונקודת האמצע: תורה הוא לפני צורת הבריאה, תשובה הוא לאחר צורת החזרה, גן עדן וגיהנם ימין ושמאל (חסד ודין), כסא הכבוד למעלה, בית המקדש למטה, ותכלית הכל הוא שמו של משיח, דו"ק].

דף לט-ב

קורח וביקור חולים

רמז לביקור חולים מן התורה מפסוק בפרשת קורח: אם כמות כל האדם ימותו... ופקודת כל האדם יפקד עליהם. וצ"ב מה השייכות בין הדברים, שהזכר רמז לביקור חולים אצל עני קורח.

מבאר הבן יהודע שקורח היה כנגד אחדות, וביקור חולים מחזק את האחדות. וננסה לבאר יותר.

הגמ' בהמשך מביאה שבזמן מחלוקתו של קורח עלו השמש והירח ותבעו שיעשו דין בקורח. מבאר המהר"ל שהשמש והירח תלויים במידת הדין, שהדין נותן שבכל יום יאירו השמש והירח. ועדיין צ"ב.

עוד מבואר להלן שהמבקר את החולה נוטל אחד משישים בחוליו, ודוקא כבן גילו (-מזלו). ומה הביאור בלקיחת חוליו של אדם אחר.

ולבאר את הסוגיא נפתח במדרש רבה פרשת שמות - "כל בריותיו של הקב"ה לוין זה מזה, היום לווה מן הלילה והלילה מן היום, הלבנה מן הכוכבים והכוכבים מן הלבנה וכו'", "הגר"מ שפירא זצ"ל היה מבאר, שכל חלקי העולם תלויים זה בזה. אין יצורים שהם נפרדים לגמרי. כולם זקוקים לאחרים. גם אצל בני אדם, כל עם ישראל נחשבים צורת אדם אחת. כולם יחד יוצרים את עבודת ה'.

ומבארים המפרשים שאדם שהוא בן גילו של חבריו נוטל מחוליו, שכיון ששניהם שייכים לאותו מקום - בן גילו - בהכרח שיש התפשטות מזה לזה, שכן הם עומדים כיחידה אחת. נמצא שביקור חולים הוא הגילוי של התלות שיש לנבראים זה לזה.

ולפי זה מבואר השייכות לקורח, שהנה טענת קורח היתה "כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשא", פירוש שלכן אין צורך בכהנים ונביאים. כל אחד עומד לעצמו. כתוב בחז"ל שקורח שייך לענין סדום, שתפיסתם היתה שכל אדם עומד לעצמו.

נמצא א"כ שביקור חולים הוא ההיפך הגמור של קורח, שכן הוא מורה על כך שכל אחד תלוי בחבירו. ומתבאר היטב מדוע ביקור חולים נלמד מקורח דוקא.

ואפשר לבאר את טענת השמש והירח, שאם לא יעשה דין בקורח, הרי שמסכימים עם תפיסת הנפרדות, ושוב לא יוכלו להסתמך זה על זה, וכן לא יכול העולם להסתמך עליהם. אם טענת קורח נכונה שכל ייצור עומד לעצמו, גם להם אין עניין לצאת ולהאיר לעולם.

נמצא שג' חלקי הסוגיה מתחברים יחד כמין חומר.

בס"ד נערך מחדש ח"י כסליו ה'תשע"ז
יום הזכרון המ' לזקני הרב יחזקאל ב"ר שלום זצ"ל

ביאור מעשה דינה והסימן לחנוכה

תמצית: קושיות: דברי הקדושת לוי דינה היא מעשה אבות סימן לבנים דחנוכה ודברי הילקוט ראובני דיון כנגד שכם. מה הביאור בזה - דינה היכן היתה מדוע דוקא דינה, ומדוע נענש יעקב על כך שהסתירה ומהו המידה כנגד מידה שיש במעשה שכם - קושיה מהיכן ידע רש"י שדינה חסרה יישוב הקול אליהו, דחיית ויישוב אאמו"ר - ביאור פגיעה בכף ירכו של יעקב היא השליטה הזמנית שיש לעשיו על יעקב, ביאור לפי"ז ההשתחויה שהתשחוו השבטים שהם המשך שליטה זו - כל שבט נושא מעלה, מעלת דינה היא ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא - יישוב נוסף לדברי רש"י דעשיו לא היה לו שליטה על בנימין ודינה ומכאן שהיא גם לא השתחווה לו - ביאור לפי"ז דעשיו הוא ישראל מומר, ואם דינה היתה נישאת לו היתה מגלה את מעלת ישראל אע"פ שחטא אצלו ובה היה טענה על יעקב שמנע דבר זה מעשיו - מעשה דינה הוא המידה כנגד מידה למעשה זה דשכם בא לבטל קדושת ומיחדות ישראל - מעשה דינה כנגד יון שבאו לבטל את קדושת ישראל אע"פ שחטא והנצחון עליהם הוא כדוגמת הצלת דינה

מדי, הצילני נא מיד ר"ת המ"ן מזרע המ"ן מ"ד אותיות מ"די, וצעקת דינה שנבעלה לשכם דוגמא צרות יון, כל בתולה שתנשא תבעל להגמון תחילה, וצרות ויבא רוגו של יוסף האחרון המר", דינה היא כנגד גלות יון.

וצ"ב יותר מדוע מעשה דינה דוקא הוא סימן לחנוכה, ומדוע דוקא דרכה התגלה דבר זה.

ודינה היכן היתה

על הפסוק (לב, כג): "ויקם בלילה הוא ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחתיו ואת אחד עשר ילדיו ויעבר את מעבר יבק", כתב רש"י: "ואת אחד עשר ילדיו - ודינה היכן היתה? נתנה בתיבה ונעל בפניה שלא יתן בה עשו עיניו ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו שמה תחזירנו למוטב ונפלה ביד שכם", ותמוה, דמדוע יש טענה כה גדולה על יעקב שלא רצה להשיא בתו לרשע כעשיו? ועוד שיש דעה בחז"ל דאחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט (רש"י לו, לה) ולא מצינו שאחת אחרת היתה בתיבה, וא"כ מדוע דוקא על דינה יש טענה? וכן צ"ע דמהו המידה כנגד מידה במעשה שכם על הסתרת דינה מעשיו?

ב.

ואת אחד עשר ילדיו

וכדי לבאר פרשה זו נעמוד על תחילת דברי רש"י: "ואת אחד עשר ילדיו - ודינה היכן היתה? וכבר הקשו המפרשים (עיין ג"א) דמנין לרש"י שדינה היא זאת שהיתה חסרה שאולי אחד מהשבטים האחרים היה חסר? ותיריך בקול אליהו (שם): "וי"ל דהנה איתא בגמרא (א.ה.ה) הוא

א.

דברי הקדושת לוי דמעשה דינה הוא סימן לחנוכה

הקדושת לוי (פרשת ויגש ד"ה לכולם נתן לאיש וכו') כתב וז"ל: "מעשה נראה לי, דכל מעשי שבטי יה הקדושים והטהורים סימן טוב לבנים וכו', כמו כן שמעון ולוי בהריגתם לשכם רמזו גאולת חנוכה מאומה הרשעה דממש דומה לו דכמו דגבי שכם היה קצת על ידי מלחמה של שמעון ולוי וישועת ה' עזר להם, כמו כן בחנוכה היה על ידי מלחמה של חשמונאי ובניו והשם יתברך עזר להם למסור גבורים ביד חלשים כו'. מה שאין כן בפורים לא היה שום סיוע התחתונים. ולהכי בחנוכה דהיה על ידי מעשה דשמעון ולוי בשכם שהם גרמו בשכם לפעול שיהיה לבניהם ישועה כדומה לשכם לכן היה בחנוכה הנס על ידי חשמונאי ובניו דהיו כהנים שבאו משבט לוי דכן בשכם היה לוי הלוחם וגם כן במלחמת חנוכה היה אחד מבני מתתיהו שמו שמעון כנזכר בספר יוסיפון, שהיה כובש המלחמה על ידי שמעון כמו בשכם. ומעתה יאיר עינינו בתורתו זהו שאמר יעקב שמעון ולוי וכו' וברצונם עקרו שור, רמז שבאותו מעשה שכם עשו פעולה לעקור שור כמאמרם ז"ל (ירושלמי חגיגה ב, ב) שרצו היונים שיכתבו על קרן השור שאין להם חלק באלהי ישראל, הם עקרו לזה שלא יצטרכו לכתוב על קרן שור זהו עקרו שור, מחמת שפעלו לבניהם שחשמונאי ובניו ינצחו היונים".

פירוש דה"מ מעשה אבות סימן לבנים" של חנוכה הוא מעשה דינה בשכם, ושוב מצאתי דכן מביא הילקוט ראובני בשם החסד לאברהם בפרשה (אות קט) וז"ל: "לא שלותי מעשו ולא שקטתי מלבן ולא נחתי מדינה ויבא רוגו זה יוסף ארבע צרות שאירעו ליעקב דוגמא ארבע גליות לבן דוגמא גלות בכל עשו בצרתו אחר שהלך מלבן דוגמא גלות

שולטנותיה ואתחלף, וכך הוא לימנא דאתי, בגין דגלותא השתא כליליא דמיא, ואיהו ליליא, ושלטא ההוא אבק על ישראל, ואינון שכיבי לעפרא עד דיסתלק נהורא ויתנהר יממא, וכדין ישלטון ישראל, ולהון יתיהיב מלכותא דאינון קדישי עליונין". פירוש, שהנצחון של עשיו בעולם הזה הוא שיכול לגרום לישראל לחטוא בדורו של שמד, אבל על כל פנים התגברות זו אינה קבועה וניתנת לתיקון כדוגמת יעקב שזרחה זו השמש. וכן ביאר בהרחבה רצ"ה בספר קומץ המנחה (ריש אות עט) וז"ל: "וזהו וירא כי לא יכול לו כמדריגתו שיעקב מדריגת התורה כמו שנאמר (מיכה ז', כ') אמת ליעקב ואמרו בפרק קמא דעבודה זרה (ד' ע"ב) תורה קרויה אמת ופגע ביוצאי יריכו שיוצאים ממנו רשעים ועמי הארץ הנרמזים בגיד שאין בו טעם על דרך שאמרו ז"ל בויקרא רבה (ל', י"ב) מה הדס אין בו טעם כך בישראל שאינם בעלי תורה כי יעקב חזר גם על פכים קטנים כמו שאמרו ז"ל בפרק גיד הנשה (חולין צ"א). פירוש פכין כלי חרס רומז לעם הארץ כמו שאמרו ז"ל (סנהדרין נ"ב ע"ב) אכל עמו דומה לקיתון של חרס וכמו שמוכא בזוהר (ח"ג קנ"ג). בסוד כלי חרס אין להם תקנה אלא שבירה והוא חשב מחשבות לבל ידח ממנו נדח אף פכין קטנים וכן היה כמו שאמרו ז"ל (בראשית רבה ע"ח, ה') ויזרח לו השמש שנתרפא מצלעתו כך לעתיד לבוא בניך יהיה השמש מרפא וכו' והיינו שיבוער היצר הרע כי רק נשה ממקומו ויש לו רפואה שלא נטלו לגמרי ורומזו לגלות ממקומו ודורו של שמד". נמצא, שהנגיעה בכף יריכו היא סוד התגברות זמנית זו.

ההשתחוויה שהשתחוה השבטים לעשיו

ועיין של"ה שביאר דהמשך נגיעה זו היא ההשתחוויה שהשתחוה השבטים לעשיו, וז"ל (מסכת מגילה פרק תורה אור ג'): "וידוע כי סוד השתחוויה המשכת השפע מלמעלה למטה, ואחר שאחד עשר כוכבים השתחוה לעשו סטרא אחרא סטרא דעבודה זרה, החזיקו בידו של עשו והמשיכו אותו עליהם לשר ולפטרון, אתרע מזליהו ותחתיו והחזיקו והעמידו הפגם שפגם שרו של עשו בירך יעקב בערב במקומו, וגבר עליהם סטרא אחרא על ידו", פירוש, שעצם ההשתחוויה היא נתינת כח לעשיו על השבט.

וממשיך השל"ה: "וכמו שהקשו בזוהר (ח"א קע"א, ב) על יעקב, והוא עבר לפניו וישתחוה ארצה שבע פעמים וכי יעקב שלימו היה משתחוה לעשו הרשע דאיהו בסטרא דאל אחר, ומאן דסגיד ליה סגיד לאל אחר. ותרצו שם והוא שהוא השכינה עבר לפניו, וישתחוה ארצה שבע פעמים לשכינה ההולכת לפניו. הרי שלא מצאו רז"ל התנצלות כי אם ליעקב לבדו, אמנם השבטים כרעו ונפלו".

נמצא, דפרשת האבקות המלאך עם יעקב היתה בבואה של מפגש יעקב עם עשיו אח"כ, שאותו נגיעה בכף הירך נמשכה בהשתחוויה של השבטים. ויתרה מזו הביא מו"ר זצ"ל פעמים רבות דהמנחה ששלח יעקב לעשיו (ושהוא קיבלם במפגש עם השבטים) הוא כביכול שוחד שנתן לעשיו חלק מעם ישראל ובוהו הסכים להיפרד מעליו, והם כל רשעי פרצי ישראל ובראשם אותו האיש שעזבו את ישראל ופנו לעשיו. אלא שכמבואר במדרש כל אותו מנחה עתידים אומות העולם להחזירם למלך המשיח, ולפי הנ"ל ביאור הדבר שכשם שכף ירך יעקב התרפא באחרית הימים, כן המנחות שהם ההשפעה של דבר זה בבניו יתוקן באחרית הימים. וא"כ

בתרגום שני אל מגילת אסתר ג, ג) הטעם שנבנה בית המקדש בחלקו של בנימין מפני שהוא לא השתחוה לעשו דהא עדיין לא היה נולד באותו הזמן, א"כ לפי זה אם איתא דהיה נחסר אחד מן השבטים הרי הוא ג"כ לא השתחוה לעשיו א"כ קשה למה לא נבנה הבית המקדש בחלקו של אותו השבט שנחסר אז, ומדוע נבנה דוקא בחלקו של בנימין, אלא ע"כ צריך לומר דכל השבטים היו שם עם יעקב וכולם השתחוה לעשו זולת בנימין שלא היה נולד עדיין, ורק דינה נחסרה, ודינה בלא"ה לא נטלה חלק בארץ ושפיר מקשה ודינה היכן היתה".

ואאמור"ר שליט"א הקשה מקדמא דנא דתשובה זו תמוהה, דהרי אפשר שהשבט החסר היה לוי ראובן או גד שכל אחד מהם לא היה לו חלק בארץ ישראל וע"כ בית המקדש לא היה יכול להיבנות בחלקו. וע"כ הסיק אאמור"ר שאין זה תשובת הגר"א (ובאמת שבספר פנינים משולחן הגר"א בסופו הביא דתשובה זו אינה תשובת הגר"א).

וע"כ יישב אאמור"ר: הנה בכל התורה כולה לא מצינו שהשבטים נקראים אלא בשם בני יעקב או בני ישראל, אבל לא בשם ילדי יעקב. כאן הוא המקום היחידי שנקראים בשם: ילדיו. והנה, כתוב בחז"ל (ברכות ס.) שלא נפקדה בזכר והתפללה ונהפך לנקבה, ונמצא דבשעת ההריון לא היתה דינה זו שנוולדה. והגמ' במגילה (ג.) אומרת דאב נקרא אב משעת ההריון ואם משעת הלידה, נמצא דבשעת ההריון יעקב לא הוליד את דינה אלא בן זכר. ואע"פ שדינה היא בת יעקב משום שהיא יוצאת חלציו מ"מ אינה "ילדתו" לשון לידה, וא"כ כשנאמר בפסוק: ואת אחד עשר ילדיו, אינו כולל את דינה. ונפלא מאד.

אלא, דיישוב זה לא יסתדר עם דברי המדרש, וכן הביאו תרגום יהונתן (ל, כא) וז"ל: "ומן בתר כדין ילידת ברת וקרת ית שמה דינה, ארום אמרת דין הוא מן קדם ה' דיהון מני פלגות שבטיא ברם מן רחל אחתי יפקון תרין שבטין היכמא דנפקו מן חדא מן אמהתא ושמייע מן קדם ה' צלותא דלאה ואיתחלפו עובריא כמעיהון והוה יהיב יוסף במעהא דרחל ודינא כמעיהא דלאה", פירוש דדינה היתה במעי רחל ויוסף במעי לאה ונתחלפו, ולפי"ז דינה היא ילדת יעקב, ואע"פ שהולידה במעי אחרת, אך מ"מ הוא ילד אותה. והדק"ל.

ג.

ותקע כף ירך יעקב זה דורו של שמד

הנה בסיום האבקות שרו של עשיו עם יעקב נאמר (לב, כו): "וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו", וביאר הרמב"ן: "ואמרו בבראשית רבה (עו ג) נגע בכל הצדיקים שעתידין להיות ממנו, זה דורו של שמד והענין כי המאורע כלו רמז לדורותיו שיהיה דור בזרעו של יעקב יתגבר עשו עליהם עד שיהיה קרוב לקעקע ביצתו, והיה זה דור אחד בימי חכמי המשנה כדור של רבי יהודה בן בבא וחביריו, וכו' ויש דורות אחרים שעשו עמנו כזה ויותר רע מזה, והכל סבלנו ועבר עלינו, כמו שרמז ויבא יעקב שלם".

פירוש שהיה כאן גילוי של ניצחון מסויים זמני שהיה לעשיו על יעקב, והוא רק בעולם הזה כמבואר בזוהר (ח"א קע). "עד עלות השחר, דאתעבר

נישואי דינה לעשיו היה מונע את לידת ישמעאל

ונמשיך את הקו הלאה: התבאר בשיעורים קודמים בשם החת"ס (פרשת תולדות) דעשיו היה צריך להיות טוב, וכן יצחק ראה אותו בשורשו שהוא כולו טוב, אבל יצא לתרבות רעה. והנה, אע"פ שבד"כ ישראל שחטא ישראל הוא, עשיו הוא ישראל מומר שיצא מכלל ישראל לגמרי וטעם הדבר הוא משום דיעקב הוא זה שהביא את המושג שמטתו שלמה וישראל אע"פ שחטא ישראל הוא. ונמצא דעשיו הוא ישראל שנולד מיצחק ורבקה אבל ביטל מעשמו קדושת ישראל לגמרי.

ועפ"י הנ"ל, מי שמייצג את קדושת ישראל שאינה נפסקת היא דינה, שמעלתה היא ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא. ונמצא נפלא מאד על פי זה דדינה היתה צריכה לינשא לעשיו ולהחזירו למוטב. שאותו מעלה שחסרה לו, היא מייצגת. וע"כ יש טענה על יעקב שלא נתן לעשיו לראותה, דאולי היתה מחזירתו למוטב. ומובא ברבי צדוק (פוקד עקרים עמ' 42) שאם היתה נישאת לו לא היה נולד עמלק שעל ידו אין השם שלם ואין הכסא שלם.

ובזה נענש יעקב במעשה דינה בשכם, והוי המידה כנגד מידה, דשכם רצה לבטל קדושת ישראל ע"י שבנותינו תיקחו לכם ואת בנותיכם ניקח לנו ולא יהיה עוד שום חילוק בין ישראל לעמים. וכן מבואר בחידושי הגרי"ז דהטעם שאמרו בני יעקב להימול כל זכר לא היה זה מרמה בכדי שיוכלו להורגם, אלא היה זה האמת שאם ימולו ויעשו גירות אז יהיה אפשר להינשא להם, אבל כל זמן שהם ערלים בית דינו של שם גזרו על הנכרי הבא על בת ישראל, עיי"ש. וזה העונש על כך שלא נתן לדינה לשאת את הישראל היחיד שפרש ולהחזירו לקדושת ישראל, שדינה המייצגת קדושת ישראל תיטמא למי שבא להפקיע קדושה זו.

ה.

דינה מרמזת על הנצחון על יון

ועל פי זה יש לבאר את השייכות של דינה לחנוכה: הנה מבואר דעיקר המלחמה של יון היתה להילחם בקדושת ישראל ולגרום לישראל להיטמע בגויים, ולא באו להילחם בגוף כשאר העמים אלא בקדושת ישראל. ועיין עוד בזה בפחד יצחק מאמר ו' שהאריך בזה דכל מה שהיוונים באו לעשות הוא להראות שאין מעלה לישראל ושהיוונים יש להם כל דבר השייך לישראל וע"כ תרגמו התורה ליונית "לא התנגדות כלפי מצאונתה של כנסת ישראל אלא התנגדות להבדלה בין ישראל לעמים". "אין לכם חלק באלוקי ישראל", עיקר הביטול הוא האלוקים השייכים במיוחד לישראל.

נמצא מבואר מדוע שכם הוא כנגד גלות יון, כדכתב בילקוט ראובני הנ"ל, דשכם ויון שניהם מתנגדים לקדושת ישראל. וממילא כיון שדינה היא המסמלת את שמירת קדושת ישראל והצלחתה היא הצלת קדושה זו, א"כ זהו הסימן לבנים על הצלת קדושת ישראל מאת היוונים. שניהם מקבילים זה לזה.

בפרשה זו העסק הוא בכך שיש זמן שבו יש לעשיו שליטה ח"ו בחלק מישראל אבל רק באופן זמני.

ד.

ע"י ההשתחוויה נמסר חעשיו קצת ממידות השבטים

והנה, מובא דכל אחד מהשבטים מייצג בחינה אחת שיחד כוללים בחינה שלמה, וכן ביאר הגר"א בספר יצירה על המשנה (פ"ה מ"ב) "שתים עשרה פשוטות וכו' שנים עשר גבולי אלכסון וכו'" וכתב שם (ד"ה והן הן): "שחלק הארץ ל"ב חלקים ול"ב נשיאים דס"א נגד י"ב שבטים כמ"ש יצב גבולות עמים למספר בני ישראל וז"ש הן הן גבולות עולם". כל שבט מבטא מעלה אחת. מבואר דכאשר השבטים השתחוו לעשיו הרי הם בזה מסרו לו חלק מכוּחם, שבזה יש לו שליטה על מידה זו. וזהו כל שורש הרע בישראל שאע"פ שמלאים מצוות כרימון, מ"מ עשיו הוא שורש לשליטה מסויימת על מידותיהם הטובות, ופעמים שאותם מידות מסתתרים מכח הרע של עשיו. וכל זה נובע מאותה השחוייה שהשתחוו לו.

והנה, שניים לא שלט עליהם עשיו, אחד הוא בנימין, וע"כ הוא היחיד מבין השבטים שמת בעטיו של נחש (שבת נה:), פירוש לעניינינו, שלא היה לו מעשה חטא, פירוש לא היה שום שליטה של עשיו עליו. ונמצא מידתו בזה היא שהוא צדיק גמור. ומובא ברמ"ע מפאנו (מאמר חיקור דין חלק ג, פ"ד) דאם בנימין היה משתחוה לעשיו לא היה דרך להתגבר על עמלק, ולכן עמלק נופל בזרעו של בנימין - שאול ומרדכי.

בחינת דינה - ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא

השניה שלא שלט עליה עשיו היא דינה. ביאור, הנה מבואר ברצ"ה (תקנת השבין ו' עמ' 46 ועיי' עוד פוקד עקרים אות ה') שמעלת דינה היא שורש נוקבא דקדושה, וביאר מו"ר זצ"ל דמעלה זו מכוונת למעלת האם בכלל ישראל הקובעת מיהו יהודי אע"פ שחטא. דינה מגלה את קדושת ישראל, שאע"פ שאין לה מעלה של עשייה מ"מ יש לה את המעלה של שימור שיישראל אע"פ שחטא, וכמה שירד, הרי הוא ישראל, ולעולם אע"פ שאיבד כל מידה טובה, מ"מ נשארת בו קדושת ישראל.

ונמצא לפי כל זה דדינה שלא השתחוותה לעשיו מעלתה מעולם לא נשלטה ע"י עשיו. ולפי הנ"ל זהו כנגד הרפואה שהיה ליעקב בירכו, שאע"פ שיש לעשיו שליטה מסויימת ביוצאי יריכו אין זה שליטה גמורה ובסופו של דבר גם דורו של שמד יחזור לטוב, שגם במ יתגלה המידה שדינה מביאה לעולם - ישראל לעולם הוא ישראל. ועל כן בה לא שלט עשיו. וזהו כוונת יעקב שלא רצה למסור את דינה לעשיו שנקודה זו לא תהיה לו שליטה (ועיין בפוקד עקרים שם שהאריך בזה). ועפ"י ז"ל דזהו כוונת רש"י דע"כ דינה לא היתה שם, שכיון שכל מי שהשתחוה לעשיו, עשיו שלט בו במידה מסויימת, א"כ מדוע לא שלט על מעלת דינה? - ע"כ כותב רש"י ודינה היכן היתה. (ואולי זהו כוונת היישוב בשם הגר"א, שבניין בית המקדש בחלקו הוא סימן לא סיבה, דזהו סימן שלא שולט עליו עשיו, דוי"ק).

ברזמו של עולם

גליון היוצא מבית ועד של חכמים העוסקים בענייני תפילה | גליון כ"ז

מקורי התפילה • טעמי התפילה • מסורת התפילה • ביאורי התפילה • עבודת התפילה • תפילה כהלכתה

ברכות השחר
חלק ט'

ברכת אוזר ישראל בגבורה
כי אסר המייניה לימא צרוך אוזר ישראל בגבורה [ברכות ס:]

פרשיות
וישלח - וישב
תשפ"ג

באורי התפילה על ברכת אוזר ישראל בגבורה

הרב מרדכי פוטאש שליט"א בעמח"ס ברזמו של עולם

החגורה מזרו ומחזק כח האדם

איתא בגמ' (ברכות ס:) כי אסר המייניה לימא אוזר ישראל בגבורה. שיטת הרמב"ם (פ"ז ה"ו) דמברכין בשעת חגירת החגורה. ופשטות כוונת ההודאה בברכה זו הוא כמו שביאר הרוקח, וז"ל "שאזור חלציו בזריות לילך, כדאמ' במכילתא מתניכס חגורים מכאן ליוצאי דרכים שיהו זרזים. וגבי אוזר שייך גבורה, כדכתיב נאזר בגבורה". וע' רש"י במלכים (ב' א' ט') "כל חגורת מתנים לי זירו גבורה הוא". והיעב"ץ כתב ביתר ביאור "החגורה שומרת אברים פנימיים שלא יקבלו נזק בחוזק התנועה, ועל ידה יכול להתנועע בכח וגבורה".

הברכה נתקנה על החיוב להפסיק לבו מן הערוה

והאבודרהם מביא בשם הראב"ד דהמייניה זה הוא לבישת המכנסים, שישראל חייבים בו משום דכתיב, ולא יראה בך ערות דבר (דברים כ"ג). והרא"ה כתב דזהו האבנט שהוא צריך לאזור, כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה. ונמצא דהוא ברכת מיוחדת על המלבוש הנהוג בישראל, וכן ברכת "עוטר ישראל" שהוא ברכה על הכיסוי הראש. וכתבו הב"ח והגר"א דלכן מזכירים "ישראל" בב' ברכות אלו, שנתקנו על המלבושים שנבדלים ישראל מן האומות, שישראל מצווין להפסיק לבו מן הערוה ושלא לילך בגילוי הראש.

אמנם גם אם נימא דהוא הודאה על הגבורה טבעית הנעשה ע"י האזור, עיקר הכוונה הוא משום המעלה רוחני שיש לישראל, וכמו שביאר הלבוש ז"ל, וטעם שתי ברכות אלו שפורט בהן לומר 'ישראל' מה שאין כן בשאר ברכות, נ"ל מפני שישראל דווקא מצווין בהן ומוזהרין בהן יותר, כי בחגורת חגורה עיקר כוונתם כדי שלא יהא לבם רואה את הערוה, משא"כ דעת שאר האומות שאע"פ שהן ג"כ חוגרים חגורה אין כוונתם לצניעות שלא יהא לבם רואה את הערוה, אלא שיהיו מזורזים בגבורתם יותר, שכן היא טבע החגורה מזרות את האדם יותר וכו', אבל ישראל עיקר טעמם בחגורה הוא לצניעות שלא יהא לבם רואה את הערוה והגבורה תבא ממילא, לכך מברכין ואומרים אוזר ישראל בגבורה, כלומר אעפ"י שאין עיקר כוונתנו לזה מ"מ הוא ברחמי וחסדיו נותן לנו הגבורה אנב, נראה לי, עכ"ל.

איזהו גבור הכובש את יצרו

ואולי יש להוסיף דהרי ידוע דכדי לנהוג תמיד במדת הקדושה ושמירה מעבירות והרהור הלב, צריך גבורה גדולה נגד היצה"ר, וצריך ס"ד גדולה, כמ"ש בגמ' (קידושין ל:) שאלמלא הקב"ה עוזרו לא היה יכול לו, ומי שמתגבר על יצרו הוא הגבור האמיתי וכמו דאמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"א) "איזהו גבור הכובש את יצרו". לכן בברכה זו שבה אנו מודים להקב"ה על שזכינו לחגור האזור כדי לזיהר מערוה והרהור, אנו מצרפים הודאה להשי"ת על עזרתו לנו במלחמתנו נגד היצה"ר, להתאזר בגבורה ולנצח אותו.

פנימיות התפילה

הרב מרדכי פוטאש שליט"א

האזור הוא אות של דביקות של כלל ישראל עם הקב"ה

כדי להבין דבריו הנפלאים של הר"י בן יקר על ברכה זו שכל ענינו של הברכה הוא על הדביקות של הקב"ה עם כלל ישראל, נקדים פרשה מהנביא ירמיה (פ"ג):

כֹּה־אָמַר ה' אֱלֹהֵי הַלְלוּךְ וְקִנִּיתָ לָךְ אֶזְרָא פְּשִׁתִּים וְשִׁמְתוּ עֲלֵימְתֶיךָ וּבְמִים לֹא תִבְאֶהוּ: וְאָקְנָה אֶת־הָאֶזְרָא כְּדָבָר ה' וְאָשֵׁם עֲלֵימְתֶיךָ: וַיְהִי דָבָר ה' אֱלֹהֵי שְׁנֵית לְאֹמֶר: קַח אֶת־הָאֶזְרָא אֲשֶׁר קִנִּיתָ אֲשֶׁר עֲלֵימְתֶיךָ וְקוּם לָךְ פְּרָתָה (נהר פרת) וְטַמְנֶהוּ שָׁם בְּנִקְיָה הַסֵּלַע וְכוּ: וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים רַבִּים וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי קוּם לָךְ פְּרָתָה וְקַח מִשָּׁם אֶת־הָאֶזְרָא אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְטַמְנֹתָ שָׁם: וְאֵלֶיךָ פְּרָתָה וְאֶחָפֵר וְאֶקַּח אֶת־הָאֶזְרָא מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־טַמְנִיתוּ שָׁמָּה וְהִנֵּה נִשְׁחַת הָאֶזְרָא לֹא יִצְלַח לָכֵל (פרש"י אינו ראוי לכלום).

אח"כ הקב"ה מדמה כלל ישראל לאזור הנ"ל ואמר, וַיְהִי כְּאֶזְרָא הַזֶּה אֲשֶׁר לֹא־יִצְלַח לָכֵל: ור"ל שנשכשו בע"ז ועזבו את ה', ומגלה השי"ת לירמיה, פִּי כְּאֶשֶׁר יִדְבֹק הָאֶזְרָא אֶל־מְתַנִּי־אִישׁ פֶּן הִדְבַּקְתִּי אֵלַי אֶת־כַּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כַּל־בֵּית יְהוּדָה נֹאסִי־הֵנִיחָה לְהִיּוֹת לִי לְעַם וְלָשֵׁם וְלִתְהַלְלָה וּלְתַפְאֶרֶת וְלֹא שָׁמְעוּ: ופ"י המצו"ד, לזה המשלטים לאזור, כמו האזור דבוק למתני איש כן הדבקותי אלי את כל בית ישראל וגו'.

ועפ"ז ביאר הר"י בן יקר, "מכלל שעשה הקב"ה אוזר מישראל ומאהבתם, ואימתי הם אוזרו על מתניו בזמן שעושים רצונו של מקום. כלומר, שחפץ לעשות גבורה להנקם משונאייהם, ואימתי, בזמן שהם עושים רצונו, ואז נקרא הקל הגדול והגבור, אבל אם לא וכו' וביתו חרב ונשרף, אינו נקרא גבור, והוי כמו שנפלה חגורתו ממתניו". והאבודרהם פי' כע"ז בקיצור.

אשר לפ"ז פי' של הברכה הוא, ברוך אתה ה' וכו', שאתה אוזר ישראל במתניך, כביכול, בחוזק רב וקירוב גדול, כאשר ידבק איש את האזור על מתניו, ואז אתה השי"ת מתגלה במדת גבורתך לכל העולם.

נא ללמוד ולהתפלל לרפואת אסתר בת שרה חנה בתושחו"י

אזור ישראל בגבורה - גבורת התורה

"אלו תלמידי חכמים שדומין לנשים ועושים גבורה כאנשים"

רבנו מנוח (תפילה ז' ו') ביאר כוונת הברכה שהקב"ה אזור אותם בגבורה של תורה כדכתיב (איוב ל"ח) אזור נא כגבור חלצ'ך, אבל הגויים אינם מצווים ללמד תורה. ומצינו בהתורה נקרא גבורה בגמרא ביומא (עא ע"א) "אליכם אישים אקרא אמר רבי ברכיה אלו תלמידי חכמים שדומין לנשים. ופרש"י "ענותני ותשושי כח". וע"ע ברבנו אליקים "שדומין נשים לפי שמתשת כוחן כנשים במלחמתה של תורה" ועושים גבורה כאנשים", וביאר המהר"ל (גור אריה פרשת בלק כ"ג כ"ד) "כי התורה היא אלקית, וכאשר לומד ומתגבר בתורה, היא הגבורה עם הדברים האלקיים". ומבואר דמעלת הגבורה של ישראל אינו גבורה טבעית, אלא אדרבה ת"ח הוא הם תשושי כח אבל מתפארים בגבורת מלחמתה של תורה.

עם כלביא יקום - לחטוף את המצות

ומסיים המהר"ל "וכן עשיית המצות היא כענין זה לגמרי שנקראים גבורה". וביאר בזה דברי רש"י [שם] עה"פ "הן עם כלביא יקום וגו'" - [שברכס בלעם] "כשהן עומדים משנתם שחרית, הן מתגברין כלביא וכארי לחטוף את המצות. וביאר ענין הזה שכלל ישראל מתגברין כארי לעשות מצות, "לפי שמי שעושה מצוה פועל פעולה אלקית נפלאה, לכך היה בלעם משבחם שכל מעשה האומה הזאת אינם מעשים פחותים ושפלים, אלא הם מעשים נוראים וגדולים, והם המצות, אשר הם מעשה אלקים".

התגברות היקול יעקב' על הידי עשוי

והכתוב שם מסיים "ודם חללים ישתה", ופרש"י שעי"ז זוכים שהקב"ה לוחם מלחמתנו. ולמדים מזה כשמתחזקים כלל ישראל עם כח הגבורה בתורה ובמצות, זוכים עי"ז שהקב"ה לוחם מלחמתנו. ומצינו בפרשה של מלחמה (פי כי תצא כ"ג ט"ו) "פי ה' אלקיך מתהלך אִיךָ בְּמִדְבַּר מִן־מִדְבַּר לְהַצִּילְךָ וְלָמַת אֲבִיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מִן־מִדְבַּר קְדוֹשׁ וְלֹא־יָרָאָה בְּךָ עֲרֹת דָּבָר וְשָׁב מֵאֶרֶץ־רִיב". וכתב הנצי"ב [העמק דבר שם] "זה שייך ביחוד לשעת מלחמה שהיו מזהירים להעמיד אנשים לעסוק בתורה" ודוקא בשעת מלחמה נצטוונו על ריחוק הערה שהוא כל ענין גבורה של האזור. ועי"י תורה ותפילה מתוך קדושה וטהרה זוכים שהקב"ה מתהלך בקרב מחנינו ללחום מלחמתנו.

התורה נותן לנו גבורה לעמוד בפני הצרות

וגם התורה נותן לנו הגבורה להתקיים בתוך חושך הגלות כמש"כ הסדר היום בביאור פנימיות כוונת הברכה "אזור אותנו בגבורה - ואין גבורה אלא התורה שנתנה לנו מצד הגבורה כדכתיב אש דת והיא היא המחזקת אותנו בגלותנו ואמלא היא לא נשאר לנו שריד ופליט וכח לעמוד בפני כל הצרות אשר עברו עלינו ועוברים בכל עת ובכל שעה והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם ועוזרנו להיות לנו שארית בארץ". וכן מצינו בספרי (האזינו שכ"א) כשהלכו ישראל לגלות כתיב (מ"ב כ"ד ט"ז) "הכל גבורים עושי מלחמה" וכי מה גבורה עושים בני אדם ההולכים בגולה ומה מלחמה עושים בני אדם זקוקים בויקום והנתונים בשלשלאות אלא גבורים אלו גבורי תורה כענין שני ברכו ה' מלאכי גבורי כח עושי דברו, עושי מלחמה, שהיו נושאים ונותנים במלחמתה של תורה".

מפי הגבורה שמענום

ובפירוש אגודת אוזב (להמקובל ר' יצחק האזובי זצ"ל חי לפני 600 שנה) כתב "וכן כשיאזור מתניו הוא טעם להתעוררות השכל וזהו אזור ישראל בגבורה, על ענין הנקרא גבורה כמו שאמרנו ז"ל אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום. והיא נתונה לישראל כי היא כנסת ישראל למעלה. ושמעתי בשם הג"ר משה שפירא זצ"ל לבאר, דענין הגבורה הוא מצד אופן נתינת התורה לנו, דהתגלות הקב"ה ה' ע"י האש שהוא מצד הגבורה כדכ"י "אש דת למו. [אמנם עצם התורה הוא רחמים כמש"א חז"ל "רחמנא אמר תקעו" (ר"ה טז). וכדומה]. וכשלומד האדם עם דרגא זו של 'כנתינתה ברתת זויעה", עם האש של עמילות התורה, זוכה להתדבק בגילוי זו שניתנה בסני, וכמו דאמרנו (ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א) "מעשה בריא ר' יהושע שהיו שוחחים בדית, והיה אש מסבבתן והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני".

להתדבק בתורה בכל כחותיו

וכבר בארנו שענין של אזור מורה על דביקות, ובודאי אין דביקות בהקב"ה גדול מלימוד התורה, וכמו שהאריך הנפה"ח (שער ד' ו') "ויכוין להתדבק בלימודו בו בתורה בו בהקב"ה. היינו להתדבק בכל כחותיו לדבר ה' זו הלכה. ובוהו הוא דבוק בו ית' ממש כביכול. כי הוא ית' ורצונו חד כמ"ש בזוה"ר. וזהו ענין האזור, להתדבק ע"י גבורה, וכן בתורה, צריך להתגבר בכל הכוחות בעמילות בתורה, וכפי גדול הכוחות והעמילות בתורה, כן יגדל הדביקות בו.

בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין

וזהו האופן הכי חזק להתגבר על היצה"ר כמו שהאריך הנפה"ח (פרק לב) "וכל עוד שהאדם קשור ודבוק בתורתו יתברך ובאהבתה ישגה תמיד. אף היא תאיר אליו ומשמרתו בכל דרכיו ועיניו שלא יפול ברשת היצר ח"ו וכו' והביא דברי חז"ל (קדושין ל' ע"ב) ושמתם סם תם נמשלה תורה כסם חיים, משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטיה על מכתו ואמר לו בני כל זמן שרטי' זו על מכתך אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך ואין אתה מתיירא, אמר הקב"ה בני בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין אם אתם עוסקין בתורה אין אתם נמסרים בידו". וזהו התחבולה האמיתית להישמר מן היצה"ר כמש"כ המס"כ שוהו הרפואה שהקב"ה בעצמו שברא את היצה"ר,

התעוררות התפילה

הרב דוד וועקסלער שליט"א מה"ס אני לדודי

דרגת האדם בדקיבות הקב"ה תלוי בכח גבורתו במלחמת יצרו

הארכנו בביאורי התפילה בטעם החגורה להפסיק בין לבו לערוה, וזהו הגבורה של כלל ישראל, שמראים הגבורה לכבוש את יצרם וכח התאוה המושכת אותנו תמיד לחמריות העוה"ז. ובפנימיות התפילה הבאנו ביאור נפלא של הר"י ב"ר יקר, שהבנת הוא אות על הדביקות של כלל ישראל עם הקב"ה.

ובאמת מבואר בדברי המסילת ישרים (פרק א') ששתי דברים אלו הם ממש תלויים זה בזה, כשמתאר לנו חובת האדם בעולמו לנצח המלחמה החזקה עם היצר הרע:

"וכשתסתכל בדבר תראה כי השלמות האמיתי הוא רק הדביקות בו יתברך וכו'. ואם יהיה לבן חיל וינצח המלחמה מכל הצדדין, הוא יהיה האדם השלם אשר יזכה לידבק בגוראו ויצא מן הפרוודור הזה ויכנס בטרקלין לאור באור החיים. וכפי השיעור אשר כבש את יצרו ותאוותיו ונתרחק מן המרחקים אותו מהטוב ונשתדל לדבק בו, כן ישיגהו וישמח בו".

ומבואר דשיעור הדביקות בהקב"ה תלוי בהשיעור הכח של התגברות האדם נגד היצר הרע.

ברכת אזור ישראל כנגד תפילין של יד

והנה הטור (סי' כ"ה) כתב דאביו הרא"ש ה' מברך כל הברכות עד עוטר ישראל בתפארה ואז היה מניח תפילין ומברך עוטר ישראל בתפארה לפי שהתפילין נקראין פאר. (ויתבאר הדברים בארוכה בגיליון הבא בס"ד). אולם יש נוהגין לנשק התפילין של יד בשעת ברכת אזור ישראל בגבורה והתפילין של ראש בשעת ברכת עוטר ישראל בתפארה. והשפת אמת (פ' שמות תרמ"ח) כתב דב' ברכות אלו ברכת אזור ישראל בגבורה ועוטר ישראל בתפארה, הם בחינת תפילין של יד ושל ראש. וענין תפילין של יד הוא "לזכרון זרוע הנטויה - שהוא ענין גבורה - ושהיא נגד הלב לשעבד בזה תאוות ומחשבות לבנו לעבדתו ית' שמו" (ללשון ה'שם יחוד' קודם הנחת תפילין).

ומה מתוקים כזה דברי הספר חסידים (סי' תשע"ג) שמשווה ענין האבנט ותפילין של יד, ששניהם יש ענין לדבקם היטיב לגופו. וז"ל "כתיב (ירמי' י"ג א') הלוך וקניית לך אזור פשתים ושמתו על מתניך וכתיב (שם שם ב') ואשים על מתני וכתיב (שם שם י"א) כאשר ידבק האזור אל מתני איש, הרי במקום שכתוב שימה צריך לדבק. וכגון ושמתם את דברי אלה על לבבכם (דברים י"א י"ח) שצריך לדבק בחוזק את התפילין שבזרוע. וכן כשאדם מתפלל צריך שיהא האזור דבוק במתניו".

ונסיים בדברי היסוד ושורש העבודה (שער ב פרק ד): "לכן בברכה זו יתן האדם שבח והודאה גדולה במחשבתו בשמחה עצומה מאד להשם יתעלה, שהדביק אותנו עם קדוש אליו לאלהותו ית' ויתעלה, כדבוק האזור כמתני האיש וישמח האדם בברכה זו שמחה עצומה מאד על אלהותו ית' ויתעלה זכרו לעד".

הלכות ברכת אוזר ישראל בגבורה

לבישת אבנט (גרטל) בשעת התפילה

הגמ' (שבת י'). מקשה דאף אי תפלת ערבית רשות, אמאי אי שרי המייניה לא יפסיק להתפלל מחמת הטרחא לחגור שוב, דהלא יכול להתפלל בלי החגורה. ומשני, דצריך הוא לחגור קודם שיתפלל, משום שנאמר "הכון לקראת אלהיך ישראל", והיינו שצריך להתנאות כשעומדים לפני הקב"ה בתפלה.

אן והנה מפשטות הגמ' נראה דאיירי במי שלא היה לבוש באופן מכובד, דכשישב לאכול התיר החגורה שבדרך כלל חגור על מתניו באופן מכובד, ונמצא עתה שהוא אינו לבוש באופן הראוי, וע"ז ילפינן מ'הכון' שצריך לסדר מלבושיו באופן מכובד קודם שיתפלל, וכמש"כ רש"י "התנאה לפניו", וכ"מ בריטב"א שם שכתב "דמשום הכון לקראת אלהיך ישראל, הוי טורח שצריך לקשט בגדיו יפה". אולם לא נאמר בזה שיש דין מסוים משום 'הכון' ללבוש אוזר או בגד מיוחד, אלא נלמד הלכה לסדר ולקשט בגדיו להיות מכובד להתראות פני המלך ה'. ומה"ט הרמב"ם (פ"ה ה"ה) לא הביא שום דין לבישת חגורה כלל, אלא כתב "תקון המלבושים כיצד מתקן מלבושיו תחלה ומציין עצמו וכו'".

בן התוס' והרא"ש הביאו דברי המחזור ויטרי, דלומד שהטירחא הנאמר כאן הוא ללבוש החגור כדי להפסיק בין לבו לערוה, ולכך האינדא דאית לן אבנט ומכנסים אין צריך לזה. וזה הדין ילפינן מ'הכון', וכמבואר בהדיא בשבולי הלקט (סי' י"ז) שהביא דעה זו בשם ר' סעדיא גאון "שלא יהא לבו רואה את הערוה משום שנא' הכון לקראת אלהיך ישראל". וביארו המפרשים דהמחזור ויטרי הוא תלמיד של רש"י דס"ל דקי"ל כמ"ד (ברכות כה:), ע"ש בתוס' ד"ה (והרי) לענין ק"ש דלא בעינן שלא יהא לבו רואה את הערוה. וע"ז אמרינן הכא דתפילה חמור יותר מדין משום 'הכון' ובעינן צניעות יתירא, ומודו כו"ע דבעינן שלא יהא לבו רואה הערוה. ודומה למאי דאמרינן בברכות (כד: כה), ומובא לפני זה בשו"ע (צ"א א') דאע"ג דלק"ש סגי בכיסוי הערוה בלא כיסוי הלב, אבל לתפילה בעי' שיכסה לבו. ופרש"י "צריך הוא להראות את עצמו כעומד לפני המלך ולעמוד באימה". וחזינן דתפילה מחייב צניעותא יתירא. ולפי שיטתו ג"כ ליכא חיוב מיוחד של לבישת אבנט לתפילה, אלא בכל אופן שיעשה שלא יהא לבו רואה את הערוה סגי.²

גן אמנם דעת הר"ן והגהות מיימני, וכן הביא הטור בשם הבעל התרומות "מכאן יש ללמוד שצריך אדם לאזור אוזר בשעת תפלה אפי' יש לו אבנט שאין לבו רואה את הערוה ויכסה ראשו". ומשמע מדבריהם דנלמד כאן הלכה מיוחדת של לבישת האבנט בשעת תפילה. וצ"ב היאך נלמד זה מקרא ד'הכון'. אמנם נתבאר היטיב בדברי הלבוש "שזה הוא הכון, כשחגור אוזר במתניו נראה הוא עומד יותר וזין מכשהוא בלא חגירה". ומשמע דלבד עיקר הדין הנלמד מהכון נשהביא לעיל הלכה א'ן "ולפיכך צריך האדם להכין בגדיו בתפלה ללבוש בגדים יותר מבקר"ש, ועל זה נאמר (עמוס ד, יב) הכון לקראת אלהיך ישראל, כלומר הכן עצמך בבגדים נאים", לבד מזה יש ילפותא בפנ"ע על לבישת החגור, שמראה ענין זה במיוחד שהוא מוכן ומזורז לעמוד לפני ה'.³

ולהלכה, פסק השו"ע (סי' צ"א סעי' ב') כדעה זו "צריך לאזור אוזר בשעת התפלה, אפילו יש לו אבנט⁴ שאין לבו רואה את הערוה, משום הכון (עמוס ד, יב) אבל שאר ברכות מותר לברך בלא חגורה, מאחר שיש לו מכנסים".

המשך בעמוד הבא <<

שיטת הרמב"ם (תפילה ז' ו') דהמנייה היינו 'חגורה', וכ"כ השו"ע (סי' מ"ו סעי' א') "כשחוגר חגורו, יברך אוזר ישראל בגבורה, והרמ"א הוסיף או לובש האבנט המפסיק בין לבו לערוה, והוא פירושו של הראב"ד המובא באבודרהם. וכתב המ"ב בשם המטה יהודה, דלפי הראב"ד אבנט דהכא הוא מכנסים. וכן האבנט שהזכיר השו"ע בריש סימן צ"א, דאע"ג דבלשון תורה פ"א אבנט הוא החגורה כדכתיב ובאבנט בד יחגור, מ"מ בלשון חכמים לפעמים קוראין המכנסים אבנט, ולכך נקט לשון לובש ולא חוגר". [אך הפר"ח תמה ע"ז דבכמה מקומות בחז"ל מצינו דהמנייה היינו האבנט].

ומלשון הרמ"א שכתב "או לובש וכו'" משמע דליכא מחלוקת. וכ"כ הפר"ח דגם הר"מ מודה דענין הברכה הוא משום מה שחייב ללבוש חגורה כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה, ומודה דאם אין לו אוזר ודאי שיברך ברכה זו כשלוש המכנסים. וכן מפורש בספר המספיק לר' אברהם בן הרמב"ם שכתב "ובהדקן את אוזר המתניים או הבגד התחתון מברך וכו'".

אולם המטה יהודה חולק עליו וס"ל דיש כאן מחלוקת [ודחה לשון הרמ"א], ולהר"מ אין הטעם משום אין לבו רואה את הערוה אלא משום הכון וכפשטות הסוגיא בשבת (י ע"א), ולדידיה אין לברך אלא על האבנט, ע"ש. ומדברי האבודרהם משמע כדברי המטה יהודה, ע"ש. אולם לפי"ז צ"ע מה נעשה בזמנינו שאין נוהגין ללבוש חגורה, דלדעת הר"מ דאין מברכין אא"כ נהנה, וגם להרא"ש והטור ברכה זו הוא מהברכות שאינו מברך אא"כ נהנה, נמצא דלא יוכל לברך ברכה זו כלל, וצ"ע.¹

ולדינא, נוהגין כדעת הרמ"א דמברכין כל הברכות על מנהגו של עולם. אולם מי שנוהג ללבוש גרטל, ראוי להמתין לכתחילה מלברך עד שאזור את הגרטל ויוצא בזה כל הדיעות.

ברכה על לבישת אבנט חדש

והנה קי"ל (שו"ע רכ"ג ד') דהקונה בגד חדש מברך שהחיינו, וכשלוש מברך מלביש ערומים. והשערי תשובה (מ"ו ס"ק ב') מביא דברי ההלכות קטנות דגם מי שקונה אבנט חדש מברך אוזר ישראל בגבורה. וכן כשקונה כובע חדש מברך עוטר ישראל בתפארה. והביא מהא"י, דגם אם כבר בירך בבוקר יחור ויברך, אא"כ היה עליו בשעה שבירך בבוקר דנפטר חיוב זו בברכה אחת.

ויל"ע במי שקנה בעקטשע חדש עם אבנט מחור לו אם יברך מלביש ערומים וגם אוזר ישראל, וצ"ע.

1. אולם יתכן דגם המטא יהודה מודה דיכולין לברך על האבנט שעל המכנסים, ורק על המכנסים עצמם אין לברך עליה, דע"ש שביאר דמש"כ השו"ע בסימן צ"א דיש ללבוש חגורה אע"פ שיש לו אבנט להפסיק בין לבו לערוה, הכולנה ג"כ להמכנסים עצמם, ויתכן ולדידיה כל חגורה יש מעלה של אבנט דיכול לברך, וכל המחלוקת הוא רק על מכנסים עצמם.
2. אמנם מסיים הרא"ש, דגם להמח"ו אף אם יש לו אבנט של מכנסים, מצוה ללבוש אוזר משום הכון. והמגן גיבורים (בשולטי גיבורים), ביאר דס"ל דכיון דיש ענין של הכון, חייבו ללבוש אבנט משום אין לבו רואה את הערוה, אבל כל טעם לחודיה לא אליה לחייבו, אולם מצוה מיהא איכא משום הכון לחודיה.
3. ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' מ"א) הדגיש דגם לדעה זו, הדבר פשוט, דלא התפילה קובע את חשיבות האיזור, רק להיפוך, מחמת שיש חשיבות באיזור, נראה הוא עומד יותר וזין, מכשהוא בלא חגורה ע"כ יש לאזור בשעת התפילה משום הכון, ע"ש.
4. ומה שמצינו שיש ענין של בגד מיוחד לתפילה, אינו ענין לכאן וכמש"כ המנח"י, אולם מקומו הוא בטוש"ע לקמן (סימן צ"ח) "וראוי הוא שיהיו לו מלבושים נאים מיוחדים לתפלה כגון בגדי כהונה אלא שאין כל אדם יכול ללבוש על זה וכו'". וא"כ האנשים שיש להם גרטל, עבה ונאה שמייוחד לשעת תפילה שפיר מתקיים הענין הזה, ונבאמת דומה בזה לכה"ג שיש לו אבנט.
5. הנה המ"ב (סי' צ"א סק"ה) כתב "ר"ל אבנט של המכנסים המפריד בין ליבו לערוה". וכ"ה לשון הרא"ש כשמביא דברי המחזור ויטרי "אבנט של מכנסים". וצ"ע מדברי המ"ב (סימן מ"ו) שהבאנו לעיל (הערה 1) בשם המטא יהודה, שכתב שהכוונה להמכנסים עצמו, ע"ש. נאולם לענין הדין לבו מפסיק את הערוה לק"ש ושאר ברכות לא צריך אבנט דוקא, אלא כל שהוא מונח ממש על בגדו, כמש"כ המג"א כאן (סק"ב).
6. ומה שכתב הרמב"ם (תפילה ז' ו') דהמנייה היינו 'חגורה', וכ"כ השו"ע (סי' מ"ו סעי' א') "כשחוגר חגורו, יברך אוזר ישראל בגבורה, והוא פירושו של הראב"ד המובא באבודרהם. וכתב המ"ב בשם המטה יהודה, דלפי הראב"ד אבנט דהכא הוא מכנסים. וכן האבנט שהזכיר השו"ע בריש סימן צ"א, דאע"ג דבלשון תורה פ"א אבנט הוא החגורה כדכתיב ובאבנט בד יחגור, מ"מ בלשון חכמים לפעמים קוראין המכנסים אבנט, ולכך נקט לשון לובש ולא חוגר". [אך הפר"ח תמה ע"ז דבכמה מקומות בחז"ל מצינו דהמנייה היינו האבנט].

עומק התפילה

הרב אוריאל שזנבורג שליט"א מח"ס אור צפון

אזור ישראל בגבורה

האדם הוא עולם קטן, וכל פעולה שלו מעוררת כנגדה בעולם הגדול, ולכן כאשר האדם מכניע את החלק התחתון אל מול החלק העליון של הגוף, כנגד זה בעולם הגדול מצד אחד נכנע החומר ויצר הרע, ומצד שני מתגבר כח הקדושה.

נמצא שקיום הלכה זו של חגורת אזור היא פעולה של גבורה שמצמצמת ומכוונת את כל הכוחות שבעולם [הקטן והגדול] להיות כפופים ומכוונים לעבודת ה'. ובוה מובן שברכה זו היא המשך לסדר הברכות שענינו הוא היכולת של האדם להשליט מעלותיו על העולם [הקטן והגדול], וכמו שביארנו לעיל בברכת "רוקע הארץ".

לפי זה יש להבין מה שירמיה הנביא (ירמיה יג, יא) המשיל את ישראל כחגורה כלפי שמיא, כאומרו "כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש, כן הדבקתי אלי את כל בית ישראל ואת כל בית יהודה נאם ה' להיות לי לעם" וכו'. שהרי כאשר אנחנו מכוונים את כל כוחנו לעבודת ה' ולא להרהורי הלב ועבודה זרה (ראה פסוק י' ובתרגום שם), אז אנחנו נחשבים כאזור כלפי שמיא שמכניע את הרע ומגביר את הקדושה שבעולם.

חז"ל תקנו את הברכה "אזור ישראל בגבורה" על לבישת החגורה. ענינה הפשוט של לבישת החגורה הוא לזרז את האדם בגבורה, וכמו שמצינו אצל איוב (מ, ז) שהקב"ה אמר לו "אזור נא כגבר חלצך", וכן אצל אליהו הנביא כתוב "וישנס מתניו", ופירש רש"י שאלהו "נודרו כגיבור" (מלכים-א יח, מו).

מידת הגבורה המתוקנת מתבטאת על ידי פעולת האיפוק והריכוז. דוגמא לזה יש בצינור מים שכאשר מצמצמים את פי הצינור, עוצמת המים מתגברת. כמו כן כל זמן שהאדם אזור את מתניו, ומרכז את כוחותיו, כך כוחותיו מתגברים, ועל שם זה נקרא האזור בתרגום (ירמיהו יג, יא) "זרזא".

והנה גבורה זו שמשגיגים מכח לבישת האזור שייכת לכל בן אדם, אפילו לגוי, אמנם ברכה זו מדגישה את הגבורה השייכת דוקא לישראל [אזור ישראל בגבורה] והוא מפני שעיקר גבורת האזור של ישראל נובע מקיום ההלכה של "לא יהא לבו רואה את הערוה". על ידי קיום הלכה זו האדם מפריד את החלק הרוחני שלו מהחלק הגשמי, ובוה הוא מצמצם ומכניע את הפחיתות שבגוף, ומגביר את הקדושה שבו.

>> המשך תפילה כהלכתה

לבישת האבנט בזמננו

והנה הבי"י (סי' צ"א) הביא דברי הרבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה ני"ג ח"ד) שכתב "ויש מי שכתב, שמי שרגיל לחגור כל היום אם התיר חגירתו קודם תפלה צריך לחזור ולחגור, אבל מי שהולך כל היום בלא חגורה אין צריך לחגור לתפלה". וכן העתיקו בסתמא המג"א (סק"א), הגר"ז (סי' ב), והמ"ב (סק"ד). אולם המ"ב והכ"פ החיים (סק"ד) כתבו בשם המגן גיבורים (מגן האלף סק"א) דממדת חסידות יש לילך באבנט אף למי שאינו רגיל כל היום לילך באבנט משום "הכון". אכן גם בזמננו מסתבר שמי שרגיל תמיד ללבוש חגורה על מתניו, צריך לזוהר ללבוש כשמתפלל.

האם יש מידת חסידות בזמננו

והנה יש להעיר למה לא מהדרין לקיים המדת חסידות ללבוש גרטל. אכן בקריינא דאיגרתא (ח"ב סי' פ"א אות ה') כתב וז"ל "בדבר האבנט, בכל מדינות ליטא וכמדומה גם באשכנז נוהגים כהוראת הב"י בשם רבינו ירוחם דמי שאינו רגיל כל היום א"צ לחגור בשעת התפלה, וכ"ש בזמנינו שגם כשמתהדרין במקום נכבד כגון לפני מלכים אינם לובשים אבנט, ומי שילבוש אבנט יתראה כמבוזה ש"ל שיש חשש קפיידא בלבישת אבנט וכו', ומה"ט נהגו בכמה מדינות להתפלל בלא אבנט וכו'". וכע"ז כתב הגרש"א זצ"ל [הליכות שלמה תפילה פ"א ארחות הלכה 45 אות ד], והאור לציון (ח"ב פ"ז אות י"ג), והתשובות והנהגות (ח"א סי' ט"ט). ומשמע דגם מדת חסידות ליכא, כיון דאף לפני אדם חשוב לא מתהדרים בוה כלל, וממילא אי"ז חשיב הידור בבגדים.

המתפלל בבית הכנסת שנוהגים ללבוש אבנט (גרטל) בשעת התפילה אם מחוייב ללבוש

בקריינא דאגרתא (שם) כתב וז"ל "ומ"מ מאחר ובכמה מדינות מקפידים על האבנט² ראיתי שגם מקצת רבני ליטא לבשו אבנט כשהיו באתרא שיש מקפידים לחגור אבנט. וכ"ש במקום דכולם לובשים אבנט דמחוייב כל אחד ללבוש, מחשש "לא תתגודדו", ומחשש חומרי המקום שבא לשם". אכן יל"ע בוה, דהנה המג"א (סי' תצ"ג סק"ו) דן האם יש איסור לא לתגודדו בדבר שהוא תלוי במנהג בעלמא. וכמה פוסקים³ נקטו דמסקנת דעתו הוא דליכא לא לתגודדו על מנהג. וכיון שהיום כל ענינו הוא מידת חסידות, ואין לובשים הגרטל מדינא, ליכא משום לא לתגודדו. אמנם בלא"ה כתבו הפוסקים דבזמנינו, שכולם בערבוב ובפרט שכ"ע ידעי שיש הנהגים ללבוש ויש הנהגים שלא ללבוש, ואין שום קפיידא איש על רעהו דכל אחד נהג כמנהגו, דאפשר דליכא נמי משום חומרי המקום שהלך לשם. וכן הוא המנהג המקובל שהנהגים שלא ללבוש אבנט בתפילה, גם כשמתפללים במקומות שנוהגים ללבוש אבנט, אין הם לובשים, ואין קפיידא בדבר כלל. אכן במקומות שמקפידים בוה נראה שצריך ללבוש מדין מנהג המקום⁴.

1. ובשעה"צ (סק"ג) תמה על המג"א שכתב את דברי הרבינו ירוחם בסתמא, אע"פ שהרבינו ירוחם גופיה כתב כן רק בשם יש מי שכתב. ושאר הראשונים לא הוכירו סברא זו.
2. ובספר ארחות רבינו (עניני ק"ש ותפילה) כתב וז"ל "מ"ן החזו"א זצוק"ל היה לבוש לתפילה בנד עליון בצורת חלוק עם חגורה תפורה אליה שהיה חוגרה. וכן גם חגר אזור (גרטל) לתפילה". וכן הביא שם שנהג הגרי"ק זצ"ל, וכן נהג הגר"ח זצ"ל. וכן העיד הגאון הרב מאיר סאלאוויציק זצ"ל שהגר"ח זצ"ל נהג ג"כ ללבוש גרטל תחת חלוקן.
3. ועי' בחת"ס (ח"ו סי' א') שלמד דמסקנת המג"א היא שיש איסור לא לתגודדו אף בדבר שהוא מנהג בעלמא. עי"ש. אולם הא"א (מבוטש אש"ט סי' תצ"ג) והמהרש"ם בדיעת תורה (שם סק"ג) כתבו להדיא בדיעת המג"א דלמסקנא אין איסור לא לתגודדו במנהג בעלמא. וכ"כ הערוה"ש (סי' תרנ"א ס"ב) גבי הנענועים שבלולב. ועי' בשו"ת נתיבות אדם (ח"א סי' ד') להג"ר מתתיהו דייטש שליט"א שהביא עוד הרבה אחרונים שנקטו דליכא איסור ל"ת במנהגא בעלמא. וביאר שם דלא נחשב "נראה כב' תורות' בדבר שהוא מנהג בעלמא.
4. ובשו"ת אז נדברו (ח"ח סי' מ"ג) הביא שהעיד בן הח"ח, שהח"ח זצ"ל נהג ללבוש אבנט (גרטל) כשהיה בוורשא והתפלל במקום שנהגו ללבוש אבנט. ולא נתבאר אם נהג כן מדינא מחשש לא לתגודדו וכנ"ל או חומרי המקום שהלך לשם, או ממידת חסידות בעלמא שלא להיות שונה ממנהג המקום. ויל"ע.

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

תוכן הגיליון:

- א. הקדמה להלכות חינוך לענייני קדושה
- ב. איסורי "לא תקרבו" ו"לא תתורו"
- ג. גדרי איסור "ונשמרת מכל דבר רע"

הלכות חינוך

מכתב מבעל ה'שבט הלוי' חיזוק בענייני חינוך לקדושה

כתב **השבט הלוי** (שו"ת ח"ד סי' קס) ראש וראשון עלינו לדעת שהמדובר בעבירה דאורייתא, חמורה שבחמורות, שאמרו עליה (נדה יג.) דחייבים עליה מיתה בידי שמים, והוא שקול נגד גלוי עריות שפיכת דמים ועבודה זרה, מעכב ביאת משיח צדקינו, וכו', והוא הגורם הגדול על אריכות הגלות, וכו'. כל הבקי בתהליכי החיים והחינוך יודע כי כל הירידות ועליות של האדם תלוים בשמירת הקדושה וכו' שמולידים עצבון רוח, אי שביעת רצון, וגוזלים מהאדם שמחת החיים שלו. משא"כ שמירת וכו' גורמים שמחה וחזק, מנחילים לו שמחת החיים, ושערי תורה ויראת שמים נפתחים לפניו.

התרופה העיקרית לזה הוא למוד תורתנו הקדושה וכו', תורה עם יראת שמים, על ידי למוד בספרי מוסר ויראים מקדושי עליון שהיו בעצמם קדושים וטהורים, וכו', על הרמ"ם והמחנכים מוטל חוב קדוש לכוון עמקות דרכי החינוך נגד תופעות העגומות האלה, והם יכריעו בזה מה לפרש, ומה לסתום, ולעמוד בפרץ הירידה הגדולה כדי לבא לבחינת יראת ה' טהורה עומדת לעד, וכבר אמרו חז"ל שזה הלומד תורה בטהרה, עכ"ל.

נקדים ונבאר את איסורי הדאורייתא בעניינים אלו!

א. לא תקרבו לגלות ערוה: כתוב בתורה (ויקרא יח ו) "לא תקרבו לגלות ערוה". מבאר הרמב"ם (ספה"מ ל"ת שנג) וז"ל: שהזהירו מקירוב לאחת מכל אלו העריות וכו' יעו"ש, והוא אמרו יתעלה באזהרה "לא תקרבו לגלות ערוה" כאילו יאמר לא תקרבו מהן קירוב - יביא לגלות ערוה, עכ"ל. כתב הרמ"א (יו"ד סי' קנז ס"א) וכל איסור (ע"ז וש"ד) וגילוי עריות, אף על פי שאין בו מיתה, רק לאו בעלמא, צריך ליהרג ולא לעבור, עכ"ל.

כתב הש"ך (שם) דהא אמרינן בגמרא (סנהדרין עה.) מעשה באדם אחד שנתן עינו באשה אחת וכו' אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו, וכו' ואפילו תספר עמו מאחורי הגדר ימות כו' ובודאי שדברים אלו אינם ג"ע ממש, אלא שעובר בהן ב"לא תקרבו לגלות ערוה" שהוא לאו דגילוי עריות, משמע דס"ל כהרמב"ם (מצוה שנג), וכ"כ הסמ"ג (לאוין ק"ו), עכ"ל. וכ"כ עוד הרבה פוסקים.

אמנם דעת הש"ך (שם) וז"ל: וכן נראה לי מהך עובדא דהעלה לבו טינא, ומשמע דאף הרמב"ם לא קאמר אלא כשעושה חיבוק ונישוק דרך חיבת ביאה, עכ"ל. מ"מ הבית יוסף (יו"ד סי' קצה) וז"ל: בתרומת הדשן (סי' רנב) בשם גדול אחד דאשה נדה חולה, ובעלה רופא אסור לממש לה הדופק, ונראה מדבריו שאפילו בשאין רופא זולתו אסור! וכו', אבל להרמב"ם (סה"מ שנג) דנגיעת ערוה אסורה מן התורה הכא אף על פי שיש בו פיקוח נפש אפשר דאסור משום דהוי אביזרא דגילוי עריות וצ"ע, עכ"ל. וכ"כ הבית שמואל (אהע"ז סי' כ סק"א), ויעו"י בדגול מרובה (יו"ד סו"ס קצה).

נמצא שאפילו בנגיעה של מישוש הדופק וכדו', שאינה נגיעה של חיבה מ"מ אפשר דאסור לגעת אפילו במצב של פיקוח נפש! צא ולמד כמה דברים אלו חמורים!! אמנם, הלכה למעשה נהגו כדברי הש"ך שא"צ למסור את הנפש על נגיעה שאינה של חיבה, ומ"מ רואים כמה צריך להתרחק בתכלית הריחוק מסוך איסורי ערוה, והחזו"א אף הסתפק האם ייהרג ואל יעבור בתקיעת כף לאשה, ולכאור' ספקו דקרוב לפסיק רישיה שיתערב בזה גם קירוב וחיבה קצת (ומ"מ בא"מ מבואר דאינו ביהרג ואל יעבור, דלא ס"ל דזה פסיק רישיה לחיבה)

ובנגיעה של חיבה באחותו הגדולה, כתב **השולחן ערוך** (אבה"ע סי' ס"ז) המחבק או המנשק אחת מהעריות שאין לבו של אדם נוקפו עליהם, כגון אחותו הגדולה וכו', אף על פי שאין לו שום הנאה כלל הרי זה מגונה ביותר, ודבר איסור הוא, ומעשה טפשים, עכ"ל. וחזינן מריבוי הלשונות שכתב מרן המחבר כמה צריך להתרחק מההתנהגויות הללו!

ב. לא תתורו: כתוב **בתורה** (במדבר טו לט) "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם", ובגדר הסתכלות האסורה, כתב **העזר מקודש** (אבה"ע סי' כה ס"ב) וז"ל: שאין גדר הסתכלות כי אם במעין ותוקע דעתו בזה, משא"כ דרך העברה בעלמא אין שום קפיידא, עכ"ל. מבואר שאסור להסתכל ולעיין אבל הבטה דרך העברה בעלמא אין איסור.

וכתב **האגרות משה** (ש"ת או"ח ח"א סי' מ) וז"ל: ולכן משמע שבמקומות המגולות אסור דוקא כשמכוין ליהנות, ובמקומות שדרכן להיות מכוסות אסור בכל אופן, עכ"ל. מבואר כאן גדר קצת שונה שהאיסור הוא בכוונתו להנות, עכ"ל.

אמנם, **הב"ח** (או"ח סי' עה ס"א) כתב לגבי האיסור להסתכל אפילו באצבע קטנה, וז"ל: האיסור 'כשמכוין לראות בה דאז נהנה', משמע שהכל גדר אחד ההסתכלות בעיון ובהתבוננות, ושמיילא בטוח שגם נהנה.

וכתב **המשנה ברורה** (שם ס"ק ז) וז"ל: לענין איסור הסתכלות לכו"ע המסתכל באשה אפילו באצבע קטנה כיון שמסתכל בה להנות, עובר בלאו ד"לא תתורו אחרי עיניכם", ואמרו שאפילו יש בידו תורה ומעשים טובים, לא ינקה מדינה של גיהנם, וראיה בעלמא לפי תומו בלא נהנה שרי אם לא מצד המוסר, ובספר מנחת שמואל הוכיח דאדם חשוב יש לו ליזהר בכל גווני, עכ"ל.

עוד אופן של איסור "ולא תתורו וגו'" הובא **בביאור הלכה** (או"ח סי' א ס"א) וז"ל: שלא נתור אחר מחשבת הלב וראיית העינים שנאמר "ולא תתורו אחרי לבבכם" וגו' ואמרו חכמים וכו' ואחרי עיניכם זו זנות וכו' ובכלל זנות הוא מי שהוא רודף אחר תאוות העולם מבלי שיכוין בהם כלל לכוונה טובה, כלומר שלא יעשה אותם כדי שיעמוד בריא ויוכל להשתדל בעבודת בוראו רק כוונתו תמיד להרבות תענוגים גדולים לנפשו, עכ"ל. (כן הובא ברמב"ם ספר המצוות לא תעשה מז, ובספר החינוך מצוה שפז, ובחיי אדם כלל א').

ג. ונשמרת מכל דבר רע: כתוב בתורה (דברים כג י) "כי תצא מחנה על איביך ונשמרת מכל דבר רע". והובא בגמרא (ע"ז כ:) ת"ר: "ונשמרת מכל דבר רע" - שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה. מכאן א"ר פנחס בן יאיר: תורה מביאה לידי זהירות, וכו'.

וביארנו **בתוספות** (שם ד"ה שלא) האי קרא דרשה גמורה היא, ולא אסמכתא! וכו', והקשה ה"ר אלחנן א"כ מאי רבותיה דיחזקאל דאמרינן (חולין לז:) "ונפשי לא מטומאה" שלא הרהרתי ביום ובאתי לידי טומאה בלילה? ואור"י רבותא היא ממה שהיה מציל עצמו מהרהור, מה שאין כן בשאר אדם דאינו ניצול מהם בכל יום, וכו', עכ"ל.

והמאירי (חולין לז:) וז"ל: וכבר שבח הנביא את עצמו באמרו "הנה נפשי לא מטומאה" שלא הרהרתי ביום עד שאבא לידי טומאה בלילה, ואף על פי שהכתוב רמזה כדכתיב "ונשמרת מכל דבר רע" ההיא בשהוא עצמו מכין מחשבותיו לכך או שירגיל עצמו בדברים המביאים לידי כך, אבל הוא היה משבח את עצמו שלא היה מניח מחשבותיו לפנות לשום דבר המוני, עד שתטריד מחשבתו פעולת שכלו בשום פנים, עכ"ל.

וכן **בעזר מקודש** (אבה"ע סי' כג ס"ג) אין הגדר בזה בהרהור כל דהו אגב שיטפא, וכו' לא ניתנה תורה הק' למלאכי השרת, ואין בזה דררא דאיסורא, וכו', אלא בהשתקעות הרהור ובהתעוררות תאוה בנפשו בציור בדמיונו פועל התאוה היא בפועל, שהוא סגנון הקובע רושם במדות הנפש להתעורר למה שיש בו גרייה ח"ו לגלוי עריות ממש, וגם מצד טומאה בלילה על ידי רושם התעוררות כזה יש קפיידא, וכו', ומכל מקום כל המוסיף בזה על עצמו הרחקה ופרישות בדיבור ומחשבה הרי זה בבחינת המקדש את עצמו מקדשין אותו הרבה בזה ובבא ברבות הטובה, עכ"ל.

מבואר שגדר האיסור הוא כש'מכין מחשבותיו' או 'מרגיל עצמו בדברים המביאים לידי כך', אבל הרהור אגב שיטפא לית לן בה.

אמנם, כתב **הר"ן** (בחיידושים חולין לז:) וז"ל: 'ואף על גב דמדאורייתא הוא, וכדנתיא "ונשמרת מכל דבר רע" שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה, כיון שהיא עבירה שאין אדם ניצול ממנה בכל יום, היינו רבותיה דיחזקאל', עכ"ל. מבואר מדבריו דהיא עבירה שאין אדם ניצול בכל יום, משמע אפילו הרהור בעל כרחו זה איסור! ולא רק 'השתקעות בהרהור והתעוררות התאוות', וזוהי גדלותו של יחזקאל הנביא שאפילו בזה לא היה לו שייכות! וזה דבר נורא!
עוד בגדרי 'ונשמרת', וגדרי דרכא אחרינא, ואיסור הו"ל אי"ה בשבוע הבא!

השפלה וכבוד למי וממי?

יעקב אבינו שולח לעשיו דורון גדול. ובהיפגשם, כורע הוא לפניו ומשתחוה, ופונה אליו במילים שיש בהם צליל של הכנעה.

עשיו במחווה של רהב דוחה את הדורון ואומר לו "יש לי רב, יהי לך אשר לך" ויעקב צריך להתחנן לפניו להואיל בטובו לקחת את הדורון.

האם יעקב לא חש מושפל? אמנם, כל טקס ההשפלה הזה היה ביזמת יעקב, האמנם ויתר יעקב על כבודו ועשה עצמו מרמס לכפות רגלי עשיו?

מאיך כשהגיע האיש ההוא להאבק עמו נאבק בו יעקב בגבורה עד הנצחון ולא נתן גוו למכים. מה בא יעקב ללמדנו.

נוכח התנהגותם של יהודים בגטאות כתב הפסיכואנליטיקאי השנוי במחלוקת ברונו בטלהיים, שהיהודים ויתרו על כבודם "הם הפכו את עצמם לבני אדם שאינם רגישים להשפלה שהשפילו אותם מדכאיהם כדי שיניחו להם להשאר בחיים" (בטלהיים, "שחרור מאורח החשיבה של הגטו").

בטלהיים כיהודי מתבולל לא יכול היה לחשוב אחרת, כי כך אכן נראה הדבר למתבונן מבחוץ.

אמנם מי שהשכיל להבין מעט יותר ראה בהתנהגות זו דווקא התנהגות אצילית וכך כותב תדיאוש פנקייביץ שצפה ביהודים הסובלים תחת עולם הנאצים בגטו קרקוב:

השתדלתי לחדור למנטאליות של האנשים ולהבין את הפסיכולוגיה של יחידים ושל קבוצות שעמם באתי במגע הגעתי למסקנה שאילו פעלו אצלם חוקים אחרים, אזי כל האנשים האלה, שאליהם כווננו רובי המרצחים, היו צריכים לברוח, לבקש רחמים, או להשפיל את עצמם. דבר זה היה מעיד ללא ספק על מורך-לב ופחדנות. לא ראיתי דברים כאלה בגטו קרקוב לא שמעתי תחנונים, לא הייתי עד להתייפחויות קולניות. ראיתי איך אנשים מביטים היישר בעיני המוות, בהשלמה שקטה, ובכבוד. בזאת נכשלו הגרמנים."

פנקאייביץ שחי בתוך הגטו חודשים ארוכים כבעל בית המרקחת שבמקום ראה בהתנהגות הגטו של היהודים התנהגות של כבוד.

ומה האמת?

לאורך כל ההיסטוריה היהודי לא התפעל ממה שהגוי אומר עליו או עושה לו. יכולת לראות את המושקה של הפריץ מגיע למסיבה אצל אדונו. והלב, בעזרת חבריו מכה בו

ומזהם אותו ומתעלל בו בצורה מעוררת שאט נפש. והיהודי - מקבל הכל בהכנעה. לבסוף נמאס להם ממנו והם משליכים אותו ככלי אין חפץ בו, לא לפני שהלה מנשק את ידיהם. והמתבונן מן הצד תוהה: איזה מין יצור זה שאין לו קורטוב של כבוד עצמי? עכשיו, נתלווה לאותו מושקה לביתו, יום ששי היום. רוחץ מושקה את פצעיו טובל לקראת שבת קודש והולך לבית הכנסת. תנסה להושיב אותו כאן, במקום שייראה לו לא מספיק מכובד, תנסה לתת לו עליה שאינה נראית לו לפי כבודו. הן יחזיר את העולם לתוהו ובוהו. ואתה תוהה איזה מין יצור זה ששם לא היתה לו טיפת כבוד, וכאן רגש הכבוד נראה מוגזם?

אם אדם יוצא מן הבית וכלב נובח עליו, האם ייעלב? ואם ינשכנו הכלב? גם לא ייעלב. ואם ציפור תשלח לו ממרומים את הפרשותיה, היישר למרכז ראשו הייעלב? לא. כי כלב וציפור לא יכולים להעליב אדם, הם אינם באותו מישור. כך גם הפריץ לא יכול היה להעליב יהודי. לאורך כל הגלות היהודי היה בגלות אך ביום בו החל היהודי להתפעל ממה שהגוי אומר עליו. באותו יום נכנסה הגלות לתוכו, לתוך עומק מהותו.

יעקב אבינו לא מתפעל מעשיו. הוא יכול להעליב אותו ולהחזיר לו את הדורון, אין יעקב מרגיש כל עלבון כי אין מכנה משותף בינו לבין עשיו. כבר מאז שיעקב היה לאיש תם יושב אהלים ועשיו היה איש יודע ציד איש שדה החלו לחיות בשני מישורים ואין בידי של עשיו להגיע אל המקום בו יוכל להעליב את יעקב.

לכן לא ראה יעקב כל עלבון בכך שהוא שולח לעשיו דורון ומתנהג בשתדלנות ובמתן מתת לאויב כדי שיעזבנו לנפשו.

לעומת זאת במאבק הרוחני, המאבק עם המלאך "ויאבק איש עמו" שם ראה יעקב ענין שנוגע אליו, שם הראה את כוחו ושם גם קיבל את ברכתו של המלאך שהכיר בנחיתותו.

כשהיו נציגי האומה הולכים לנציגי מלכות רביעית על מנת להתגונן בפניהם למדו את פרשתנו, כאן נמצאת הנוסחה איך להתמודד עמם. ובדרך כלל היה זה בדרך של שתדלנות ודורונות המכונים שוחד בדרגות שונות ומסוגים שונים ובדרך כלל הצליחו להגן על שולחיהם.

מספרים על הרבי מסטמר שפעם באו אליו ואמרו לו שמינו מפקד חדש למשטרה בעיר ואומרים עליו שאינו נוטל שוחד... יום אחד עמד הרבי בחלון ופרץ בצחוק. שאלוהו: מה מצחיק? אמר: ראיתי את המפקד החדש צועד ברחוב, ראיתי שיש לו ידים, למה אמרו שאינו נוטל שוחד?

כי זה דרכה של מלכות רביעית, הם נוטלים ואנו נותנים ואין אנו מרגישים השפלה.

בטלהיים הרגיש השפלה כי מבחינה תרבותית הוא היה באותו מישור שלהם... של האויב הגרמני. הוא והמתעללים ינקו מאותה תרבות. ואילו יהודי הגטו היו במקום אחר לחלוטין ולא יכלו להתפעל ממה שהגוי אומר עליהם ולפיכך יכלו להוריד את ראשם ולנסות להמשיך את חייהם בתוך מערכת מושגיהם הנעלית לאין שיעור על זו של מעניהם.

שמעתא עמיקתא

גליון תקמ"ד | פרשת וישלח | תשפ"ג | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

משיעורי
הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה בשכונת רמות ב'

הלכות מצויות להנוכה (א')

מצוות הדלקת נרות

עשיית מלאכה לפני ההדלקה

אכילה ושאר צרכי לפני ההדלקה

אסור לאכול או להתעסק בשאר דברים חצי שעה לפני זמן חובת ההדלקה (מהשקיעה או מצאה"כ למר כדאית ליה ומר כדאית ליה, עיין לקמן), ואפילו אם התחיל פוסק. (מ"ב ס"י ט"ז) וישע"י (אות ד). וד"ן זה נוהג אף בנשים. (הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש חנוכה פ"ט אות א)).

לימוד תורה לפני ההדלקה

אפילו ללמוד אסור חצי שעה לפני שהגיע זמן ההדלקה (וי"א שהיא בצה"כ וי"א בשקיעת החמה). ומי"מ הנהגים להדליק בזמן שקיעת החמה יכולים להקל ללמוד עד השקיעה. (מ"ב ס"י ט"ז) וישע"י (אות ד). ודעת הגר"י זצ"ל (חוט שני חנוכה ע"מ שיח) דמסתבר שללמוד הלכות חנוכה מותר בכל גוונא דמסתמא יזכור שצריך להדליק. (כשמועג זמן ההדלקה מפסיק תלמודו. מ"ב ס"י ט"ז).

מי שתורתו אומנתו

אף מי שתורתו אומנתו צריך לבטל ת"ת כדי לקיים מצות נ"ח בזמן. (הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ט אות א). אולם דעת הגר"ח"פ שייבגר זצ"ל דאין עליהם לבטל ת"ת כדי להדליק בזמן, אלא נשותיהם ידליקו עבורם. ועי' מ"ב ב"ה ב"ש"ד בשמעתא עמיקתא גליון רמ"ג). ובח"ו"ל שמדליקים בבית ולא מדליקים ברה"ר אין צריך לבטל ת"ת כדי להדליק בזמן. (הגרש"א זצ"ל (פניני חנוכה ע"מ קעד)).

סגירת הנוויות על מנת להדליק בזמן

יש לסגור החנויות על מנת להדליק נ"ח בזמן, ואם פרנסתו תלויה בחנות הפתוחה בזמן ההדלקה, ואין לו את מי להשאיר בחנות, צריך למנות שליח שידליק עבורו. (הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"י"פ פ"ב אות א)). ולענין הנהגים להדליק בתוך הבית (כגון בחו"ל) עיניין להלן.

זמן ההדלקה

י"א שאין מדליקין נ"ח קודם שתשקע החמה (ש"ע ס"י תרע"ב ס"א), אלא בצאת הכוכבים. (ש"ע ס"י ומ"ב (ס"ק א) אליבא דהשו"ע). וי"א שיש להדליק בזמן השקיעה. (מ"ב ס"י א). וי"א שכן מנהג ירושלים להקפיד להדליק בדיוק בתחלת השקיעה. (הגרש"א זצ"ל (שבות יצחק חנוכה ע"מ ע"א)). וי"א שכיון שזמן השקיעה האמיתי אינו ברור לנו, וקיי"ל שאין מקדימים להדלקה קודם השקיעה, יש להדליק קרוב לעשר דקי' אחר זמן השקיעה שבלוחות. (הגרש"א זצ"ל (שבות יצחק ע"מ ע"א). ובדרך זה כת' האג"מ (ח"ד ס"ק א אות ו)). וכל אחד ינהג כמנהגו.

הכנת הנוכחה לפני זמן ההדלקה

אפילו הנוהגין תמיד להדליק בצאת הכוכבים אחר תפלת ערבית, מן הנכון שיכינו ע"פ השמן בתוך הנרות קודם תפלת ערבית, כדי שיהיה מוכן תיכף אחר תפלת ערבית להדליק. דאם יעשה הכל אחר תפלת ערבית בודאי יש לחוש שיעבור עיקר זמן ההדלקה והוא חצי שעה. (מ"ב ס"י ט"ז).

להדליק מפלג המנחה

אם הוא טרוד ולא יהיה לו פנאי להדליק בזמן, יכול להקדים להדליק מפלג המנחה ולמועלה (ש"ע ס"י תרע"ב ס"א), והיינו שעה ורביע קודם צה"כ (וחשבין השעה לפי קוצר היום כדינו שעות זמניות). (מ"ב ס"י ט"ז). ויברך על ההדלקה. (מ"ב ס"י ט"ז). ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק. (ש"ע ס"י ט"ז). ואם לא נתן בה שמן רק כשעור חצי שעה כנהוג בכל יום יחזור ויתן בה שמן וידליק ומי"מ לא יחזור ויברך. (מ"ב ס"י ט"ז).

הקדמת תפלת מעריב להדלקת הנרות

המדליק בצאת הכוכבים, לכתחלה יתפלל מעריב ומיד לאחר מכן ידליק. (מ"ב ס"י ט"ז) וביאור הלכה (ד"ה לא מאחרין). ומי"מ אם דרכו להתפלל מעריב בשעה מאוחרת, אי"צ להקדים להתפלל לפני ההדלקה. (שלמי מועד) והגרש"א זצ"ל (פניני חנוכה ע"מ קס"ז). ועי' ב"ש עמיקתא גליון ל"ח).

יצא להתפלל ופגע בנ"ח

העומד לצאת מביתו להתפלל מעריב ופגע בנרות חנוכה (המוכנות להדלקה) אחר שהגיע זמן הדלקתם, עליו להדליק ואח"כ להתפלל מעריב. [ע"נ בתורת חיים (לגר"ח) זוננפלד, חנוכה אות ו) בשמעתא עמיקתא גליון פ"ג]. ואף אחרי שהדליק נר ראשון, עליו לגומר להדליק שאר נרות שהם מחמת הידור מצוה, לפני שהולך להתפלל. [דאף בנרות מחמת הידור שייך משום "אין מעבירין על המצוות", עי' מ"ב (ס"י תרע"ו ס"א)]. וכן פסק המהר"ש"ם (דעת תורה סי' תרע"ב ד"ה ע"ד) דגומר בכח"ג, עיי"ש טעמיו]. ואם אין רצונו להדליק עתה ע"מ להדליק יחד עם בני הבית וכדו' יכול להדליק לאחר מכן. [כ' אין דעתו להדליק נ"ח עתה והשאיר רצונו לקיים המצוה עתה אין משום א"ן מעבירין על המצוות כמבואר במ"א (ס"י כ"ה ס"ד), ולא דמי להא דלעיל שצריך להדליק לפני מעריב דשאני התם שחפץ לקיים שתיים אלא שדעתו להקדים א' מהם משום "יתדיר". והארכנו בזה ב"ס"ד בשמעתא עמיקתא גליון פ"ג].

להמתין לאשה

אם אשתו לא נמצאת בשעת ההדלקה ורצונה שימתינו לה, יש לעכב ההדלקה משום שלום בית. והכל לפי הענין. (הגר"ח"א זצ"ל בשם הגר"ח) זוננפלד זצ"ל (נר חנוכה פ"ב הגה ח').

זמן הדלקתם לנהוגים להדליק בתוך הבית

י"א שבמקומות שנוהגים להדליק בתוך הבית אי"צ ליהרר ולהדליק קודם שתכלה רגל מן השוק [רמ"א (ס"י תרע"ב ס"ב)], ומי"מ אם מדליק בפתח הבית כשהוא פתוח, טוב שיזהרו בזה, כיון שיש הכירא לעוברים ושבים. [רמ"א (ס"י) וביאור הלכה ד"ה ומי"מ]. ואם מדליק תוך הבית יש להדליק כשכני הבית מקובצים יחד. (מ"ב ס"י תרע"ב ס"ק ז').

הדלקת נרות חנוכה מאוחר או במזג על ידי שליח

החושש שיגיע מאוחר לביתו (כחצי שעה אחר צה"כ) ולא יוכל להדליק בזמן, עדיף שישלח שליח כדי לקיים ההדלקה בזמן. (הגרש"א זצ"ל (שבות יצחק פ"י אות ד), והגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ט הגה ב' 65) והגר"י זצ"ל (נר חנוכה פ"ב הגה ט'). דלא כהשבט הלוי (ח"ד ס"י ס' ט) דאם יכול להדליק מאוחר בליה דליק ע"י עצמו. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון פ"ג]. ואם אין בידו להדליק מפלג המנחה או בזמן ע"י שליח ידליק בזמן ע"י שליח. (הגרש"א זצ"ל (פניני חנוכה פ"ח ע"מ ק"ע - קע"א), הגר"י זצ"ל (חוט שני חנוכה ע"מ ש"ז) והשבט הלוי (ס"ט). ואם יוכל להדליק בשעה מאוחרת בעצמו או מפלג המנחה (בעצמו), דעת הגר"י זצ"ל (פניני חנוכה פ"ח ע"מ ק"ע - קע"א) שידליק מפלג המנחה. וכל זה אם מדליק בפרסום, אבל המדליק בתוך ביתו (כגון בחו"ל), אינו זקוק להדליק ע"י שליח אלא ידליק כשגיע לביתו. (הגרש"א זצ"ל (שבו"י פ"ב ע"מ פ"א)). (ועי' לקמן לענין הברכות בהדלקה ע"י שליח).

עבר ולא הדליק בזמן

שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא כמו חצי שעה, שאז העם עוברים ושבים ויש פרסום הנס. ואם עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה (ש"ע ס"י תרע"ב ס"ב), עד עמוד השחר, אף אם לא נשאר חצי שעה עד עמוד השחר. (מ"ב ס"י י"א) ושבט הלוי (ח"י ס"י ק"ו אות ב).

ברכה על הדלקה שלא בזמנה

המדליק בפנים צריך לברך על ההדלקה אף אם עבר זמן שלא תכלה רגל מן השוק. (מ"ב (ס"ט)). וי"א שבאופן זה כיון שאין היכר לבני רה"ר דוקא אם בני הבית נעורים יכול לברך על הדלקה, אבל אם ישנים לא יברך לברך. (ועל כן אם בא לביתו בשעה מאוחרת בליה ומצא בני ביתו ישנים מן הנכון שיקצם כדי שיוכל להדליק בברכה. (מ"ב (ס"ט) ע"פ המ"א (ס"י ט'))]. וי"א שהנוהג לברך אף כשכני ביתו ישנים אין מוחין בידו. (שע"י (אות ז') ע"פ הח"מ"ט, ולמעשה המנהג לברך אף באופן זה. (הגר"י זצ"ל (מבית לוי ח"י ע"מ ב)).

והמדליק בחוץ י"א שאינו מברך. [כך נ"ר מסקנת הפרי"ח (ס"ט) שדוקא המדליק בפנים (אחר הזמן) מברך]. וי"א שמברך [כן משמע מסתימת השו"ע דבכל גוונא מברך. וכן נ"ר מהמ"א (ס"י ט') בדעת השו"ע. וכן הביא הגמ"ד משנה שיש סוברים שגם המדליק בחוץ מברך והביאו הפרי"ח (ס"ט)], וכן המנהג בתנאי שיש עוברים וישבים (ומסתבר שבני ביתו גם מועילים לזה). (הגרש"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ד ע"מ פ"ג)).

עבר הלילה ולא הדליק

אם עבר כל הלילה ולא הדליק, אין לו תשלומין. (ש"ע ס"י ט"ז). ובלילות האחרים ידליק מספר נרות כמו שאר בני אדם. (רמ"א (ס"ט) ומ"ב (ס"י י"ב)).

ערב שבת

תפלת מנחה לפני ההדלקה

בערב שבת נכון לכתחלה להתפלל מנחה ותחלה ואח"כ להדליק. (מ"ב (ס"ס"ק ב)).

סדר הדלקת הנרות

ערב שבת מדליקין נר חנוכה החילה ואח"כ נר שבת. (ש"ע ס"י תרע"ט). ואם הדליק של שבת ולא קיבל שבת במחשבתו יכול להדליק של חנוכה אחר כך. וכל זה באישי המדליק, אבל אשה המדלקת בכוח שהמנהג שמסתמא מקבלת שבת בהדלקתה, לא תדליק שוב של חנוכה, אלא תאמר לאחר להדליק והוא יברך אקב"ו להדליק, אבל ברכת שעשה נסים וכן שחיינו ביום א' יכולה לברך בעצמה. (מ"ב (ס"י ט"ז)).

זמן ההדלקה

מדליקין נ"ח בערב שבת בעוד היום גדול (ומי"מ מברך עליהם כמו בחול). (רמ"א (ס"י תרע"ט)). ודוקא אחר פלג המנחה שהוא שעה ורביע קודם הלילה. (מ"ב (ס"ט ס"ק ב)).

להסמיך ההדלקה לשקיעת החמה

במקומות שנוהגים להדליק נרות שבת בכל שבתות השנה מוקדם. י"א דעבר שבת זו יאחרו הדלקת נרות שבת כדי להדליק נרות חנוכה עשרים וחמש דקות קודם השקיעה. (הגרש"א זצ"ל (שלמי מועד)). ובלוח אר"י להגרמ"ט כתב כן למי שיש לו כמות שמן מצומצמת, אבל בלא"ה יכול להדליק לפני כן כנהוג. וי"א שא"צ לשנות מהמנהג שנוהגים כל השנה לענין זמן הדלקת נרות שבת, ועל כן ניתן להדליק נרות חנוכה בכל זמן פלג המנחה, ומי"מ לכתחילה ידליק נ"ח סמוך להדלקת נר שבת. [אג"מ (אוי"ח ח"ד ס"י ט"ב) ומוע"ז (ח"י ס"י ק"ב) הביא כן בשם אקני ירושלים].

מוצאי שבת

זמן ההדלקה במוצאי

במוצאי שבת יש להזדרז להדליק נרות חנוכה, ועל כן אין לאחר תפלת מעריב. (הגר"א (מעשה רב אות ר"ז)). ומי"מ אין להדליק כלל לפני צאת הכוכבים. [ביאור הלכה (ס"י רצ"ג ד"ה שלש כוכבים). ועי' במוע"ז ומזמ"ט (ח"י ס"י ק"ג) ובשבות יצחק (חנוכה ע"מ ע"ה)]. ועי' בסמוך.

מהמיר כדעת רבינו תם

המחמיר על עצמו להימנע מעשיית מלאכה במוצאי שבת זמן של ר"ת, במוצאי חנוכה עליו להדליק הנ"ח קודם זמן זה, מחמת שאינו נוהג כר"ת מעיקר הד"ן. (הגרש"א זצ"ל (שם פ"ט) אות טו) והגרש"א זצ"ל (שבות יצחק ע"מ ע"ה). ויש שלא שינו זמן יציאת השבת במוצאי חנוכה משאר שבתות. (הגר"י זצ"ל (שבות יצחק ע"מ ע"ה), אלא שדעתו שזמן תכלה רגל מן השוק בזמניו ארוך יותר. ועי' באור לציון (ח"ד פ"מ אות ט) ש"ל שאין לשנות מנהגו לחשוש לדעת ר"ת. וכן דעת האג"מ (ח"ד ס"י ס"ב)).

להבריל לפני הדלקת נ"ח

י"א שהבדלה קודמת לניח וי"א שני"ח קודם להבדלה. וכל אחד ינהג כפי מנהג אבותיו. (ש"ע ס"י תרפ"א ע"ב), מ"ב (ס"ט) ובה"ל (ס"ט). ומי"מ מנהג בני ספרד להדליק נ"ח בבית הכנסת קודם הבדלה, ובבית מדליקים לאחר ההבדלה. [אור לציון (ח"ד פ"מ אות י)].

כמה נרות מדליקים

מעיקר הד"ן מספיק כל יום להדליק נר אחד. (מ"ב (ס"י תרע"א ס"ק ד)).

מהדרין לבני עדות המזרח

מי שידו משגת להיות מהדר במצוה בליה הראשון מדליק אחד ומכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבליל האחרון יהיו שמונה. (ש"ע ס"י תרע"א ע"ב א). ולדעת השו"ע (ס"י תרע"א) אפי' אם בני הבית רבים לא ידליקו יותר. וכן מנהג בני עדות המזרח. ולדעה זו לא מועיל לכוון שלא לצאת יד"ח ע"י בעל הבית ולהדליק בפני עצמו. [אור לציון (ח"ד פ"מ) הגה א' ד"ה ובחור הפטור, ופמ"ב הגה א' ד"ה והנהג].

לבני אשכנז

י"א שיש הידור מצוה נוסף שכל א' מבני הבית ידליק (לכד מאשתו שהיא כגופו, ולכד מבנותיו). ואם אין ידם משגת כ"כ ידליקו נר א' בכל לילה. וכן מנהג בני אשכנז. וזיהרו ליתן כל או"א נרותיו במקום מיוחד, כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין. [רמ"א (ס"ט) ומ"ב (ס"י ס"ט)].

פתח הסמוך לרה"ר / תוך הבית

פתחו פתוח לרה"ר

נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרה"ר מבחוץ משום פרסומי ניסא. אם הבית פתוח לרשות הרבים, מניחו על פתחו. ואם יש חצר לפני הבית, מניחו על פתח החצר. [ש"ע ס"ח (תרע"ט) ס"ה] ומ"ב (ס"ק כ"א). ויש סוברים שאם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח הבית הפתוח לחצר. [באור הלכה (ס"ח) תרע"ט על ס"ה ד"ה פתח החצר] בשם רש"י, הר"ן והאור ר"ד. ומשמע מדבריו דכוונתו דיש לצרף עכ"פ שיטות אלו. והעיקר כדעה ראשונה. [ש"ע (ס"ח) ומ"ב (ס"ח)].

הדר בעלייה

היה דר בעלייה, שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים, מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים. [ש"ע (ס"ח) תרע"ט ס"ה]. אולם הדרים בבנין רב קומות שהדירות פתוחות לחדר המדרגות, אין דינם כדרים בעלייה. [הגרש"ז"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ד אות ד)]. ולענין מקום הדלקה יעויין להלן.

להדליק בפנים

בשעת הסכנה שאינו ראשי לקיים המצוה, מניחו על שלחנו ודיו. [ש"ע (ס"ח) תרע"ט ס"ה]. ואף בזמננו דלא שכיח חשש סכנה כשמדליק בחוץ, יש להדליק בפנים. [רמ"א (שם ס"ה) ז', ערה"ש (אות כד) והגרש"ז"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ב אות ד)]. ומ"מ אם יש לו חלון סמוך לרה"ר נכון שידליק שם, אם לא שדכיח הזיקא על ידי זה. [מ"ב (ס"ח) תרע"ט ס"ק לח]. וכל זה כשדר בין העכו"ם, אבל בארץ הקודש שדרים בין יהודים יש אומרים שמי שיכול להדליק בחוץ יש לו להדליק בחוץ כתקנת חז"ל. [הגרש"ז"א זצ"ל (קבוץ תשובות ח"א סי' סז)]. ואם יש חשש שיכבו הנרות יתנם בזוכות. [שאלתי יעביץ (ח"א סי' קמט)]. ויש נוהגים להדליק בפנים אף באר"י. [עי' בערה"ש (ס"ח) דברי יהושע (ח"א סי' מ) ח"ב סי' קא], בארחת רבנו (ח"ב ע"ב) ובשבת הלוי (ח"ב סי' פד)].

הדליק בתוך הבית (לדעת המחמירים)

אפילו לדעת הסוברים שאף בזמננו יש להדליק בפתח החצר הפונה לרה"ר, מ"מ אם הדליק בתוך הבית יצא בדיעבד. [אגו"מ (ח"ד סי' קח), הגרש"ז"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ד אות טז) והגרש"ז"א זצ"ל (ארחות שבת ח"ג ע"ג)]. ועי' בשפת אמת (שבת כב) על תוס' ד"ה תוס' דאי דו"ה שם בגמ' (ת"ש)].

הצרך ופתח הבנין

ד"ן הצרך בזמננו

יש אומרים דדוקא החצרות של זמננו דינם כחצר כי עמדו בעיקר לתשמיש הבית, לטחינה, אפייה, שטיחת פירות ושאר צרכים, ופעמים שהיו אוכלים וישנים שם, אבל בזמננו שאין החצרות עשויות אלא לארוז, אין דינן כחצר לענין נ"ח (וכן לענין עירובין ומזווה), ועל כן אין להדליק בפתח החצר, אלא בחלון הפונה לרה"ר. [חזו"א (א"ח סי' סה) סי"ב ס"ז צ"ח ס"ק כג וי"ד סי' קסח ס"ק ה] וארחת רבנו (ח"ג ע"ב) וי"א שאין דין תשמישי דירה בחצר לענין חנוכה, ועי"כ אפי' חצרות של זמננו שאין משתמשים בהן תשמישי דירה, דינן כחצר לענין נ"ח. [הגרש"ז"א זצ"ל (שבות יצחק חנוכה ע"ג) ו-ה] והגרש"ז"א זצ"ל (שבות יצחק חנוכה ע"ג) ז'].

הצרך שאין לה מחיצות
חצר שאין מחיצותיה גבוהות עשרה טפחים, או שהן תלויות באויר וגבוהות מקרקע החצר שלשה טפחים, י"א שאין דינה כחצר. [הגרש"ז"א זצ"ל (פניני חנוכה ע"ג) ס"ג]. ואם היא מוקפת מחיצות אפילו רק בג' רוחותיה דינה כחצר, ויש להדליק בפתח הנמצא בא' מג' רוחותיה. [הגרש"ז"א זצ"ל (פניני חנוכה ע"ג) ס"ד].

הדר מדרגות (מקום ההדלקה בבנין מגורים)

י"א שלדעת הסוברים שחצרות שלנו אין דינן כחצר של זמננו, ה"ה שחדרי מדרגות אין דינם כחצר, ועל כן אין להדליק בפתחם נ"ח, אלא יש להניחם בחלון שבבית הפונה לרה"ר. אלא שאם הוא מעל כ"א אמה מרה"ר, ידליק בפתח ביתו הפתוח לחדר המדרגות (ועי' עוד להלן בדיני הדלקה בחלון). [הגרש"ז"א זצ"ל (ארחות רבנו ח"ג ע"ב) ו-ה] והגרש"ז"א זצ"ל (חוט שני חנוכה ע"ג) ש"ו]. וי"א שחדר מדרגות דינו ככניסה לבית, ועי"כ הדר בבנין מוגדר (פרטי או משותף) ידליק בפתח הבנין הפונה לרה"ר. [הגרש"ז"א זצ"ל (ארחות רבנו ח"ג ע"ג) ח אות כד וע"ב יא ואות כח].

שביל שלפני הכניסה

אם יש שביל המוליך מרה"ר עד פתח הבית, ידליק בראש השביל, אע"פ שאין שם צורת הפתח. [הגרש"ז"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ד אות ד)]. מיהו אם אין הבדל כ"כ בפרסום בין פתח הבית לפתח השביל ידליק בפתח הבית, דלא אמרו פתח החצר אלא בכ"ה דהוה פרסומי ניסא טפי. [הגרש"ז"א זצ"ל (שם פ"ד סוף הגה ה)]. וי"א דבכל אופן יש להדליק בפתח עצמו (א"י"כ עושים שימושם בשביל, כגון העמדת געלות וכדו'). [הגרש"ז"א זצ"ל (פניני חנוכה ע"ג) פ"א].

כניסה מחוץ לבית לכמה כניסות של הבנין

בנינים המחוברים יחד ויש להם כניסה משותפת מרה"ר לרחבה שלפני הבנינים, ושם יש לכל בנין כניסה נפרדת, יש להדליק בפתח הכניסה הנפרדת של כל בנין, כיון שהוא נראה עיקרי ומיוחד לבנין זה. [הגרש"ז"א זצ"ל (פניני חנוכה ע"ג) ס"א].

מגרש חניה

מגרש חניה השייך רק לאנשי הבית, י"א שאינו נחשב לחצר, כיון שאין עיקר שימוש וכניסה ויצאה. [הגרש"ז"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ד הגה ה)]. וי"א שדינו כחצר וצריך להדליק בפתחו. [הגרש"ז"א זצ"ל (פניני חנוכה פ"ד ע"ג נ"ט-ס)].

מרפסת הפונה לרה"ר

מרפסת הפונה לרה"ר (ואין לה פתח לחוץ), יש אומרים שרשאי להניח הנרות על המעקה ואינו צריך להניחם סמוך לפתח המרפסת. [הגרש"ז"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ד אות ב)]. וי"א שעדיף להדליק בפתח הבית הפתוח למרפסת מבחוץ בצד שמאל כל שיהא מוקף במצות, א"י"כ יש פרסום יותר כשמדליק על המעקה. [הגרש"ז"א זצ"ל (חוט שני ע"ג) ו-ה]. וש"י שדעת הגרש"ז"א זצ"ל (פניני חנוכה ע"ג) ה"ה שאין הדלקה במרפסת מנוגה כי אין המרפסת בכלל מקום הדלקה. [הגרש"ז"א זצ"ל (פניני חנוכה ע"ג) ס"ב].

גדר פתח

לענין הפתח שמדליקין בו נ"ח, א"צ שיהיה בו צורת הפתח, אלא די בה שניכר שכניסים דרכו לחצר. [הגרש"ז"א זצ"ל (מעדני שלמה מונדים ע"ג) קט] והגרש"ז"א זצ"ל (פניני חנוכה ע"ג) פ"ה]. ויש מי שאומר שבעיני צורת הפתח (כמו לענין מזווה). [הגרש"ז"א זצ"ל (תשובות והנהגות ח"ב סי' שמב אות ב)].

הדלקה בחלון

במקום שנוהגים להדליק בפנים

הנוהג להדליק בפנים ידליק בחלון. ואם הוא גבוה למעלה מכו' אמה מרה"ר (לגר"ח נאה כ- 9.60 מטר, ולחזו"א כ- 11.52 מטר), י"א שעדיף להדליק בפתח דירתו (חזו"א כולל קבד אות ט) ומ"ב (ס"ח) תרע"ט שעה"צ אות מב]. וי"א שעדיף להדליק בחלון, משום שעכ"פ יש היכר קצת לבני רה"ר. [פמ"ג (שם ס"ח) ס"ק ה)]. וכן עיקר. [הגרש"ז"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ד אות ה)].

במקום שנוהגים להדליק בחוץ

י"א דכיון דעיקר תקנת חז"ל להדליק בפתח הבית, אין להדליק אלא בפתח ביתו, אף באופן שאם ידליק בחלון או במרפסת יהיה יותר פרסומי ניסא. אמנם אם מפתח ביתו לא יראו בכלל הנרות לבני רה"ר, יש להדליק בחלון ביתו במקום שיראו בני רה"ר. [הגרש"ז"א זצ"ל (חוט שני חנוכה ע"ג) ש"ו]. וי"א שבאופן שיש יותר פרסומי ניסא בחלון יש להדליק שם.

[החזו"א (ארחות רבנו ח"ג ע"ב) ושבת הלוי (ח"ב סי' פד)].

החלון הוא מעל כ"א אמה ויש בנינים ממוגד

מי שגר בקומה גבוהה והחלון הוא למעלה מכו' אמה, אם יש בנינים גבוהים ממוגד והשכנים רואים הנרות דרך החלון, י"א שאפשר להדליק שם אם יש שכנים מסביב בבתים הגבוהים. [שבת הלוי (ח"ד סי' סה)]. ויש מסתפקים בזה כיון שסוף סוף אין זה בגדר רה"ר. [הגרש"ז"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ד הגה ג)]. וי"א שבאופן זה עדיף להדליק בפתח הדירה לחדר המדרגות. [הגרש"ז"א זצ"ל (טובך יבועו ח"ב סי' לז)]. וכן דעת הגרש"ז"א זצ"ל (חוט שני ע"ג) דבכה"ג עדיף להדליק בפתח הדירה. ועי' בארחת רבנו (ח"ג אותיות כו-כח) בשם החזו"א.

להדליק על המדרגות שבחלון

סורגים שיש עליהם בטן שהם משופעים כלפי חוץ, יש אומרים שאין להדליק עליהם כי אינם חלק מהבית אפילו כשמשתמשים בהם. ומכל מקום אם מדליק על הסורג בתוך טפח לחלון שפיר דמי. [ועיין להלן לענין דין "טפח הסמוך" בחלון]. [הגרש"ז"א זצ"ל (פניני חנוכה ע"ג) סז ואשרי האיש פ"ה אות יז]. וי"א דסורגים הם כחלק מן הבית אם משתמשים בהם. [הגרש"ז"א זצ"ל (שם פ"ד הגה ה) והגרש"ז"א זצ"ל (חוט שני ח"ד ע"ג) שח אות ז].

גובה מקום הנחת הנרות

מעל שלשה טפחים

מניח הנרות למעלה מג' טפחים (לגר"ח נאה כ- 24 ס"מ, ולחזו"א כ- 28.8 ס"מ). [ש"ע (ס"ח) תרע"ט ס"ה], דכל למטה מג' כאלו הניח בקרקע ואין ניכר שבעה"ב הניחו שם, ומ"מ בדיעבד יצא. [מ"ב (ס"ח) תרע"ט ס"ק כז].

למטה מעשרה טפחים

מצוה להניח נ"ח למטה מג' טפחים (לגר"ח נאה כ- 80 ס"מ, ולחזו"א כ- 96 ס"מ). [ש"ע (ס"ח) תרע"ט ס"ה]. כי יש יותר פרסום הנס כשהוא מעל טפח, ודבר העשוי לאור אין דרך להניחו במקום כ"כ נמוך. [מ"ב (ס"ק כז)]. ובדיעבד אם הניחם למעלה מ"ט, יצא. [ש"ע (שם) ו-ה]. דאין העולם נוהגין בזה, משום שיש סוברים שעכשיו שהורגלו להניח בפנים (עי' הפרטים בזה לעיל), אין קפידא בזה, אכן המדקדקין נוהגים להקפיד בזה. [מ"ב (ס"ק כז)].

מדידת הגובה, מהמנורה או מהשלכת

אף בנרות שעוה ארוכים, כל שמקום הלהב הוא למעלה מכו' אמה, פסולה. [שעה"צ (אות לג)]. וה"ה לענין למעלה מעשרה ולמטה משלשה טפחים. [כה"ח (ס"ח) תרע"ט אות ג]. והגרש"ז"א זצ"ל (שם פ"ד הגה ז)]. ומ"מ עדיף שלא יניח המנורה על הארץ ממש אף אם היא גבוהה ג"ט, שנראה כמדליק להאיר את רה"ר, אלא יניח דבר מה תחתיה שיהא ניכר שהוא למצות נ"ח. [הגרש"ז"א זצ"ל (שם)].

חלון למעלה מעשרה טפחים

אם דר בעליה מניחה בחלון שהוא לצד רה"ר, אפילו אם החלון גבוה יותר מ"ט מקרקעית העליה. [מ"ב (ס"ק כז)]. ואם יש לו שני חלונות אחד למעלה מ"ט ואחד למטה מ"ט ודאי יניחנה בחלון שהוא למטה מ"ט. [מ"ב (ס"ק כז)].

הדליק למעלה מעשרים אמה

אם מניחה למעלה מכו' אמה לא יצא. [ש"ע (שם ס"ה)]. אפילו לקחה כך דלוקה והניחה למטה מכו', לא יצא, דהדלקה עושה מצוה. [רמ"א (שם)]. וחזון להדליק בברכה. [מ"ב (ס"ק כט)].

ביתו בשיפוע ההר

אם ביתו נמצא בשיפוע ההר, וביתו למעלה מכו' אמה, אך במרחק מביתו עדיין הנרות ניכרים ומשם הם בתוך כ"א אמה, נחשב בתוך כ"א אמה. [הגרש"ז"א זצ"ל (חוט שני ע"ג) ז'].

הכביש גובה מהרחוב

אם עד הקרקע מביתו לגינה יש יותר מכו' אמה, ומהכביש (שהוא יותר גבוה) יש פחות מכו' אמה, נחשב כהדליק תוך כ"א אמה. [הגרש"ז"א זצ"ל (חוט שני חנוכה ע"ג) ז'].

טפח הסמוך לפתח

טפח הסמוך לפתח

מצוה להניח נ"ח בטפח הסמוך לפתח (לגר"ח נאה כ- 8 ס"מ, ולחזו"א כ- 9.6 ס"מ). [ש"ע (ס"ח) תרע"ט ס"ה], שאם ירחיקנה רחוק מהפתח אינו ניכר שבעל הבית הניחו שם. [מ"ב (ס"ק לא)].

למצוה או לעיכוּבא

יש אומרים שמטפח סמוך לפתח מעכב אפילו בדיעבד, וצריך לחזור ולהדליק (ואע"פ שכתוב דמצוה היא), מצוה לעיכוּבא היא. [הגרש"ז"א זצ"ל (פניני חנוכה ע"ג) פ"ט]. ויש אומרים שבכל אופן אין הדבר מעכב. [ערה"ש (ס"ח) תרע"ט סוף אות יא] והגרש"ז"א זצ"ל (שלמי מועד ע"ג קצא)]. ולמעשה כל שניכר שהנר שייך לאותו פתח יצא. [הגרש"ז"א זצ"ל (נר חנוכה פ"ד הגה ל)].

מודליק בפנים

במקומות שמדליקין בפנים ואין היכר ל"ה כלל, אין לחוש כל כך אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח, ומ"מ יש נוהגים להדליק בטפח הסמוך לפתח (הדירה) כמו בימיחם, ואין לשנות, א"י"כ רבים בני הבית שעדיף יותר להדליק כל אחד במקום מיוחד מלערב הנרות ביחד ואין היכר כמה נרות מדליקין. ומ"מ יזהרו שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות כל השנה, כי אז לא יהיה היכר כלל, ואף כי אין היכר רק לבני הבית, מ"מ היכר קצת מיהא בעל. [רמ"א (ס"ח) תרע"ט ס"ה]. ומ"מ אם יש לו חלון (שהוא נמוך מכו' אמה מהקרקע) הסמוך לרה"ר נכון יותר שניחננו שם, כדי שיהיה היכר לבני ר"ה ויתפרסם הנס, אם לא במקום דשכיחא הזיקא על ידי זה. [מ"ב (ס"ק לח) ושעה"צ (אות מב)].

רבים מדליקים באותו פתח

רבים המדליקים בפתח אחד, רשאים להניח הנרות זה בצד זה (בהפסק הראוי) אף שרק נרותיו של הראשון הם בטפח הסמוך לפתח. הואיל וניכר הדבר שכולם שייכים לפתח זה. [הגרש"ז"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ד אות א)].

מקום ההדלקה בחלון (אם בעינין טפח סמוך לו)

יש אומרים דאף בחלון שייך דין של "טפח סמוך לפתח", ועל כן מהני להניח הנרות חנוכה בטפח הסמוך לחלון מבחוץ. [הגרש"ז"א זצ"ל (שבות יצחק חנוכה)]. ויש אומרים דדין טפח הסמוך נאמר רק בפתח הבית שהוא מקום מעבר הבית, ולכן כולל גם את הסמוך לפתח, מה שאין כן חלון הוא רק משום שנראה לרשות הרבים, ולכן אין להדליק בטפח הסמוך לחלון מבחוץ. [הגרש"ז"א זצ"ל (חוט שני ח"ד ע"ג) ש"ו]. והכי מסתבר.

בירור הלכה

בירורי הלכה
אקטואליים
מתוך הסוגיות
והפוסקים

הנידון - א' נשאר אור דלוק בחדר שינה האם מותר ללכת לגוי הנמצא אצל שכינו ("עובד זר") ולספר לו שהאור בחדר שינה דולק וקשה לו להירדם.

ב' האם מותר להשתמש "בגוי של שבת" המצוי בשכונות, ע"י שיספר לגוי שהאור בחדר שינה דולק וקשה לו להירדם.

והוסיף המגן אברהם ס"ק ל"א "וה"ה שאסור לומר לו דבר שיבין מתוך כך שיעשה מלאכה (פסקי רקנ"ט סי' צ"ט) וא"כ אסור לומר לעכו"ם שיקנח חוטמו כדי שיבין שיסיר הפחם שבראש הנר".

דעת הב"ח שמוותר אף רמז בשבת, והמג"א חלק על הב"ח ופסק דרמז אסור בשבת, המ"ב פסק כדברי המג"א הגר"א והפרמ"ג דרמז אסור בשבת, אבל בחול מותר לרמוז שיעשה בשבת הבאה.

כל העושה אינו מפסיד

כל העושה אינו מפסיד גם נחשב קצת כרמז ואסור לומר כן בשבת, וכ"ש שאסור לומר בלשון נוכח אם תעשה לא תפסיד. (רק בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד אף באיסור דאורייתא. ומ"מ לא התירו בדליקה רמז בלשון ציווי. ונח' הפוסקים האם גם בשאר הפסד התירו, והעיקר להלכה להקל (ע' שו"ע ש"ז י"ט, ושל"ד כ"ו, ומ"ב ע"א).

רמז דרך סיפור

המגן אברהם סימן ש"ז ס"ק כ', ובסוף ס"ק ל"א, מביא מהמהר"ם מינץ דמותר לומר לגוי שהביא איגרת חתומה שהוא לא יכול לקרוא כל זמן שהאיגרת סגורה, והגוי יפתח. והק' המג"א דהרי איתא ברמ"א דרמיזה אסורה. וביאר המג"א דרמז דרך ציווי אסור, ורמז דרך סיפור מותר.

הפרמ"ג א"א ש"ז ד' הביא עד"ז שכנה"ג בשם מהרימ"ט דכשהיה צריך לראות דבר והנר לא היה מאיר יפה היה אומר הנר אינו מאיר יפה והשפחה הייתה מבינה וחותרת ראש הנר.

וכן פסק המשנה ברורה סימן ש"ז ס"ק ע"ו "אסור לרמוז - דגם זה הוא בכלל אמירה לא"י כיון שע"י רמיזתו עושה בשבת. וה"ה שאסור לומר לו בשבת איזה דבר שיבין מתוך כך שיעשה מלאכה וע"כ אסור לומר לא"י שיקנח חוטמו כדי שיבין שיסיר הפחם שבראש הנר. אך כשאומר הרמיזה לא"י שלא בלשון צווי כגון שאומר הנר אינו מאיר יפה או איני יכול לקרות לאור הנר הזה שיש בו פחם ושומע הא"י ומתקנו שרי דאין זה בכלל אמירה".

עלה כמה מקורות להיתר רמז דרך סיפור. א' מהר"ם מינץ בשם אגודה התיר לומר איני יכול לקרוא האיגרת והגוי יפתח את האיגרת, (הובא במג"א ס"ק כ', ובסוף ס"ק ל"א, הובא ובמ"ב ס"ק נ"ו).

יש לדון בזה בשני נושאים, א' בדין "אמירה לעכו"ם. ב' חובת מחאה שהגוי עושה בבית הישראל.

אמירה לעכו"ם

חז"ל אסרו לומר לגוי לעשות מלאכה עבור ישראל, ואסמכהו אקרא "כל מלאכה לא יעשה בהם", ואסור לומר לגוי בין בחול ובין בשבת, וכשאומר לו בשבת עובר נמי על איסור מדברי קבלה "ודבר דבר".

ואף באופן שאין "ודבר דבר", כגון שאומר לו בחול שיעשה בשבת הבאה, או אומר לו בשבת לדבר מצוה, או שאומר לגוי בחול לעשות שאר איסורים, נמי אסור דמחזי כשלוחו.

ונח' האחרונים בגדר האיסור, יש שאמרו דיש שליחות לגוי לחומרא. ויש שכתבו דאינו מדין שליחות דאין עצם המלאכה אסורה, רק האיסור מה שלא שבת, אלא שגזרו חז"ל דהוא נראה כשלוחו.

מלבד איסור אמירה לגוי בשבת, אסרו חז"ל להנות ממעשה הגוי עד מוצא"ש בכדי שיעשו. ופעמים כשהגוי עושה מלאכה עבור הישראל, חייבו חז"ל את הישראל למחות בו, ויתבאר להלן.

גדר אמירה לעכו"ם

מבואר בפוסקים דאיסור אמירה לעכו"ם אינו דווקא באמירה בפה, אלא אף שמרמז לו ביד אסור. דכל שהגוי עושה מחמת הישראל אסור, כ"כ החי"א כלל ס"ב ב'.

רמז דרך ציווי

עוד מבואר דאיסור אמירה לעכו"ם אינו דווקא כשאומר מפורש, אלא אף אם רמז לו בדרך ציווי, אסור. כגון שאומר לו למה לא עשית מלאכה פלונית בשבת הקודמת כדי שהגוי יבין שהישראל רוצה שיעשה היום. (אולם כתבו הפוסקים דביום חול מותר לומר לגוי רמז דרך ציווי והגוי יבין שהישראל רוצה שיעשה לו מלאכה זו בשבת הבאה).

כ"כ הרמ"א בסימן שז סעיף כ"ב "כל דבר שאסור לומר לאינו יהודי לעשותו בשבת, אסור לרמוז לו לעשותו, אבל מותר לרמוז לו לעשות מלאכה אחר שבת".

ב' מותר לומר הנר אינו מאיר יפה והגוי יתקן את הנר, (שכה"ג הובא בבב"ט כ"ד, ובפרמ"ג א"א ד', ל"א, ובמ"ב ס"ק ע"ו).

אסור לקרוא לגוי לבוא לביתו

אף שמותר לרמוז שלא בדרך ציווי, מ"מ אסור לקרוא לגוי לביתו, דבכה"ג נחשב שהגוי עושה את הפעולה מחמת הישראל, ולא מחמת דעתו. כן משמעות הרא"ש סימן י' שרק בדליקה מותר לקרוא לגוי. וכ"כ להדיא הפרמ"ג סימן ש"ז מש"ז כ"ז, ז"ל "לומר לעכו"ם שיבוא, בלי דיבור רק שיבין מעצמו, דוקא בהפסד הבא פתאום דומיא דדליקה, הא בלא הפסד אסור לרמוז כלל".

גוי הנמצא אצל שכינו ("עובד זר")

בשבות יצחק אמירה לעכו"ם פרק ז' הביא מהגר"ש שכל ההיתר בדרך סיפור הוא רק שהגוי אצלו ומספר לו סיפור והגוי מחליט לעשות מעצמו, אבל בגוונא דהגוי נמצא אצל שכינו, וכ"ש בגוי ששכרו להיות "גוי של שבת", אסור אף בסיפור דברים, דמה שהגוי בא ועושה אי"ז אלא מחמת בקשת הישראל.

(ז"ל השבות יצחק "ההיתר לספר לצורך מחיטת הנר מיירי באופן שהשפחה נמצאת כאן והוא מספר לה... אם באים אליו ומספרים לו והוא בא אסור כי ברור שהוא מבין שבאו לקרוא לו לעשות ולא שבאו אליו לספר לו סיפורים").

דעת הגר"מ פיינשטיין (אמירה לעכו"ם באנגלית), הובא בשבו"י שם (והובא במלכים אומניך עמ' קי"ח) "דכל ההיתר של רמיזה שלא בדרך ציווי מיירי לדוגמא באדם שיש לו שפחה בבית, ובתוך שיחתו אתה הוא מבליע רמז כזה: חבל שהחשמל בוער כל השבת - או להיפך - 'הנר אינו מאיר יפה', או באופן שמדבר בינו לבית עצמו ומתלונן בקול רם שהנר אינו מאיר יפה, והשפחה השומעת מבינה מעצמה לתקן המצב כראות, אבל לקרוא עכו"ם מבחוץ חשוב כציווי ואינו מותר אפילו כשנעשה דרך רמז".

באמת המקור להיתר דרך סיפור הוא מדברי המהר"ם מינץ בשם אגודה דמותר לומר איני יכול לקרוא האיגרת והגוי יפתח את האיגרת, ושם הגוי כבר היה בבית הישראל.

והמקור הנוסף הוא מדברי השכה"ג דמותר לומר הנר אינו מאיר יפה והיא מתקנת, ושם המשרתת הייתה בבית הישראל.

ונראה לבאר טעמים דהנה בסוגיית הגמ' בכיבוי דליקה עולה דאף שהגוי עושה ע"ד עצמו בשביל להרויח ממון, מ"מ אם הישראל אמר לו לכבות, אסור, (דמבואר בגמ' דהגוי "עביד אדעתא דנפשיה" ולכן אין חובת מחאה ומ"מ אסור לומר לו לכבות, והתירו רק לומר "כל המכבה אינו מפסיד"). וההבנה בזה דאם הישראל אומר לו הרי הוא נראה כשלוחו ואסור.

ואפשר דבאופן שבא לגוי הנמצא אצל שכנו, אף שאומר לו בדרך סיפור והגוי עושה ע"ד עצמו, מ"מ אסור, דעצם זה שבא לגוי שלא מכיר ומספר לו אי"ז נחשב סיפור דברים אלא הרי"ז נחשב כבקשה מהגוי לעשות המלאכה ואפשר דה"ה נראה כשלוחו ואסור.

אולם מאידך יש לדון, דלכאורה גם שמספר לגוי הנמצא בביתו, ס"ס הגוי עושה את המלאכה מחמת הישראל, וע"כ הטעם דמותר דבכה"ג נחשב שעושה הגוי ע"ד עצמו דהחליט מחמת הסיפור לעשות, וכל שהישראל לא אומר או רומז מותר. וא"כ ה"ה כשבא

לגוי הנמצא אצל שכנו ומספר לו נחשב שעושה הגוי ע"ד עצמו דהחליט מחמת הסיפור לעשות, ויהיה מותר. באמת מנהג העולם להתיר, וכן דעת הגרש"א, וכן כתב האורחות שבת פרק כ"ג י"ח י"ט, וכן מורים הרבה מפוסקי זמנינו.

באמת זה נידון בסברא דקה, דאף שאומר לגוי דרך סיפור דמדינא אי"ז נחשב אמירה, אפשר דהיות הוא בא ומספר לגוי שהוא לא מכיר זה נחשב שהגוי עושה מחמת הישראל ונראה כשלוחו ויהיה אסור. או היות והישראל רק סיפר לגוי והגוי מחמת הסיפור החליט לעשות, יהיה מותר.

באמת יש להעיר על דעת המחמרים דס"ל דהיתר של רמז דרך סיפור הוא רק באופן שהוא מכיר את הגוי, מדברי המג"א שכתב דגוי שהביא איגרת מותר לומר לגוי שאינו יכול לקרוא את האיגרת דהרי"ז רמז בדרך סיפור. מבואר במג"א שאף שהגוי לא היה משרת אצל הישראל אלא כעת הגיע לביתו, אפ"ה מותר לומר לו בדרך סיפור, ואי"ז נחשב שהגוי עושה מחמת הישראל. א"כ מבואר דהיתר אינו דווקא בגוי המשרת בביתו, או מכירו.

אומנם באיגרת הגוי הגיע לבית הישראל, ובנידון דין הישראל הגיע אל הגוי, מ"מ מבואר דהיתר אינו דווקא בגוי המשרת בביתו או מכירו, (ולהלן יתבאר דיש אופנים שאף כשהישראל הגיע אל הגוי נראה שיהיה מותר).

דעת הגר"מ כתב בספר חוט שני ח"ג פרק פ"א ס"ק ג', ז"ל "מכאן י"ל בהא דמותר לרמוז לגוי שלא בדרך צווי אלא דרך סיפור דברים שיתקן את הנר בשבת וכנ"ל, אינו מותר אלא כשפוגש את הגוי בדרך או שהגוי נמצא בביתו וכדו', אבל לילך לגוי ולומר לו 'הנר בביתי אינו דולק יפה' י"ל דנהי דמשום לשון רמיזה כנ"ל מותר, מ"מ עצם הבאת והזמנת הגוי אסור אף כשהוא בלשון הזה, דהוא דומה יותר לאמירה, וגם י"ל דהוי כעין צווי. ולכן בשכונות המצויים 'גוי של שבת', אין לילך עליהם בשבת ולומר להם בלשון רמז באופנים המותרים שהתבארו לעיל, כיון שהוא קורא לגוי, אא"כ הוא במקום חולי וכדו' שאז מותר אף באמירה ממש בלשון צווי".

מש"כ בחוט שני לחלק בין פגש את הגוי ברחוב, להולך לגוי ומספר לו, צריך ביאור, דלכאורה מה החילוק בין פגשו ברחוב להולך לבית שנמצא בו הגוי (בשלימא מש"כ הגרמ"פ או שבו"י בשם הגריש"א דכל ההיתר רק שהגוי נמצא בבית הישראל ושומע את הסיפור, אולם כל שהולך ואומר לגוי הרי"ז אסור, החילוק מובן כמשנת', אבל מה החילוק היכן פגש את הגוי).

ושאלתי את הגר"א הוכמן עורך ספר חוט שני ואמר לי שכונות הגר"מ ק"ב בזה הייתה לחלק שאם בא במיוחד לגוי שלא מכיר ומספר לו מה קרה בביתו זה נחשב כמו בקשה מהגוי, אולם אם יספר לשכנו מה קרה לו בקול והגוי ישמע ויחליט מדעתו לבוא ולכבות את האור בבית הישראל, מצד דין אמירה יהיה מותר.

ואפי"אם רק ילגלג שיחה עם הגוי, ובתוך השיחה יספר מה קרה לו בביתו, ומחמת שהגוי שמע יחליט לבוא ולכבות יהיה מותר.

עולה לדעת הגר"מ ק"ב - דמותר להשתמש אפי"ב בגוי הנמצא בבית שכינו בדרך סיפור. אלא היות והוא לא מכירו, אם רק אומר לו שהאור בביתו דולק, הרי"ז נחשב כבקשה לבוא. אולם באופן

שמספר לשכינו והגוי שומע, או מגלגל שיחה עם הגוי ובתוך השיחה מספר לו, מצד דין אמירה יהיה מותר. וע' להלן מה עם חובת מחאה. (ואף "בגוי של שבת" היושב בשכונה, אם מצליח בחוכמה לגלגל איתו שיחה ובתוך השיחה מספר לו, מצד דין אמירה יהיה מותר).

דעת הגרמ"פ והגרשי"א - לכאורה היה נראה דס"ל דא"א להשתמש בדרך סיפור בגוי הנמצא אצל חברו.

אולם למשנת' באופן שמספר לשכינו והגוי שומע ומחליט מדעתו לבוא, או שמגלגל שיחה עם הגוי, נראה דאף לדעתם אין בזה "איסור אמירה". ונראה דכוונתם שבד"כ כל שהולך לגוי שלא מכיר ומספר לו, הרי"ז נחשב שהגוי עושה מחמת ישראל. אולם אם יספר לשכינו, או יגלגל שיחה עם הגוי, נראה דיהיה מותר. וסברא זו מאד מובנת וברורה, ואכתי צ"ע מה דעתם בזה.

והתבאר דמנהג העולם, וכן דעת הגרשז"א, וכן כתב האורחות שבת פרק כ"ג, י"ח, י"ט, וכן מורים הרבה מפוסקי זמנינו. דכל שאומר לגוי דרך סיפור מותר (וא"צ דווקא לומר לשכנו, או לגלגל איתו שיחה).

יש שטעו בהבנת הגרשז"א וחסבו שהוא חשש להחמיר להשתמש בגוי בדרך סיפור, ואינו נכון כדלהלן. יש מכתב מהגרשז"א בענין שימוש בגוי בשבת (ע' שולחן שלמה ס"ק כ"ח ב', מאור השבת ח"א עמ' תקי"ח אות ב', מנחת שלמה ח"ב ס' ל"ה אות י"ג) "אגיד לו נאמנה שמיום עמדי על דעתי ראיתי שמקלים לקרוא לגוי, ואחר כך מרמזים לו לעשות מלאכה ברמז שאינו של ציווי, אך לא הבינותי כלל ההיתר בזה וכמו שהעיר דרק במקום דליקה התירו לקרוא לגוי, מלבד אם נאמר שההיתר שלהם היה משום צורך מצוה שסמכו על בעל העיטור המבוא ברמ"א סי' רע"ו סעיף ב', אולם גם זה קשה להבין דהרי רוב הפוסקים חולקים על סברא זו וכמו שכתב הרמ"א... אך מעולם לא כתבתי בשום מקום בזה, כיון שאינני רוצה שיהא כתוב בשמי לאסור בזה שהוא דבר שנהגו להקל, לעומת זה אינני רוצה לומר היתר בזה".

המעין בלשון המכתב בשאלה ובתשובה, יראה דהגרשז"א דיבר על מנהג שהיו קוראים לגוי לביתו, ואחר כך בבית ישראל היו מרמזים לו. ועל מנהג זה תמה הגרשז"א על מה סמכו להתיר לקרוא לגוי לביתו, אף שאח"כ ירמוז לו. דהרי ברא"ש ובפרמ"ג מבואר דאסור לקרוא לגוי דהקריאה לגוי ה"ה כאמירה, ואם כבר קרא לגוי מה עוזר שאח"כ רק רומז. וע"ז כתב דאינו רוצה שיהא כתוב בשמו לאסור בזה שהוא דבר שנהגו להקל. אבל אם בא ואומר לגוי דרך סיפור וודאי יהיה מותר.

וליישב את מנהג העולם שנהגו לקרוא לגוי לבית ואח"כ בבית לרמוז לו. נראה לומר דמה דאיתא בפרמ"ג דאסור לקרוא לגוי לביתו הוא באופן שהגוי כבר יודע מה צריך לעשות בבית ישראל ולכן עצם הקריאה לביתו הרי היא קריאה לעשות מלאכה ולכן אסור דנראה כשלוחו. משא"כ אם קורא לגוי והוא אינו יודע מה צריך לעשות בבית ישראל אין הקריאה עצמה אסורה דאין נראה כשלוחו.

אולם אם כנים דברינו, יעלה חילוק לדינא בין אופן שרמז לגוי בדרך סיפור והגוי בא, לאופן שקרא לגוי לבוא לביתו ובביתו רומז לו בדרך סיפור (כמנהג שעליו דיבר הגרשז"א).

דהנה במאור השבת א' עמ' תקט"ו הביא בשם הגרשז"א דבר חידוש דאם רמז לגוי בדרך סיפור והגוי בא ולא הבין מה עליו לעשות, מותר לומר לו או להראות לו על איזה כפתור צריך ללחוץ, דא"י ציווי אלא רק מראה מקום היכן ללחוץ.

ונראה דבאופן שקרא לגוי לביתו, יהיה אסור להראות לו היכן ללחוץ, דבכה"ג א"י רק מראה מקום. דהרי הא דמותר לקרוא לו לבית הוא מפני שאינו יודע עבור מה בא, וא"כ כשאומר לו היכן ללחוץ הרי"ז כציווי ויהיה אסור, וצ"ע.

"גוי של שבת"

"בגוי של שבת" המצוי היום בהרבה שכונות, שהינתנו איתו מראש שיעשה מלאכות בבית ישראל עבור ישראל.

יש מקום לדון מכמה טעמים האם מותר להשתמש "בגוי של שבת" ע"י היתר של רמז בדרך של סיפור דברים.

א' יש מקום לומר "דבגוי של שבת" נחשב שהגוי עושה בגלל שהתבקש, ולא מחמת שבחר לעשות. ומה שהתירו הפוסקים ברמז דרך סיפור הוא באופן שהגוי נמצא בבית ישראל וסיפר לו מה קרה לו בביתו והגוי מחליט מדעתו לעשות המלאכה, (וע' מה שהארכנו בענין זה לעיל, "ובגוי של שבת" קשה להגיע למצב שהגוי יגיע מחמת הסיפור).

ב' עוד יש לדון "בגוי של שבת", דהרי מבואר ברא"ש וכ"כ הפרמ"ג שז' מש"ז כ"ז דאסור לקרוא לגוי לביתו, דכשקורא לגוי לביתו נחשב שהגוי עושה הפעולה מחמת ישראל. ואפשר "דבגוי של שבת", אף שלא קורא לו לביתו, אלא סיפר לגוי במקום שנמצא מה קרה לו בביתו, יהיה אסור, דהיות וסיכמו מראש עם הגוי שיבוא לבית ישראל ויעשה מה שיתבקש, הרי"ז כמו שאומר לגוי לבוא לביתו.

ג' עוד יש לדון דהרי התבאר דהאיסור אמירה לעכו"ם הוא לאו דווקא בפה, אלא אף אם קורא לו ע"י סימנים או בידי אסור. ואפשר "דבגוי של שבת" המצוי בשכונות, היות ולימדו אותו מראש את השפה ואת הרמזים, ואמרו לו אם יבוא אדם ויגיד כך תבוא לביתו ותעשה כך, ואם יגיד כך תעשה כך. הרי"ז נחשב שהישראל מדבר עם הגוי בשפת הסימנים, ויהיה אסור.

ד' עוד יש לדון דהיות ושכרו את הגוי שיהיה "גוי של שבת" עבור אנשי השכונה, הרי מה שעושה הוא מחמת ציווי ישראל שמינה אותו, ואפשר דכעת לא יעזור מה שרומז לו ע"י סיפור. בספר אורחות שבת סעיף ק"ז בהערה דנו בזה, והסיקו דמה שאמרו לו בצורה כללית כששכרו אותו אין נחשב כציווי לעשות מלאכה עבור כל מי שיבוא, ומ"מ כתבו שבשעה ששוכרים את הגוי לא יאמרו לו שאם ירמזו לו יבוא ויעשה, אלא יאמרו לו שהוא עושה עבור חולים וילדות.

באמת כל טענות אלו אינם מוכרחות, ומנהג העולם להקל לקרוא "לגוי של שבת" בדרך סיפור, וכן נהוג בהרבה שכונות, וכן פסק באורחות שבת פרק כ"ג, ק"ז.

למשנת' נראה אדם הרוצה להשתמש בגוי של שבת בהיתר של רמז דרך סיפור, ראוי שגלגל איתו שיחה ובתוך השיחה יספר לו מה קרה לו, וזה עדיף מלומר לו רק את הכתובת של ביתו.

(יש מקומות שמי שבא "לגוי של שבת" אומר רק את הכתובת שגר, אף שבוה שאמר את הכתובת אי"ז נחשב ציוני, ונחשב סיפור, מ"מ למשנת' עדיף לספר לגוי מה קרה לו בביתו כדי שהגוי ישמע מה קרה ויחליט מדעתו לבוא).

חובת מחאה שהגוי עושה בבית ישראל

הג' מרדכי הביא בשם ר' שמחה שאם הגוי עושה מלאכה בחפץ של ישראל, חייב ישראל למחות בגוי. באמת בכמה ראשונים מוכח שחלקו על חידוש זה, (תוס' בשבת קכ"ב, והרא"ש שם) ודין זה לא הובא בשו"ע והרמ"א, והובא להלכה במג"א בכמה מקומות בסימן רנ"ט ב', ובסימן רע"ו ד', י"ד. והביאו המ"ב בסימן רע"ו י"א.

ידוע שיש בהלכה זו מבוכה גדולה, די ש כמה מקומות במג"א ובמ"ב שנראה שלא סברו שיש חיוב מחאה. נציין חלקם, א' בסימן ש"ז מבואר דמותר לרמוז לגוי בחול שיעשה לשבת הבאה, ומבואר שם שהגוי יוסיף נר בשבת, ואם ס"ל דיש חובת מחאה היה לנו לאסור. ב' המג"א בסימן ש"ז כ' כתב דגוי שהביא איגרת מותר לומר לגוי בדרך סיפור שיפתח את האיגרת, ואם ס"ל דיש חובת מחאה היה לנו לאסור, (וע' ברעק"א שם שהק' ומה שת'). ג' המג"א בסימן ש"ז ל"א משמע דמותר לומר לגוי בדרך סיפור למחוט את הנר, וכ"כ המ"ב ע"ז, ואם ס"ל דיש חובת מחאה היה לנו לאסור.

וכתבו כמה אחרונים (שולחן עצי שיטים, נשמ"א כלל ס"ב ב', גר"ז ש"ה, וברמ"ג. ובכלכלת השבת י"ב) דחובת מחאה היא רק במקום שיש הנאה חיובית או הנאה חדשה, וכן משמעות הבה"ל סימן ש"ז ב' ד"ה "אפילו", והמ"ב ס"ק י"א.

אולם אכתי יש לעין, דבמג"א בסימן רע"ו י"ד, ובמ"ב ס"ק ל"ז מבואר שיש חובת מחאה אף שהגוי רק מוסיף שמן.

ונאמרו בזה כמה ביאורים. א' באורחות שבת ת' דכשמוסיף שמן אסור דיש בזה הנאה חדשה דידלק יותר זמן. ב' אפשר לומר עוד דיש חובת מחאה רק בדברים הנצרכים לעשות ע"י אחר דבזה נראה כאלו ישראל שלח את הגוי, אבל בדברים הנעשים לבד כמו כיבוי אור אין חובת מחאה.

עולה דמשמעות כמה פוסקים דאין חובת מחאה כשאין הנאה חיובית, ולכן אין חובת מחאה בכיבוי אור. וכן נקט להלכה האגר"מ יור"ד ג' מ"ז, וכן נקטו באורחות שבת, וכן עמא דבר.

מאיך דעת הגר"ק דכל מלאכה שנצרכת להסכמת בעה"ב יש חובת מחאה דזה נראה כאלו עשה מחמת ישראל, ורק בהורדת הפיחם מהנר מותר דזה מלאכה שא"צ להסכמת בעה"ב. ודעת הגריש"א דעשיה שיש בה שינו גדול יש חובת מחאה, ובהורדת הפיחם מהנר מותר דזה שינוי קטן. ולדבריהם יש חובת מחאה בכיבוי אור.

(ואכתי לדברי הגר"ק והגריש"א יל"ע דהא מבואר דמותר לרמוז לגוי בחול, והיה לנו לאסור מצד חובת מחאה, ודוחק לומר דאיירי דווקא באופנים הנ"ל, וצ"ע. אולם למשנת' דיש חובת מחאה רק שיש הנאה חדשה, מובן דכבר כתב המ"ב סימן ש"ז י"א, דמה שהתירו לרמוז בחול מדובר שמוסיף נר, וא"כ היות דאי"ז הנאה חדשה, אין חובת מחאה).

לדעה זו עולה דאף אם נימא דכשמספר לגוי שהאור בביתו דלוק אין בזה "איסור אמירה", מ"מ לדעתם יהיה אסור מחמת חובת מחאה.

העולה בקצרה - לענין נידון א' האם מותר ללכת לגוי הנמצא אצל שכנו ("עובד זר") ולספר שהאור בחדר שינה דולק וקשה לו להירדם - התבאר דמצד "איסור אמירה", מנהג העולם, וכן דעת הגרש"ז, א, וכן כתב האורחות שבת, וכן מורים הרבה מפוסקי זמנינו, דכל שאומר לגוי דרך סיפור מותר, וא"צ דווקא לספר לשכנו ושהגוי ישמע, וא"צ דווקא לגלגל עם הגוי שיחה.

והתבאר דאם מספר לשכנו והגוי שומע ומחליט מדעתו לבוא, ואפי' אם מגלגל שיחה עם הגוי ובתוך השיחה מספר לו והגוי מחליט מדעתו לבוא, נראה פשוט דאין בזה איסור אמירה. ונראה דכן דעת הגר"ק.

והבאנו דלכאורה היה נראה דדעת הגר"מ פ' והגריש"א, דא"א להשתמש בדרך סיפור בגוי הנמצא אצל חברו. אולם למשנת' באופן שמספר לשכנו והגוי שומע ומחליט מדעתו לבוא, או שמגלגל שיחה עם הגוי, נראה דאף לדעתם אין בזה "איסור אמירה".

אם ננקוט להלכה דהעיקר כמנהג העולם, שבאופן שאין הנאה חיובית, אין חובת מחאה. - יצא לדינא דבגוונא שמספר לשכנו שהאור נשאר דלוק והגוי שומע, או שמגלגל שיחה עם הגוי, יהיה מותר. דבכה"ג אין בזה איסור אמירה, ואין בזה חובת מחאה.

אולם לדעת הגר"ק והגריש"א יהיה אסור מחמת חובת מחאה, דס"ל דבגוי העושה בבית ישראל יש חובת מחאה.

לענין נידון ב' האם מותר ללכת "לגוי של שבת" ולספר לו שהאור בחדר שינה דולק וקשה לו להירדם. - התבאר דמצד "איסור אמירה" יש מקום לדון מכמה טעמים. א' יש מקום לומר ד"בגוי של שבת" נחשב שהגוי עושה בגלל שהתבקש ולא מחמת שבחר לעשות. ב' "בגוי של שבת" יש מקום לומר דהרי"ז נחשב כמי שקורא לגוי לביתו, ויהיה אסור. ג' יש מקום לומר ד"בגוי של שבת" היות ולימדו אותו מראש את השפה ואת הרמזים, ואמרו לו אם יבוא אדם ויגיד כך תבוא לביתו ותעשה כך, אפשר דהרי"ז נחשב שהישראל מדבר עם הגוי בשפת הסימנים, ויהיה אסור. ד' עוד יש לדון דמה שעושה הוא מחמת ציווי הישראל שמינה אותו ויש בזה איסור אמירה.

מ"מ התבאר דמנהג העולם להקל לקרוא לגוי של שבת בדרך סיפור, וכן נהוג בהרבה שכונות, וכן פסק באורחות שבת.

והתבאר דמ"מ ראוי לגלגל עם הגוי שיחה, ובתוך השיחה יספר לו מה קרה לו. ולדעת הגר"ק והגריש"א יהיה אסור מחמת חובת מחאה.

(יש להדגיש - דכל הנידון האם מותר להשתמש "בעובד זר" או "בגוי של שבת" הוא רק שמשמש בהיתר של סיפור, שבוה יש לדון האם שייך היתר זה "בגוי של שבת". אולם יש אופנים שמותר אף לקרוא לגוי, כגון שבות דשבות לצורך הרבה, מצוה, חולי קצת. או לצורך קטנים, ויש עוד כמה אופנים דמדינא מותר לקרוא לגוי, ובכה"ג וודאי מותר לכתחילה אף "בגוי של שבת").

{ אז נדברו }

פרשת וישלח תשפ"ג | לסדר: "קטונתי מכל החסדים" | גליון מס': 584

להצטרפות לרשימת התפוצה

בחייל:

a8447168@gmail.com

בימים אלו אנו לקראת הוצאת מהדורה מחודשת ומורחבת של הספר 'ואהבת' להשתתפות בהוצאות ההדפסה ניתן להתקשר לפלא': 0527683095 (ניתן להקדיש לע"ג, להצלחה)

ניתן לקבל את הגיליון בפקס באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

נודה להשתתפותכם בהוצאות הגדולות!!!

בבנק: בנק פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא

(ע"ד)

ניתן לקבל קבלה מוכרת

להחזר מס (ס' 46)

באשראי: "נדריס פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי: 052-7683095

תודה מראש!!!

חנוכה חג המלחמה!!! לא חג הנצחון!!!

אנחנו עומדים סמוך ונראה לימי חנוכה הקדושים והאהובים... כולנו יודעים שחנוכה זה ימי הלל ושמחה על הניסים והנפלאות והתשועות והנחמות שה' עשה איתנו... וכידוע: יש את השאלה המוכרת: מה זה "ועל המלחמות"? וכי מה יש לנו להודות על המלחמות?? וכי משהו מחפש מלחמות?? אז לא תאמינו!!! **גיליתי מידע היסטורי שבשבילי הוא רעידת אדמה!!!**

הכל התחיל מזה שהתחלתי לעיין קצת בספרים העתיקים שמתארים מה שהיה שם... (כמו יסיפון, יוסף בן מתתיהו, מקבים...) ושם גיליתי כל מיני הפתעות!!! מבחינה מסוימת יש הבדל תהומי בין התיאורים שנכתבים בספרים האלו... לבין מה שקבלנו מחז"ל... (אז שלא תבין... אם היה פה באמת חילוקי דעות בין מה שקבלנו מחז"ל לבין העדויות של הספרים האלו לא הייתה לי שום בעיה... הייתי לוקח את הספרים האלו וזורק אותם בפח האשפה הראשון והכל שריר וקיים... אז זהו שלא!! רבותינו הראשונים דווקא סומכים על העדויות האלו והם התקבלו-עכ"פ כעדויות היסטוריות ולא הרבה מעבר לזה.)

והפעם!! ההפתעה הגדולה שלי היא: שאני וגם אתה תמיד ידענו שעם ישראל סבלו מהיוונים ו"צר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד!!! עד שריחם עליהם ה'..." ובקיצור: ביום כ"ה בכסליו היה הנס הגדול של נצחון המלחמה ונס פך השמן וזהו!!! מאותו יום ואילך שקט ושלווה... "ונוח מאוייביהם והרוג בשונאיהם..." מכאן ואילך ותשקוט הארץ...

אז זהו שלא!! אם תסתכל בספרי ההיסטוריה האלו... הסיפור נראה בדיוק הפוך!! הסיפור הוא כך: שעד כ"ה בכסליו מלכות יוון שלטה בישראל שליטה בלתי מעורערת!!! דווקא אז היה שקט... למה? כי מלכות יוון שולטת וכמובן הם גוזרים גזרות על היהודים... והחרדים לדבר ה' נאלצו להתחבא במערות ואז היו תופסים אותם והורגים בהם וכו'... עד!!! עד שהגיע כ"ה בכסליו ש... שמה קרה אז?? מה שקרה זה שבעקבות מעשה שהיה (הסיפור עם המערה שיהודים שמרו שם שבת והיוונים יצאו נגדם למלחמה והיהודים לא רצו לחלל שבת ומתו שם אלף איש) שהיוונים התנכלו ליהדות... יום אחד החליטו יהודה המכבי ואחיו בנחישות-שוהו!!! שוברים שתיקה!!! מהיום יוצאים למאבק נחוש על החיים ועל המוות... ומאז!!! מאז **ה ת ח י ל** המלחמות...

כלומר: זה לא שבכ"ה כסליו עם ישראל ניצחו את יוון... ההיפך הגמור!!! מכ"ה כסליו ואילך עם ישראל **התחילו להילחם** במלכות יוון... וזו הייתה מלחמה ארוכה ועקובה מדם שנמשכה במשך עשרות שנים... (רק שתינו: קמעט כל בני חשמונאי המכבים מתו בכמה שנים האלו בקרבות.)

אז מה קורה פה?? אנחנו מצד אחד יודעים שחנוכה היה נס פך השמן ונצחון המלחמה... ואילו מתברר שתכל"ס... המלחמה למעשה רק אז התחילה בפועל...??

כתוב כאן יסוד מהותי וחשוב מאין כמותו:

מהו היום המכונן ביותר של עם ישראל מול מלכות יוון?? איזה יום נרשם בהיסטוריה כיום הנצחון המזהיר והמשמח ביותר של ישראל מול מלכות יוון?? היום שבו קבלנו החלטה נחושה: די לכניעה ולרפסות!!! **יוצאים להילחם!!!** זה!! זה היום עשה ה'... זה היום הגדול!

כן... ביום כ"ה בכסליו לא סיימנו עם היוונים... אדרבה... ביום זה רק התחלנו איתם... אבל אדרבה... עצם ההכרה וקבלת ההחלטה הנחושה שזהו!! אנחנו יותר לא מוותרים על היידישקייט שלנו ואנו יוצאים למאבק נחוש ובלתי מתפשר על הקדוש והיקר לנו... **זה!!! זה היום עשה ה'!!** זה יום הנצחון האמיתי שנרשם לדורות... מתי ה' הניח לנו מאויבינו?? מה זה משנה... זה כבר עניין של הרבש"ע... אבל אנחנו מצידנו... יום הגאולה האישי שלנו בתור יהודים זה היום שבו החלטנו לעשות סוף לצניחה הרוחנית... אנחנו מהיום נאבקים...

כלפי מה הדברים אמורים??

מגיע אלי בחור ומספר לי איזה ניסיונות רוחניים יש לו... איזה פיתויים אורבים לו ועזוב... אין סיכוי... אני כל פעם מתחזק ושוב נופל... ושוב מתחזק ושוב נופל... עד שנמאס לי... שחררתי אחיזה... אמרתי לו: סליחה על השאלה: מה ההבדל בינינו לבין חילונית?? הרי בינינו גם אנחנו עושים עבירות וגם הוא... אז מה כבר ההבדל? שהוא עושה יותר עבירות ואנחנו פחות?? נו... מה התשובה?? יש **הבדל אחד ויחיד** ביני לבין חילונית (שה' יחזיר אותו בתשובה...) אני נאבק!!! אני נלחם!! אני לא מוותר... גם אם אני נופל ונכשל ולפעמים אפילו קרוב למזיד... אבל אני ממשיך לחתור... ממשיך לתפוס את עצמי ליידיים ולא נכנע... ואת זה החילוני לא עושה... הוא משחרר אחיזה ונותן לצניחה החופשית להמשיך להצניח אותו לתהום... כל ההבדל בין עובד אלוקים לאשר לא עבדו זו ההחלטה הנחושה: אני נאבק!!! אני נלחם!! אני לא מוותר!! נצחונות?? הישגים?? כמה זמן תצליח בסוף לצבור בין מעידה למעידה?? עזוב... זה כבר לא הנס הגדול... מתי עם ישראל הצליחו בפועל לנצח את היוונים?? לא יודע מתי... וכנראה שאף פעם לא... (הרומאים בסוף ניצחו את היוונים ולא היהודים...) את זה אנחנו לא חוגגים!! חנוכה זה **לא חג של נצחון!!! חנוכה זה חג של מלחמה!!!** בחנוכה כלל ישראל הפנימו עמוק עמוק בלב שיוצאים למאבק!! אנו לא הולכים לוותר על הרוחניות שלנו... שלא תחשוב... הם היו ריאלים... הם ידעו שזה יהיה כרוך בהמון קרבות... אבל הם היו נחושים!! אנחנו כבר לא סמרטוטים של היצר הרע... ולכל אחד מאיתנו יש את החנוכה הפרטי שלנו!! את היום הבהיר הזה!! היום שבו תקבל החלטה נחושה: אני יוצא למאבק!! מהיום אני לא מוכן להשלים עם הנפילות הרוחניות שלי... ואני נחוש להתגבר... כן... זו תהיה דרך ארוכה... יהיו נפילות... יהיו מעידות... אבל אני יוצא לדרך!! אל תשכח לציין את היום הזה... זה נס פך השמן הפרטי שלך...

אני רוצה בית של תורה... אבל גם ליהנות... חיי רווחה...

כמידי שנה כשמגיעה פרשת וישלח היא מזכירה לנו את קיומה של הסוגיה של החומריות ונהנתנותו וה"ש לי רב" של עשיו מול ההסתפקות במוטו וה"ש לי כל" של יעקב אבינו...
ובכן: כידוע: כיום הנושא של נהנתנות מאד תופס אותנו! יש צעירים שמאוד חשוב להם ליהנות בחיים... כשמדברים איתם על חיי נישואין ועל בית של תורה... מאד חשוב להם לוודא שאפשר גם ליהנות ולחיות טוב... ובשידוכים מאד חשוב להם לשמוע ש... נכון... בית של תורה והסתפקות במוטו... אבל אפשר גם קצת ליהנות בחיים... ובית מטופח ומושקע וכו'...
 בקיצור: יש תופעה של בינוניות בדורנו... גם וגם... לרקוד על שתי העולמות...
אבל כאן צריך לשים לב!!! שאמנם יש כאלו שיש להם באמת נטיה לחומריות ונהנתנות וזה באמת בעיה (הם צריכים להחליט איזה בית הם רוצים... אין גם וגם... אבל!!! לא תמיד זה נובע מנטיה לחומריות...
הרבה פעמים זה בכלל יושב על חסך מהילדות!!! תחשוב שיש בחור בן עליה שגדל בבית שהיה בו הסתפקות במוטו באופן חריג... ותוצאה מזה יש לו חסך פנימי שהוא רוצה שהכל יהיה בשפע...
 שהארונות יהיו מפוצצים בכל טוב... או תחשוב שהוא גדל בבית קטן וצפוף מידי... ולכן יש לו דחף לגור בבית רחב ידיים... אזו שגדלת במשפחה קצת מוזנחת וזה הפריע לך... ומהמקום הזה בא לך שבבית שלך כולם יראו במזרח הכי עדינות... ברגע שזה הרקע אז זה בכלל בכלל לא נובע מחומריות ונהנתנות... זה בסה"כ יושב על חסך מהילדות שהם מרגיש שהוא צריך לפצות אותו!!! אם ככה אז זה עולם אחר לגמרי... אתה לא עוד איזה צעיר נהנתן וחומרני שצריך לתת לך על הראש... תפסיק כבר להיות מגושם כ"כ... לא!! יש לך בסה"כ איזה חסך שאתה רוצה למלאות אותו ומותר לך...
נו... אם זה באמת יושב על חסך אז בכל זאת יש לי לומר לך?? אז בא תשמע סיפור...

כידוע: אצלנו הגברים... החופש הגדול מתחיל בתשעה באב... ואז מתחילים לאט לאט לבשל את התכניות לאיפה נוסעים ועם מי מחליפים דירה וכו'... בערב ט"ב אני לא מעז לדבר על זה כי אאפס... פאסט נישט... זה לא מתאים... אבל - בתשעה באב אחה"צ... אחרי שהמשיח כבר נולד... כשנפגשים בבית הכנסת ככה בשקיעה בחליצת התפילין... אז מתחילים לדבר על התכניות...
 בקיצור: באותה שנה היה לי כנראה צום קשה!!! הייתי מאוד מאוד צמא... אח שלי ניגש אלי באזור השקיעה... נו... מה קורה?? מה התכניות לבין הזמנים??
 אמרתי לו: שום דבר!!! **כוס מים קרים!!!** אני צצצצמא... ואח שלי ממשיך: נו... בסיידר... כוס מים... עוד עשרים דקות תשתה מים... אבל הלאה... מה התכניות הלאה...
 אמרתי לו בקול ניחר: אין הלאה... כוס מים!!!! זה!! זה התכנית לבין הזמנים...
 הוא ניסה להמשיך לדובב אותי... בסיידר... נו... כוס מים... אבל מה הלאה...
 ושוב ענית לי: עזוב אותי... אין הלאה... יש תכנית אחת ויחידה לבין הזמנים: כוס מים!!!!
 וכך הסתיימה לך השיחה... עבר חצי שעה... והנה עוד שתי דקות אפשר לשתות... והנה... סו"ס אפשר לשבור את הצום... ברכתי שהכל... ושתיתי גלון של מים... אה... אמחיה... עבר דקה וחצי... שתיתי עוד!! עוד שתי כוסות של מים... אה... תענוג... מים קרים על נפש עייפה... עברו עוד שתי דקות... עוד כוס של מים... ועוד שתי כוסות... זהו... שתיתי חמש כוסות של מים... נו... ו... מה עכשיו?? באמת מה הלאה?? כעת הגיע תורי להתקשר לאח שלי... הההלו... מה נשמע?? נו... באמת מה אתה אומר... מה התכניות לבין הזמנים??

אח שלי החליט להחזיר לי באותו מטבע לשון: שום דבר!!! אין תכניות... יש רק כוס מים... אמרתי לו: אתה צודק... אבל כבר שתיתי... שתיתי כוס ועוד כוס... תוך חמש דקות שתיתי חמש כוסות ועכשיו... באמת מה... מה הלאה... ענה לי אח שלי: נו... זה בדיקו מה שאמרתי לך... שאלתי אותך: מה התכניות שלך לבין הזמנים ואתה אומר לי כוס מים כוס מים... אין בעיה... תשתה לבריאות... אבל זה טוב ונכון לחמש דקות הראשונות של הבין הזמנים... אבל מה הלאה... מה קורה אחרי שגמרת לשתות... מה התכניות הלאה...

 אני חושב שהתיאור הזה הוא משל טוב!! הוא מאד ממחיש מה עובר על בן אדם שיש לו חסר!!!
 כשיש לך חסר... החסר כ"כ בולט וכ"כ מורגש... שאם שואלים אותי מה התכניות לבין הזמנים? אני רואה רק דבר אחד מול העיניים: כוס מים!!! ונכון... אל תדאג... יהיה!! יהיה כוס של מים... אבל תוך חמש דקות אתה תסיים עם הכוס מים... ואז הלאה... מה הלאה...
על אותו משקל: בחור יקר... אם אכן באמת הצורך שלך ברווחה כלכלית או בנהנתנות... אם זה יושב אצלך על חסך מהילדות!!! אין לי שום עניין להוריד אותך מזה משיקולי הסתפקות במוטו... אדרבה... אל תדאג... יהיה!! רוצה בית מרווח?? יהיה!!! אתה רוצה לחיות חיי רווחה בלי צמצום?? יהיה!!! אל תדאג... ומשביע לכל חי רצון... אם זה הצורך שלך אז ה' ישיבע את רצונך...
אבל אנא ממך!!! אל תתקע שם!!

כי ברגע שזה יושב על חסך... אז ברגע שאתה תגשים חלום ובעזה"ש יהיה לך בית מרווח... ותוכל להרשות לעצמך... בחודש חודשיים הראשונים אתה תרגיש נפלא... ואח"כ אתה תשאל את עצמך... נו... מה הלאה... **ועל זה אנחנו מדברים!!! לרגע הזה אתה צריך לדאוג!!!** לרגע שאחרי שתשלים את החסך שלך... לאותו רגע שאחרי ששתיתי שמונה כוסות מים ואז שאלתי נו... מה הלאה... אל תחזור על הטעות שלי שברגע שאני צמא בט"ב... אז זהו!! קירי!! אני לא רואה שום דבר מול העיניים... רק כוס של מים!! היה אפשר לצפות ממני לקצת ראש גדול ולהבין שנכון שאני מאד צמא ואפשר להבין אותי... אבל ההלו... כוס של מים זה לא תכנית לכל הבין הזמנים הקרוב... זה אולי תכנית לחצי שעה הראשונה של בין הזמנים... אותו דבר כאן: בראש שלך יש כל מיני חסכים שאתה רוצה להשלים אותם... אל דאגה... זה יקרה... תרגיע את עצמך... בעזה"ש אנחנו הולכים להקים בית של תורה עם רווחה כלכלית... "עניי כל אליך ישברו ואתה נתן להם..." ה' מספק לכל אחד את החסר שלו... ואם יש לך כזה חסר אז ה' ימלא לך אותו! אבל הלאה... אל תתקע שם... כשמדברים איתך על החיים... כשאתה מתחיל לחשוב על משמעות החיים... אל תתקע בכוס מים זהו!!! תפתח ראש... תחשוב על משמעות החיים... שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו... אל תדאג ה"מה חובתו בעולמו" הזה לא יבא על חשבון ה"כוס מים" שאתה כ"כ רוצה לשתות... אתה תמלא את החסר ועדיין ישאר לך הרבה הרבה מקום פנוי בלב למשמעות... תן לרשב"ע למלא את החסר שלך... ואתה תתמקד בלמלא את עצמך בפנימית ובמשמעות... להבין מה אנחנו עושים פה ולאן אנחנו חותרים... שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו... כי האדם לא נברא אלא להתענג על ה' וליהנות מזיו שכירתו...

הודעה משמחת:

ניתן לרכוש את הספרים מבית 'אז נדברו', 'אהבתי', 'יומאן',

'המסולאים בפי'

במוקדי המכירה שבארה"ב:

מונס': 'מרכז הספרים'

ובביה"ג הגדול של ויניץ

ויליאמסבורג: בית הספר

בורו פארק: אייבלערס, ברמן.

ליקווד: יודאיקה סקווירא

להזמנות מרוכזות ניתן להתקשר להפצה ראשית בארה"ב:

7188718652

ניתן לקנות את הקונטרס על חנוכה

נר חנוכה מצוה להניחו על-

'ביתו מבחוץ'

בפלא': 0527683095 - 0548446691

ניתן להשיג במוקדי המכירה:

אופקים: שפירא: 0534112035

אחיסטמן: שרגל: 0527171721

אלעד: 03-9073067

אשדוד: 0504120311

בית שמש: נהר הירדן 9 רמה ב', מש' צוויבל.

תפרח: 0556705003

בני ברק: קבוץ גלויות 9- 0556728458

חזון איש 34 (פינת דסלר, דרייפוס, אפשר גם חוברות ישנות של חנוכה) 0527117271

ירושלים: מרכז העיר: רחוב נחמיה 10.

בית וגן: רח' הרב פרנק 29 קומה ב'.

רמות ד': רובין 47 קומה ב'

רוממה: המ"ג 29 0527682281

הר נוף: 0533148861

תל ציון: קליין 0527150166

ביתר עילית ב': אזור רמי לוי 0548450998

קרית ספר: קצות החושן 14 052-7174781

חנף חיים: 089742750 14

פיצווי בראשית: ברכפלד: 0527137444

גרין פארק: 0527644795

צפון: רכסים: הורדים 4' קריצלר 0548415410

כרמאל: 0527136165 משפחת שטיימן.

עמלה: 0527686876

מה בחוברת??

- א. למה הקשר בין פילים לחנוכה?? למה היוונים אוהבים פילים??
- ב. למי שכבר למד את כל הסוגיה של חנוכה וגם נגמרו לו כל הוורטים של חנוכה... איפה יש כר נרחב של נושאים הקשורים לחנוכה??
- ג. שהיו מחבבים את הצרות!! איך אפשר לחבב צרות? וכי מישוהו מחפש צרות??
- ד. שער הכוונות!!! מה אני אמור לכיין בשעת הדלקת נרות חנוכה??
- ה. במוצ"ש אנחנו אומרים 22 פעמים "אל תירא עבדי יעקב..." למה צריך כ"כ הרבה פעמים להרגיע את יעקב??
- ו. למה בדורות האחרונים עושים עסק כ"כ גדול מחנוכה (בו בומן שבגמי חנוכה מוזכר רק שמונה פעמים וכווה"ק אולי שלוש פעמים...)?
- ז. האם אני, הבחור הצעיר!! האם גם אני יכול להיות בעל מופת ולעשות מופתים למעלה מדרך הטבע?? התשובה היא: כן!!!
- ח. האם מראה חייוני לא אומר כלום... או... או... או לא אומר הכל??

העקשנות היהודית... מתי לטוב ומתי למוטב??

הייתי לפני כמה שנים בשבת אופרוף וכשהגיע סעודת שבת בבוקר לא היה דגים בתפריט... (היום זה מקובל שמיד בהתחלה 'מתקדמים' לטשלוט...) היה שם יהודי אחד שנחרד עד עמקי נשמתו... מה... סעודת שבת בלי דגים?? הרי מנהג ישראל לאכול דגים בכל סעודה מג' סעודות?? (והאמת היא שהוא צודק...) אל תשאל... הוא יצא למאבק עיקש ונחוש... אבל מממזה מאבק... הוא הטריד את כל המשפחה... טרטר את כל הסועדים... שיגע את המלצרים... תארגו לו איזה ממרח טונה או סרדינים... והם ניסו ולא מצאו... וזו הוא עשה שבינת רעב... אין!! אי אפשר להמשיך!! הוא יצא באמצע סעודה ודפק בבתיים של אנשים מקומיים ועשה ביזיונות למחותנים עד שסו"ס הוא חזר עם איזה חתיכת גפילטע פיש... או אז סו"ס ותשקוט הארץ... **חשבתי לעצמי: בסה"כ הוא לא אשם בעקשנות שלו הזו!!** סו"ס הוא יהודי... יש לו גנים של ישראל סבא!! והרי יעקב אבינו התייחד בעקשנות!! כשיעקב נאבק עם שרו של עשיו עד עלות השחר... המלאך התפעל מיעקב והוסיף לו שם... מהיום קוראים לך ישראל-- כי שרית עם אלוקים ואנשים ותוכל!! כתוב כאן שישאל נקראים כך על שם העקשנות והמאבק הנחוש שמאפיין את אבינו יעקב... שרק בדרך זהו יעקב אבינו מצליח לשרוד את כל הגלויות ולהיאבק ולהילחם על שמירת היהדות עד עלות השחר... אז הנה... כעת מגיע יהודי שבגנים שלו זורם דם של ישראל! וממילא כשחסר גפילטע פיש בסעודת שבת אז הוא נאבק ומתעקש ונלחם ועדעך הסוף... לא מוותר עד שיהיה פה חתיכת דג...

נו... מה אתה אומר?? מקובל עליך הטיעון הזה???

האם כשיעקב אבינו קיבל את התואר ישראל "כי שרית..." האם לזה התכוין המלאך?? נראה לך שאם יעקב אבינו היה בשבת אופרוף זהו הוא גם היה פותח במאבק עיקש שבביל הגפילטע פיש הזה??

לא כ"כ נראה לי!!! אבל בעצם למה לא?? הרי סיכמנו שיעקב אבינו נקרא ישראל על שם העקשנות היהודית!! ומי שקצת מכיר אנשים עקשנים... אין חכמות... עקשן זה עקשן!!

אז זהו שלא!! וברור לכלנו שלא... והשאלה היא למה לא???

כאן מחכה לנו הפתעה!! מידי בוקר אנחנו אומרים בשחרית "אבל אנחנו עמק... עדת יעקב בן שמאבתך שאהבת אותו ומשמחתך ששמחת בו קראת את שמו **ישראל ו-ישורון!!** כתוב כאן שישאל זה לא רק מלשון מאבק ועקשנות!! לשם ישראל יש עוד משמעות!! מלשון **ישורון**... מה זה ישורון?? ישורון זה מלשון ישרות! יעקב הולך עם הקב"ה בישרות... חותר לעשות רצון ה' ולא הולך סחור סחור... (כך משמע בזה"ק שהשם ישורון הוא לא שם נפרד... אלא הוא בעצמו הפירוש והפועל יוצא של השם ישראל)

אנחנו מדגישים בתפילה שישאל העקשן והנאבק בלבד זה לא מספיק!!

צריך ישראל ו-ישורון!! עקשנות אבל-... ישרה!!

כן... צריך לדעת שעם כל הכבוד ליהודים העקרוניים והעקשנים שהולכים בכל דבר עד הסוף... סו"ס טמון בעקשנות הזו גם חסרון אחד גדול: כי... כי כידוע... מי שהוא טיפוס עקשן... **הרבה פעמים הוא גם הולך ראש בקיר עד הסוף!!!** הללו יהודי יקר... עם כל הכבוד... נכון שישאל זה מלשון חותר נאבק ועקשן עד הסוף... השאלה **לאן?? לאן הוא חותר??** כן... הבנתי שישאל זה יהודי שחותר בנחישות עד הסוף... אבל **"עד הסוף" של מה??** עד סוף הגפילטע פיש?? עד סוף הקיר בטון?? עד סוף מה??

אז זהו!! שיהודי חותר למקום אחד ויחיד: **מה ה' רוצה!!!**

רק לשם יהודי אמור לחתור ועד הסוף... **ובאמת מה ה' רוצה???** ה' רוצה מכלול שלם של ערכים... ה' רוצה דגים בסעודת שבת... וה' גם רוצה כיבוד הורים... וה' רוצה רגישות והתחשבות בבין אדם לחבירו וכו' וכו'... בקיצור: ה' רוצה מכלול שלם של ערכים... וממילא כשיהודי ניגש להיאבק על רצון ה'... אין כזה דבר לסמן מטרה אחת מול העיניים ולהתחיל לדהור איתה קדימה ללא הבחנה... **לא! אין כזה דבר!!** זה לא נקרא ישראל!! זה סתם בן אדם עקשן ומרובע שנאבק על המקובעות שלו עד הסוף עם ראש בקיר... הישראל הזה שעליו אנחנו מדברים זה יהודי שנאבק וחותר עד הסוף... **איזה סוף?? סוף קיום וציות ורצון יתברך!!** שזה אומר... שה' אמנם רוצה דגים בסעודת שבת... אבל ה' רוצה גם רגישות במחדל שקרה כאן ולא לעורר פרובוקציות וחילול ה' וכן הלאה וכן הלאה... ואדרבה... דווקא בסיטואציה שכזו מתגלה בייתר שאת הנחישות והמאבק הבלתי נדלה של יהודי!! איך הוא נאבק בכזו זהירות ונחישות לבחון בכל צומת מה כעת רצון ה' ובעיקר מה לא...

והנה!! אתה רוצה את הדוגמה הכי עוצמתית מה זה נחישות ועקשנות נוסח יעקב אבינו?? אז הנה!! מהפגישה הזו בעצמה של יעקב עם עשיו בעצמו!! (למחרת הפגישה עם שרו)... נו... איך יעקב מתכוון לקראת הפגישה עם עשיו? א. דרוון. ב. תפילה. ג. ומלחמה!!!

אתה קולט איזה שלושה תחומים לא קשורים זה??

דרוון זו דיפלומטיה... חיבוקים... תעודות הוקרה... פוצי מוצ'... דינו... התרמות... עיזים מאתיים תיישים עשרים... ריווח תשימו... שיראה יפה וגדול... הרבה הצתעצויות... ומאידך תפילה זה מישור אחר לגמרי!! זה השלך על ה' היבך... "ה' לי לא אירא מה יעשה לי אדם..." כולי דבוק בה'... לא מעניין אותי עשיו... לא חושש מאף אחד... בז לו לגמרי... עיני נשואות רק לה'... ומהמזד השלישי יעקב נערך גם למלחמה... מלחמה זה חובת השתדלות... יעקב אבינו מפעיל שיקול קר של "ויחץ!!" אם יבא עשיו אל המחנה האחת והכהנו... רבש"ע: איך בן אדם אחד!! מסוגל

לתמרן בין שלושת המהלכים הכ"כ מנוגדים האלו בד בבד?? ועוד תחשוב **שבדיוק במעמד הזה** הוא מקבל את השם ישראל!! על שם מה? על שם העקשנות והנחישות שלו להיאבק עד הסוף!!! רבש"ע: איפה פה הנחישות?? מילא אם יעקב אבינו היה מחליט החלטה חד משמעית לצאת למלחמת חרמה נגד עשיו וללכת עד הסוף... "עד רדתה..." אוהו... פה אתה רואה תכונה של ישראל!! מילא אם יעקב אבינו היה מחליט לעזוב ולנטוש את הכל ורק להתפלל ולבטוח בה' עד כלות הנפש ולעשות תענית ג' ימים וג' לילות ללא שום השתדלות... אוהו... פה אני גם רואה מאבק נחוש עד הסוף!!! מאבק של אמונה ובטחון נגד כל התחזיות...

אבל ברגע שיעקב משלב תפילה דרוון ומלחמה בד בבד... אז רבש"ע: איפה אתה רואה פה אופי של מאבק ונחישות???

כן... שרו של עשיו... אתה שכ"כ התפעלת מהעקשנות והנחישות של יעקב ללכת בכל דבר עד הסוף ולכן קראת לו ישראל... תגלה לנו איפה ראית את התכונה הזו אצל יעקב?? אדרבה... אם היית שואל אותי... דווקא אצל יעקב הכי פחות רואים את התכונה של העקשנות!! דווקא אצל יעקב רואים לאורך כל הדרך תמרון מאוד זהיר וחשוב של כמה מהלכים בד בבד ביחד... אם יעקב אבינו מסוגל מצד אחד ללכת על מהלך של דרוון ובד בבד לחדד סכינים ולהתכוון למלחמה עקובה מדם... אז איפה אתה רואה עקשנות יהודית ללכת עד הסוף??

אה... מה אתה אומר...? שאלה עצומה... נו... ומה התשובה???

בטח עקשנות יהודית!! השאלה על מה!!! על מה מתעקשים??

אם אתה מתעקש לנצח בכל מחיר?? **לא תראה את זה אצל יעקב!!**

אם אתה מתעקש בכל מחיר להיות דיפלומט? **לא אצל יעקב אבינו!!**

אם אתה מתעקש רק להתפלל ותו לא? **גם לא אצל יעקב אבינו...**

אבל אם אתה מתעקש לעשות מה שה' רוצה ? ! ?

אוהו... זה יעקב אבינו!!! יעקב אבינו מנהל מאבק נחוש ובלתי נדלה למטרה אחת ויחידה: לעשות רצון אלוקי חפצתי!!! ולכן דווקא!! דווקא מרוב שיעקב אבינו כ"כ נחוש לעשות רק רק רצון ה' ותו לא... לכן הוא מסוגל לתמרן בד בבד בשלושה מהלכים ביחד... כי אנחנו צריכים להיות ערוכים לכל אפשרות לפי העניין... לפי מה שה' יזמין מאיתנו בנתוני השטח... יתכן שרצונו יתברך יהיה שמספיק דרוון... ואם לא... אז יתכן שרצון ה' יהיה לפתוח במלחמה... ורגע... אולי ה' ירצה לא את זה ולא את זה... ה' פתאום יצפה מאיתנו לנטו בטחון והשענות עליו והנה... הנה לך עקשנות של **ישראל ו-ישורון!!!** ישראל וישורון!!! הוא עקשן... השאלה במה הוא מתעקש??

הוא מתעקש רק בדבר אחד ויחיד-- לעשות רצונו יתברך!! מי שמתעקש לעשות רצונו יתברך... דווקא הוא האדם הכי פחות מרובע... הכי פחות מקובע... הכי פחות נעול במהלך אחד בלתי מתפשר... מה

בחז"ל שנקרא **"תיתי לי!"** כל אחד מהאמוראים התבטא על עצמו שיש משהו מסוים שהוא מאד הקפיד עליו... אז ר' נחמן אומר תיתי לי שלא ביטלתי ג' סעודות בשבת... דהיינו שהוא מאד מאד הקפיד על סעודה שלישית!!! ואילו רבי יהודה הקפיד מאד על תפילה בכוונה ובאריכות!!! ואילו ר"ה בריה דרב יהושע מאד הקפיד על כיסוי הראש... אם כך רואים שיש דבר כזה בעבודת ה' להיתפס למצוה מסוימת ולעשות אותה בשלימות יתירה! **אז נכון! יש כזה דבר...** אבל זה שר"ג החליט לעשות עסק גדול מסעודה ג' אין הכוונה שברגע שהגיע סעודה ג' הם הניח בצד את כל היהדות, אין מנחה, אין בין אדם לחברו, אין דיני ממונות... יש רק סעודה שלישית... ברור שלא!!! אלא מאי? אדרבה!!! מרוב שסעודה ג' הייתה חשובה לו אז הוא נערך בהתאם!!! כשהגיע שבת אופרוף הוא לא נחת פתאום והתחיל לעשות פרובוקציות איפה יש דגים... הוא דאג מראש לסגור את כל הפינות ולסדר את כל שאר חלקי היהדות שלא יתחככו עם הסעודה ג' שמאוד חשוב לו לא לבטל אותה... (על אותו משקל: אני מכיר יהודי קדוש שיש לו 'ענין גדול' עם קברי צדיקים... הוא נוסע למסעות ממושכים באירופה... אבל!!! הוא לא יוצא לחו"ל עד שהוא לא סוגר את הפינה האחרונה מי דיאג לזקן הזה במקומי... ומי דיאג למנין בבית כנסת פלוני... ומי יתייחס ליתום אלמוני... ומי יענה תשובות בהלכה במקומו... ומי דיאג לתת את המעטפה לאלמנה פלונית... זה בסיידר!! מותר לעובד ה' להימשך לנישה מסוימת בעבודת ה' באופן יוצא דופן... אבל רק בתנאי שהוא סוגר את כל הפינות האחרות לפני כן... אדרבה... בגלל שהוא יודע שקברי הצדיקים זה משהו שלא עומד במשקל אפילו מול "ספק שבות בבין השמשות במקום מצוה"... אז ברגע שסידרו את כל הפינות האלו כעת אפשר להקפיד על גפילטע פיש בכל סעודה... אחרי שסגרתי את הפינה מי יעזור לאשתי להשיב את הילדים ולהכין מערכים... כעת אפשר לנסוע ל"בת עין" עד אור הבוקר...)

זו הסתייגות ראשונה!! וההסתייגות השניה: עד כה נכתב שאין כזה דבר להציב ערך מסוים ביהדות ולהיכנס לתוכו כמו נגמ"ש ולירות מתוכו ללא הבחנה... כאן חשוב להדגיש שלשם שינוי יש שלושה דברים יוצאי דופן שבהם כן!!! כן אפשר להיכנס לנגמ"ש ולירות (כמעט) ללא הבחנה... תנחש איך מה הם ג' הדברים האלו?? ע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים!!! כן... בדיוק על זה נאמר: על כל המצוות שבתורה יעבור ואל ייהרג חוץ מג' עבירות שבהם ייהרג ואל יעבור... **במילים אחרות מה כתוב כאן??** שבכל המצוות שבתורה אי אפשר ללכת עד הסוף ולירות ללא הבחנה חוץ מג' עבירות האלו שלרוב חומרתם... כאן כן!!! כן הולכים עד הסוף... עכשיו: מה זה נקרא ללכת עד הסוף?? זה כבר עוד נושא... שכל תמיד צריך להפעיל וראש בקיר אף פעם לא נכון להיתקע... אבל מה שבטוח: יש בהחלט מקום לחלק בין המאבק הנחוש על הדגים בסעודת שבת לבין המאבק על אינטרנט וכדו' ששם האפס סובלנות מתקבל יותר בהבנה...

בל נשכח... אנחנו בסופו של עובדים אצל בורא עולם!! אנחנו לא עובדים שום ערך אחר... גם לא תורני... בסופו של דבר בכל נושא ובכל עניין... אנחנו אמורים לסגור פינות מול אבא שבשמים ולברר מה רצונו ית'...

זה לא עקשנות יהודית!! ממש לא!! אדרבה... זה אולי עקשנות שלך!! זה אולי המידות רעות שלך... אל תפיל את זה על היהדות... אם אתה עקשן והולך ראש בקיר עד הסוף ומוטירי אחרון אדמה חרוכה... תהיה כנה ותודה שזה נובע ממקובעות שלך... אל תאשים את היידישקייט בזה

ויש אנשים שבנקודה הזו הם שופכים בוץ על היהדות!!!

מגיע פרומער על כל הראש ובשם היידישקייט לוקח תחום מסוים בעבודת ה' ומתבצר בו ודוהר איתו ללא הבחנה... מעורר פרובוקציות ומעורר מדינים... והכל בשם מניין?? בשם העקשנות היהודית והנחישות!!!

אז זהו שלא!!! עקשנות ונחישות וקנאות לא תמיד מצביעה על אמת פנימית!!! זה שבן אדם מתעקש עד הסוף... זה עדיין לא בטוח שזו האמת... אולי הוא דבק באמת **שלנו!** אני יכול להגיד לך בנימה אישית... כל פעם שאני מקבל התקפות על מה שאני כותב... ולאט לאט אני מתחיל לקלוט שהצדק איתם ואולי טעיתי... זה קצת מבהיל אותי... ואז אני מזהה איך שלפתע אני נתקף בקנאות צרופה לעמוד על שלי!... כי זו האמת ואף אחד לא יזיז אותי מהאמת הזו!!! ולא צריך להיות גאון גדול כדי לזהות שהקנאות הפתאומית והמצודקת הזו שפתאום נחתה עלי לא נובעת מקנאות טהורה לאמת... אלא מקנאות לאמת **שלי!** היות ואני כתבתי את זה והרי לא מסכימים איתי... אז אוטומטית היא נהפכת להיות האמת שלי! (כי אני היחיד שעומד מאחוריה) ולכן עכשיו בשם האמת שלי אני אעמוד על כך ולא אחזור בו... אז כמובן שבמושכל ראשון זה מרגיש לי מאד עוצמתי וישר... תראה איזה עקרוני ועקבי אני שהולך עד הסוף עם האמת שלו... ותכל'ס... מה האמת? תראה איזה גאוותן שגם כשמוכיחים לו שהוא טועה הוא מתבצר בשקר שלו עד הסוף... על חטא שחטאנו לפניך באימוץ הלב!!! להתעקש על ה"אמת" שלי! להיות עקשן סתם זה לא קשור ליהדות... ללכת עד הסוף ללא הבחנה זה לא בהכרח נכון... מה כן?? ללכת עד הסוף בבירור מתמיד מה ה' רוצה ממני והאם מה שהוא רצה ממני אתמול זה מה שהוא רוצה היום... זה!! זה ישראל ו--- ישרוון!!! זה מאהבתך שאהבת אותי ומשמחתך ששמחת בו... **יעקב אבינו הולך בקו הישר!!! מה ה' רוצה!!**

(אגב: כידוע: באבני החושן היה את שמות כל השבטים... כל שבט קיבל אבן יקרה ששקועה בתוך משבצת משלה והיה כתוב עליה את שם השבט... אבל! באבני החושן היה כתוב עוד כמה מילים: אברהם יצחק ויעקב... וחיוץ מזה עוד שני מילים: שבטי ישרוון!!! למה ישרוון??)

כי החושן מבטא את זה שכל שבט מקבל את האבן והמשבצת המסוימת שלו ומשם הוא מתבצר ועובד את ה'... אם ככה: התוצאה הישירה אמורה להיות שכל אחד ננעל בתוך המשבצת הנקודתית שלו ומכיר רק את ה"גפילטע פיש" שהוא מכיר בעבודת ה'... אז זהו!!! שבשביל זה יש עוד שני מילים באבני החושן... שבטי ישרוון!!! כן... כל אחד צריך להתבצר בעמדתו אבל ביושר!!! בסופו של דבר צריך לבחון מה ה' רוצה...)

ולסיום: כאן חשוב להבהיר ולהדגיש שתי הסתייגויות:

ההסתייגות הראשונה: עד כה המסר היה שבעבודת ה' אין כזה דבר להציב יעד אחד ולדהור איתו קדימה עד הסוף... אבל!! כאן חשוב להדגיש שכן מצינו מושג

אפשר לעשות... היות ואני נחוש לעשות רק רצוני יתברך!!! אז אני צריך להיות פתוח לכל פקודה... לכל אפשרות... אולי רגע אחד ה' יזמין ממני דורון ודיפלומטיה... ברגע השני ה' מזמין מלחמה וברגע השלישי אמונה...

הנה לך ישראל ו--- ישרוון!!! עקשן עד הסוף... אבל איזה סוף??

עד סוף הבירור מה ה' רוצה בכל רגע נתון... שיכול להשתנות בכל רגע...

ואולי כאן ההזדמנות באמת לפתוח את הנושא הזה:

אנחנו מאד מתלהבים ומתפעלים מיהודים של מסירות נפש שמתמיד נאבקו עד הסוף!!! רוב הסיפורים הדומיננטיים שאנחנו מתלהבים מהם... זה היהודי הזה שאצלו תפילת שחרית בותיקין זה ייהרג ואל יעבור!! או ברהמ"ז מתוך סידור זה ייהרג ואל יעבור... עם כל הכבוד למסירות נפש הנאצלת שבהחלט טמון בה נכונות והקרבה... אבל הההל... נא לא לאבד פרופורציות!!! זה שיש פה מסירות נפש זה עדיין לא אומר שזה מה שנוכן לעשות!!! (יתכן שלגופו של עניין... אצל אותו אדם ספציפי יתכן שזו הייתה ההנהגה הראויה מכל מיני סיבות שאפרט בהמשך... אבל מכאן ועד לעשות העתק הדבק... אל תמהר...) כי נכון שישאל זה נחישות ונכונות להיאבק עד הסוף!!! השאלה איזה "עד הסוף"??? סוף של מה?? מי מחליט מה היעד הסופי... שאותו סימנתי כמטרה ואילו אני יורה את כל התותחים??

אז זהו!!! שאצל יעקב אבינו... יש נכונות להתעקש עד הסוף... על מה?? על רצון ה'!!! אה... מה רצון ה'?? זה כבר משהו דינמי שצריך לקחת בחשבון שהוא עלול להשתנות מרגע לרגע...

ס"ס אל תשכח שעקשנות רוב המקרים זו תכונה שלילית!! אדרבה... רוב העקשנים זה אנשים שסתם נתקעים בקיר ללא הבחנה ולא מגיעים עם זה לשום מקום... וגם ברוחניות!!! מי שפותח שולחן ערוך ורמ"א ומשנה ברורה רואה שהעסק תמיד דינמי... גם אם יש הלכות תפילה... תמיד יש תמרוך... גם אם יש משהו אסור אבל בשעת הדחק לפעמים מותר... גם אם זה מוקצה אבל מפני האורחים יתכן שמותר... זה כל השו"ע שלנו... אין ראש בקיר!! גם אם אסור לדבר באמצע ברכות ק"ש... אבל יש שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד... אין!! אין ראש בקיר!!!

פשוט מאד: החתירה והעקשנות הבלתי נדלית לעשות מה שה' רוצה!!!

כלומר: אין כזה דבר להתעקש על דבר אחד ביהדות!! אין כזה דבר להתעקש: אני לא מדבר באמצע התפילה בכל מחיר!!! ולמה לא?? כי העקשנות היא רק לעשות רצון ה' ש... שזה אומר שאני לא מדבר אלא רק באופנים שה' יורה לי... **זו העקשנות!!!** אין כזה דבר לקחת סימן בודד בשו"ע או איזה ערך מסוים ביידישקייט ולהיכנס אליו כמו לנגמ"ש ולהתחיל לירות ממנו לכל הכיוונים ללא הבחנה...

הזסיפור החשוך... אבל בסוף בסוף הוא נגמר וגם יגמר עם האור של חנוכה...

רוני ג'קי וגידי התיישבו לנוח על שפת הים... לאחר פעילות ספורט ימי!!! ואז רוני שמ לב שג'קי מהורהר... מה קרה ג'קי?? מה מעיק עליך?? משהו מפריע לך?? ג'קי לא ענה... רוני הסתכל לו עמוק בעיניים והבין!!! כן... רוני מבין את ג'קי... הם באותה סירה!! אמנם אצל רוני הרקע הוא אחר ולכן הרבה פחות קשה מג'קי... אבל עדיין!! הוא מבין אותו... כן... רוני וג'קי הם בני משפחה טובות!!!

רוני זה אהרן!! הוא בן למשפחה כהנים מיוחסת ממשמרת חרים... אבל הרוחות הזרות עשו את שלהם... וההשפעה של היוונים ששולטים כבר עשרות שנים בא"י נתנו את אותותיהם... אבא של רוני התחיל טיפ טיפה להתגלש... זה התחיל בדקויות של חוסר זהירות באכילת חולין על טהרת תרומה... ואז כתוצאה ישירה מזה הוא איבד את מעמד ה"חברות" שלו ומסילא אחיו הכהנים התחילו להיבדל ממנו... ומאז הוא הרגיש חסר זהות ולא מחובר והוא כבר הראה סימני בורות בנ"י ועמארצ'ל בדברים בסיסיים... ואז הגיע שלב שכבר לא היה לו דריסת רגל בשטילבלאך של הכהנים (תחשוב שיש לך כהן שלא יודע להיזרזר מטומאת מת... אתה לא יכול להתקרבו אליו... המשקפיים שלו יכולים לעשות אותה טמא שבעה... מתחשק לך הרפתקה כזו?? אין לך מה לאכול שבוע שלם...) ומכאן הדרך קצרה... היוונים במקביל התחילו לקרוץ לו והוא התקבל בזרועות פתוחות בביהמ"ד של המתיוונים... עד שיום אחד ר' שלוימה הכהן נטש את עירו ענתות וערק עם זוגות ושני ילדיו הקטנים להתגורר בקיסריה... אהרן בן הארבע היה אז אמנם בגיל מאוד קטן... אבל הוא הספיק לטעום טעם של בית יהודי... הוא אפילו זוכר את עצמו בזכרון עמום אוחד ביד אביו ועולה לירושלים להגלל... אהרן אפילו הספיק לטעום טעם של שלחן שבת... ואז היהודות שלו נקטעה!!! השם אהרן הומר ל-רוני... צורתו היהודית השתנתה ללא היכר והוא עבר לבית ספר יווני בקיסריה... שם הוא השתלב בחטיבה עירונית והתקדם בלימודי אקדמיה ופיתוח הגוף וכיום הוא בגיל 13 וחצי... **בכיתה ר' לראשונה הוא הכיר את ג'קי!!!**

לג'קי יש סיפור דומה אך שונה... ג'קי גם מגיע ממשפחה יהודית חשובה!! סבא שלו יושב עד היום בסנהדרין קטנה שבהר הבית... גם ג'קי עבר תהליך של התייוונות אבל בגיל הרבה יותר מבוהרן!!! רק לפני שנה עוד קראו לו יעקב... הוא היה גר במצפה... מדובר במשפחה של פרושים בני עליה משבט בנימין, שתורתם אומנותם בתובענות בלתי מתפשרת... אלא שאבא שלו גם עבר איזה תהליך געום... זה התחיל מתקופה שהוא לא היה שקוע מספיק בלימוד והייתה לו גם איזה מעידה רוחנית נקודתית!!! (מסוג הדברים שעליהם נאמר: אל תהרהר אחריו ביום שודאי עשה תשובה בילה...) אבל כנראה שלא היה לו מספיק מי שיגיד לו ששבע יפול צדיק וקם... ומרוב הלם מהנפילה הרוחנית שלו... הוא היה בטוח שה' שונא אותו ואין לו כבר מה להפסיד... ומכאן זה התגלגל לנפילות הבאות... ואז זה התפרסם ואז במשפחה המורחבת זדוק אותו "צא טמא ממחננו" וזה מה שאכן קרה... יום אחד בהיר הוא הוציא את הבנים מהחדרים והבנות מהבית יעקב והופ!!! ערק לקיסריה... שם קיבלו אותו בזרועות פתוחות... ויעקב שעד לפני חודשיים היה עסוק בגירסא של מכשירין טבול יום ועוקצין... לפתע מצא את עצמו מתייוון המומם!!! שמו הוחלף מיעקב לג'קי... (הצוות המקצועי של המתייוונים התמסרו להשכיח ממנו כל רגש יהודי... הם נעזרו בפירות טבל וערלה ובספייטי שביצית כדי למסמס את מוחו... השקו אותו גם נאגלו וואסטר כדי שיהרוג רעה של בת מלך גם שתתף במאמץ...) יש לציין שבהתחלה זה היה לא פשוט!!! ג'קי המדובר התקשה להשלים... (מכונן שהיה ניסיון להפעיל עליו גם לחץ מצד המשפחה אבל בניסיונות הקיימות זה לא חוק... חוץ מזה שהם הספיקו לשרוף קשרים ולהטמין את הקרע כשעדיין לא היה מאוחר... וכשהתגלו מסדי האסון זה כבר היה באמת מאוחר...) ג'קי עבר תהליך לא פשוט!!! הוא היה מבולבל לגמרי... אבל הזמן עשה את שלו... סו"ס ג'קי הוא ילד בגיל 11... והסביבה כולה זועקת יוון... זה ארך שנה תמימה!! לבינתיים מלאו לג'קי 13 והנה אנחנו כאן... רוני וג'קי בחוף הים בשבת!!! ורוני מסתכל בעיניים של ג'קי ומבין!!! אה... שבת??

כן... מי האמין... עד לפני שנה וחצי לא העזתי לצאת לרשות הרבים עם חתיכת עוגה פחות מכרוגורר!! והנה עכשיו?? הגעתי לכאן חופשי עם תרמיל וגלגל ים ענק על הגב שלי... איך זה יכול להיות?? בדיוק למדתי את הלכות שבת... נבחנתי על כל הל"ט אבות מלאכות וגם על התולדות... יחד הקפדנו על כל גזירות חז"ל.

וכשהעזתי להישען על חמור בשבת צעקו עלי... אסור להשתמש בבהמה בשבת גזירה שמא יתלוש זמורה כדי להנהיג אותה... והיום אני תולש פה עלים על ימין ועל שמאל... פעם את שושי הקטנה בעגלה ע"ג עפר יתחוח הגיע מישהו וצעק עלי אתה חורש בשבת אליבא דרבי יהודה... והנה היום אני עושה פה בורות ומגדלים בחוף כאילו לית דין ולית דין... ג'קי היה סאד מבלבל... השינוי הזה לא נתן לו מנוח... רוני ניסה להרגיע את ג'קי... תקשיב... נכון פעם זה היה אסור לך כי אבא שלך אמר לך שאסור... אבל עכשיו אבא שלך אומר לך שמותר!! אז מותר!!! ג'קי הקשיב... חשב... טוב... אולי אתה צודק... זאת אומרת: ברגע שאבא שלי אמר לי שמותר... אז מה אני אעשה... זה החינוך שלי... אז מותר לי... (מיותר לציין שזה לא נכון, אנתון רק מתארים כאן הגדרה של "אומר מותר", אבל למעשה על זה נאמר: "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו שאסור לשמוע לאביו לעבדו על חילול שבת) ואז דני נכנס לשיחה!!! אוי דני... בדיוק דני חסר לנו עכשיו... דני זה סיפור טרי טרי... דני זה בחור שהגיע בכוחות עצמו לכאן!!! אצלו זה לא כמו אצל רוני וג'קי... הם הגיעו לכאן בעקבות ההורים שלהם... (רוני בגיל 3 וג'קי בגיל 11... אך אחד לא שאל אותם... יום אחד אבא ואמא לקחו אותם לכאן והעמידו אותם בפני עובדה) אבל דני זה מתייוון אמיתי!!! הוא בעצמו... בהחלטה שרירותית... בגיל 13... יום אחד הוא החליט לנתוש וערק לקיסריה ונכנס להשתלב בחטיבת ביניים שלנו... וכשהוא שמע אותי מרגיע את ג'קי ש... שפעם היה אסור והיום מותר... הוא התערב בגסות ואמר: אני עושה במזיד!! אני יודע שאסור לי... אבל אז מה... אני בכל זאת עושה!! ואז דני הוסיף כממתק סוד: אתם יודעים... לאחרונה היה לי קשר עם איזה צדוקי שהוא חידש לי שחילול שבת זה רק ביום השבת... לא בלילה!!! (חס ושלום! זו טעות שהיה כמה שטענו בה... יש על זה כמה ילפותות לרבות יום ולרבות לילה ואמ"ל) כך שבלילה אני לגמרי חפשי... עושה מה שאני רוצה... וביזם אני גם מחלל שבת אבל קצת מפקח מזה... סו"ס הייתי דתי עד לא שבר... רוני וג'קי ננו באי נוחות... הם לא אהבוים את דני... הוא מדבר בחלל שבת... זה לא היהודי שהם מכירים מהעבר ומתפקדים עליו...

תלס"ס... קורא יקר: הייתי יכול אולי לעשות מהסיפור הזה פרק א' ופרק ב'... אבל זה מידי קשה!! מידי מר!! אי אפשר להשאיר את זה עד כדי כך מדמם!! אז בא נסיים את זה בטוב...

חלפו כמה חודשיים... ומנורה הוצבה בבית המקדש והודלק בה שמן זית זך וטהור שהאיר את כל העולם כולו והבעיר את הניצוץ היהודי הכי רחוק באש של געגועים ואהבה לשבו לה'... ושלושת תלמידי הגימנסיה רוני ג'קי והוריהם וגם דני מצאו את עצמם יום אחד נכנסים בראש מורכן לבית חיינו... הם השתחוו שם בפישוט ידיים ורגלים ובכו ובכו... בכי של חרטה... בכי של געגועים... בכי ביבוא ותחנונים אובילים...

וכעת לחידה: גם רוני, גם ג'קי, וגם דני... שלושת יצטרכו להקריב קרבן חטאת על חילול שבת יחד עם עוד רבבות מתייוונים נוספים שכעת שבו לצור מחצבתם... וכעת החידה היא: כמה קרבת כל אחד צריך להקריב? (מי יודע אולי זו הסיבה שסוניה של חנוכה היא במסכת שבת כי פרק "כלל גדול" זו הייתה הסוגיה ההלכתית הראשונה שלמדו המתייוונים ובניהם כדי לדעת להיערר לקראת ההלוואה מהבנק לצורך הקרבת סדרת החטאות...)

"שואל על הפתחים" נוסח שנת 2023...

בחור אחד אמר לי פעם בגילוי לב: הייתי מעדיף ששמונת ימי חנוכה יהיו בקיץ... ואילו תשעת הימים יהיו בחורף... ולמה?? מילא תשעת הימים היו בחורף... יותר קל לא להתקלח... אבל שמונת ימי חנוכה בקיץ... מה העניין??

אז הסיפור הוא שצריך להדליק נרות חנוכה בדיוק בשקיעה, והשקיעה בחורף יוצאת בדיוק באמצע היום!! זה מרתק אותך לבית!! אי אפשר לצאת לטיולים בחנוכה... כי... כי אם יצאת בבוקר אתה חייב לחזור עד חמש בצהריים... ובאותה מידה אם אתה רוצה לצאת בצהריים... אתה לא יכול לצאת רק בשש בערב אחרי הדלקת נרות... זה פשוט מכניס אותך לריתוק!! **מעשר בבוקר**

עד שש בערב אין לצאת!!!

אמרתי לו: נו... מה נראה לך?? באמת למה גלגלה ההשגחה העליונה שככה יהיה?? באמת למה חז"ל לא התחשבו בנו ועשו את חנוכה בקיץ... שלא "יתקע" לנו את כל היום??

הבחור המשיך "לירום" וענה לי: תקשיב... עקרונות חז"ל היו מתחשבים בנו... דא עקא שחנוכה נתקן פעם... שלא היה חשמל והיו מתעוררים עם השמש והולכים לישון ען השמש... לכן להם זה לא הפריע... הם לא הרגישו ש-4.43 אחה"צ זה אמצע היום... כי ברגע שהשמש שקעה... זהו... חושך... אבל אנחנו שרק אז מתחיל סדר ב' ורק אז נפתחים החנוניות... לנו זה ריתוק...

המשפט הזה משום מה תפס אותי!!! כי אני... כל פעם שאני מתחיל ללמוד הלכות חנוכה ואני מגיע להלכה שמי שאין

לו שמן להדליק שואל על הפתחים ולוקח שמן להדליק... אני חושב לעצמי: רבש"ע: איזה קשיים היו פעם בייחס להיום... הרי היום בקבוק שמן זית עולה לך גרושים... רק תבחר... שמן זית למאכל או למאור... היום אנחנו שמים כמיות של שמן בכל כוסית שדולק כמה שעות... ואילו פעם היו מדליקים חצי שעה ומכבים וגם את הקצת הזה לא היה להם והיו שואלים על הפתחים...

בקיפור: היום יש לנו הרבה יותר אפשרויות, והרבה יותר קל לנו לקיים מצוות מאשר פעם!!!

אז זהו! שפתאום מגיע אותו בחור ומגלה לי: לא!!! אל תחשוב שהיום יותר קל להדליק נרות חנוכה מפעם... גם היום קשה לנו! רק הקושי הוא מסוג אחר... פעם היה עניות ומחסור בשמן... ובה התמקד עיקר הקושי!!! אבל היום ש'שמנת' עבית כסית ויש לך שפע של שמן ותאורה... כעת הבעיה היא אחרת... היום מסתיים בשעה 12.00 בלילה ואילו הדלקת נרות חנוכה מרתק אותי לבית... אני לא יכול לצאת... זה "שואל על הפתחים" נוסח הדור שלנו!!!!

ואני שואל אותך אברך עובד ה' בן עליה: אתה מסוגל לקבל ולעכל שאותו בחור שחנוכה מכניס אותו לריתוק כי חשוב לו להדליק בזמן... אתה מסוגל להעריך אותו כמו אותו יהודי של מסירות נפש ששואל על הפתחים ולוקח שמן להדליק?? כן שלא? אבל בעצם למה לא?? כי... אותו בחור שהיה צריך לשאול על הפתחים נעבך... אבל בחור שרוצה לצאת לטיול?? בשביל מה אתה צריך לצאת בכלל... תשאר בישיבה... מה זה כל הטיולים האלו?? אז זהו שלא!!! חנוכה זה חג של חינוך!!! מותר לנו להבין שה"שואל על הפתחים" של דורנו זה הקשיים מהסוג הזה... דור דור והתמודדותיו! דור דור ומושגיו!

אם נבין את אותו צעיר ונדליק לו נר מתחת לעשרה טפחים... משם הוא עוד יגדל ויתחנך... ועד אז: כל הכבוד לך שנסארת בישיבה בשביל להדליק נרות חנוכה בזמן!! עליך נאמה: הזהיר בנך וכי

הזלזול הוא הנכד הבכור של הקנאה!!!

משהו מוזר קרה לעשוי... פתאום ביום בהיר הוא החליף דיסק... עשה מהפך בכל הגישה שלו... עד עכשיו הוא כ"כ החשיב את הבכורה... הוא נלחם עליה בחירוף נפש... כעס קילל נשך והגיע עם 400 איש לקחת את הבכורה מיעקב... הוא זעק זעקה גדולה ומרה והוריד ד' דמעות בגלל הבכורה שנלקחה ממנו... והנה!!! בסוף הפרשה שלנו עשוי בבת אחת משנה את דעתו מהקצה לקצה... ופתאום הוא מזלזל... אה... שטויות... מי צריך את הבכורה הזו... סתם שקשוקש... "וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו..." ורש"י במקום מבאר: "יפני שטר חוב של יודתה כי גר ידיתה רועה, הנוטל על רעו של יצחק, אמר אלך לי בכאן, אין לי חלק לא בבתנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר, ויפני הבושה, שמכר בכורתי..." בקיצור: עשוי פתאום מזלזל... אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ ולא בפרעון השטר... תודה רבה... מוותר על התענוג... ורש"י כמובן מדגיש בסוף... עזוב... הכל תירוץ... הסיבה האמיתית שעשוי הלך זה מפני הבושה שמכר בכורתו!!!

איך אתה מסביר את זה??

אז כן!!! זו הסיטה של עשוי לאורך כל הדרך!!! עשוי יודע טוב מאד להעריך את העובדות ה' של יעקב!!! עד כדי כך שהוא נלחם על זה ומנסה להרוג את יעקב ומה לא... **אבל!!! עשוי בין הייתה הוא גם פוליטיקאי...** כל זמן שהוא יכול להילחם ואולי להחזיר לעצמו את הבכורה... הוא נלחם עם כל הכה על הבכורה שהיא הדבר הכי יקר לו בחיים... אבל ברגע שהוא מפנים שזה לא רלוונטי!!! אין סיכוי!!! זה שייך ליעקב!!! באותו רגע הוא שובר שמאלה עד הסוף ומתחיל לזלזל!!! מי צריך את הבכורה הזו רק אוסף של בעיות וצרות. מה אני צריך את זה

אה... אבל עשוי!!! יש לך זכרון קצר... לפני כמה שנים קדשת מלחמה נגד יעקב על זה שהוא לקח ממך את הדבר היקר הזה... אז מה קרה שאתה פתאום מזלזל? אבל עשוי לא נבהל!!! ראית פוליטיקאי שנבהל שפתפו אותו לעיני המצלמות איך הוא סותר את עצמו מיני וביה... אצל עשוי זו הבעיה האחרונה... עשוי זה אדם! מלכות אדם זה פוליטיקה... הכל עניין של צבע... **צבע להנאתנו!!!** אתה יכול להגיד היום משהו אחד ומחר משהו אחר. הכל תלוי איך החלטת לצבוע... כשמתחשק לך הבכורה של יעקב... תצא בקמפיין גיוואלד... תצבע את הבכורה בטוש זוהר ותכריז שהבכורה זה הדבר הכי יקר לי בעולם... הרסו לי את החיים... אבל ברגע שקלטת שאין סיכוי!!! נו... מה תעשה כעת? איפה תקבור את עצמך? מה... אתה תעמוד ותודה בפה של מלא... שטל השמים ומשמני הארץ רוב דגן ותירוש של זה נמצא בהיכלי הכוללים והישיבות של יעקב איש תם? חלילה וחס!!! ברגע שעשוי מזהה שיהי סיכוי לקבל את הבכורה... באותו רגע הוא צובע אותה בצבע מט... ומתחיל לזלזל בה... מאי אתני לן רבנן... הם לא עושים כלום שם בבית מדרש... אין שם כלום... סתם מצומצמים ולא מבינים מהחיים שלהם... פתאום הוא מזלזל!!! פתאום זה בכלל בכלל לא איכפת לו... אי אפשי.

ואז עשוי הולך להר שעיר... ושם!!! שם נולד לו האיניקל... עמלקו!!!

שיים לב: אדום ו- עמלק זו אותה משפחה... שניהם מקדשים מלחמה נגד עם ישראל... אבל זה שתי שלוחות שונות... ואפילו קוטביות... **מה ההבדל בין אדום ל- עמלק???** אדום זה אותו עשוי שנלחם נגד יעקב!!! גלות אדום זה השלב שבו עשוי עדיין לא משלים עם העובדה שיעקב זכה בכבורה... זה השלב שעשוי לא מסתיר את העובדה שהוא מתפוצץ מקנאה לראות את עם הנבחר... ולכן הוא מנסה בכל דרך להתנכל ולהשיחם תורת... גלות אדום!!! **ואז מגיע שלב ב'!!!** מה קורה כשמלכות אדום לא מצליחה... כמה שמנסים לקחת מעם ישראל את הבכורה בכח הזרוע... ישראל רק מתחזקים ביירת שאת... ואז מגיע השלב שעשוי מתייאש... הוא כבר לא נלחם יותר נגד היהדות... **וכאן עמלק נכנס לתמונה!!!** כאן עשוי מחליף דיסק... והיות ולהילחם נגד זה לא עובד... כעת הוא משנה מנגינה ומתחיל לזלזל... זה כבר **עשוי במהדורה ב'**... זה כבר עשוי שהולך להר שעיר ושם נולד לו עמלק!!! עמלק לא מכיר את עשוי המקנא והנלחם ביעקב... עמלק נולד לסבא שכל היום מזלזל ביעקב... עמלק מכיר סבא עשוי שמבוקר עד הלילה יושב ולועג ליעקב אבינו... עמלק לא עושה כלום בחיים שלו... רק יושב ולומד ומבזבז את הזמן... יש לציין שעמלק הוא לא לגמרי טיפש!!! כמה שהוא רואה את סבא עשוי מזלזל ולועג ליעקב אבינו... ס"ס הוא מזהה שסבא **יתר מידי הרבה** מדבר בגנותו של יעקב... סבא גם יותר מידי מסמיך מכעס כשהוא צוחק על יעקב אבינו... עמלק מזהה שבזלזול הזה טמון הרבה מאד קנאה!!!

וכך עמלק גדל על ברכי סבא עשוי ומתגלה כאויב המר ביותר של עם ישראל! עמלק לא נלחם בעם ישראל!!! הוא אף פעם לא מנהל נגדם מאבק צבא מול צבא... עמלק מתמקד בעיקר בזלזול!!! בלהסביר ליהודי עד כמה אתה כלום... הכל נגמר בביוב... עזוב אותך... מה אתה משקיע? מה אתה חש מעצמך כאילו ה' בחר בך? מי אתה בכלל? "ויזנב בך כל הנחשלים אחריך..." עמלק עסוק בלהסביר לכל יהודי עד כמה אתה זנב... עד כמה אתה סתם מבזבז את הזמן בביהמ"ד... עמלק עסוק בלהסביר לנכדו בחבורי ישיבה... איזה מצומצם אתה... מסתובב עם פלאפון כשר כמו איזה שנויז... אתה לא בעניינים... ההלו עמלק... אתה חדש פה... אתה לא יודע שעד לא מכבר שר התקשורת ניסה בכל דרך לחשוף אותנו לאינטרנט... היינו מאד מאד יקרים וחשובים לו... הוא לא הסתדר בלעדינו... זה שיש חמש מיליון תושבים שמחוברים חופשי לרשת זה לא הספיק לו... הוא הסביר לנו עד כמה הוא חייב גם את החרדים האלו הדוסיים... אז למה אתה מזלזל? מה התשובה?? כן!!! הבכורה חשובה ויקרה לעשוי כל זמן שיש לו סיכוי לקבל אותה... ברגע שהוא מרים ידיים... אז מה אתה רוצה שהוא יעשה עכשיו?? אין ברירה... הוא חייב מעכשיו לזלזל בזה...

--- האמת היא שאני מבין את עשוי!!! תכנס לנעליים שלו... מסכן... הפסיד את הבכורה שניתנה ליעקב... הוא כבר בכה וזעק ומרט שערות ראשו... נו... אז מה אתה רוצה שהוא יעשה עכשיו?? אין לו ברירה!! הוא מוכרח לזלזל... זו התגובה היחידה שנותרה לו בשביל לרדת בכבוד מהעץ... עם עשוי אין לי בעיה!!! אני מבין אותו... אבל אתה יודע עם מי כן יש לי בעיה?? **יש לי בעיה עם עצמנו!** למה אני ממשיר להיעלב ממנו כמו טיפש? יש לך כאן את עשוי שמתפוצץ מקנאה... ובגלל הקושי להתמודד עם התסכול... הוא נאלץ לתרגם את זה לזלזול... ואני ואתה עוד נעלבים ממנו? אני ואתה עוד קונים את הלוקש הזה??

מגיע חילוני ומזלזל בחרדי שהוא משתמט מהצבא ולא עושה כלום וסתם מבזבז את הזמן בישיבה... אין בעיה!!! אתה כ"כ מזלזל בנו... אנחנו כאלו דפוקים... אנחנו בעד!!! אז יופי... מהיום תעזוב אותנו... תן לנו לחיות את שארית חיינו בהוסטל... מה אתה כל היום דש בנו? למה אתה כל היום מכרר סביבנו? מה איבדת אצלנו? סיכמנו יחד איתך שאנחנו לא עושים כלום... סיכמנו ש"מאי אתה לך רבנן..." אם אכן כך... אז תמשיך הלאה... למה נתקעת פה אצלנו? למה כשאתה מתחיל לדבר על החרדים ועל הישיבות אתה נהיה אדום מרוב עציבים??

הגיע הזמן שנפנים: הזלזול הוא הנכד הבכור של הקנאה!!!

כשמישהו יותר מידי הרבה מזלזל... סימן שלסבא שלו קוראים ד"ר קנאה... ---תמיד תדע: ברגע שמזלזלים בך שיש לך מכשיר כשר ואתה פאנאט... אם הוא יותר מידי מזלזל... יש פה תוצאות של דור ישרים... שהוא איניקל של מיסטר קנאה!!! בן אדם לא מזלזל יותר מידי בדבר אחד ממוקד... כי דבר שהוא באמת באמת מזלזל הוא לא נושא... הוא לא מספיק תופס מקום בראש בשביל לדבר עליו יותר מחצי דקה... ברגע שיש דבר שמזלזלים בו יותר מידי הרבה... יש פה איבחון ברור של קנאה צורבת!!!

ובא אני אגיד לך אחת ולתמיד **עצה טובה** מה לעשות כשמזלזלים בך...

מהיום תכניס לעצמך בראש כלל ברזל: כשמתעוררת שאלה: מי יותר גבבך--- אני או אתה?? מי יותר אינטלגנט --- אני או אתה?? מי יותר מוצלח--- אני או אתה??

איך אפשר לדעת?? פשוט מאד: אם יש משהו שאני יודע לעשות ואתה לא... אז אני יותר מוצלח ממך!! ובאותה מידה אם יש משהו שאתה יודע לעשות ואני לא... אז אתה יותר גבבך ממני!!! אין פה מה להבין... ומעתה: כשמישהו מזלזל בך שאין לך סמארטפון ואתה מצומצם... אין בעיה... אני שואל אותך: האם **אתה** מסוגל לעשות מה שהוא עושה? האם יש לך כישרים ויכולות אינטלגנטיס להחזיק סמארטפון כמוהו? בטח!! הלוואי... רק תביא... בעיה להחזיק סמארטפון? כל מפגר יודע היום לשחק בסמארטפון... הלאה... והוא!! זה שמזלזל בך... הוא יכול לעשות מה שאתה עושה? האם הוא יכול יום אחד להחזיק מעמד בלי סמארטפון? מה פתאום!!! נפלת על הראש? שעה אחת הוא לא יכול בלי זה... נו... אז תגיד לי: מי יותר מוצלח ממני? מי יותר אינטלגנט? מי יותר גבבך?? מה פה בכלל השאלה... מה ההשוואה בכלל??

ועכשיו אני אגלה לך סוד: אתה יודע למה באמת הוא צוחק עליך?? כי הוא מתפוצץ מקנאה ובצדק!!! מי מכוהו יודע עד כמה הוא לא מסוגל לעשות מה שאתה עושה!!! אין לך שמץ של מושג איזה חלישות הדעת יש לכן אדם בן ארבעים עם מכשיר... כשיושב לידו בחור בן 18 ושומר על העיניים... בנקודה הזו אתה באמת קצת מצומצם!!! כי אין לך את הכלים להכיל את גודל ההשפלה העצמית שהוא מרגיש ביחס אליך!!! אם אני אנסה להמחיש את זה בצורה אכזרית... הרי פעם היו לוקחים עבדים בשבי ומוכרים אותם... תחשוב שאתה בחור בן 18 עובר ברחובה של עיר ואתה רואה מול עיניך בן אדם בגיל ארבעים בן טובים עומד קשור לאיזה עץ ומוכרים אותו לעבד... תחשוב שהוא מסתכל עליך ואתה מסתכל עליו... איזו תחושה היית מרגיש?? היית מסוגל להסתכל לו בעיניים?? נכון לא נעים!! אז תדע לך שזה בדיוק מה שהוא מרגיש ביחס אליך!! יש פה בחור בן 18 בן חורין לעצמו!!! מחליט על עצמו! שולט על עצמו! בעל הבית על עצמו! ואני בן אדם בן ארבעים קשור בצוואר שלי לאיזה חבל ולמכשיר שאני לא יכול לנתק בן עצמי ממנו... לא יכול!! לא יכול!! אם אותו אחד מגיב בצורה מזלזלת בך... אני ממה מבין אותו... כי אין לו דרך אחרת איך להתמודד עם ההשפלה הנוראה הזו... והתיאור הזה הוא דברים כהוויית ממשי!!! בלי שום גוזמא!! היחיד שחושב שזה גוזמא זה אתה! הבחור הנקי והטהור... פה!! בפרט הזה אתה באמת מצומצם!! אתה לא קולט עד כמה מי שנמצא מרגיש סמרטוט... מרגיש מובל ולא מוביל... וממילא: שתי דרכים יש לעשוי איך להילחם בדרך ישראל סבא...

בהתחלה הוא מנסה להילחם חזיתית!!! מנסה לסגור לנו את הדלת ולאסור עלינו קיום תורה ומצוות (מתוך הכרה ברורה בדרך החשיבות של תורה ומצוות)... אבל ברגע שהוא לא מצליח... הוא מחליף דיסק לקליפת עמלק שזה זלזול... ואנחנו כיום לא סובלים מדאום!!! כיום אנחנו מנעם ולא סובלים מדיכוי... עשוי לא מגיע לסגור את הבית מדרש עם 400 איש עמו... אבל הוא שולח את הנכד שלו להסביר לך כמה שאתה זנב... הוא שולח את עמלק לזנב בך... לתפוס אותך ברגעים של חולשה... והוא מצליח לסחוט ממך איזה נפילה רוחנית... גורם לך קצת לצלוע על הירך... אתה מרגיש צולע!! ואז!!! ואז הוא מתחיל לנגן לך: תראה איזה סוס צולע אתה... אתה בלאו הכי לא שווה גרוש... והקב"ה שונא אותך... אין לך סיכוי להבין משהו בלימוד... כולך מפוצץ בחטאים... ואז כמו תלמיד חכם הוא שולף לך מאמרי חז"ל שאין להם כפרה וכו'... ופה הכי קשה לנו!!! עמלק זה האויב הכי מר!! איפה שהצלחנו להתגבר על אדום... שם עמלק מגיע ומגלה יכולות שגם אדום מופתע מהם!! את הבית מדרש שאדום לא הצליח לנעול בפנינו... הגיע עמלק והצליח להסביר לכן של ה'... עד כמה אתה לא מעניין את אבא שבשמים... ואסור לנו ליפול בזה!!! את סבא עשוי נצחנו עם הקול קול יעקב... אסור לנו ליפול שדודים בידיו של הנכד הממזר עמלק... לא נותר לנו אלא להיאחז בכל הכח באמונה תמימה וטהורה!! אני בן של ה'... אני יקר לה'... ה' רוצה אותי כמות שאני!! בשניה אחת אני יכול לשוב בתשובה ומכאן ואילך אני אהוב קרוב וידיד ומודבק בשכינה... לא ניתן לעמלק לעשות את המחסף הזה בדקה התשעים!! אם הצלחנו עד כה לדחות אדמון בצל צלמון... לא נותר לנו אלא לדבוק ב"הקם לנו רועה שבעה..." באותו משיח בן דוד שמלמד אותנו ששבע יפול צדיק וקם.

תוספת שבת

זמני הדלק"נ שבת מוקדם פרשת וישלח

ירושלים: 4:00 מוקדם: 3:50

בני ברק: 4:14 מוקדם: 4:04

מודיעין עילית: 4:09 מוקדם: 3:59

חיפה: 4:05 מוקדם: 3:55

טבריה: 4:02 מוקדם: 3:52

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

מדוע הקב"ה אומר ללוות לצרכי שבת, ומדוע לא נותן כסף מראש אלא דווקא בצורת הלואה? ומה נלמד מהגמ' במסכת נדרים שצריך לעשות כדי שה' אכן יפרע לו?

כתוב במשנה נדרים לג. "המודר הנאה מחבירו שוקל לו שקלו ופורע את חובו" ואיתא בגמ' בביצה (דף טו:) אמר הקב"ה לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע, בזמירות של שבת נאמר "ולוו עלי בני וכו'" ושואל הבעל שם טוב (יתרו) למה לא יזמין הקב"ה לעני שיהיה לו לסעודת שבת מראש, למה שילוה ואז ה' יפרע לו? ותירץ על דרך הלצה שברכה צריכה משהו כדי להחיל עליו הברכה כאשר שמן דאלישע, ואין הברכה שורה על דבר ריקן, רק כשה' עושה נס מפורסם, והרבה צדיקים לא ירצו להסתמך על מעשה ניסים, ולזה אמר ה' "לוו עלי", כי מדובר בעני שאין לו בבית אפי' משהו קטן שיחול עליו הברכה בכדי שלא יצטרך לנס, והוא הרי

לא ירצה להנות מניסים כתנאים רבים שלא רצו ליהנות מנס (תענית כא) לכן אומרים לו תלוה וה' יפרע, דאיתא בגמ' המודר הנאה מחבירו פורע לו חובו, בהלואה שהלוו לו ע"מ שאינו מחוייב לפרוע, וממילא פריעת החוב אינה נחשבת להנאה, וממילא גם בהוצאות שבת העני יסכים ליהנות מפרעון ההלואה שאינו נחשב עי"ז "שנהנה" מנס, וזה נחשב כמלוה ע"מ שלא לפרועו שהמלוה יודע שהלוה (ה') לא מחוייב לשלם.. ואז כשה' יפרע אינו נחשב ל"נהנה" מנס,

אמנם צריך להאמין בה' שיפרע כמדוייק מהגמ' בביצה הנ"ל "והאמינו בי", אבל לא לחשוב שה' מחוייב ליפרוע..

רישומים מופלאים והנהגות נעלות על קדושת ורוממות יום השבת

מחיינו של מרן המשגיח רבי דב יפה זצוק"ל חלק א' מתוך יומן אישי שכתב חתנו שליט"א

במעלת השבת קודם לתפילת מעריב של ליל שבת, ופעמים שאח"כ היה ניגש שוב לומר דברים קצרים בעניינים העומדים על הפרק אחר סיום התפילה או קודם עלינו לשבת.

השמחה והעונג בשמירת שבת

אצל המשגיח היה אפשר לראות בחוש את ההנאה הגדולה שיש לו מהמצוה של שמירת השבת. בהזדמנות תו"כ ששוחח עימי על שב"ק רימז כי בשב"ק מזכיר לעצמו כל הזמן 'שבת היום'... ונזהר מראש כל הזמן שחלילה לא יכשל באיסור כל שהוא, אך לא די בזה, אלא שהוא גם נהנה ושמח בזה שנוהר כל הזמן שלא להכשל...!!! ביטוי לכך ניתן כאשר עבר פעם בשב"ק עם נכדו הצעיר הטה עצמו לכיוון המעלית, ואמר בשמחה: אילו היה יום חול היינו עולים במעלית, וכעת זכינו שהיום שבת קודש, לכבוד השי"ת אין אנו עולים במעלית... וכך היה מורה על עוד דברים: הנה אילו היה זה יום חול היינו עושים... אבל כעת זוכים אנו לשמור שבת ולא לעשות פעולה זו! וזהו שמחה גדולה עבורנו לשמור ע"ע בכל רגע שלא להכשל. וסיפר שהיה גוי שרצה להתגייר, ושאלו למה לך, הרי יש לך כבר עוה"ב מושבע מצוות בני נח? והשיב: אני רוצה גם "עולם הזה", ואת זה יהיה לי רק אם אתגייר - ויהיה לי שבת קודש...!!!

כע"ז פעם כאשר שאלתי על הענין לומר "לכבוד שב"ק על מה שאוכלים, אמר: ראשית לא מספיק סתם לומר לכבוד שבת, אלא צריך גם להתכוין לכך, שזה לא יהיה כמו מס שפתים בלבד! וכן שזה לא מספיק לומר רק בתחילת האכילה, והוסיף שכך הוא נוהג שכל משך האכילה חושב או אומר לכבוד שב"ק - ושזה נפלא מאוד כך...!!! [למשגיח היה קשה לשמוע שמשבחים את האוכל על טעמו, ורק היה אומר שהאוכל מיוחד לכבוד השבת קודש וכיוצא ב].

כתוב במשנה נדרים לג. "המודר הנאה מחבירו שוקל לו שקלו ופורע את חובו" ואיתא בגמ' בביצה (דף טו:) אמר הקב"ה לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע, בזמירות של שבת נאמר "ולוו עלי בני וכו'" ושואל הבעל שם טוב (יתרו) למה לא יזמין הקב"ה לעני שיהיה לו לסעודת שבת מראש, למה שילוה ואז ה' יפרע לו? ותירץ על דרך הלצה שברכה צריכה משהו כדי להחיל עליו הברכה כאשר שמן דאלישע, ואין הברכה שורה על דבר ריקן, רק כשה' עושה נס מפורסם, והרבה צדיקים לא ירצו להסתמך על מעשה ניסים, ולזה אמר ה' "לוו עלי", כי מדובר בעני שאין לו בבית אפי' משהו קטן שיחול עליו הברכה בכדי שלא יצטרך לנס, והוא הרי

שאלתי למשגיח זצוק"ל בתחילת זמן חורף מה שרבים שואלים: דהנה היה לנו עד עכשיו ימים כל כך מרוממים [אלול, ר"ה, עש"ת, יוה"כ, סוכות, הו"ר, שמח"ת], ומה יהיה כעת?... הביט עלי המשגיח בתימהון ואמר: הרי זוכים אנו כל שבוע - בשבת קודש...!!!

והוסיף: הנה מרן הגרי"ס זצ"ל התבטא: גם אילו היה יוה"כ בא פעם אחת לשבעים שנה - היה זה אושר נפלא מאין כמוהו. כך גם י"ל, דאילו היינו זוכים לשבת קודש אפילו רק אחת לשבעים שנה - גם זה לבד היה אושר גדול בשבילנו, וכל שכן כאשר אנו זוכים לה בכל שבוע.

והוסיף: השבת משרה בנפשו של האדם מישראל רגשות יקרים ונעלים מאוד... ועל ידי הקדושה המושפעת עלינו ביום זה, אפשר להתקרב יותר אל השי"ת, להרגיש יראת ד', ולזכות להרבה דברים גדולים...! וכן יש בו מצוות יותר מבימות החול.

אמרתי פעם למשגיח שבעבר לא היו ספרים המדברים בשבחה ומעלתה של שב"ק, וב"ה כיום יש הרבה ספרים. והמשגיח מצא לנכון לעורר אותי שתחילה יש ליתן לב לאשר לפני, ואמר: כתוב בתורה "ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו", וכן אנו אומרים בתפילה, "ויקדשתו מכל הזמנים" הלא באמת שמילים אלו לבד מספיקות ללמד אותנו מהי השבת, ואם תחשוב ותתבונן בזה, אזי תבין כמה גדולה מעלת השבת. וא"כ לשם מה צריך ספרים?! קודם כל תתבונן היטב לבד שוב ושוב במה שכתוב "ויקדשתו, לא סתם אלא - מכל הזמנים"!!! ואמר" תדע לך, שישנם צדיקים שהרגישו בשבת קודש דביקות עליונה... עד כדי שהיה קשה להם לפרד משבת... ובאמת כולנו יכולים להגיע לכך!

היתה תקופה שהחל לומר כמעט באופן קבוע דברי חיזוק

במשך שנים רבות המשגיח זצוק"ל מסר מדי יום אחרי תפילת שחרית, שיעור בהלכות שבת, לקבוצה מצומצמת של בחורים, וכבר סיימו כמה פעמים, ובכל פעם שסיימו ביקש המשגיח לחזור שוב מתחילה על ההלכות של שבת קודש, ולא עבר ללמוד דברים אחרים.

כמו"כ מרוב חביבותו לשבת כמעט בכל ער"ש כאשר היינו לומדים יחד, היה מבקש להביא מקודם את הטור ולראות ביחד מש"כ על מעלת השבת, ואח"כ היה אומר בשמחה כאלו דברים נפלאים האם היה מיותר שלמדנו זאת עוד פעם!?

הכנת הגוף והנפש לשבת

מלבד מה שהיה המשגיח מכין עצמו בכמה אופנים לכל דבר מצוה שבתות ומועדים, היה כבר מתמלא בהתרגשות קודם שבא הדבר לידו. באחד הפעמים שהגעתי לביתו ביום חמישי בערב, ראיתיו יושב בחדר הלימוד לבדו, וחוזר לעצמו פעם אחר פעם ברגש כשהוא אומר ומשנן לעצמו "ושמרו בני ישראל את השבת... ושמרו... לעשות את השבת"... וגו', ואח"כ כאשר

נכנסתי פנה אלי בהתרגשות ואמר: לא פשוט מה שאנו זוכים... שעוד מעט שוב יהיה לנו שבת...! ושוב המשיך אח"כ לומר - "ושמרו" עם הפירושים שנאמרו על כך. (פ"א אחרי תפילת שחרית באמצע השבוע פנה אלי בהתרגשות ואמר אתה יודע מה יהיה לנו היום בערב? יעלה ויבוא... ומחר נזכה גם לומר הלל... והנה, כמה מאתנו זוכרים את זה בכלל בבוקר שלפני, והלוואי שנתרגש כך מאמירת יעלה ויבוא בשעת אמירתו!)

המשגיח היה נוהג להטיב הנרות בכל ערב שבת. וכן הקפיד לסדר לכבוד שבת את הספרים הרבים שנערמו על שולחנו במשך השבוע, והיה מתחיל בכך כבר ביום חמישי. תמיד עומד לנגד עיני איך שהחל לסדר את הספרים כרגיל, וכדרכו בקודש לנסות ליעל כל דבר, החל לעשות זאת במהירות כזאת שלא הייתה מביישת כל אדם צעיר...

כמו"כ היו עוד דברים שכבר בבוקרו של יום חמישי השתדל להכינם, וכפי שהיה מגחך על כך באומרו: שישנם כאלו שנראה עליהם כאילו הם קיבלו באופן פתאומי מברק סמוך לשבת, שתכף תבוא שבת, וכי לא ידעו כבר מקודם ששבת תבוא בסוף השבוע!?

אמר המשגיח: על כל אחד להכין עצמו להיות כלי - כדי לקבל השפע המושפע בשבת! וזאת, על ידי שמאוד רוצה... וכן על ידי עצם זה שמכין עצמו כדי לקבל! וגם יוסיף להתפלל במשך השבוע כדי לזכות לזה.

וללא הרף היה מעורר ע"כ שאין להסתפק רק בעבודה הקלה יותר לנקות רק את הבית - לכבוד הבורא ית"ש, אלא גם

ובעיקר, לנקות את הנפש מבלויי הסחבות של חלאת העוונות. כי לכבודו של מלך מלכי המלכים, צריך להוסיף לבד מהנתיב הגשמי גם את ניקיון הנפש! [לפשפש במעשים ולהתבונן איך אני בתפילה ובלימוד וכו' ולקבל לתקן מה שצריך, ואם יעסוק בכך אפילו מעט - הרי זה משובח!]

בעת רצון אמר המשגיח בלהט קודש - כאשר שפתיו נוטפות מור... "יש מצוה להתגעגע לשבת קודש. "מה יש להתגעגע?"

אתה שומע? בשבת אנו זוכים - לטבול בקדושת שבת... נזהרים ממלאכות, וכל הזמן מרויחים רווחים גדולים! מרגישים יותר קרובים לקב"ה, וכמו"כ יש לצפות - מצד הקדושה שהשבת מקדשת את האדם, ומשום ריבוי המצוות שיש בה, ושהיא שקולה ככל המצוות, ובפרט שעל ענין השבת כתוב שהקב"ה אומר "אתם עדי"... שעל ידי השבת אנו מעידים שהקב"ה ברא את העולם! ולכך אנו מצפים ומתגעגעים - במשך כל השבוע...! וגם שכבר עצם הציפיה לשב"ק, נותנת לנו יותר קדושה!

בכל ערב שבת קודש, היה רבנו המשגיח זצוק"ל מתמלא בשמחה גדולה, ממתין ומצפה לביאת שבת המלכה, באומרו פעם אחר פעם "בואי כלה, בואי כלה" - "חסדי ד' שיש לנו את המתנה הזאת כל שבוע! יום השבת שעליו נאמר: "וברכתו מכל הימים... וקדשתו מכל הזמנים"... וכו'.

כאשר פגש המשגיח אחד מנכדיו בער"ש, שאלו כמתיק סוד: האם אתה יודע מי צריך להתארח אצלנו היום?? זה משהו שלא היה אצלנו מעולם - ואז אמר כי בעצם השבת קרויה 'כלה', ובכל שבוע יש לנו כלה חדשה... והיה פעם שהמשגיח אמר בשיחה: "עוד יומיים מגיע יום - שעוד לא היה כמוהו. שבת קודש!" וא"ת הרי כבר היה הרבה שבתות? ע"ז הביא את דברי הגאון ר' צדוק הכהן מלובלין שאומר ש"השבת קרויה 'כלה' - שהוא מושג של התחדשות כלפי החתן, משום שלכל שבת ישנן השפעות יחודיות שלא היו באף אחת מהשבתות שקדמו לה, "בכל שבת משיג כל אחד חשק מחודש לעבודת ד' יתברך, וזה נקרא בחינת כלה כמו שמצינו בגמ' (מועד קטן כ"ה ב) ככלה חדשה".

פעם ראיתי שנשאר אחרי מעריב ומשלים אמירת הפסוקים של קבלת שבת, (משום שנאנס והגיע באיחור) שאלתי האם יש ענין להשלים למי שלא הספיק לומר? והשיב: "אני אומר זאת מפני שחביב עלי אמירת הפסוקים של קבלת שבת... ופעם אחרת ששאלתי אותו ע"כ, השיב: זה מוסיף ב"קבלת השבת" כשאומרים את הפסוקים הללו. [ואמר דאמנם אין זה מדינא, אבל לי זה חסר כאשר איני אומר את המזמורים הללו...].

דעתו של המשגיח היתה שכיום יש להשתמש בשירה שמרוממת וגם מועילה לתפילה, ולכן ביקש שישירו בישיבה ב"לכה דודי" [כדי שהבחורים ירגישו בזה קצת רוממות], והשתדל בזה כו"כ פעמים, עד שלאחר זמן הושרש הדבר לשמחתו.

...והיה מתחיל בכך כבר ביום חמישי. כמו"כ היו עוד דברים שכבר בבוקרו של יום חמישי השתדל להכינם, וכפי שהיה מגחך על כך באומרו: שישנם כאלו שנראה עליהם כאילו הם קיבלו באופן פתאומי מברק סמוך לשבת, שתכף תבוא שבת, וכי לא ידעו כבר מקודם ששבת תבוא בסוף השבוע!?

אבני חן

ביאורים והערות בפרשת השבוע

פרשת וישלח

הקודש ואף נקרא "בכור יעקב" לענין להיות ראשון לבנים וכו' כמ"ש רש"י ורק הפסיד המעלות היתירות שהיה צריך לזכות בהם מכח הבכורה.

ויש להוסיף דאחר שהוחשבו לאומה ונקרא שמם ישראל לשון חשיבות ושררה נעשו חשובים ומייראים את הגויים אשר סביבותם, ולכן כתיב בדרכם לבית אל – ויהי חתת אלקים על הערים אשר סביבותיהם וגו', וגם מבואר היאך נשתנה שהלך עשו אל ארץ מפני יעקב אחיו אחר שבתחילה היה בהיפך שיעקב פחד ממנו שמא יכנו אם על בנים, והיינו לפי שכעת שנעשה שר ונגיד ונעשו לאומה חשובה ממילא ע"ז נשתנה שהוטל פחדם על הכל.

פל"ה כ"ב: ויהי בשכן ישראל בארץ ההוא וילך ראובן וגו'. וברש"י – עד שלא בא לחברון אצל יצחק ארעוהו כל אלה. הנה ב"ח חדשים שעשה יעקב בארץ ישראל אירעוהו כמה צרות – מאבק בשרו של עשו ותקע כף ירכו, מפגשו עם עשו (שהיה סכנה גדולה והתכונן למלחמה), מעשה דינה, מיתת דבורה ורבקה (רש"י), מיתת רחל ומעשה ראובן, והיינו דברי רש"י "ארעוהו כל אלה" (אמנם במעשה דינה כ' רש"י לעיל ל"ה א' שהיה בעבור איחור נדרו). ואף לאחר שבא אצל אביו נענש עוד בהלקח ממנו יוסף בנו אהובו כ"ב שנים כנגד כ"ב שנים שנתעכב בבית לבן מידה כנגד מידה (רש"י סוף פרשת תולדות).

וידועה הקושי' דהלא נשלח ע"י אביו לישא את בנות לבן וא"כ לא יכל לחזור בפחות מ"ד שנה ומדוע נענש על כל כ"ב השנים, וגם דהלא רבקה אמרה לו – עד שוב חמת אף אחיך ממך וגו' ושלחתי ולקחתיך משם וגו' והיא שלחה את דבורה מניקתה בסוף עשרים שנה כמ"ש רש"י (ל"ה ח') וא"כ כל אלו השנים היו במצות אמו וגם בסיבת הצלת נפשו (וגם לכאורה לא יכל לעזוב מקודם מפני לבן עד שציווהו ה' שישוב). וביותר יש להוכיח שלא נתבע קודם כשהיה בבית לבן כלל שהרי כל הצרות הנ"ל אירעוהו רק ב"ח חדשים שהיה בא"י שנתעכב מליך אל אביו ולא אירעוהו כאלה מקודם בבית לבן, וא"כ תימה ביותר היאך נתבע אח"כ כנגד כל הכ"ב שנים. ואם נרצה ליישב בדוחק דסו"ס אביו לא ידע שבורח מעשו לפי שרבקה העלימה ממנו דברי עשו ורק אמרה לו קצתי בחיי מפני בנות חת, ולפיכך לא שלחו אלא לישא מבנות לבן אחי אמו, ואפי' נימא עוד שיכל לקחת את לאה לבדה ולא להתעכב י"ד שנה, הלא סו"ס לכה"פ היה צריך להתעכב ז' שנים ע"מ לישאנה ואכתי תימה מדוע נתבע על כל הכ"ב שנה.

וצ"ל דמחמת הי"ח חדשים שנתעכב לבסוף נתגלגלו עליו כל הכ"ב שנים, דלפי שלא היה אנוס בהם ואעפ"כ לא מיהר לקיים מצות כיבוד אב אזי גם הזמן שהיה אנוס לא נחשב לו כאנוס שהרי נתברר שגם כשאנוס אנוס לא נזדרז לקיים. אכן עדיין תימה מש"כ רש"י ס"פ תולדות ד"ד שנה דנטמן בבית עבר לא נענש עליהם בזכות התורה שלמד שם, והלא גם השנים שעשה בבית לבן היו במצות אביו ואמו ואעפ"כ נענש עליהם מחמת גלגול הי"ח חדשים שלבסוף וא"כ מ"ש האי י"ד שנה. ואולי י"ל דמאחר דגדול ת"ת יותר מכיבוד או"א כדאמרינן בסופ"ק דמגילה א"כ אין נחשב לו כלל כביטול מצות כיבוד אב שהרי זהו מצוותו ונהג כדיון, ומשא"כ בשנותיו אצל לבן דהגם דהיה עפ"י אביו ואמו סו"ס נחשב לו כביטול מאונס מה שלא יכל לכבדם כראוי ולפיכך כאשר נתמהמה גם כשלא היה אנוס אזי נתגלגלו עליו כל השנים האלו.

פל"ו ב': עשו לקח את נשיו מבנות כנען את עדה בת אילון החתי וגו'. וברש"י – היא בשמת בת אילון ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לעבו"ז. ויש להתבונן שהנה עדה בת אילון נקראת לעיל בפרשת תולדות (כ"ו ל"ד) בשם בשמת, ואילו בת ישמעאל היא זאת הנקראת כאן בשם בשמת ולעיל סוף פרשת תולדות נקראת בשם מחלת, ושמת יתכן לומר דהיינו טעמא דמשום דבת ישמעאל נקראה כאן בשם בשמת לכך נקראה הראשונה בשם אחר כדי שלא יהיו שתי נשיו עם שם אחד. (אכו מרש"י נראה שכל הש"י

פל"ה י': שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ויקרא את שמו ישראל. צ"ב דהנה לגבי אברהם אחר ששינה הקב"ה את שמו הרי הוא מעתה נקרא בתורה אברהם בלבד ולא נזכר עוד בשמו הראשון, ואילו לגבי ישראל הוא עדיין ממשיך להיקרא בשם יעקב וכדכתיב לאחריו ויצב יעקב מצבה וגו' ויקרא יעקב את שם המקום וגו'. וביותר תימה דמכאן ואילך עתים נקרא יעקב ועתים נקרא ישראל ואפי' בפסוק אחד, כגון לקמ' – וילך יעקב וישכב וגו' וישמע ישראל ויהיו בני יעקב שנים עשר. והדברים תמוהין טובא.

ובגמ' ברכות סוף פרק קמא תני בר קפרא כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה שנאמר והיה שמך אברהם ר' אליעזר אומר עובר בלאו וכו', ובהמשך מבואר שם דאצל שרה האיסור היה רק על אברהם שלא יקרא את שמה שרי, ולגבי יעקב שאני שהקב"ה עצמו קראו במראות הלילה יעקב יעקב. ונמצא דהשם ישראל לא בא לעקור שם יעקב, והרמב"ן עה"ת בפסוק דידן כתב שזה נרמז בתחילת דברי הקב"ה "שמך יעקב" לרמז שנשאר שמו יעקב ורק שמו ישראל מוסף על יעקב לא שיאסר להקרא יעקב. ועדיין צ"ב מה יסוד החילוק בין אברהם לישראל שכאן עקר את השם הראשון וכאן לא עקר.

ויתכן לומר בזה דסו"ס שם אברם לא נעקר לגמרי שהרי רק נוסף אות ה"א וממילא כמ"כ שם יעקב לא נעקר לגמרי אלא רק נוסף עליו שם ישראל (ואצל שרי הגם שנעקרו אות י" סו"ס עיקר השם לא נעקר). אמנם עדיין צ"ב החילוק הא דנאסר ליקרות שם אברם ובתורה אינו מופיע עוד ומשא"כ אצל יעקב שלא נאסר, ועוד יש לבאר מדוע עתים נקרא כך ועתים כך.

ובהקדם יש לבאר טעם שינוי השמות באבות הקדו' (ונמצאנו דשמות האבות הקדו' נבחרו עפ"י הקב"ה – אברהם תחת אברם, יצחק עפ"י ה' קודם לידתו, וישראל במקום יעקב), ויסוד הדברים עפ"י המהרש"א (שם) שאצל אברהם נשתנה שמו שיהיה אב המון גויים שיהיה ראוי להוליד בן הראוי לירשו (לפי שישמעאל אינו מתייחס אחריו) ושיצא ממנו "כנשת שבטין" שבטי י-ה, ואצל שרי נשתנה שמהא שרה לכל העולם כולו כמבוא' בגמ' שם וזה ע"י שנשתנה מזלה להיות בת בנים ועי"כ לא נשכח זכרה, ואצל יעקב נשתנה שמו מטפילות לשון עקב ומלשון אדם הבא במארב ועקבה ללשון שר ונגיד כמ"ש רש"י כאן. וביאר המהרש"א דלכך אצל אברהם נשתנה שמו לגמרי שלא למעט שפע כח האלקי שניתן לו להיות אב להמון גויים, אבל אצל יעקב ושרה אינו שינוי מהות אלא רק על שם חשיבות ושררה ולכך אין לחוש לקרותם בשם הראשון ושיהיה שם השררה עיקר והשני יהיה טפל יעו"ש.

ונראה לבאר ולהוסיף בזה, דהנה עיקר השינוי בין שם יעקב לשם ישראל דהנה עד עתה היו האבות יחידים ולא נעשו אברהם ויצחק לאומה מצד עצמם לפי שלא היה כל זרעם ראוי ושלם, ודבר זה נשתנה כאן אצל יעקב כשעמד בנימין להיוולד והושלמה המיטה ונעשו י"ב שבטים ועי"ז נעשו "אומה" וזהו לשון חשיבות ושררה, שלפי שהיו כולם ראויים ושלמים להיחשב שבטי י-ה נעשו לעם ה' ונקראה האומה ע"ש אביהם שהוא גופו נעשה לעם, והקב"ה שינה בזה את שמו לישראל לשון חשיבות ושררה וכך נקבע שם האומה "ישראל" ומעתה ואילך קרויים בניו בשם "בני ישראל".

ולפי"ז יתבאר דאמנם נשאר שם יעקב כשם פרטי אך שם האומה הוא ישראל ונקרא יעקב בשם "ישראל" בתור אבי האומה וראשה, ומעתה יתבאר בזה דכל מקום שנקרא ישראל היינו בענין הנהגת בניו ובשאר עניינים הנוגעים לכלל ישראל לעתיד לבוא, וזהו דכתיב לקמן – ויסע ישראל וגו' ויהי בשכן ישראל וגו' והיינו בתהלוכותינו בהנהגת בניו הכללית בתורת אומת ישראל. ובזה יתבאר אצל מעשה ראובן דבתחילה כתיב – וישמע ישראל, והיינו דאכן בתורת הנהגת בניו נותר רושם מצד שהפסיד מעלות הנהגה והמלוכה והבכורה, אך סו"ס – ויהיו בני יעקב שנים עשר והיינו שנתור חשוב כבנו שלא נתפרד מזרע

שבפרשתינו הם השמות העיקריים וכל השמות לעיל הם כינויים כל אחת לפי טעמה).

ונראה לבאר בזה שהנה לעיל בפרשת בראשית (ד' י"ט) על הפסוק "ויקח לו למך שתי נשים שם האחת עדה ושם השנית צלה" כ' רש"י - "כך היה דרכן של דור המבול אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש זו שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרין כדי שתעקר ומקושטת ככלה וחברתה נזופה כאלמנה, ועדה היא של פריה ורביה ועל שם שמגונה עליו ומוסרת מאצלו דעדה תרגום של סורה וצלה היא של תשמיש על שם שיושבת תמיד בצלו."

ויתבאר שאף נשי עשו קרא להם עפ"י ענינם, ונבאר שבשמת הוא מלשון חביבות שרצויה לו כבשמים (כ"כ הרמב"ן כאן) וממילא בתחילה היתה בת אילון האשה המוכרת מתוך ב' נשיו וקראה בשמת, אך לאחר שראה שהיו רעות בעיני יצחק אביו הלך ונשא את בת ישמעאל אשר שמה מחלת, ואח"כ נהפכה היא להיות האשה המוכרת והאהובה עליו ולכן קראה בשמת ואילו הראשונה בשמת בת אילון סר חינה ולכן הפכה להיות "עדה" בת אילון לאמר שסרה מאצלו ומאס בה, והדברים נפלאים. (וכדרך זו משמע ברשב"ם, שו"ר שהגרא כתב כנ"ל בביאורו לספר דברי הימים).

ויש להוכיח כדברים אלו, שכשמונה את אלופי עשו כתיב "אלה בני עדה" (ל"ו ט"ז) ולא כתיב בה "אשת עשו" כדנכתב בשתי נשיו הנוספות, ומבואר כנ"ל לפי שלבסוף היתה מוסרת מאצלו. ואמנם אף שכשמונה קודם לכן את בני עשו כתיב (ל"ו י"ב) "אלה בני עדה אשת עשו", יתכן שזה הולך על מקודם בזמן שהולידו שאז רק היתה מוסרת ממנו מלהיות החביבה עליו ועדיין היתה אשתו וכדכתיב לעיל (כ"ח ט') "על נשיו" וברש"י - "שלא גירש את הראשונות", ואח"כ נהייתה מוסרת ממנו לגמרי.

פלו"ו ב': ואת אהליבמה בת ענה בת צבעון החו"י. וברש"י - היא יהודית והוא כינה שמה יהודית לומר שהיא כופרת בעבודה זרה כדי להטעות את אביו. ויש ליתן טעם מדוע דוקא בשמה של אהליבמה בא להטעות את אביו מפני ששמה מרמז על עבודה זרה מלשון אהלי-במה ומשום כך חשב להסתיר זאת מאביו. ואמנם באמת היו נשותיו עובדות ע"ז, ולא הצליח להסתיר זאת מאביו כדכתיב (כ"ו ל"ה) "ותהיין מרת רוח ליצחק ולרבקה". והנה כאשר נודע לעשו כי הן רעות בעיני יצחק אביו הלך ונשא את בת ישמעאל ואילו הראשונות סר חינו (כדנכתב לעיל), ומוכת בזה שהיה סבור עד כה שהצליח להסתיר את מהותן מעיני אביו ושאיין עובדות ע"ז בפניו וכפי ששינה את שמה.

אך זה ילה"ק לפירוש רש"י דהלא אביה של אהליבמה קרוי לעיל בפרשת תולדות בשם אחר ואף מתייחס לאומה אחרת, דכתיב לעיל "יהודית בת בארי החתי" וכאן הוא "ענה בת צבעון החו"י", ובשפתי חכמים הביא את הרא"ם שתירץ שהיו ב' אנשים שבאו על אשה אחת. אכן הרמב"ן והרשב"ם נקטו שיהודית בת בארי מתה בלא בנים ואח"כ נשא את אהליבמה, וכתב הרשב"ם שזה היה לבסוף כשהלך לשבת בהר שער ונתחתן בבני שער החורי ולפי שהיתה האחרונה מזכיר את תולדותיה לבסוף לאחר בני בשמת אשת עשו ומוכת שנשאה לאחריה (ומה שהזכרה בתחילת הענין לפני בשמת בפסוק ב', "ל שפתי שהתחיל הפסוק בענין "עשו לקח את נשיו מבנות כנען" סיים תחילה בב' נשיו שמבנות כנען שהולידו לו ואח"כ כתב את בשמת בת ישמעאל לפי שאינה מבנות כנען).

ויש להוסיף לדברי הרשב"ם שכשמונה בסוף הפרשה את אלופי עשו הוא מונה בהם את נכדי עשו בני אליפז בן עדה ובני רעואל בן בשמת, ואילו בצאצאי אהליבמה הרי הוא מונה את בני עשו עצמם האלופים ומוכת שהולידה לאחר הראשונות ושזו בניה לנכדי הראשונות. (וסדר הדברים היה שבגיל מ' נשא את יהודית ועדה, ובגיל ס"ג שברח יעקב נשא את בשמת בת ישמעאל, וכשחזר יעקב והיו כבני צ"ז היה בשער בשדה אדום ונשא את אהליבמה, וכשלא יכלה ארץ מגוריהם לשאתם יחדיו עקר לשעיר).

פלו"ו כ': אלה בני שער החרי ישיבי הארץ לוטן ושוכל וצבעון וענה וגו', ואלה בני צבעון ואיה וענה הוא אשר מצא את הימים. לפשוטו של מקרא היו שני ענה אחד בן שער ואחד בן צבעון בן שער, ולפי"ז מה שכתב לאחריו "ואלה בני ענה דשן ואהליבמה בת ענה" לפשוטו הוא ענה בן שער שהרי מונה את כל תולדותיהם של בני שער כסדרן. אכן יש כאן קושי גדולה שהרי אהליבמה אשת עשו מנויה בצאצאיו, ולעיל כתיב "ואת אהליבמה בת ענה בת צבעון החו"י והיינו דענה אבי אהליבמה הוא בנו של צבעון ואינו ענה בנו של שער, ואם נפרש דבאמת היינו בנו של צבעון יקשה ביותר דלפשוטו מונה את

כל תולדות בני שער כסדרן וא"כ היאך נכנס כאן תולדות ענה בן צבעון תחת תולדות ענה בן שער.

ורש"י על הפסוק "הוא ענה אשר מצא את הימים" מביא מדרש (וכן בגמ' פסחים נ"ד ב' וב"ב קט"ו ב') - "הוא ענה האמור למעלה שהוא אחיו של צבעון וכאן הוא קורא אותו בנו מלמד שבא צבעון על אמו והוליד את ענה", ומתבאר ברש"י שבאמת היה רק ענה אחד ונתייחס לשעיר לפי שנוולד מאשתו אך היה בן צבעון לפי שבא זה על אמו, ומעתה מתיישב מה שכתוב אצל אהליבמה "בת ענה בת צבעון החו"י". אכן הרמב"ן כתב דזהו מדרשם של דורשי חומרות ואינו דברי הכל בגמרא ולא משמעו של מקרא כלל, וכתב דלפשוטו יש כאן ב' ענה וגם היו ב' אהליבמה האחת בת ענה בן שער והיא המוכרת כאן ועוד אהליבמה בת ענה בן צבעון והיא אשת עשו, והאבע"ז ג"כ כ' דהו"ב ענה אך נקט דהיתה אהליבמה אחת ומה שכתוב "ואהליבמה בת ענה" היינו ענה הנזכר בפסוק הקודם בנו של צבעון (וכ"כ הגרא"א בפ"י על דברי הימים).

ואמנם במדרש נדרש שהיה רק חד ענה מיתור של "הוא ענה", ויש לעיין מדוע לא הוכיח מצד מה שאהליבמה נזכרת בצאצאיו והיא גופה כתיב בה לעיל "בת ענה בת צבעון" ומוכת דאיכא חד ענה. ויתכן לומר דמאחר דכתיב בה לשון "בת ענה בת צבעון" ולא כתיב "בן צבעון" א"כ יתכן היה לפרש דבאמת איכא תרי ענה - אחד בן שער ואחד בן צבעון בן שער, וסו"ס צבעון וענה בן שער באו על אשה אחת ויצאה אהליבמה מביניהם ולפיכך קרויה בת ענה בת צבעון וגם מנויה בצאצאי ענה בן שער שנתייחסה אליו, ולכן צריך את דרשת "הוא ענה" ללמד שחד ענה איכא והוא בן צבעון וסו"ס מאחר שבא צבעון על אמו מנוי ענה בבני שער, ולפי"ז אהליבמה בת ענה בת צבעון הוי כפשוטו שהיא בת של ענה בן צבעון. ואמנם מדשינה הכתוב ולא כתב בת ענה "בן" צבעון למד רש"י שיש כאן לימוד של זנות נוסף שבא צבעון על כלתו אשת ענה ויצאה אהליבמה מבין שניהם (והא דלא פירש בהיפך שבא ענה על אמו כמו שפירש אצל צבעון, לפי שתולים קלקלה במקולקל ותלינן את כל הקלקולים בצבעון).

פלו"ו כ"ג: הוא ענה אשר מצא את הימים. וברש"י - הוא ענה האמור למעלה שהוא אחיו של צבעון וכאן הוא קורא אותו בנו מלמד שבא צבעון על אמו והוליד את ענה. נראה לבאר לדרכו של רש"י דאין מקרא יוצא מידי פשוטו, ויש לבאר בדרכו על דרך הפשט דאמנם חד ענה איכא והוא בנו של צבעון אך הא דמננה יחד עם בני שער הוא מצד דבני בנים כבנים, והטעם שהוזכר בתוך בניו יותר משאר בני בניו יש לבאר בפשוט לפי שכאן מנה את כל בני שער שנעשו האלופים ומושלים ומשום שענה נמנה לבסוף כאחד מן אלופי החורי לפיכך נמנה כאן עם בני שער, ויוכת להדיא כדברינו דהלא אחר שמנה את בני שער סיים במילות "אלה אלופי החרי בני שער בארץ אדום" ומבואר דאלופים נמנו כאן ולא בנים. ויתכן הטעם בהא דנעשה ענה אלוף יותר משאר בני גילו מפני גבורתו היתירה כדכתיב ביה "אשר מצא את הימים במדבר" וברש"י "שאימתן מוטלת על הבריות".

ואם כנים הדברים נוכל לבאר עוד תמיהה עפ"י דרך זו, דהנה מצינו בבני שער שני בנים הקרויים בשם אחד "דישן" ודבר פלא הוא, ואין לומר שהראשון הוא דישן (בחולם) והשני הוא דישן (בקמץ) דהלא כשמונה אותם אח"כ בתולדותם קרויים שניהם דישן (בקמץ) ומוכת שהם שם אחד, וכבר כ' הרמב"ן דאין קפידא שיקראנו דישן או דישון רק כשהם בפסוק אחד להבדיל בין שניהם.

ולפי דרכנו נבוא לבאר בזה דאף דישן המנוי ראשון בבני שער אינו בנו של שער אלא בן ענה כדכתיב בבני ענה "ואלה בני ענה דישן ואהליבמה בת ענה", וראוי ג"כ ליחשב מבני שער לפי שהוא בן בן בנו, והטעם דמננה עם בניו לפי שאף הוא נעשה אלוף כפי שנמנה בסופו בכלל אלופי החורי וכפי שנתבאר לגבי אביו ענה.

וטעם הגון ואמיתי יש לבאר בהא דזכה דישן להיות אלוף יותר משאר אחיו (לבד ממה שהיה בנו של ענה שהיה גיבור גדול), דהנה הלא בני עשו הכריתו את בני שער כפי שנאמר בחומש דברים (ב' י"ב) "ובשעיר ישבו החרים לפנים ובני שער יירשום וישמידום מפניהם וגו'", ויתבאר דאלו האלופים המנויים בבני שער היו האלופים האחרונים שהיו לשעיר ואח"כ נכרתו ע"י בני עשו, וא"כ יתבאר היטב דכל זרעם נכרת עמהם לבד מענה אבי אהליבמה ודישון אחיה שמפני כבוד אמם אהליבמה הניחו להם בני עשו ולא הכריתום והיו מבני משפחתם, ולפיכך נמנו ענה ושעיר עם שאר אלופי החורי לפי שרק הם נעשו אלופים מכל שאר אחיהם.

הפרשה המחכימה

פירוים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה פרשת וישלח התשפ"ג גליון 239

עצמיות בעבודת ה'

שאלה: כיצד נמדד האדם בעבודת השם שלו?

א. בראשית לב, כה: "ויותר יעקב לברו". ב'לקט רשימות' (באות ל) הביא הגה"צ רבי נתן מאיר ווכטפויגל זצ"ל (המשגיח בליקווד), שפעם אחת ויחידה זכה לשמוע מה'חפץ חיים' זצ"ל דברי התעוררות, וכל השיחה דיבר על נקודה אחת בלבד: על האדם להגיע לכך, שעבודתו תהא נובעת מעצמיותו. לא מחיקוי חבריו, לא מהסחפות בורם. לא מהסתכלות על השני, ולא מהתחשבות בזולת. החזן אומר 'אשרי', וכולם אחריו... לא כך צריך להיות! כל אחד צריך להגיע ל'אשרי' שלו. נתנו לך שכל, דעת והכרה, השתמש בהם! להתעלות בעצמך, לעמול בעצמך, להתייגע בעצמך, ולהתפלל בעצמך.

זהו שאמרו חז"ל (תנא דבי אליהו, פרק כה) "חייב אדם לומר, אימתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב". כל מה שהם עשו, נבע מעצמותם, בלי חיקוי. ולכן לכל אחד היה מידה אחרת, חסד לאברהם, פחד יצחק, אמת ליעקב. ובוזו רמז הכתוב "ויותר יעקב לברו", בעבודה שלו, בעצמיות שלו.

וכן כתב הגר"ש וולבה (שיעורי חומש' לעיל ו, ט) במעלת אברהם שהגיע לדרגותיו מצד עצמו (כפירוש רש"י שם "אברהם היה מתחזק ומהלך בצדק מאליו") וכתב: "אנחנו מורגלים לחקות אחד את השני, בני אדם עושים כפי מה שרואים אצל אחרים. המתבונן בדבר צריך לפחד פחד נורא, כשעומדים על זה שבעצם שום דבר לא רכשנו בעצמנו (ואם כן במה מעלתנו). הרגילו אותנו כשהיינו קטנים בלבישת ציצית ובנטילת ידים, להתפלל למדנו בחיידר (כתלמוד תורה), ואבא הביאנו לישיבה. כך כשהאדם גדל אצל הורים טובים ויש לו מקום לימוד טוב, אז הוא עושה הכל – בדיוק כפי שהקודמים לו עשו. אבל שום דבר לא עושה מעצמו! *ומעשה היה שבחור שנוולד להורים שאינם שומרי תורה ומצוות, הוא חזר בתשובה, ובא ללמוד בישיבת 'באר יעקב', לא עברו ימים מועטים ובחור זה התעלה על כל חבריו עד שנהפך לעילוי מתמיד ומצליח בלימוד וביראת שמים, יותר ממצויינים אחרים בישיבה שבאו מבתי של שומרי תורה ומצוות המקפידים קלה כבחמורה. נכנסו כמה תלמידים לשאול את המשגיח הגר"ש וולבה: כיצד יתכן הדבר? הורה להם הרב שישאלו זאת את פי הבחור בעצמו, וכך אמר להם הבחור: שנינו נמצאים תחת שביו של היצר הרע, אני הייתי בתוך השבי שמנע ממני לעבוד את הבורא, לשמור תורתו ולקיים מצוותיו, ואילו אתם נתונים תחת שביו הרוצה שתקיימו את המצוות 'כמצות אנשים מלומדה' (ישעיה כט, ג). מסתמא נקל יותר להשתחרר מכבלי היצר המונע את האדם משמירת המצוות, מלהשתחרר מכבלי היצר של 'מלומדה'... וזאת גם עלינו לזכור, שיצר ה'מלומדה' קשה לא פחות מיצר ההתרחקות מן הרע, ואף גדול ממנו כאמור, והרבה אינם יודעים כלל שצריך להתגבר כנגדו, אבל אנחנו שזכינו לדעת זאת, אסור לנו לשכוח מזה, ועלינו לעבוד על כך כראוי.

סיפר פעם הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל (משגיח בישיבת 'כפר חסידים') בשיחה: בדורות הקודמים היתה מציאות של עלילות דם, ה' ישמור. הגויים העלילו עלילות שהיהודים שוחטים גוי, ואת דמו לוקחים לאפיית מצות. זה היה שגעון שנכנס בהם, בגזירת שמים. במקום מסויים מצאו בערב פסח פגר גוי בחצר של יהודי. מיד נעשה רעש גדול, ותהום כל העיר. הגויים צעקו: להרוג את היהודים, אמנם 'לב מלכים ושרים ביד השם' והאלקים הכניס בלב המושל לומר להם: מי אמר שאם מצאו גוי, היהודים הרגוהו? אולי הגויים הרגוהו כדי שיגידו שהיהודים צריכים דם? אבל כיצד נדע? – תמהו המון העם, הרי אין אפשרות לעבור על דבר זה בשתיקה, העולם אינו הפקר! – צעק ההמון המוסת. **אמר המושל:** יש לי דרך לברר האם הרוצח הוא מתוך הבית או מחוצה לו. אם נגלה שהרוצח מתוך הבית – כלומר יהודי הרגו, נגרש את כל היהודים שנמצאים בעיר (שהיו כשלושים אלף איש), ואת המשפחה נהרוג מיד. אך אם הרוצח מבחוץ – הרי שלא היהודים עשו זאת. נביא 'כלב גישוש' שיריח את הפגר. אחר כך הוא ילך לפי הפסיעות. אם הפסיעות מבפנים – הוא ילך פנימה, ואם הפסיעות מבחוץ – הוא ילך החוצה.

היהודים שמעו שהכלב עתיד להיות השופט שלהם, והתחילו תעניות, צעקות ותפילות עד לב השמים. התחננו שהקדוש ברוך הוא יתן שכל לכלב שיצא החוצה, הרי אם יטעה חלילה ויכנס בפנים – שומו שמים. הכלב הובא למקום. המושל עמד שם בשעת מעשה, עמו הגויים והכמרים, וגם הרבנים היהודים עמדו שם לראות כיצד יפול דבר. תושבי העיר היהודים התכנסו בבתי כנסיות, צעקו ובכו והתפללו. הכלב התחיל להריח את הפגר, הריח את מעיל הפרווה של הגוי, מריח ומריח. נו, ומה יהיה? יכנס בפנים או יצא לבחוק? הנשמה של הסובבים כמעט פרחו. הוא מריח עוד הפעם ולא מסתפק, עשה סיבובים פעם אחר פעם... עד שלבסוף... הלך החוצה!! וליהודים היתה אורה ושמחה. **ועתה**, אמר רבי אל'ה – אשאלכם שאלה: איזה שכר מגיע לכלב? כזו זכות יש לו, הציל שלושים אלף יהודים מגזירת גירוש, ואת המשפחה ממות, כאלו זכויות. איזה שכר מגיע לו?! אולי 'עולם-הבא' או שמא 'עולם הזה'? גם לא. מדוע, הרי הוא עשה כזה מעשה מופלא? אלא משום שהוא כלום, הוא עשה מעשה טבעי בלבד! ככה לימדוהו! הוא מאולף אחרי הפסיעות, אינו יכול אחרת. על מעשה טבעי, לא מגיע שום שכר. ואם כן, כאשר יהודי קם בבוקר, נוטל ידיים, מתלבש, הולך לבית הכנסת, מניח תפילין ומתפלל וחוזר לביתו. הרי זה טבעי, שכן הוא רגיל בכך. ואם עושה את הכל בלא שמחה, כ'מצות אנשים מלומדה', כי לכך הוא רגיל מילדות, האם מגיע לו שכר על כך? ודאי ש'אין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה', ויהיה שכר גם על כאלו מצוות, אבל כבר כתב רבינו בחיי' שאין דמיון כלל בין העושה מצוה בכוונה למי שעושה שלא בכוונה. ההבדל הוא שמים וארץ. אצל פלוני ברכת המזון זו 'עבודה', התפילה אצלו היא 'עבודת השם' (כדלהלן בדברים ח"א יא, יג 'מעלת עבודת התפילה'), ואילו אצל חברו – שום דבר, הכל טבעי. ואם כן השכר בהתאם. (יחי ראובן). נתחזק מכאן ולהבא להכניס פנימיות ותוכן למצוות, לחשוב על יקרות מעשינו, וממילא גם המצוות ישפיעו עלינו יותר ונתקדש במצוותיו.

ה'סבא מקלם' זצ"ל אמר: הסימן למעשה שנעשה לשם שמים הוא, כשעושים אותו לא בגלל שמישהו אחר עשה, ולא בגלל שאמרו לו לעשות. אלא אם עולה בדעתו של אדם מחשבה שצריך לעשות איזה מעשה חסד או ללמוד באיזה ספר או להתפלל כפי שצריך, מעצמו, בלי שיאמרו לו, זה סימן שמעשה זה הוא לשם שמים. על האדם מוטל לגדול בעצמו ולבנותו."

תשובה: על האדם מוטל לקיים המצוות, לא רק כפי מה שרואה אצל אחרים, אלא בעיקר כפי מה שקנה ועבד ולמד מעצמו, ובזה נמדד ומקבל שכר.

התייאשות ממריבת היצר

שאלה: האם צריך להתייאש מלריב עם יצר הרע?

ב. בראשית לב, כט: "ויאמר לא יעקב לא יאמר עוד שומר, כי אם ישראל, כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל". פירש רש"י "לא יעקב – לא יאמר עוד שהברכות באו לך בעקבה ורמיה, כי אם בשררה וגילוי פנים, וסופך שהקדוש ברוך הוא נגלה עליך בבית אל ומחליף שמך, ושם הוא מברכך, ואני שם אהיה ואודה לך עליהן... ועל כרחו הודה לו (המלאך) עליהן (על הברכות), וזהו 'ויברך אותו שם' שהיה מתחנן להמתין לו ולא רצה". אך קשה, איך אמר לו "כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל", הרי סוף סוף נעשה מזה צולע ככתוב (פסוק כז) "ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו", ופירש רש"י 'שנתקעקעה ממקום חברתה', נמצא שלא יכל להתגבר לגמרי על שרו של עשו.

אלא יש ללמוד מכאן, שעל האדם להתאבק ולהילחם עם יצרו הרע בלא להתייאש, וסופו לנצחו, ולא זו בלבד אלא אף על כרחו יודה על ברכתו, וכאומרם (שבת קיט): "שני מלאכי השרת מלווין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושולחן ערוך ומיטתו מוצעת, מלאך טוב אומר: 'יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו', כי אם נוהג בצורה טובה ומתגבר על יצרו, מלאך רע מברכו בעל כרחו. ואף שפגע המלאך בכף ירך יעקב, לא הצליח להתגבר עליו, ואפילו שיעקב קיבל מכה קטנה, אין זה מוריד מנצחוננו, וכמו שהבין המלאך בעצמו באומרו "כי שרית עם אלקים, ותוכל". ומזה נלמד שאין להיבהל מנפילות, כיון שלבסוף התגבר על יצרו, הוכיח בזה שניצח אותו. גם כל פועל ואומן שמסתכן מעט במלאכתו, ולפעמים אף נפצע קלות, בסוף הוא יוצא עם המשכורת ביד, ואינו נבהל מכמה מכות שקיבל. כל שכן כאן שלבסוף הקדוש ברוך הוא ריפא את יעקב מצליעתו (כדלהלן בפסוק לב), ונלמד מזה שגם אם נפל מעט, אבל כיון שנתגבר על יצרו, הקדוש ברוך הוא ירימו וירפא את מכתו.

תשובה: אין לאדם להתייאש מהמריבה עם היצר, אף אם יפול במעט, שכיון שסוף סוף נלחם עמו, סופו שהיצר יודה על ברכתו, ויזכה לרוב טוב.

© כל הזכויות שמורות. ניתן להשיג גם בחינם במייל – עלוני הפרשה המחכימה' על פרשת שבוע בכל שבוע, וכן עלון 'הכנה נפלאה לבר מצוה – הזדמנות פעם בחיים' (כמעלת אותו היום ושהכל הולך אחר ההתחלה), עלון 'הכנה נפלאה לבת מצוה' (כנ"ל), 'הכנה נפלאה לנישואין' (הלכה והנהגה לחתנים) ושיעורים מוקלטים בפרק היומי במשניות ב:40 דקות על הש"ס משניות, וניתן לשומעם בקול הלשון' על פי שם 'הרב שילה בן דוד שליט"א – הפרק היומי במשניות', או בקו ישיר שמספרו: 0733,211,612 נא לסייע לעלון ב'נדרים פלוס' עבור 'שבט אחים – רמות פולין' (שלוחה 3044) בקטגוריה 'עלון הפרשה המחכימה'

טמונה בפרשה

עלון שבועי לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

פרשת וישלח

לסדר את הפרשה

לפניכם רשימת נושאי הפרשה בסדר מעורבב, עליכם לסדרם מחדש לפי סדר ההתרחשויות בפרשה. כשתצליחו, תקבלו מהאותיות חלק מפסוק מהפרשה.

ה. ביזת העיר שכם

וההיטהרות מהעבודה זרה

ל. יעקב נאבק במלאך

ו. פגישת יעקב ועשו ופרידתם

ח. תולדות יעקב ומות יצחק

ע. הכנות יעקב למפגש עם עשו

ש. מיתת דבורה ורחל והולדת בנימין

ת. יעקב בשכם ומעשה דינה

ר. תולדות עשו ושעיר החורי ושמות

אלופיהם

"-----"

שאלה לשולחן שבת

"ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר אשר בידם ואת הנזמים אשר באזניהם ויטמון אתם יעקב תחת האלה אשר עם שכם"

כתוב בגמרא (ע"ז מג:): שמי שיש בידו עבודה זרה, צריך לבטלו מן העולם על ידי שיהא מפורר וזורה לרוח, או שיטיל לים.

ויש לבאר אם כן את מעשה יעקב, שלקח את אלהי הנכר ובמקום לבטלם לכאורה כדין, בחר לטמון אותם בקבורה מתחת לעץ האלה, ומדוע לא ביער את העבודה זרה כדינה?

מסרת השאלה

הינה לעורר דיון סביב שולחן השבת. ניתן לשלוח את תשובותיכם למערכת (בצרוף מקורות, אם ישנם) ובל"ג אכתוב מן התשובות בעוד כחודש.

פנינים

"ואת חמור ואת שכם בנו הרגו לפי הרב"

יש לפרש את חילוק הלשון בין הריגת שכם וחמור שכתוב בהם שהרגו אותם לפי הרב, לבין הריגת שאר אנשי העיר שכתוב בהם רק שהרגו בהם כל זכר אך לא מפורש כיצד הרגום. א. פסק הרמב"ם (פ"ט מהלכות מלכים) שגוי הבא על הישראלית חייב מיתה ודינו בסייף, לכן דנו את דינם בסייף. אבל יתר אנשי העיר, שחטאם היה שרצו להרוג את בני יעקב כדי להציל את חמור ושכם, הרי הם נידונים כרודפים ורודף מותר להרגו בכל דרך שרוצים. (מהרי"ץ) ב. כשאמרו בני יעקב לשכם שימול הוא ושאר בני עירו כתוב: "ולא אחר הנער לעשות את הדבר". כלומר, שהוא ואביו מלו את עצמם מיד עוד לפני כולם, ואילו שאר בני העיר מלו רק אח"כ כששכם ביקש מהם. ושמעון ולוי באו להרוג את אנשי העיר ביום השלישי למילת רוב האנשים בהיותם כואבים, אבל שכם וחמור היו כבר אחרי ג' ימים למילתם, ובאמת היה להם כוח להילחם. ולכן דווקא אצל שאר בני העיר כתוב "ויהרגו כל זכר" סתם, ששם לא היה שום התנגדות משום שהיו חלשים, אך אצל שכם וחמור נאמר "לפי הרב" - להדגיש שהיה זה ע"י מלחמה בין שני הצדדים. (המהרי"ל דיסקין)

"עזים מאתים ותישים עשרים רחלים מאתים ואילים עשרים: גמלים מיינקות ובניהם שלשים פרות

ארבעים ופרים עשרה אתנת עשרים ועירים עשרה"

התורה מפרטת את מיני הבהמות ששלח יעקב לעשו כדורון. ויש לבאר מדוע לא שלח יעקב לעשו אף סוסים, שמן הסתם היו לו אף סוסים ופרדות כאשר היו לאביו, כמו שכתוב שאמרו: (רש"י כו, יג) 'זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך'. ויש לומר: א. שלח לו בהמות טהורות החייבות במעשר - ואז שלח לו מן החולין לאחר שעושר. והוסיף חמורים מכיון שיש בהם מצות פטר חמור כטהורים הם, וגמלים מפני מעלת הצניעות שיש בהם. ב. יעקב כיוון לשלוח לו בדיוק 550 בהמות כמנין דצ"ך עד"ש באח"ב (501) ועוד 49 כמנין הקללות שבפרשת בחקתי. וכיון אף לשלוח רק 4 מינים (צאן, חמורים, גמלים, ובקר) כנגד כל קבוצה במכות ועוד הקללות. (בן גרני) ג. נהג יעקב בעצמו במצות 'לא ירבה לו סוסים' ולכן לא היו לו מספיק כדי לשלוח. ד. לא רצה יעקב לתת לעשו סוסים כדי שלא ירכב ויגיע אליו יותר מהר. ה. לא היו כלל סוסים מחוץ למצרים שמשם נפוצו הסוסים כבהמות בית (כמו שאמרו טעם לאיסור המלך להרבות לו סוסים, כדי שלא יחזיר את העם למצרים, מוצא הסוסים המשובחים) ולכן לא מוזכרים הסוסים עד פרשת ויגש שם שילמנו המצריים ליוסף תמורת המזון בסוסים. וממילא מובן שלא היו לאבות הקדושים סוסים כלל. ו. באו הבהמות אשר הסכימו ללכת לעשו מעליהן - והסוסים לא רצו משום שלא שהם מלומדי מלחמה ולא רצו לעזור לאותו רשע לשפוך דם. ז. הסוס מסמל מלחמה ורצה יעקב להראות לעשו שאין פניו למלחמה. ח. לא היו סוסים ליעקב כי יש להם טבע רע. (ע"פ תשובות הקוראים הנכבדים שליט"א לשאלה לשולחן שבת' תשפ"א)

עושר לטוב המשפחתי בחנוכה!

ניתן להשיג ב"מקרא" הוצאה לאור, ובטלפון:
052-7665775

ישנו ביקוש רב בבתי הכנסת ברחבי הארץ לקבל את העלון לקהילה שלהם. זו ההזדמנות שלכם לזכות בהפצת תורה. ניתן לתרום:
1. בהעברה לבנק לאומי (10) סניף 905 חשבון 5055271, ע"ש 'ביין' 2. לשלוח שיק למערכת

חדש! ניתן להזמין חוברות של חומש בודד מתוך הספר כמזכרת מאירועים

חידון א' ת'

- התשובה לכל שאלה **מתחילה** באות המופיעה בתחילת השורה
- א. מספר האנשים שהביא עשו עמו
 - ב. האלון שתחתיו נקברה דבורה נקרא: "אלון ___"
 - ג. "עם לבן ___"
 - ד. בת לאה, וכמעשה אמה יצאה
 - ה. "___ נא מידי אחי מיד עשו"
 - ו. "___ יעקב לבדו ___ איש עמו"
 - ז. מאלופי עשו
 - ח. ממלכי אדום
 - ט. הסיבה שנקראו בני שעיר החורי 'יושבי הארץ' (רש"י)
 - י. כך קרא המלאך ליעקב
 - כ. ביום השלישי למילתם, היו בני העיר שכם-
 - ל. הרג את אנשי שכם עם שמעון אחיו
 - מ. שכם: "הרבו עלי ___ ו ___ ואתנה"
 - נ. חלק משלל שכם שיעקב קבר
 - ס. "והארץ תהיה לפניכם שבו ו ___"
 - ע. הוא ויעקב קברו את יצחק
 - פ. כך קרא יעקב למקום בו נאבק עם המלאך
 - צ. פגיעת המלאך ביעקב גרמה לו
 - ק. היא חברון
 - ר. ממתנות יעקב לעשו
 - ש. הר זה הוא מקום משכנו של עשו
 - ת. שם טמן יעקב את הע"ז שבזזו משכם

חידון א' ת' הפוך

- התשובה לכל שאלה **מסתיימת** באות המופיעה בתחילת השורה
- א. שם המישור בו גר יצחק
 - ב. סבא של מהיטבאל בת מטרד
 - ג. "ויירא - שמא __, ויצר לו - אם __... אחרים" (רש"י)
 - ד. נאסר באכילה לבנ"י עד היום הזה
 - ה. יעקב קנה שדה מבני חמור בסכום של ___
 - ו. מאלופי עשו
 - ז. בכורו של עשו
 - ח. יעקב ציווה לשים __ בין עדרי המנחה
 - ט. "ויסע ישראל __ אהלה מהלאה למגדל עדר"
 - י. "___ מכל החסדים ומכל האמת"
 - ך. יעקב יצק על המזבח שמן ו ___ עליה
 - ל. שם בנה יעקב מזבח להש"ית
 - ם. כך הגיע יעקב לשכם
 - ן. נכד וסבא, ששם הנכד כשם חיה
 - ס. "ותרצני" - 'כל רצון שבמקרא לשון' (רש"י)
 - ע. אחות לוטן
 - ף. תואר כבוד לראשי משפחות
 - ץ. "___ את העם אשר אתו"
 - ק. יעקב עבר את מעבר זה
 - ר. אביו של שכם
 - ש. בלהה הייתה ___ ליעקב
 - ת. שם המקום בו בנה יעקב למקנהו סוכות

ואלה שמות

"שכם בן חמור"

מה היה שמו של אביו של חמור? ושל סבו? (התשובות במדור התשובות)

מן המדרש

הקב"ה זכר את הכנסת האורחים הנפלאה שערכו בני שעיר החורי לעשו בבואו לארצם, ואשר הראו לפניו את כל ארצם ובשמחה הציעו לו: "בחר לך מקום בארצנו וישבת עמנו והיטבנו עמך כל הימים". אמר הקדוש ברוך הוא: "יען כי נהגו בני שעיר בחדס עם עשו איטיב אף אני עמהם". בירך ד' את אדמתם והוריד להם גשמים בעתם, הניבה האדמה יבולים פוריים ובני המקום התעשרו מאוד. וכל כך טיפלו באדמה במסירות ובחריצות, עד אשר למדו להכיר את טיבה, ומה כדאי לטעת בה. ובאילו מקומות היו בני שעיר טועמים את רגבי האדמה, ולפי טעמם ידעו לקבוע היכן המקום המתאים ביותר לנטיעת זיתים או לנטיעת גפנים ותאנים. כן למדו להכיר מהו הרווח הרצוי לתת בין שדה אחד למשנהו, כדי שלא יינק האחד מכוחו של השני. ויעשו בני שעיר החורי חיל בעבודתם. (ע"פ אוצר אגדות התורה)

מילה בפרשה

**שאל הצנחן מיד בבואו,
בקורת רוח פנה לאשתו:
על שלוותך אין לוותר,
האם ישנת די והותר?**

המונח המבוקש הינו מילה
בת 3 אותיות המופיעה בפרשה.
אשר כל שורה בחידה
דומת להקשר שונה שלה.
(יתכן כתיב חסר וחילופי אותיות
בעלי הגיה דומה)

התשובה תתפרסם אי"ה בגליון הבא

ושפני טמוני חול

איך יתכן שאדם ייחל למך שתופיע בבשרו צרעת?

"וישקהו"

נקוד על המילה "וישקהו" - לרמוז שיש לקרוא את המילה הפוך: "והקשיו". ראשי תיבות: "ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני". שגם כעת, עשו עדיין זכר את נטילת הברכות.

"עם לבן גרתי"

כתב רש"י: גרתי - לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינך כדאי לשנא אותי על ברכות אביך שברכני 'הוה גביר לאחריך', שהרי לא נתקימה בי. ויש לבאר יותר, שכוונת יעקב הייתה לומר כך לעשו: מהברכה שברך אותי אבא: "הוה גביר לאחריך", נותרו האותיות "גר" בלבד. דהיינו, שהאמצע של המלה 'גביר' - 'בי', לא התקיים. וזהו שאומר רש"י: "...שהרי לא נתקיימה בי". (גן רוה)

שעשועי דאורייתא

"ותלד רחל ותקש בלדתה"

על מי עוד בתנ"ך מסופר שמתה בלידתה?

מצאו נא בפרשה:

1. חמש מילים רצופות המסתיימות באות 'נ'.
2. מילה בת תשע אותיות.
3. מילה בת שלוש אותיות המופיעה שש פעמים באותו הפסוק.
4. מזל מגלגל המזלות.
5. בתורה יש רק שלושה פסוקים המסתיימים באות ז'.
6. מילה המורכבת מאותיות המילה הקודמת לה - אך מהסוף להתחלה.

"זיכרון" סימן

גימטריאות ורמזים לכירת מספר פסוקי הפרשה

בתחילת פרשת וישלח רש"י כותב על יעקב: התקין עצמו לג' דברים, לדורון, לתפלה, ולמלחמה. בפרשת וישלח ישנם 153 פסוקים, ואפשר לזכור זאת ע"י זכירת המילה: **"למלחמה" = בגימטריא = 153**

תשובות

ושפני טמוני חול - תשובה לשבוע שעבר: יוצא יחידי שאיננו יחידי? - הגמרא (ברכות מג.) כותבת שהירח נחשב כליווי של שני אנשים. (ועיין בן יהוידע שם) **לסדר את הפרשה** - "עלות השחר". **חידון א' ת'** - ארבע מאות, בכות, גרתי, דינה, הצילני, ויותר ויאבק, זרה, חושם, טועמים העפר, ישראל, כואבים, לוי, מאד מוהר מתן, נזמים, סחרוה, עשו, פניאל, צליעה, קרית ארבע, רחלים, שעיר, תחת האלה. **חידון א' ת' הפוך** - ממרא, מי זהב, יהרג יהרוג, גיד הנשה, מאה קשיטה, צפו, אליפז, רווח, ויט, קטנתי, נסך נסך, בית אל, שלם, צבעון דישון, פיוס, תמנע, אלוף, ויחץ, יבוק, חמור, פילגש, סכות. **שעשועי דאורייתא** - אשתו של פנחס בן עלי כשילדה את איכבוד. 1. "ואלה בני דישן חמדן ואשבן ויתרן וכרן". 2. "סביבותיהם". 3. "ויקח עשו את נשיו ואת בניו ואת בנתיו ואת כל נפשות ביתו ואת מקנהו ואת כל בהמתו ואת כל קנינו אשר רכש בארץ כנען וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו". 4. שור. 5. "... צפו וגעתם וקנזו", "... אלוף קנזו". 6. "לך כל". **ואלה שמות** - אבי חמור היה חדקם בן פרד. (ספר הישר) **מילה בפרשה ויצא** - יגיע/יגיה. "שליח אליו יבוא" - יגיע אליו שליח, וימצא שיבוש במכתבו" - יגיה את המכתב, "הסופר לאה רוב ימיו" - לאה-יגע, "ממאמץ עבודת כפיו" - יגיע כפיו. **טמונות בפרשה** - 1. קבר רחל - "קבורת רחל" (להכ), 2. העיר ונציה - "רחובות הנהר" (לו, לז), 3. "אלוף תימן" (לומב), 4. 'אדם אומר לחברו בלילה קרא התרנגול' (רש"י לבו), 5. "ויטמן אתם יעקב תחת האלה" (להד), 6. צוואר יעקב נהיה קשה כשיש (מדרש) 7. "ויבן לו בית" (לג, לז), 8. "חמור" (לדב), 9. "מי זהב" (לו, לט), 10. "אם על בנים" (לב, יב), 11. "ויבוא יעקב שלם" (לג, יח), "האנשים... שלמים" (לד, כא), 12. "והארץ... רחבת ידים" (לד, כא), "והארץ תהיה לפניכם" (לד, י), "לך אתננה" (לה, יב), 13. פכים (פחים) קטנים (רש"י לבכה), 14. "ויתעצבו האנשים" (לד, ז), 15. 'לשון עניבה' (רש"י לבכה), 16. "צולע" (לב, לב) **טמונות בהפטר** - 1. "אם תגביה כנשר" (ד), 2. "ואל תגדל פיך" (יב), 3. "בין כוכבים שים קנך" (ד), 4. "ובית עשו לקש" (יח) **שאלה לשלחן השבת וירא** - שאלנו: מדוע לא נפקדה שרה מיד לאחר ששהתה בבית פרעה כדן סוטה, אלא רק כעבור שנים רבות כאשר נלקחה על ידי אבימלך? כמה מעיקרי התשובות שהתקבלו במערכת: 1. שרה הייתה משורש נשמתה של חוה שקילקלה ולכן הוצרכה לתקן את חטאה פעמיים. 2. על ידי שתי הסתירות עלתה מעקרות ליולדת ומיולדת ליולדת זכרים. 3. אצל פרעה לא היה חשד כי אחר כך גירשו מארצו, בשונה מאבימלך. 4. רק אחרי הפעם הראשונה היה זה כאילו שאמר לא ליסתר שוב. 5. אברהם גירש את שרה בטרם נלקחה לפרעה, אבל בגרר, כבר היה כהן האסור בהחזרת גרושתו, ולכן הייתה אשת איש כשנלקחה. (נתיבות יושר) 6. אברהם זכה למצות סוטה לצאצאיו ע"י אמירתו "ואנכי עפר ואפר" - אמירה שאמר רק אחרי שנסתרה עם פרעה. (לויית חן) 7. במצרים לא היה שייך שכן לא הייתה פורייה כלל. 8. נפקדת רק אם הבעל עצמו אינו עקר וכשהיה במצרים עדיין היה אברהם עקר. (עדות ביוסף) 9. טרם יצא טבעו של אברהם בעולם כצדיק וחשש להשקותה מי סוטה שמה יאמרו שהתעברה מפרעה, ושהמים לא בדקה כי אין האיש נקי מעון.

ניתן להשיג את העלון:

במייל: ע"י שליחת מייל בקשה אל: temunabaparashah@gmail.com - מלמדים, תלמודי תורה ובתי ספר - נא ציינו זאת.
ב: 'לדעת', 'אידישער וינקל' (באידיש) ו'דרשו'.
בירושלים: בחנות 'פיצוחי בית ישראל' רח' בית ישראל 1, ובמערכת.

העלון מגיע מדי שבוע לעשרות אלפי משפחות וילדים, המשתמשים בו ללימוד משותף סביב שולחן השבת.
 מעוניינים להקדיש את העלון לכל מטרה? צרו קשר עם המערכת, או טלפנו: 052-766-5775

© כל הזכויות שמורות לאהרן ביין.
 ניתן לשלוח תגובות, רעיונות והערות למערכת: קויפמן 17, ירושלים
temunabaparashah@gmail.com

זיתהלך חנוך את האלוקים

קווים לדמותו ומסכת חייו

של האי דיינא רבא

מקים עולה של תורה והוראה

ומעמיד הדת על תילה

באנגליה ושאר אירופה

הגאון רבי חנוך ארנטרוי זצלה"ה

אב"ד לונדון

ככלות ימי השבעה לפטירתו

הרה"ג ישי לסר

הגאון רבי חנוך ארנטרוי זצ"ל שנסתלק מעמנו עתה, בגיל תשעים, היה מזקני הרבנים בעולם היהודי בכלל, ובאנגליה ואירופה בפרט, שריד לדור דעה, אשר נשא את רבנותו ברמה. אישיותו הנפלאה והקורנת, מלאת החיות, באה לידי ביטוי באופן בו נהג עם העם, כאשר שילב נעימות וחינניות מיוחדים עם נמרצות, פעלתנות ועמידה על העקרונות. הוא לא היה רב שרק משמר את מה שקיבל מקודמיו, אלא פעל ועשה, הקים ובנה, והרחיב עד למאד את גבולות הקדושה, תוך שהוא מבצר אותם מפני המהרסים והמתפרצים. גם נודע לתהילה בשיעורים ערבים וגישמאק, כאשר הקהילות נספגות בטל תחייה של תורה ועמלה. כמו כן נטל חלק בהחזקת מקומות תורה בעוז ידו.

ככלות השבעה להסתלקותו, העלינו על הכתב מעט שרטוטים לדמותו המיוחדת, מתוך דברים שמסרו בני המשפחה, הספדים שנישאו, וכתבי עת.

בשנת תשכ"ט, כאשר התמנה המנחת יצחק אב"ד מנצ'סטר, לגאב"ד העדה החרדית בירושלים, נקרא רבי חנוך למלא את מקומו בבית הדין במנצ'סטר, שם המשיך בכהונתו במשך שש שנים.

בשנת תשד"מ ביקש הרב הראשי לאנגליה ה'לורד' הרב עמנואל יעקובוביץ, מהרב ארנטרוי לקבל על עצמו את תפקיד אב"ד לונדון מטעם הקהילה היהודית המאוחדת - הסמכות ההלכתית העליונה של רוב הקהילות במדינת האי. הוא נקרא בפי תושבי לונדון "דיין ארנטרוי".

גיסו יבדלח"ט הגר"מ שטרנבוך תיאר בהספדו כי הדבר הראשון שעשה הדיין ארנטרוי בתפקידו החדש היה לשפר באופן משמעותי את רמת תעודות הכשרות מטעם בית הדין בלונדון. לצורך כך היה צריך לפטר

בהגיעו לפרקו נשא את מרת רחל שטרנבוך אחות הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א.

יסד כולל אברכים בסונדרלנד (עיר בצפון אנגליה) ועבר לגור בה במשך קרוב לעשרים שנה.

ואלה תולדות חנוך

הגאון רבי חנוך ארנטרוי זצ"ל נולד בפרנקפורט שבגרמניה בחנוכה תרצ"ג, לאביו הרב ישראל ארנטרוי ראש ישיבת 'עדת ישראל' בעיר. נקרא חנוך על שם סבו רבה של מינכן הגר"ח ארנטרוי בעל "קומץ המנחה".

לאחר מאורעות 'ליל הבדולח' עזבה משפחתו את גרמניה ועברה לאנגליה. לימים, בעומדו באחד מבתי הכנסת בגרמניה ששופץ והוקמה בו ישיבה, סיפר: "אני זוכר כמו היום איך הגרמנים לקחו את ספרי התורה מארון הקודש, הוציאו אותם החוצה והעלו אותם באש. אני זוכר את אבי אומר: אפשר לשרוף את הגווילים אבל רוח התורה תשרוד ותנצח". רבי חנוך פנה ללמוד בישיבת גייטסהעד ועוד.

שוחטים, אותם שרמת שמירת המצוות שלהם לא היתה מקובלת עליו. הוא לא נבהל מכך, והשיג כספים כדי לשלם להם פיצויים. כמו כן כיהן שנים רבות כראב"ד אירופה מטעם ועידת רבני אירופה, ושימש כאחראי על מערך הגיור של הארגון.

לביא בתורה

היו לו ידיעות בכל חלקי התורה, ויכולת מיוחדת למסור שיעורים בכל נושא בבהירות עצומה ובמתקנות מיוחדת, היה מאהיב את התורה על לומדיה כפשוטו.

היה ראש המדברים בכל מקום, ולכן נתבקש כמה פעמים להעמיד את השקפת היהדות בכמה נושאים עקרוניים בבית הלורדים שבאנגליה.

שיעוריו היו לשם דבר, זכה ודבריו היו נשמעים בהיכלי התורה, וכן בוועידות המרכזיות שבאירופה.

מהספדו של הגר"י אייכנשטיין: היתה לו גדלות עצומה בתורה, הוא ידע בכל מקום, כל מקום היה ברור לו, הוא מסר שיעורים לאברכים ת"ח מופלגים.

הוא היה אב"ד ועמד בכל התוקף על מה שצריכים לעמוד, עם כל הבעיות שהיו שם בקהילה הגדולה, הוא עמד בפרץ ועמד בתוקף. היה אדם מאד נחמד ורך, אבל כשהיה צריך להיות חזק ולעמוד בתוקף, הוא עשה את זה.

אני ראיתי בעצמי כשהייתי באנגליה, ושמעתי כמה פעמים שיעורים בבהכ"נ בשבת, הוא הגיע ושאל איפה אוהזים, ומיד הסביר את הגמרא מתוך גישמאק, עד שהיה נראה שלמד את זה עכשיו.

עשרות הערות

סיפר אחד מרבני לונדון, על שאלה קשה הנוגעת לעירוב המקומי, שהביא לפני הרב ארנטרוי. הרב הוציא מהארון את החזון איש על עירובין, ואז ראה השואל עשרות הערות שרשם בשוליים, כמעט בכל עמוד בספר.

התורה המשמחת

בהיכל כולל 'בית הלל' נשא רבי אליהו מן מספד: כשהנני עומד כאן אני נזכר ברבי חנוך זצ"ל שעמד פה ומסר שיעורים בזבחים, בכתובות, בעירובין, בשבת וכן הלאה. לא מזמן דיברתי עם אחד שזכה ללמוד במקום תורה הגדול הזה, לפני כחמש עשרה שנה, הוא אומר: אני זוכר את השיעור של רבי חנוך על מסכת שבת בסוגיית בן עזאי, הוא עמד פה בכזו סערה! סערה שקטה אמנם, אבל סערה! הוא עמד כמו שר צבא, בכזו מלחמתה של תורה, הוא געש ורעש.

אחרי כל שיעור הרגישו עולם הזה ועולם הבא יחד! שמינת השיעור היתה כ"כ משמחת, הרגישו "כי תורת אמת היתה בפיהו".

כל מי שהכיר אותו ראה בחוש איך שהוא היה נהנה מלימוד, והיה קם כל בוקר בשעה ארבע חמש לפנות בוקר ופותח את סדר ומו בלימוד בעריבות (נכדו רבי נחמיה).

בצילם של גדולי ישראל

זכה לשייכות וקירבה גדולים עם גדולי ישראל. בזמן שנתמנה לשמש כאב"ד נסע לארץ ישראל למשך כמה חודשים כשהוא משאיר את אשתו והילדים, בכדי לעשות שימוש בעניני אבן העזר, וכן בשאר חלקי שו"ע.

היה נוסע מידי יום לבית הדין בתל אביב בכדי לעשות שימוש בגיטין וכו', ואח"כ היה הולך לביה"ד של העד"ח, ופעמיים בשבוע היתה לו קביעות עם מרן הגריש"א זצ"ל, ביום שלישי וביום שישי קודם שבת קודש, בכל פעם למשך שעה כשהוא שוטח את ספיקותיו ומקבל ממנו את דרכי ההוראה.

גדולי ישראל החזירו לו בעבותות אהבה, ובפרט הגריש"א שהירבה להתכתב עמו בעניני הבי"ד, כשהוא מכנהו בתואר 'ידידי הגאון' וכו'.

נכדו סיפר בהספד: כשהיה מגיע לארץ היינו מתלווים אליו לתפילה בשבת בבוקר בביהכ"ס של הרב אלישיב. אחרי התפילה היה מדבר עם הגרי"ש בהלכה, ושאל אותו

שאלות שונות שהתעוררו. לפני שהיינו מגיעים בחזרה הביתה, היה נכנס לבית גיסו הגאון רבי דוד סולובייצ'יק זצ"ל, הם דברו בעניני קדשים, והוא שלט במקצוע זה ישר והפוך.

במקום שאין איש

היה פעם דין תורה שהיו מעורבים בו אחת המשפחות החשובות בישראל. אף בית דין לא הסכים להתערב, כולם הבינו שבתפוח האדמה הלוהט הזה לא נוגעים...

הרב אלישיב ביקש מרבי חנוך שיקח על עצמו את התיק הזה. באותו זמן כשהוא הגיע לביקור בארץ, נכנס לגיסו הגרמ"ד סולובייצ'יק, והלה ניסה לשכנעו שלא יקח את התיק הזה: "מה אתה צריך להתלכלך בבוץ הזה?" אבל תוך כדי דיבור המשיך: "אני יודע שאתה לא תשמע לי ותיקח את הדבר על עצמך". היה ברור לו שהוא לא יוותר על מטלה זו.

לנפש חיה

עבור המשפחה והקהילה הוא היה סמל של חיות. כל מי שדיבר איתו, הרגיש שהחיות נשפכת ממנו ומחיה את כל הסובבים. כל מי שמע אותו הרגיש "אותיות פורחות באוויר". כשראו אותו הבינו פשט בפסוק "ויפח באפיו נשמת חיים", כמו שכותב התרגום "רוח ממללא", הבינו מה הפירוש שיש נשמה וחיות בתוך הדיבור של האדם. (נכדו רבי נחמיה)

בית ישראל ברכו את ה'

היה לו בית כנסת חשוב, שנקרא "בית המדרש בית ישראל" בשכונת הנדון בלונדון. בית כנסת של בעלי בתים חשובים, הוא לימד את הציבור את דרכי הלימוד, והם התקרבו מאד לתורה.

בשבת אחרי הצהריים הבעלי בתים עצמם היו אומרים חבורה, הם למדו וקיבלו ממנו איך ללמוד. הוא עצמו היה מוסר שיעור לפני החבורה. היה ציבור גדול שהשתתף, אני בעצמי הרבה פעמים כשהייתי באנגליה

ראיתי את השיעור שהוא מסר ואח"כ את החבורה, ראו איך הבעלי בתים קיבלו טעם בלימוד! זה לא פשוט לעשות כן. הוא הכניס להם גישמאק בשיעורים, והיו מתווכחים איתו באמצע השיעור. (הגר"י אייכנשטין)

רבים מהילדים של בני הקהילה נהיו בני תורה ולמדו בישיבות וחלקם המשיכו כאברכים ועלו ונתגדלו, והכל היה בזכות הדוגמא האישית שהוא נתן להם. ראו איך שהרב האהיב שם שמים וגרם לאנשים שרחוקים מהמושגים של הקדשת חיים ללימוד תורה לרצות ולהידמות לו בכך.

אנשים רבים העידו בפני בני המשפחה, שהם ומשפחתם בני תורה רק בזכותו של הרב זצ"ל.

בהספד של נכדו נאמר: פגשתי בשבעה ת"ח עצום מבני ברק שאמר לי: אני ואחיות שלי חייבים את החיים שלנו לסבא שלך! לפני ששים ושתים שנים הוא הביא את אבי לכולל כדי ללמוד עמו חברותא בגייטסהעד, והתברר לו אז שהוא לא בקו הבריאות והיה צריך לעבור ניתוח לב פתוח. באותם ימים כמעט לא היה בנמצא ניתוח כזה, וגם לא היו עסקנים רפואיים כמו שיש היום. סבא שלך נסע לפה ונסע לשם, ולקח אותו עמו ברכבת וגייס לו את הכספים הדרושים, וכך הוא הציל את חייו.

מקום תורה

בשנת תשס"ד הקים כולל בשכונה מרוחקת בשם אדג'וואר שנמצאת בפרברי לונדון, ובזכות אותו כולל כל השכונה הפכה להיות מקום של תורה. הוא כיהן כנשיא הכולל והיה מוסר שם שיעורים רבים. כיום יש בשכונה הזו שני חידדים ושני כוללים. למרות כל הטרדות של הרבנות ובית הכנסת שהיה לו, הוא פתח עוד מקומות. (הגר"י אייכנשטין).

הנכד סיפר בהספד שהרקע לפתיחת הכולל באותה שכונה היה, כאשר ראה שמחירי הדירות בלונדון יקרים, והאברכים לא יכולים לממן את הדיוור, הלך ופתח את הכולל בשכונה המרוחקת, כדי שאברכים יוכלו לקנות דירות במחירים סבירים וישארו בני תורה בעיר לונדון. וכך הוא קנה

צו וועמען?

בהיותו בסונדרלנד היה המקום מבצר של תורה. אחד מבוגרי המקום סיפר את הזכור מילדותו: בשמחת תורה מתוך מעגל הרוקדים לפני ארון הקודש היה מצטלצל ברמה חותמו האישי בהקפות, כשקולו מכריז וקורא בכל הכוח והדביקות: "האדרת והאמונה צו וועמען? צו וועמען? למי? למי?" הוא תבע תשובה מהסובבים אותו במעגל הרוקדים והם היו זועקים את תשובתם לעברו: "לחי העולמים!" והוא ממשיך: "הבינה והברכה צו וועמען? צו וועמען? שרייט שוין אלע געוואלד! תצעקו כבר כולכם!" היה שואג בתביעה, פניו זורחות, חיוכו הקורן, המפורסם היה שפוך על כולו, ואגלי זיעה התנוצצו על מצחו. הקהל השמת, התוסס, היה פורץ בשירה אדירה ומחדש את ריקודיו. "זה ק-לי ואנווהו!" (הרב נחום נתן גוטנטיג).

גרי אמת

בגרמניה היו בעיות קשות בגיורים שלא כהלכה, באירופה של אחרי השואה היו רבנים שהכירו בכל גירות, המצב היה איום ונורא. הוא עמד בתוקף והקים "וועד רבני אירופה", שכל ההכרעות יהיו על פי דעת תורה.

גיורי הבית דין שלו היו מקובלים בכל העולם כגיורים שאפשר לסמוך עליהם מכיון שלא היה מקבל גר אם לא שדרש וחקר קודם לכן שבאמת הם שומרי תו"מ, כמו"כ שימר מאד את התקנות של הגר"י אברמסקי זצ"ל שהיה אב"ד קודם לכן.

'איני מכיר'

פעם הגיע אפיפיור לבקר בגייטסהד וביקשו ממנו שיגיע לכבד אותו. היתה שם מסיבה של כל ראשי הדתות, ורצו שהוא יגיע, והסכים. אבל אז התברר לו שבאותו שולחן כבוד אמור לשבת גם רבאיי רפורמי, תיכף הוא הודיע למארגנים שהוא מבטל את הגעתו. בעיתונות תקפו אותו מאד, על ה'קיצוניות' שלו. אבל הוא לא ננע.

מעגלי השפעה

ר"י אייכנשטין: מרחב ההשפעה שלו היה עצום, עד שקשה להעריך אותו!

אם ניכנס לחשוב על כמה סוגי אנשים אדם מסוגל להשפיע, יש כאלו שיכולים להשפיע על בני תורה, יש כאלה שיכולים להשפיע על בעלי בתים, ויש שיכולים להשפיע על אנשים לחזור בתשובה. לכל אחד יש את התחום שבו הוא מסוגל להשפיע.

אבל הוא היה אדם אחד שהכיל והשפיע

לעזור לה לאכול! עד שהוציא אותה מהסבך הזה.

לאחר שהתאוששה סידר עבורה משפחת אומנה אצל משפחה חרדית שהתגוררה בשכונתו. לאחר מכן עלתה ארצה, וכשהתקשרה לרבי חנוך להתייעץ על שידוך שהוצע לה, קם הרב ונסע ארצה כדי לפגוש את הבחור המדובר... לאחר שהתחתנה והקימה בית נאמן, המשיך הקשר החם, ובכל פעם שהיה רבי חנוך מגיע ארצה היה מתקשר אליה.

עוז פניו לא ישונה

בסוכות תש"פ עבר ארוע מוחי וניטל ממנו כוח הדיבור (אותו כח עצום שהשתמש בו להרבצת תורה בנעימות ובהסברה מיוחדת במינה), אך עדיין נשאר לו מאור הפנים והחיוך, וכל מבקר שהגיע חש כמה הוא שמח בו.

בתקופת הקורונה שכב במשך חדשים בבית חולים בלי שאף אחד יכול להכנס לבקר אותו, אפילו לא בנו. הוא ישב בחדר נעול מתייסר עם עצמו.

למרות כל מה שעבר בתקופה הקשה ההיא, כשחזר לביתו, היה עם שמחת חיים עצומה, וכולם הבינו כמה פנימיות היתה בו, דבר שבלעדיו לא שייך להבין איך לאחר כל התקופה הזו הוא נשאר נינוח ושמח.

ביום ל' חשוון א' דר"ח כסלו תשפ"ג, נלקח הדיין הגאון רבי חנוך זצ"ל לבית עולמו, זקן ושבע ימים, כשמאחוריו עשרות שנים של הרבצת תורה והעמדת הדת, כשהוא מותיר אחריו משפחה מפוארת ותלמידים נאמנים הממשיכים את דרכו.

ערבתם?

החותם הגדול שהותיר דרך ביה"ד בלונדון היה העירוב סביב השכונות היהודיות בצפון מערב העיר. קודם לכן לא היה אפילו עירוב ציבורי אחד בכל אנגליה. הרב חנוך פיקח על כל שלבי הקמת העירוב בלונדון, מהחל ועד כלה, וכיום ישנם חמשה עשר עירובים באנגליה, כאשר כמעט כולם הוקמו תחת אחריות ביה"ד בלונדון.

מרחיצין את הקטן

סיפר אחד מבני קהילתו. רבי חנוך היה מוהל מומחה, וכשהוא היה בא לבקר את התינוק אחרי הברית, היה מוריד את הפראק ואת הכובע, ואומר ליולדת אני חושב שלא כ"כ קל לך לרחוץ את התינוק, אולי את לא מסתדרת, אני אראה לך כיצד רוחצים אותך, והיה רוחץ אותנו יחד איתה.

מאכילין אותה ע"פ בקיאי

בתקופה שהתגורר במנצ'סטר היתה נערה יהודייה מאושפזת בבית החולים המקומי שסבלה מאנורקסיה ועמדה למות מתת-תזונה. כל הנסיונות לשכנעה לאכול עלו בתוהו. כששמע על כך רבי חנוך אמר 'אני אנסה', הוא לא הכיר אותה ולא ידע מי היא, אבל יצר קשר עם המשפחה ואמר להם שרוצה לנסות לעזור. במשך חמשה חדשים היה הולך לבית החולים יום יום,

על כל כך הרבה סוגי אנשים. הוא השפיע על בני תורה, על בעלי בתים, ועל בעלי תשובה, והכל מתוך נועם. הוא ידע להבין את דרכו של כל אחד, ואת מה שצריך לומר לו בשביל לקרב אותו. הוא הבין מה התכלית של כל אחד, ואיך הדרך להכניס כל אחד תחת כנפי השכינה, זה מאד לא פשוט! איני יודע אם יש עוד אדם בעולם שיכול להכליל כ"כ הרבה בתוכו.

יש מושג שנקרא 'חד בדרא' אני חושב שהוא היה חד בדרא בכוח ההשפעה שלו, שהכליל בתוכו כ"כ הרבה. ועם כל זה היה שקוע כל הזמן בלימוד.

שלוחא דרחמנא

רבי אליהו מן: היו לו נסיונות גדולים. היו אנשים שלא הבינו ולא תמיד נתנו לו לעשות את מה שהיה צריך לעשות. ואיך באמת היה לו את הכח לעמוד נגדם? התשובה היא: הוא הרגיש שליחות! הוא לא הרגיש שעושה בשביל עצמו, אם אדם עושה בשביל עצמו יש לו חשבונות - 'אי אפשר', 'לא כדאי', אבל אם אני שליח אזי אין 'אי אפשר' ואין 'לא כדאי'!

ויתהלך חנוך את האלקים. רבי חנוך התהלך תשעים שנה "את האלקים" - בשליחות של הרבש"ע!

איזה נועם היה לרבי חנוך, מי שלא ראה לא בין, זה היה משהו מיוחד!

הליכות והנהגות

שידוכין ונישואין

חנוכה

פסקים הידורים אזהרות והנהגות ממשנתו של מרן פוסק הדור

הגאון הגדול

רבי **משה שטרנבוך** שליט"א

ראב"ד העדה החרדית

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

אין שאלות ללא מענה!

מאמרים ביסודות ההשקפה ודרכי ההשגחה, בנויים על דברי רבותינו.
הבנה מחודשת במגוון סוגיות שבעיקרי היהדות, ומשנה סדורה לשאלות
ולבטים רבים של דורנו.
מאת הרב ישראל לורברבוים

מבין עשרות המאמרים שבספר:

- מעולם לא היה אפיקורס אמיתי
- * מה אשם עֵשָׂו כך הוא נולד?
- * מדוע היו ליעקב שני שמות ושתי נשים?
- * יוסף ויהודה - שתי צורות של גאולה
- * ירדת המן - כיצד מורידים שפע?
- * נשמה יתרה - מהי?
- * הצמצום: מקום להתפתחות הנפש ועבודת ה'
- * האם יש לרופא כוח ורשות לרפא?
- * מהי השפעת הכוכבים והמזלות?
- * כיצד זוכים להתחדשות בתפילה
- * חנוכה ופורים - הרגליים של עם ישראל
- * שאינו יודע לשאול - קרוב להיות רשע
- * קרבנות ותפילה: מה סוד הקשר?
- * חיזוק לזוג שלא זכה לילדים
- * קורונה, מירון, טילים - מה הקב"ה רוצה מאתנו?
- * איך מתמודדים עם נפילות בעבודת ה'

הוצאה והפצה: "יפה נוף" ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

ירושלים: מלכי ישראל 17 // ירמיהו פינת ברדעים // צומח בר אינן 1 // נבעת שאול 28 // בית ונו הפסנה 50 // בית הדפוס 32 **חדש!** נוה יעקב: פלני פינת פרדס
מודיעין עינית-קריית ספר: אבנו נזר 26 // שדי חמד 1 // **חדש!** הרב מפוניבז' 1 • **ברכפלד:** רבי יהודה הנשיא 14 • **בית שמש:** חפציבה-בן איש חי 29 // חזון איש
17 // רמה א-נחל שורק 31 מעל שוק מהדרין • **בני ברק:** רבי עקיבא 130 // אהרונביץ 19 מוכן מרכז רימונים // ברטנורא 3 // רבי עקיבא 43 // עזרא 45 **חדש!**
המכבים 63 פרדס כץ • **אשדוד:** ענק הספרים - יוסי בן הלפנת 10 רובע ז' • **פתח תקוה:** קהילות יעקב 4 בני הדר // ההסתדרות 2 פינת רוטשילד • **אנעד:** רבי
יהודה הנשיא 90 • **חדש!** לוד: הרב אישיב 8 שכונת בני אייזון (אחיסמך) • **קרית גת:** האדמו"ר מחב"ד פינת נתיבות שמום (בנין קרעטשניף) • **רכסים:** סביון 39
(בנה ביתן) • **נתיבות הארץ** 86 • **אופקים:** חפץ חיים מול בית הכנסת אוהל משה. **חדש!** • **טבריה:** שפע חיים 4

1-599-581-581 // YEFF CO // מנשלוחים רכל בחרי הארץ

"כל ארחות ה' חסד ואמת לנצרי בריתו ועדתיו." (תהילים כה, י)

האיש של החסד האחרון

סיפור חייו ופועלו
של מנכ"ל חברה קדישא שומרי הדת
הרב משה שפיגל הי"ו

מערכות הקרפטים ועד רחובות בני ברק, מהסבתא של מונקאטש ועד ניהול מערך הקבורה, סיפורם של אבני הדרך לצירוף והלחמת ה'חסד' ל'אמת' לכדי מהות מזוקקת, נשגבת ורבת הוד.

מרתק!

לצד קורות חיי המחבר הספר מעניק חשיפה בלעדית אל סיפורו המרתק של מערך החברה קדישא בארץ הקודש בעשרות השנים האחרונות, מלווה בעדויות וציוני דרך למלאכתם הנלאית של המלאכים בכפפות הכחולות המבשרים את שעתם הגדולה של המשוועים לחמלה בעוד קולם נודם.

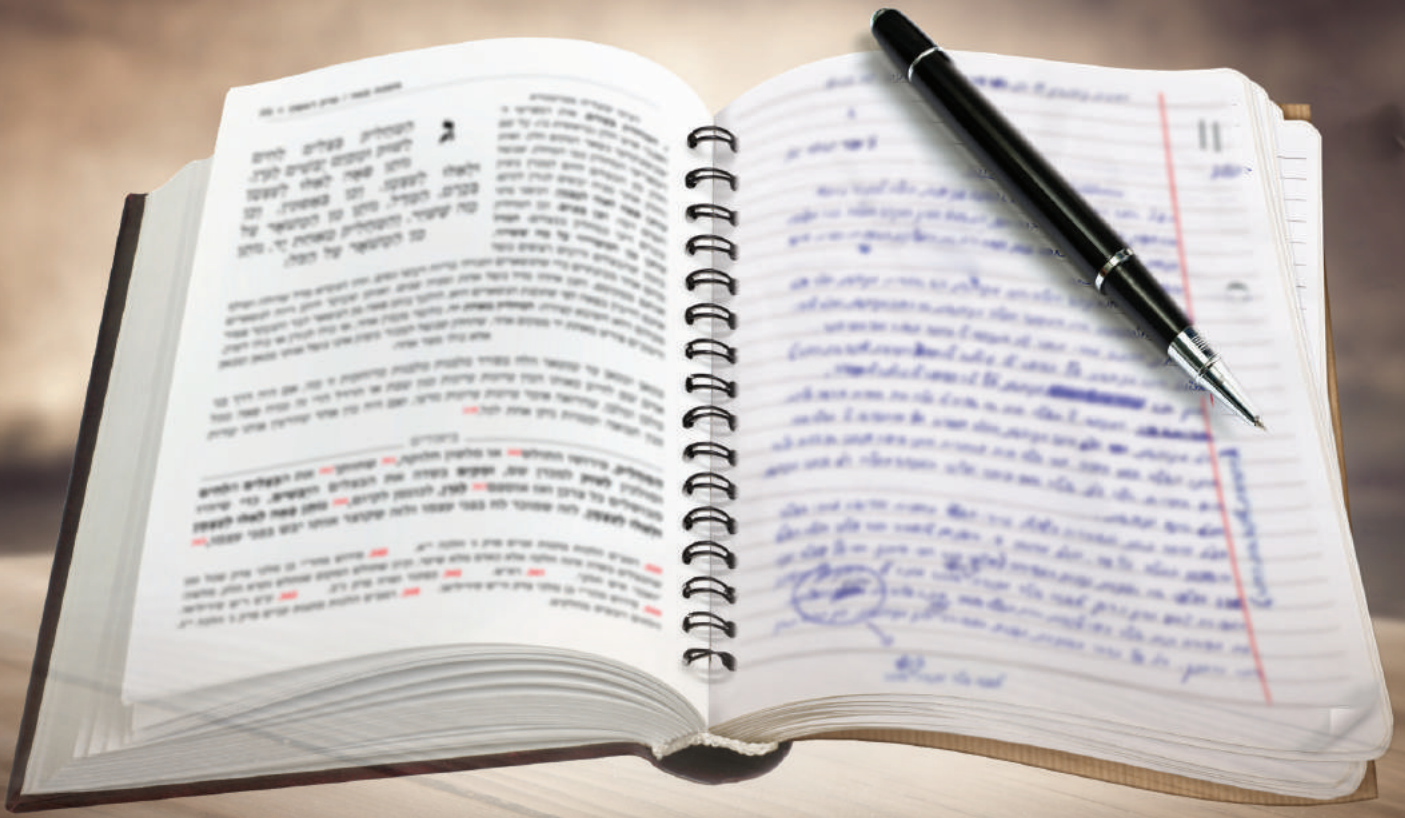
בחיבורו פותח הרב משה שפיגל צוהר להתבוננות בעומק משמעות המושג גמילות חסד של אמת המבוצעת נאמנה בידי שלוחי קודש העושים ימים כלילות בשמירה על כבוד המת הזועק בקול לא לו - צלם אלוקים אנוכי.

**ספר חובה לכל חוקר ודורש,
מנער ועד זקן, השואפים לקיים את
הפסוק 'עולם חסד יבנה'.**

סיפור של משה שפיגל
שהקדיש את חייו לפעילות חסד
בתחנת החיים האחרונה
יומן ממלאכת הקודש בכפפות הכחולות
מאחורי הקלעים

ספר יוצא לאור בצוף

תמיד ידעת שתוציא ספר אבל לא ידעת איך עושים את זה!?

בצוף הוצאת ספרים, הוצאת הספרים המובילה בציבור התורני תקבל שירות אישי ומקצועי מכל שלב שבו החומר לספר נמצא ועד לתוצאה המוגמרת המושלמת

נתן פלדמן • 054-8401840 • 02-6504055 • zuf@zuf.co.il • www.tzufbooks.co.il

החדשים של צוף | ספרים חדשים מבית 'צוף' הוצאה לאור

של המדע

הליכות מועד

מספרי הגאון רבי אופיר מלכא שליט"א

הליכות והנהגות

חונכה

האיש של החסד האחרון

סיפורו של משה שפיגל

דיני משפט

עיקרי דיני ופסקי חושן משפט משולחניו של הדיין הנודע